54145 TAGH MONO 54145

A ZENE

TUDOMÁNYOS ÉS MŰVÉSZETI HAVI FOLYÓIRAT

ÖTÖDIK
ÉVFOLYAM

EGYETEMI KÖNYVTÁR
SZEGED
FOLYÓIRATOK
1928 29 108

1913
JANUÁR

ÁRA 40 FILLÉR.

NÉMETH JÓZSEF könyv- és zeneműkereskedése, Budapest, I., Fehérvári-út 15. Telefon 146—59.

TARTALOM:

Molnár Antal: A variáció a nemzeti zenében. — **D'Isoz Kálmán**: Ruzitska György. — **S. E.**: Salome. (Operakritika.) — **Dr. Kriegner Kálmán**: Berlini levél. — **Opera**: M. kir. operaház. Népopera. — **Hangversenyek.** — **Tudósitások**: Székesfehérvár, London, Milano. — **Musica sacra**: A győri székesegyházi énnekkar műsora. — **Irodalom**: I. Könyvek. (Siklós Albert Zenei formatana. Rozsnyai Károly kalauza.) II. Zeneművek. (Szendy—Czerny. Stojanovits Péter. Janetsek István. Dr. Angyal Armand. ifj. Schneider József.) — **Zeneiskolai szemle**: Nemzeti Zenede: (Közgyűlés. Új orgona.) — **Hirek.** Mészáros Imre †. Várady Sándor †. Liszt F. ismeretlen darabja. Molnár Antal nyilatkozata. Zalánfi Aladár orgonaestélye.

Szerkesztőség és kiadóhivatal:
BUDAPEST, VIII., József-körút 69. sz.

Egyes szám ára **40** fillér.
Előfizetési ára egész évre **4** korona.

Első magyar villamos erőre berendezett hangszergyár

STOWASSER JÁNOS

csász. és kir. udvari szállító a m. kir. operaházi tagok, budapesti szinházak zeneakadémia, zenedék, az összes fővárosi iskolák, hadsereg stb. szállitója, a hangfokozó gerenda és a javitott Rákóczi-tárogató feltalálója. ••••••••••••••••

GYÁR: BUDAPEST
II., LÁNCHID-UTCA 5. ═══ ÖNTŐHÁZ-UTCA 3.

Magyarország legnagyobb vonós- □□□ és fuvóhangszer-gyára □□□

Ajánlja mindennemű saját gyárában készült hangszereit, ugyszintén húrokat és hangszeralkatrészeket. Hegedűk vonóval 8 K-tól. Harmoniumok 90 K-tól. — Tárogatók 70 koronától.

Tanerőknek kedvezmény.

Javitások a legművésziesebb kivitelben.
Árjegyzék kivánatra ingyen és bérmentve.

V. ÉVFOLYAM BUDAPEST, 1913. JANUÁR HÓ 1. SZ.

A ZENE

TUDOMÁNYOS ÉS MŰVÉSZETI HAVI FOLYÓIRAT

Szerkesztőség és kiadóhivatal:
BUDAPEST, VIII., József-körút 69. sz.

Egyes szám ára 40 fillér.
Előfizetési ára egész évre 4 korona.

Uj köntösben lép folyóiratunk *ötödik* évfolyamába. Elveink, programmunk azonban a régi marad: a zenetudományok és a tiszta művészi eszmék közvetitése s a számottevő zenei események felől való tájékoztatás.

Kritikáinkban ezután is a szigorú objektivitás kötelez. A közérdek mindenek előtt, melynél nem ismerünk magasabb érdeket, mint ahogy távol óhajtunk maradni minden pártoskodástól is.

Munkatársaink száma néhány előkelő külföldi művésszel gyarapodott, mint ezt olvasóközönségünk a Zene legutóbbi számában is tapasztalhatta.

Még csak annyit, hogy tekintettel a nyári hónapokban kézbesitetlenül visszaérkező nagyszámú lappéldányokra, melyek szeptemberben kellemetlen reklamációkra adnak okot, a Zene a két nyári hónapban nem jelenik meg.

Közleményeink csakis a forrás megnevezésével vehetők át.

A variáció a nemzeti zenében.

Irta: **Molnár Antal.**

Van-e jellemzőbb a nép, csoport vagy egyén zenélő hajlamaira, mint a dala? A dal, az egyszerű kiséret nélküli melódia az a nyilt tükör, mely eredetének minden formáját leleplezi. A népdal hangjai mellett távoli tüzek melegét érezzük, a mester melódiája a megfinomodott lélek szineiről beszél. A szinfonikusra is, kinek kohójában már ezer mással keveredik a tématika lángja, nagyon jellemző, miféle dalfűzéseket von föl a nagy hajó árbocára, miféle hangok mellett akar beevezni a megoldott feladat révébe. A témában él az egész múlt, a néplélek, melynek rokona, a komponista szeretésvilága. Mi az, ami agyában kóválygott naphosszat, ami tervekbe kergette, ami szárnya volt, mikor a magasba repült? — kérdezzük a mesterről. Es hallgatva a munkát, maguk a témák zúgják fülünkbe, hogy őróluk van szó.

Kedvenc gondolatainkat szeretjük továbbfűzni s gyakran úgy elkalandozunk az eredettől, hogy végül már csak a kezdő és végső hangulat közti kapocs ad igazodást. Van a zenének is hasonló útja. Amióta csak él zeneművész a földön, dalok keltek útra, népdalok léptek a művészet nemesitő világába, új melódiák termettek a művész finomodott kertjében. Az volt az első zeneművész, aki először érezte meg egy dal hangulatát. A népköltés ösztönszerű hajtásainak illatát megérző s ily illat, hangulat újrateremtésére, tovafejlesztésére igyekvő lelkek a mi mai zenénk ősapjai. Az egyszerű melódia hallatára az érzések épolyan beláthatatlan világát sejti a zenész, mint a költő, mikor a népdal kurta szövegén sirva fakad. S mikor a már tehetősebb művészet megharmonizálja, aláfesti ezt e dalt, első lépése indult meg azon hangulatok megtestesitésének. Amit a könny elsirt, a jókedv elnevetett a dal hallatára: az akkordok mondják most az idők végéig. S mikor a művész önmagából vett, már együtt adta a kettőt: a vázat, a törzset (a témát), a lombbal, a virággal (a harmóniákkal).

S ez még mindig függőben hagyta a melódia átérzésének ezernyi hangulatát. Elhangzott a megharmonizált téma, de még tovább csengett a művész fülében, ott lebegtek fölötte a különös hangulatok, melyek a témához való ragaszkodást magyarázzák. Mint a hálás együgyű, érezte a kezdő művészet, hogy tartozást kell lerónia a dalokkal szemben, hogy meg kell fognia, le kell szögeznie a témák fölött lebegő, azokban rejlő, de ki nem fejtett, csak sejtett, érzett változatokat. És igy jutott a variációhoz, ahhoz a formához, mely a téma bemutatása után azokra az érzésekre tér át, melyek a téma világába merült szerzőt foglalkoztatták. Ezek kifejtésekor

juthatunk azután olyan távolságokra és mélységekbe, hogy végül már csak az alaptónus, egy-egy távoli illat, rezgés ad összekötő fonalat a témához.

Hogy mit választ ki a zeneköltő és hogy érzi meg annak tovafejlesztését, próbaköve művészetének. *Beethoven* itt is aetheri magasságba fejlesztette előzőinek nem kicsinylendő eredményét, s azóta, hogy útjelzővé vált, mindinkább hat a törekvés a puszta formalizmus levetkőzésére; a mai zeneszerző nem a téma szavához ragaszkodik, nem az a célja (mint a *Beethoven* előtti korokban túlnyomólag), hogy variánsokat adjon variáció címén, hanem az elmélyedés, a témához való ragaszkodással járó megfoghatatlan érzésvilág megkisértése. Ugyancsak *Beethoven* nyújtott elég példát a formalisztikus és tréfás variáció magasrendű felfogására is, amikor pusztán ritmikus elváltoztatásokkal az arra alkalmas témát ezer tündöklő szinben ragyogtatja meg (asz-dur szonáta), vagy amikor közkeletű kuplékra humorának nemességét öntve, még a durvaságában megnevettető hulladékon is a művészet örökerejű bástyáját építi fel („Schneider Kakadu").

Ezt a nagy egyéni uralkodást persze kellett, hogy a formalizmus, a kifejezés technikai eszközének kora előzze meg, az a kor, melyben szintén érezték a dallamok mögötti hangulatvilágot, csak korlátolt volt még a bemerülés lehetősége technikájuk fejletlensége folytán. A nyugateurópai zeneművészet haladásának hathatós eszköze volt a variáció, mert a népies gyökerű dallamok kifejtése, tovaszövése a nemzeti művészetek számtalan kifejezésmódjának forrását nyitotta meg. A nemzeti zeneművészet fogalmában az a kapocs rejlik, mely a népdalt a hozzáérzett harmóniákkal és variációkkal egybekapcsolja. Ezért állunk ma oly hatalmas német, francia, olasz zenével szemben; régen megküzdötték már ezek a technikai módozatok harcát és az egyének korában élnek, kik bármit mondanak, önkénytelenül benne rejtőzik abban a fajta, melyből kinőttek. Bátran következtethető volna most mindebből, hogy a nyugati zenefejlődéstől elmaradt nemzetek zenészei népdalaikra készitett variációkkal újabb művészetek alapjait kovácsolhatnák. Hogy a magyar zene jövője is a variáció bölcsőjében kér táplálékot.

Kiséreljük meg: vegyünk elő egy őseredeti dalt és kezdjük ott evvel, ahol a középkor a hollandival tette, tegyünk hozzá magyarázó, diszitő hangokat, vagyis harmonizáljuk meg. Harmonizálni: nyugati fogalom, a harmóniák föllépése, mozgása nyugaton született, onnan kérjük kölcsön. *Az első lépésnél kell már rájönnünk, hogy hiú vágyakozás manapság a tiszta, minden idegen befolyástól mentes nemzeti zene művészetének megalapozása.* Kölcsönhatásban állnak a nyugateurópaiak is egymással, a kultúra városmányos nemzetei pedig nem tehetnek egyebet, minthogy átveszik amazok eredményeit. Belekapcsolódnak a kész, meglévő komplexumba, mint a mai

iskolásgyermek a mai műveltségbe. És annyi egyéni, eredeti hangot fognak hozzátenni, mennyire erejük képesiti őket. A keletkező operák, szinfoniák, szonáták átvett műformák s bennük különös módon vegyül az idegen az eredetivel. A témák fűzése, itt-ott a harmóniák, néhol a ritmika fel-feltárja a nemzetiség izzó, de itt rabságban lévő sajátságait, s ezek annál meggyőzőbben csillognak ki, minél erőteljesebb a szóbanforgó nép karaktere, minél nemzetibb, eredetibb: tehetősebb a művésze.

Az igy keletkező variációban is három tényező vegyül: Nyugat alapművészete, a nemzet sajátsága és alkotójának ereje. De azért nem veszit jelentőségéből. A téma legkönnyebben lehet nemzeti: népdal vagy népdalszerű, amilyet más formán belül sokkal nehezebb elhelyezni. A variáció élén egyszerűen, sallang nélkül megjelenhetik. De milyen aláfestéssel? Lehet-e németesen harmonizálni orosz vagy magyar témát? Lehet, de csak akkor, ha a fölhasználó vagy idegen érzésű (s ekkor közönyös a nemzeti művészetre nézve), vagy nem eléggé tehetséges, hogy nemzete dalának megfelelő művészi érzései legyenek (ekkor jelentőség nélküli). Az igazi tehetség úgy szűri meg a nyugati technika tömegét, ahogy speciális céljainak megfelel, harmonizációja pedig az lesz, amit magyar festők képein úgy hivunk, hogy „*magyar levegő*". S ilyenkor úgy kapcsolódik a fejlett kulturába a kezdő, mint a folyamba ömlő ama folyó, mely különböző szinét abban is megőrzi.

És azután a variációk csoportja is beláthatatlan tere az új, különös hangulatok megtestesitésének. A népies gyökerű művész idegrendszere sajátos mondanivalókkal terhes s hol tudná azokat igazabban, meggyőzőbben elmondani, mint a vérében fekvő téma megvilágitása, kiépitése közben! Gyermekkori emlékek, első nagy érzések, csodás képek helye a a népies variáció és mivel oly kézenfekvő, elsősorban alkalmas a nemzeti zene legjellemzőbb fogásainak leleplezésére.

Ruzitska György

D' Isoz Kálmán.*)

Zenei művelődéstörténetünk egyik figyelemre méltó alakja Ruzitska György. Neve nem él a köztudatban. A magyar zene története iránt érdeklődők tudnak ugyan valamit a Ruzitskákról, de igen keveset, mert hallottak valamit a Béla futásának — az elsőnek mondott magyar operának szerzőjéről s a Veszprémvármegyei Nóták c. kiadvány szerkesztőjéről. Az előbbit

*) Felolvasta a M. Nemz. Muzeum ismeretterjesztő előadásán dec. 7.

az irodalomtörténetek szokták megemliteni, az utóbbiról Eötvös Károly emlékszik meg irásaiban. Béla futását Ruzitska József irta. E mű egyik részletével a Történelmi Társulat egy előadásán ismertette meg a közönséget dr. Fabó Bertalan szorgalmas zenebuvár. Az alig ismert „Magyar Nóták . . . . Veszprém megyéből". . . . cimű régi és sajnos rendkivül ritka igen értékes kiadványt pedig szerkesztette és részben irta Ruzitska Ignác a püspöki regens chori. Egyiksem atyjafia a másiknak s igen természetes, hogy a harmadik szintén más családbeli.

Ruzitska Györgyre Erkel Ferenccel foglalkoztomkor lettem igazán figyelmessé, mert levelezésében egy Ruzitska-levélre akadtam, melyből láttam, hogy ők ketten ifjukori jóbarátok. Késő vénségében Ruzitska megemlékezvén a rég mult időkről, nem is titkolja, hogy mennyire jól esik azokra vissza gondolnia „mert azon idő óta felette ritkán volt alkalmam valaki mással annyira kizárólag esztétikai órát tölteni, mint Veled". E barátság a mult század harmincas éveinek elején köttetett. Az egészen ifjú Erkel s a java férfikorbeli Ruzitskának, a pályája elején álló zenésznek s az elismert művésznek barátsága, mely egy egész életen át megmaradt, oly érdekes adalék, mely érdeklődésemet a legynagyobb mértékben felcsigázta. Siettem tehát Ruzitska György életrajzát ama feladatok sorába iktatni, melyeknek megoldását gyenge erővel bár, de legjobb igyekezettel s csökönyös kitartással szándékozom megkisérleni.

Igazán megközelithető e kérdés azonban csak akkor lett, amikor a Nemzeti Muzeum könyvtára igazgatójának buzgólkodása folytán Ruzitska György utódai az ő zenei hagyatékát követésre méltó hazafias önzetlenséggel a Magyar Nemzeti Muzeumnak, kulturális életünk emlékei eme kincsesházának ajándékozták. Kiegészíti eme becses anyagot a legutóbb kapott autobiographia, mely sajna, alig hogy megkezdetett, abba is hagyatott.
Ma a rendelkezésemre álló rövid időn belül lehetetlen, hogy Ruzitska György élettörténetet adjam. Meg fogom azonban kisérleni, hogy e szakadatlan munkában töltött eredményes életnek képét legalább néhány vonással vázoljam.

Noha külföldön született, mégis a miénk Ruzitska György, mert 80 esztendőt meghaladó életének $^3/_4$ részét nálunk töltötte, velünk ézett, velünk küzdött.

Már hajlott koru férfiu volt, amikor 1859-ben önéletrajzának megirásához hozzáfogott s abból gyermekéveinek s ifjukorának emlékeit megörökitette. Nem tudni, mi okozta, hogy az 1816. évvel abbanhagyta emlékiratait, nem tudni, mi gátolta abban, hogy folytassa, de valószinü, hogy psychikai oka lehetett rá, mert az utolsó sorai mögé odabiggyesztette y

folytatása következik — talán! . . . . Sajnos, a talánból határozott tagadás lett s e rendkivül becses, kortörténnti adatokkal bővelkedő emlékirat világos kárunkra csonka maradt, pedig eleven stilusával, kitünő megfigyeléseivel s azzal a közvetlenséggel, mellyel visszaemlékezéseit elmondja — nem tekintve a zenetörténeti értéket — mémoire-irodalmunkat egy kitünő darabbal szaporitotta volna. De még igy is, csonkán, töredékben felette értékes, mert abból az időből őrzött meg számunkra adatokat, amelyből más forrásban hiába kutatnánk.

Ruzitska György Bécsben született, valószinüleg 1788-ban. Atyja az udvari zenekar tagja, s azon időben az egyetlen angolkürt-művész. A gyermek zenei tanulmányai mellett az iskoláit sem hanyagolta el s gymnasiális tanulmányai után az egyetemre ment. Kiválóbb tanitói Pater Placidus és Abbé Gelinek Előbbitől orgonát és összhangzattant, utóbbitól zeneszerzést tanult. Ez az iskola nyomta művészi egyéniségére a bélyeget: az ellenpontozóét. Mint templomi orgonista s énekkisérő kitünő hirnévnek örvendett, úgy hogy amikor báró Bánffy János nevelt gyermekeinek zenetanárt keresett, gróf Teleki Sándor kancellár, kinek Ruzitska Györgyöt ajánlották, évi 600 frt. fizetéssel s teljes ellátással szerződtette. Igy került az alig húsz éves ifju 1810-ben Magyarországra, hogy azt többé el ne hagyja. A nagyfalusi kastély volt uj otthona, ahol minden szabad idejét továbbképzésre forditotta. Fő hangszerétől, az orgonától meg lévén fosztva, a zongorajátéknak szenteli idejét, a zeneszerzésbe itt melegedik bele, itt foglalkozik irodalomtörténettel, itt tanul nyelveket. „El sem lehet képzelni — igy ir naplójában — mennyit tanulhat egy fiatal ember, ha szilárd akarata és némi tehetsége s ideje van.“ Kincses Kolozsvárt először 1811-ben látja, meg, amikor gyülésre bement, Bánffy és családját is magával vitte. A bárónő nevenapjára ekkor szerezte Ruzitska első nagyobb arányu művét, egy kantátét, melynek szövegét — amint naplójában irja — könyveiből összeeszkábálta, ahogy csak tudta. E cantate öt számból állott: nyitány, ária, kvartett és két kórus. A zenekar kicsi volt s a kart egy szólamúnak irta. A közreműködőket Kőmives bánffyhunyadi lelkész toborzotta össze Kolozsvár uriosztályából. Ruzitska Kolozsvárra való költözésének idejét nem tudjuk ezidőszerint pontosan megállapitani. Annyi azonban biztos hogy urával együtt sűrűn fordultak meg Erdély központjában, ahol a legjobb s legmagasabb uri körökben forgolódott. Önéletrajzából csak annyit akarok kiemelni, hogy az erdélyi urak nagy zenebarátok és zenemüvelők voltak s hogy a társas összejövetelek nem szükölködtek hangászati mulatságok nélkül. Nemcsak zenéltek, hanem biráltak is. Wesselényi Farkas báró házában tartani szokott ily nemű zenestélyeken két pártra szakadt a

társaság s az egyik párt volt a Beethoven párt élén a házigazdával, a másik a „Lajos hg.-Cramer-Clementi“ párt, mely inkább hivatásos s az olasz izlés felé hajló zenészekből állott. Közöttük Ruzitska, mint legjobb zongorás. Egy alkalommal a kedélyek annyira felhevültek, hogy az egyik rész Beethoven 53. op. szonátáját, a másik Lajos hg. oktettjét égette el a szála két végében levő kandalló tüzénél. Mindez természetesen a barátságot nem zavarta meg s a zenélés folyt vigan tovább.

Életelemében volt tehát Ruzitska György. Mindenütt zene, amerre csak jár. Benn van a magyar társaság kellős közepében. Most éri el zeneszerzői pályája legtermékenyebb szakaszát. Szerzeményei egyre-másra készülnek s forognak az uri társaság kezén. Nagyon valószinű, hogy az 1819-ben megalakult „muzsikális egyezet“-nek, mely ezen szép mesterségnek kisebb hazánkba való bővebb terjesztésére, honi hangművészek, főként pedig szinjátszó énekesek és énekesnők nevelésére fogja forditani“ erejét, — egyik vezető tagja volt. 1835-ben az „uj muzsikai Társaság“ elnökségéről mond le s e tisztet gróf Teleki Domokosnak adja át, ő maga karigazgató s 1837-ben a tisztujitás alkalmából ismét igazgatónak választják.

A Nemzeti Játékszin történetéből tudjuk, hogy Kolozsvárott nem volt állandó szinházi zenekar. A guberniumbeli urak s a polgárság zeneértő tagjai hazafias buzgalomból muzsikáltak, hogy operát is adhassanak. Déryné naplójában egyetlen egyszer említi Ruzitskát, de keresztnév nélkül, tehát szabadon mérlegelhetjük s kutathatjuk, hogy melyik Ruzitskáról van szó. Amikor Déryné 1823-ban Kolozsvárra kerül, mindenek előtt a szinházi karmester után érdeklődik. A kérdésre nyert választ igy irta le, hogy szinházi karmesterünk: „nincs! De azért itt van egy jeles zenetanitó és komponista, Ruzitska ur. Azt szoktuk felkérni és ő eljön. De különben itt van Gross Péter is, ő is nagy muzsikai tehetség, a konzervatorium direktora és énekelni tanit.“ Déryné Gross Péterje, tulajdonképen Grosspetter József. A kolozsvári „Nemzeti Társalkodó“ a muzsikai társaságról (1840-ben) hivatalos értesitést adván, Grosspetter Józsefet énektanitó minőségben sorolja fel. Diószegi Mihály hegedűt tanitott s Ruzitska György volt az igazgató. Ezekből, valamint abból, hogy Bayer jeles munkájában kiemeli, hogy Ruzitska Józsefnek Debreczenből Kolozsvárra történt meghivása más adatok szerint későbbi keletü volt, de meg azért is, mert a Béla futásának nyughatatlan vérü szerzője, mint feljegyzik róla, csak három hónapot töltött Kolozsvárott, tehát nem lehetett szokássá, hogy hivják, igazoltnak látom azt, hogy Déryné naplójában Ruzitska Györgyöt emliti, mint azt, ki zenés előadásoknál kisegiti a magyar szintársulatot. Végül csak arra akarok utalni, hogy

gr. Wass Imre, ki utóbb a kolozsvári Nemzeti Szinház operai előadásainak tulajdonképeni intézője lett, összeköttetésben állott Ruzitska Györggyel, ki a gróf, mint jeles fuvolajátszó részére egy technikai nehézségekben bővelkedő darabot írt s azt neki dedikálta.

Mig a magánhangszerekre írt daraboknál ezek szerzésére a társas-életben való érintkezés késztethette, addig operairásra azt az ily — valószinüleg gyakori — szinházi közreműködésekor nyert behatások indithatták. Első s egyetlen operáját, az Alonso-t német szövegre írta az 1826—27. években. Ezt a művét a pesti német szinház 1829-ben elő is akarta adni, de közbejött akadályok miatt a dolog abban maradt.

Utóbb magyar szövegre is irt dalokat s 1839-ben Haydn teremtés c. oratoriumát magyarul adatta elő. Alonso-ból is adatott elő a conservatoriumi hangversenyeken részleteket, melyeken azt okvetlenül magyar szöveggel énekelték. Sajnos, az eredeti forditás nincs meg s ezért ugy a Bucsu dalt, mint Alonsoból Bellának, a női főszerepnek románcát ujra kellett fordittatni. Az uj sikerült forditásokat k. kollégáimnak, Kereszty István és Sohár László uraknak köszönjük. Az, hogy Ruzitska nem irt több operát, ugy vélem, a kolozsvári szinházi viszonyokban, az operai társulat hiányában leli magyarázatát. Ezért fordul érdeklődése a kamarazene, a zenekar, majd a templomi müvek felé. Komoly, alapos készültségü, finom érzésü, befeléélő zenész mukái ezek. Szerzeményeit az uri körökben játszották s közülük többet a conservatoriumi hangversenyeken adtak elő. Az egykori hiradások Ruzitska Györgynek szerzeményeiről és zongorajátszó képességéről a legnagyobb elismeréssel szólnak. De még azt is észreveszik, hogy „zeneigazgató Ruzitska György ur bebizonyitá, hogy valódi elsőrendű hangmüvek előadásával a művészi izlést emelni és előmozditani kivánja."

Amint mondám, Ruzitska a kamara zenéhez és a zenenekari compositiókhoz fordult. Vonós négyeseket s ötösöket, zenekari fantáziákat irt, sőt első vonósötösét symphoniává dolgozza át. A szinpad részére Alonso-n kivül csak egy darabot szerzett — valószinüleg a huszas években — a Zrinyi drámájához való „Magyar Nyitányt". Magyaros irányt követ ezenkivül némely variátiós művében. Van ezenkivül két — zongorára irt, igen bájos Mélodie hongroise-ja. Ezeket oly időben irja, amikor a Rákóczi nótából és népdalokból keringőket irnak . . . . . teljes elismerést aratván vele, hisz a hiradás igy szól: a szerzőnek „valóban dicséretes ezen eddig hallatlan meglepő eredeti gondolatja, melynél fogva megmutatá, hogy a magyar nóták is alkalmatosak ilyen metamorphosisra".

A 48-as események őt is magával ragadták s Petőfi Talpra Magyarját énekkara, zenekari kisérettel irta meg. Hangsulyozni kivánom, hogy

ebben a magyaros prozódiára meglepő gondosságot forditott, ami nem eléggé megbecsülhető, mert nemcsak a jó zenészt árulja el, hanem a nyelv ismeretét is. A mozgalmas esztendőt követő halálos csendben a 60-ik életévét tulhaladott művész ugyszólván teljesen paedagógiai munkát végez. A kozsvári gymnásium növendékei részére egyházi éneket irt. (Mint minden iskolai növendékek részére irt zene darabnál, tekintettel kell lenni azok képességeire, neki is bizonyos engedményeket kellett tennie. Nehogy azonban valaki azt higyje, hogy ez az ő hibája, külön hangsulyozza a cimlapon, hogy „a némely helyen előjövő, nem teljesen szigoru letétnek nem a tudatlanság, hanem" a fenti körülmény az oka.) Énekiskolát és énekgyakorlatokat ir. A zongora tanitás alapvonalait Hegedü iskolát, Összhangzattant ir. Revideálja régi szerzeményeit s készül arra a legutolsó Maestoso-ra, melyről éppen ma 43 esztendeje azt mondja a Kolozsvári Közlöny, hogy „az agg művész phantasiája" „utolsó perceiben is hangversenyt rendezett, taktust vert s a képzelt hangok harmóniájával elégedetten mosolyogva" lépte át az örökkévalóság küszöbét (1869. dec. 3-án.) — De addig még csendben, a kor magasságával dacolva sokat dolgozott, s ha ifjukorában Wesselényi bárónál a Beethoven autodafén részt vett, korának előrehaladásával a titánnak annál nagyobb tisztelője lőn, s ez érzelmének azzal adott kifejezést, hogy egymásután a III. és IV. szimfóniát majd a pastorale-t irta át kamarazenére.

Ugy vélem azonban, hogy a zeneszerzőt nem a szó hanem, a muzsika jellemzi leghelyesebben. Ruzitska György zeneszerzői munkásságának súlypontja a mult század huszas és harmincas éveire esik, s amennyire igaz, hogy minden népnek oly kormánya van, amilyet megérdemel, épp annyira igaz, hogy minden kornak olyan a zenéje, amilyent megérdemel arról pedig, hogy mi a mondott időben milyen zenére voltunk méltóak, arról mélyen tisztelt Hölgyek és Urak azonnal meggyőződést méltóztatnak szerezni.

* * *

Felolvasás után Ruzitska következő szerzeményei adattak elő:

1. a) Búcsúdal. (1818.) b) Románcz Alonso c. operából. (1826) Éneklé: *Sebeők* Sára úrhölgy, a m. kir. operaház tagja. Zongorán kisérte: *Kerner* István úr a m. kir. opera karnagya.

2. 3-ik számú vonósötös (1833.) a) Allegro moderato, b) Andante, c) Scherzo pastorale, d) Allegro. Előadták: *Danziger* Antal, dr. *Molnár* István, *Fodor* Izsó, *Ruzitska* Lajos, és dr. *Axman* Béla urak.

Salome.

Zenedráma egy felvonásban. Szövege: Wilde Oszkártól (fordította: Pásztor Árpád), zenéje: Strauss Richardtól.

Bemutató előadása a m. kir. operaházban 1912. december hó 19-én

a következő szereposztásban:

Herodes	Gábor József m. v.	1-ső katona	Kárpát Rezső
Herodias	Fodor Aranka	2-ik katona	Várkonyi Flóris
Salome	Dőmötör Ilona	1-ső zsidó	Déri Jenő
Jochanaan	Szemere Árpád	2-ik zsidó	Pichler Elemér
Narraboth	dr. Székelyhidy F.	3-ik zsidó	Kertész Ödön
Herodias egy apródja	Havas Gy.	4-ik zsidó	Juhász Ferenc
Manassah, rabszolga	N. Bodor Karola	5-ik zsidó	Ney Bernát

Hogy a zenedráma Wagnerrel érte el tetőfokát, valószinűleg elintézett dolog, legalább a mostani időkben annak látszik. Az eszményi tisztaságú operaszövegek ennek az irodalomnak szintén utolsó állomásaiként tűnnek fel előttünk, épúgy, mint ahogy Wagner kimeritette a zenedrámai elemek minden elképzelhető kombinációját is.

Mire Wagner eszméi és zenéje átmentek a köztudatba, új korszakra ébredtünk, mely új eszméket keres, új eszközökkel megoldott újszerű hatásokkal. Ez „új" eszmék — sajnos — nem állanak mindig a *Szép* szolgálatában, eszközeik sem természetesek, bár a reformerek mindent elkövetnek, hogy újaknak lássanak. S hogy eltévelyedéseiknek polgárjogot szerezzenek, ráfogják a kor izlésére, hogy defektusban szenved.*) Ezen a cimen merészkednek túl a Szép határain: *a jövő zenéjét keresni.* Mert hát keresik. Az experimentumoknak se vége, se hossza.

A francia szinfonikusok tévelygése azonban époly kevéssé vezetett pozitiv eredményre, mint a Strauss Richard személyében perszonifikált „korizlés" egyéb törekvései.

Wagner óta a zenedrámában újat csak dekadens irány hozott eddig.

Wagnernél több benső értéket csak egy nagyobb genie-től várhatunk. A külső keretek szétfeszitéséhez azonban elég egy erőszakos mesterember kéz.

Már pedig Strauss Richard költői lelkülete meg sem közeliti Wagnerét, ellenben erőszakosságához szó sem férhet. Ezt látjuk első opuszától az utolsóig minden partiturában, amelyek dimenziói, harmonizálásai és fölépi-

*) **Paul Bekker**: Das Musikdrama d. Gegenwart.

tései gondolatbeli tartalmukhoz viszonyitva, gyakran túlzottak. Agyonzsúfolt orkesztere is azt a gondolatot ébreszti, hogy — nincs sok mondanivalója. Erőszakosság tetszik ki sok jelentékenynek tetsző dolgából is. Témái is csaknem mind „Übermensch"-eket illusztrálnak.

Nézzük például a Salomét.

Straussnak oly szöveg kellett, amely teljesen elüt az eddigi sablóntól. Neki szinpadra még soha nem vitt helyzetek, érzések kellettek, lehetőleg vérlázitóak, amelyekben orgiát ülhet félelmetes technikája. Választása épen nem volt disztingvált, amikor a beteglelkű Wilde Oszkár perverz Saloméjára gondolt. Annál jobban megfelelt céljainak ez az izgalmakban bővelkedő dráma, melynek minden szava pazar bőségben ont szineket, hangulatokat. A Salome zenéjének pikturája egyenesen lenyűgöző. Van benne minden. A keleti levegő buja illatába — melyet lágyan kergetődző krómatikus futamok, celeszta, tompitott vonósok és rézfuvók izgató disszonánciája fejez ki, — démonikus ritmusú, undoritóan reális szinek vegyülnek, a vérszomj és bestializmus bizarr kakofoniáival.

A szerző azonban nem győz meg bennünket, ha erőszakosságával ámulatba ejtett is. A próféta fölötte hálás szerepében nincs egy hangnyi invenció, a zsidó kvintett polifoniája pedig üres. Salome tánca erőszakolt, sőt logikátlan szerkezetű.

A Salome zene nélkül is borzalmasan hat, mert nincs benne egyetlen feloldott, tiszta érzés sem. Strauss zenéjével meg épen idegbontó. Zenekarából minden elképzelhető hang és zörej segit a teljes illuziókeltéshez, ami Straussnak, a genialis piktornak sikerül is. Ám élvezetet nem nyújt, mire kiérünk az utcára, *üres* fáradtság vett rajtunk erőt, vegyesen az undor bizonyos érzésével, de a muzsikából semmit sem viszünk magunkkal.

Az előadás sok kivánni valót hagyott hátra. Herodes személyesitőjének semmi hangja nincs. Herodias és környezete nem értették meg szerepüket, *Dömötör* Ilona is ezúttal igen-igen gyenge volt. Dr. *Székelyhidy* és *Szemere* jól megállották helyüket s kitünő muzsikalitást árult el az öt zsidó is. A zenekar — *Kerner* karnaggyal az élén — feladata magaslatán állott. A rendezés ötlettelen és izléstelen volt.

Végül még csak annyit, hogy a Salomét még a legkisebb szinházban is rég elfelejtették, mire volt jó hát ez a premier? **S. E.**

LAVOTTA RUDOLF: Általános zenetörténet. Ára 150 fill.

Berlini levél.

A III. szinfonikus koncerten E. N. von *Reznicek* „Schlemihl" c. szinfonikus-életképét mutatta be Fried Oszkár. Mint a szerző is bevallja, művének Chamisso neves alakjához tulajdonképen semmi köze sincs, s csupán egy ideális és materiális létéért küzdő sorsüldözött, majd összeroskadó Ember boldogtalan életének muzsikális visszadására törekszik. Ez idea keresztülvitelére roppant megerősitett orkesztert, orgonát, (*Irrgang* zeneig.) majd a vége felé: egy tenoristát (*Senirs* kamara énekes) is vesz igénybe a szerző, a publikumtól pedig: — 42 perc türelmet. — Aki régebbi művét, a „Donna Diana" vigoperát ismeri, csodálkozhat, menynyire Strauss Richárd hatása alá került komponistánk. A Heldenleben és a Szinfonia domestica *nélkül* — a „Schlemihl" *se* jöhetett volna létre. „Az asszony" s „A gyermek" részben halljuk az *első sikolyt* is melylyel a csecsemő megkezdi földi létét. Ad azonban sok eredetit is Reznicek. Igy mindjárt az első motivum, melylyel a büszke, erőteljes férfit jellemzi, igen sikerült, „A Bűn" és „Tévedés" azonban kevésbé. Szerencsétlennek tartom a „Boldogtalanság leskelődik a mélységben" c. részt is. Az erre következő fantasztikus orgia, (melyben az O, du lieber Augusztin-t használja fel a szerző) raffinált pazar orkesztrációval, szellemes gondolatokat tár elénk, de mindezekért viszont annyi kellemetlen „hangot" kell eltürnünk, hogy igazán örülhetünk, midőn az erősen, *Mendelssohnra* emlékeztető (vagy ha tetszik: Jachanaan-motivum *Salome*-ből) kellemesen ható kürt akkordok csendülnek fel — bemutatván a hős „nejét". A szerelmi jelenet, a gyermek, a boldog családi idyll ügyesen van megrajzolva, de csakhamar újra kezdődnek a *hős*, valamint *a mi füleink* szenvedései is. Mint megváltás, lép be a sors hangja, s imaszerűen fejezi be a művet, mialatt érezzük, mint emelkedik ismét emberfeletti magasságba a hős . . . kilehelvén lelkét . . . A zenekar csodásan játszott, bár nagyon „megoszló" volt a vélemény . . . — *Casals* a Schumann koncertet játszotta, pompateljesen. Dacára bámulatos teknikájának, a Finale nem sikerült épen a legjobban. Ez is bizonyitja, mily nagy nagy követelményeket támaszt e koncert! *Fried* remekül kisért, mig forró temperamentumát a Liszt: Faust szinfoniában éreztük leginkább.

*

Gabrilovits: Beethovennek szentelte koncertcyklusa II. estéjét. A G- és Esz-dur versenyművek után a ritkán hallható Chor-fantáziát játszotta. Mindben csodáltuk kiváló teknikáját, átérzett előadását. A Weinbaum újoratorium egyesület valamint a filharmonikus zenekar Leonid *Kreutzer* dirigálása alatt elsőrangú kisérő volt.

*

A filharmonikusok legutóbbi hangversenyén mutatták be Félix *Weingartner:* „Vidám nyitány"-át (op. 53.) A mű jellegzetes rythmikát, sokszor szellemesen halmazott melodikus gondolatokat, néha pedig oly szokatlan mélységeket tár elénk, mely a cimnek nem mindig felel meg. A pikáns, könnyed lábon mozgó hangszerelés igen szórakoztatóvá teszi a művet. Persze, *Steinbach* szenvedélyes, lelkes vezetése segitett megnyerni a publikum tetszését. Mint szólista: *Flesch* Károly működött közre aki a Brahms koncert kiváló előadásával szerzett elismerést. — Mozart 13 fuvóhangszerre irt B-dur Serenade-ja és Schubert nagy C-dur szinfoniája egészitették ki a sikerült hangversenyt.

*

A *Konewsky hölgy-kvartett* (Konewsky, Protassow-Kneitlo, Rohloff, Marie Hahn) ensembléja preciz, a pianók és mezzoforték hangszine lágy, kellemes. A forte azonban *(Kaun: D-dur-kvartett!)* kissé egyenletlen. A primhegedűst gyakorta elnyomták a többiek. Konewsky hegedűje nemesen cseng, játéka átlátszó, s Kaun művének néhány nehézségét fölényesen győzi le. Hahn k. a. külön dicséret érdemel meleg, kifejezésteljes tónusáért. A Brahms c-moll kvartettben Leonid Kreutzer vállalta a zongora szólamot. — Ezután a szomszédos Blüthner terembe sietvén — Alfred *Sittard* orgonistát hallgattuk meg. Igazi virtuoza hangszerének s ha E. v. *Strauss* a Blüthner orkeszter élén precizebben alkalmazkodik, feltétlen nagyobb sikere lett volna.

*

Kellemes meglepetében részesitett a Klindworth-Scharwenka teremben Herma *Studeny*, az alaposan képzett, tehetséges hegedűművésznő. Kristály tiszta, lágy hangon játszott két igen régi hegedűszóló-szonátát Francesco Geminiani és Johann Georg Pisendeltől, (1680—1755) majd egy Nardini koncertet Kiváló teknikáját az előadás természetessége, izlésessége támogatta.

*

A Blüthner teremben tartotta, Theodor *Spiering* III. zenekari hangversenyét. Alfredo *Dasellá*-nak, a párisi Trocadéro koncertek vezetőjének egy *Suite*-jével kezdték. — A gondolat-anyag ismert pályán mozog, eléggé sikerülten; kár, hogy a hangszerelés a belekontrapunktozott középszólam következtében oly vaskos lett, hogy a különben finom és pikáns rész — semmi gyönyört nem nyujtott. Legjobb még az „Ouverture", mely egy vadász-fanfarmotivumból kifejlődve, nemes dórikus allürjével emelkedik ki. A lassú, vontatott „Sarabande" kevésbbé sikerült, ellenben sokkal tetszetősebb volt a fürge „Bourrée". — Henry *Hadley* „Rhapsodiája" nagy zenekara (Drake: „The culprit fay" c. költeménye után) lepke-muzsika, melyben könnyűlábú tündérecskék, vidám manók játsza-

doznak, éjféltől — a kakas szóig. Jelentős gondolatok épen — nincsenek e műben, de ügyesen megirt apróság. A közönség szivesen fogadta. Még Liszt: Tassoja s Beethoven c-moll szinfoniája szerepelt a műsoron. Mindegyiket elismerésre méltóan dirigálta a jeles Spiering. Különös fény uralta a Beethoven-termet, mikor *Nikisch* a nyilvánosság elé vezette Gemma *Breuning*-ot, egy kész, csalhatlan biztosságú teknikával, nemes stylusérzékkel rendelkező hegedűművésznőt. Teljesen érthető, hogy Marteau rábizta legújabb művének első bemutatását! Feladatát pompás ritmikával, erősen csengő hangja hatalmával sikerülten oldotta meg s teljes sikert szerzett ennek az elökelő igazi hegedű darabnak. Nikisch fenomenálisan kisért. — A Siegfried-Idyllben pedig oly csodásan vezette a zenekart, mint senki más. Láttuk, hogy ez az *ő* orkesztere, ez az *ő* hangszere. — A programm végén Beethoven állott, a: koncertek koncertjével!

*

Az itt vendégszereplő 75 tagú londoni *Beecham-orchesrter* két hangversenyén a következők voltak műműsoron: **I.** Mozart D-dur szinfonia 38 sz. melynek 2. és 3. tétele sikerült legjobban. Utána *Delius* „Brigg fair" rapszódiája, majd a „Dance Rhapsodie" került sorra. Hatásos emelkedések, szinek, árnyalatok jellemzik e műveket. V. *Williams* „The Fen Country"-ja bájos zenei vázlat; B. *Gardiner* „Shepherd Fennels dance"-ja egy falusi tánc-idyllt akar zeneileg illusztrálni. Kellemes volt a befejezésül előadott *Berlioz*: „Római karnevál"-ja. **II.** A hálátlan *Mehul*-nyitány: „La chasse du jenne Henri" kevéssé sikerült előadását *Hoolbrocke:* „Fantasie Ulalumája követte. Szerző egyike az ifjú angol iskola vezéreinek s Londonban, a Royal Academy of Music-ban, *Cordon*-tól tanult. A bemutatott újdonság egy zenei kaosz, semmitmondó tákolmány. — Majd *Mozart* következett. Az allegretto, adagio és a menuett a *Divertissement*-ből. Óh! isteni *Mozart*, mily jó, hogy ezt nem hallottad! Úgy látszik a ballett kisérés megártott Beecham úrnak (t. i. Kroll-nál öt hétig kisérte az orosz ballettet szerk.)! Azután: *Delius* „Paris" (The song of a great city) c. művét hallottuk. Egy napi élet revueje a felkeléstől a lefekvésig. Midőn az esti-hangulat jő, — motiválatlan zörej hallszik hirtelen. Talán egy házi-edény összetörését akarta visszaadni a komponista? — *Grétry* „Air de ballett"-je már sokkal csinosabb. Pikáns hatásu, sikerült „Mock Morris Dance" *Grainger*-től. A fiatal britt komponista e műve temperamentumra, muzikális találékonyságra és finom, szellemes hangszerelőre vall. Bár egyáltalában nem vagyok angol-ellenes, de ezen koncert után kénytelen leszek minden angol importot gyanús szemmel fogadni. Ami magát Beecham-et illeti, hát — ő nem dirigál, nem, ő — táncol a pódiumon.

Klasszikus pendantja a közismert berlini „Mr. Meschugge-nek. Persze, evvel korántsem akarom a jó Meschugget megsérteni. —

Berlin, 1913. január 12.

Dr. Kriegner Kálmán.

—

Opera.

— 1912. decemcer. —

M. kir. opera.

A múlt hónap krónikája kissé kiemelkedett a már megszokott műsor-szürkeségből. Némi életet vitt be Tango karmester szereplése és a Népoperát utánozva szerződtetett orosz ballett vendégföllépései. Ezzel szemben gondoskodott a kormánybiztos arról is, hogy a régi protekciós szellem valahogy ki ne pusztuljon az operaház falai közül. Elődjét is túlszárnyalandó, oly egyént nevezett ki rendezőnek, akinek sem kora, sem komolysága, legkevésbé pedig tehetsége és művészi rátermettsége sem nyújt garanciát még arra sem, hogy akár a városligeti szinházban is rendezői szerepkört betöltsön. Szomorú, hogy nem akadt, aki a kormánybiztossal közölje, mily kinos feltünést okozott ez a kinevezés azok körében, akik hosszú és igazi művészi múlttal, opera- és egyéb sikerekkel mint utolsó és méltó befejezését várták pályafutásuknak. Mert hát Anisz Aladár kinevezése — kulturbotrány!

3. Egiszto *Tango* genovai karmester a Tosca-t vezényelte finoman kiélezett ritmussal, tiszta művészi muzikalátással, indokolatlan aláhúzások és rubátók nélkül. Főleg a zene drámai ereje lepett meg ez estén, amellyel a zenekar bizony mindig adós maradt. A közönség leirhatatlan lelkesedéssel ünnepelte az illusztris olasz vendéget. — **6.** A Pillangó kisasszony-ban csak fokozódott Tango sikere. A Puccini opera elbájoló lirája ritkán áradt ily üde szinekben ebből a muzsikából, az intermezzot pedig soha nem hallottuk ily plasztikusan. **9.**-én az Aidát dirigálta. Tango eszményi tökéletességgel. Mialatt a közönség — megértve az est rendkivüliségét — szünni nemakaró tapssal búcsúzott Tango-tól, eszünkbe jutott, mennyit is vétkeztek már ebben a szinházban Aida fenséges muzsikája ellen. — **10.** *Sebeők* Sára nagy sikerrel énekelte Leonorát (Trubadur). Főleg drámai alakitása keltett bámulatot a hálásan tapsoló közönség körében. A hó utolsó napjait jobbára az orosz ballet fellépései töltötték ki rettenetesen felemelt helyárak mellett — bérletszünetben.

—

ZENEI ALAPISMERETEK
Zenetudományi könyvtár. 12. sz. Ára 60 f.

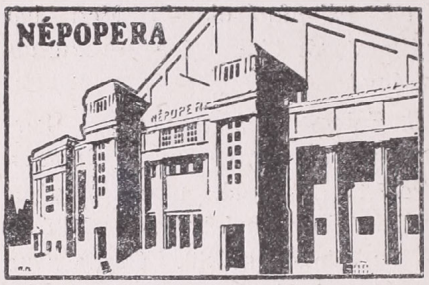

A Népopera decemberi játékrendje is változatos volt. **2.**-án *Jadlowker* ragyogtatta érzékien forró csengésű organumát a Hoffmann meséi cimszerepében, óriási külső sikerrel, **5.**-én pedig *Svärdström* aratott sikert *Mari* (az ezred leánya) szerepében, elragadóan poetikus játékával és finom énekművészetével. **7.**-én *Fall* Leo 3 felvonásos operettjét: „A kedves Augusztin"-t mutatta be a Népopera. A hihetetlen bárgyú szövegre, melyet eltorzitva ültetett át *Mérei* Adolf magyarra, s amely csakúgy hemzseget ostoba aktualitásoktól és beteges korcsmai élcektől — gyönyörüen megkomponált, invenciozus muzsikát irt a hires bécsi zeneszerző. Ujat ugyan nem hallottunk tőle, de nem is vártunk. M. *Szoyer* Ilona kedvesen játszotta és a szereplők közül kimagasló művészettel énekelte szerepét s ismét meghóditotta a közönséget. Partnere: *Pázmán* Ferenc énekművészet — főleg hang — nélkül, de kiváló szinészi alakitással adta a cimszerepet. Kétségkivül egyik legjobb operettszinészünk. A többi szereplő is mindent elkövetett a siker érdekében, bár minden fáradozás meddő maradt a képtelen libretto és a felháboritó, izlésgyilkoló rendezés miatt. A zenekart *Márkus* igazgató vezette. A zenei rész precizitásával és finomságaival teljes illuziót keltett. — **18.** *Van der Osten* Éva asszony Carmenje kissé távol áll egyéniségétől. Csak Wagner tisztalelkü, szentimentális alakjai valók a művésznőnek, aki Carmen temperamentumával adósunk maradt. Zeneileg azonban ideálisan adott vissza minden legkisebb nüanszot. Partnere *Jadlowker* volt, aki megindítóan szépen énekelt ez estén, amelyen az operaelőadások egyik legszebbikét hallhattuk. — **20.** Mignon szerepéhez kissé idős és korpulens *Van der Osten* Éva, annál több illuziót keltett *Jadlowker* mint *Meister* Vilmos. A közönség mindkettőjüket lelkesen ünnepelte. **28.** *Kurz* Zelma asszony Rozinája (Sevillai borbély) egyik hálás parádés szerepe a művésznőnek. A II. felvonás énekszámai ezúttal sem maradtak hatástalanok. Csak a figyelmes hallgató vette észre, hogy *Kurz* szép lassan — de biztosan kezdi veszíteni a hangját, amelynek fényét mintha már is fátyol födné. — **31.** A Denevér első előadása a Népoperában várhatott volna, mert egyidőben elevenitette fel a m. kir. operaház is; ez helytelen politika. Szivesebben vettük volna ehelyett pl. az Angot asszony leányát, amely biztos erkölcsi- és kasszasikerrel járna. A Népopera Denevér előadását *Márkus* igazgató tanitotta be és vezényelte

Adélt *Szoyer* Ilona kedvesen és közvetlen adta, tüntető zajos tapsok közepette. *Ábrányiné* mint Rozalinda szintén jól megállta a helyét. Eisensteint *Pázmán* pompás humorral játszotta, ellenben *Bazilides* Mária Orloff hercege édes keveset ért. A kórusok elég fegyelmezettek és mozgékonyak voltak.

—

Hangversenyek.

— 1912. december. —

4. *IV. filharmóniai hangverseny.*

Mozart: g-moll szinfonia.
Reschovszky: Zongoraverseny.
Mahler: Ének a földről. (Lied von der Erde.) Szinfonia magánének és zenekarra.

A jelenkor *legnagyobb* szinfonikusának impozáns hódolattal adóztunk ma. A zsúfolásig megtelt vigadó szokatlanul jóleső látványt nyújtott. Minden szépséghibát el lehet feledtetni nálunk, ha művészetet látunk. A „Lied von der Erde" előadása a filharmónikusok érdeme és jó volna, ha e sikerből okulva, most már Mahler többi szinfoniáit is lassankint hallhatóvá tennék. Ez a szinfoniának nevezett mű 6 tételből, illetve dalból áll; ó-kinai költeményekhez simul a zene azzal az orkeszterális virtuózitással, amit csak Mahler orkeszterművészete ad. A legelvontabb a 2. és 6. lassú tétel; igazi *mahlerizmus* szövődik át a lassan hömpölygő komor, borongós akkordokon. A megtisztult idealizmustól átszőtt dallamot az orkesztervirtuózitás logikus és értelmes kifejező szinei festik azzá a hangulattá, amit a szöveg kifejez. Mahler Gusztávnak nem a *nagy ereje*, hanem poézise nyilvánul meg ebben a művében. Nagy zenekarával túlfinom lelki rezgések visszaadását tudja kifejezni és ezzel aztán Straussszal szemben feltétlenül nagyobb. Ő az egyedüli, aki csendes áhitatot, borongós lelkiállapotot, modern *nagy zenekarral* tud kifejezni. Dallamszövése az egyéniség bélyegét viseli; a szólamvezetések, két szólam találkozása a disszonanciában és azok feloldása mindenkor annak művészetével, kifejezésével hat és nem óriási technikai tudásával. *Reschovszky* Sándor saját zongoraversenyét vitte diadalra, ami előadási művészetének köszönhető. Egy tételes zongoraversenyében különösen feltűnt, mennyire szinesen kezeli a zenekart; ezért a zongoraszólam koncertszerű kidolgozását többször fel is áldozza. Sikerült fellépésének és fogadtatásának bizonyitéka, hogy a mi telhetetlen hallgatóinknak szomját magán zongoraszámmal kellett csillapitania. — Mozart *g*-moll szinfoniája művészietlenül, kidolgozás nélkül ment; de meg lehet bocsájtani ezúttal a hellyel-közzel pontosságot és dinamikai kiegyenlitést nélkülöző összjátékot a művészet árán. Ma nagy művet volt alkalmunk hallani és annak próbái úgy *Kerner* karnagyot, mint a zenekart igénybe vették. Kerner karnagy a Mahlermüvet sok odaadással és stilérzékkel, a Reschovszky-művet sok szeretettel vezényelte. *Székelyhidy* és *Marschalkó* lirai hangjukkal nem illettek a szinfonia keretébe; oda drámai énekesek kellenek. **(—nyi.)**

15. *Waldbauer-Kerpely négyes.*

Haydn: C-dur négyes.
Radnai: Zongora-trio.
Beethoven: Es-dur négyes.

Nagyobb külföldi körút után ezúttal este tartotta előadását a négyestársaság, rendes és már megszokott közönség érdeklődése mellett. A trio zongoraszólamát dr. *Adler* Mihályné vállalta.

15. *Az Országos szinfoniai zenekar III. hangversenye.*

Mendelssohn: Ruy Blas. Nyitány.
Lavotta R.: Suite rustique. Először.
Schillings M.: Reggel a tengeren. (Szinf. költ. Először.)
Dvorak: Szinfonia, F-dur.

A külföldi, német újdonsággal néhány szóban végezhetünk. Tartalmatlan, unalmasan egymást követő szekvenciák halmazából álló mű, mely a cimben kifejezett tengerből, reggelből semmit sem érzékeltet. Annál tisztább élvezetet szerzett a hazai újdonság: *Lavotta* Rudolf: „Suite rustique"-je. A normand paraszt-élet egyszerű epizódjai inspirálták Lavottát suite-jének megirására. Cortége, Danse villageoise, Scéne d'amour és Ronde des Enfants az egyes tételek elé irt cim s mindegyikben egyszerűen, közvetlenül fejezi ki felébresztett gondolatait. Lavotta kétségtelenül legértékesebb, leginvenciózusabb zeneszerzőink egyike; a dologi oldal biztos tudásában pedig épen senkit sem tudunk melléje állitani. Formaérzése, a formának csalhatlan megválasztása, instrumentációja s gondolatainak kidolgozása a gyors- és biztos kezű komponistára vall, kinek munkáján sehol sem érzik erőltetettség, fáradozás. Erénye, hogy művei mindig egy határozott inpresszió kifejezési szükségének látszatát keltik, más szóval: nem ir, csak ha inspirációt nyer. Az előadott négy tétel közül különösen az elsőnek és harmadiknak szingazdag festése ragadta el a hallgatóságot, mely többször szólitotta dobogóra a „*Nirvana*" kitűnő szerzőjét. *Dvorak* szinfoniájának értelmes, alig kifogásolható előadása után szivesen tapsoltunk a zenekarnak és érdemes karnagyuknak: *Kún* Lászlónak. **(Edge.)**

18. *V. filharmóniai hangverseny.*

Smetana: „Az eladott menyasszony" nyitánya.
Novák: Tót suite. (Először.)
Wieniawszky: II. hegedűverseny (d-moll). Hegedű: *Baré* Emil.
Csajkovszky: V. szinfonia (e-moll).

Csajkovszky szinfoniái az utolsó tiz év leforgása alatt lettek népszerűvé. Azonban csak az utolsó háromnak jutott ki ez a szerencse. Az első három még felfedezésre vár. Pedig az „*orosz Beethoven*" megérdemli, hogy teljesség kedvéért az első három is műsoron legyen, persze jó előadásban. Mert a mai *Ötödik*-nek tempóvételével *Kerner* szabadon bánt el. A lassú tempók elgyorsitása, a rapszódikus felfogás, nem illik szinfonia keretébe. A tót suite csak egyes részleteiben érdekelt. Általában véve a zeneirodalomra nézve nem bir fontosabb jelentőséggel. A nemzeti zeneirodalmat azonban *Novák* gyarapitotta, mely ebben a tekintetben első helyen áll. Kidolgozásban, témaanyagban és felépitésben szerzője intelligens kvalitásairól tesz tanuságot. Házi ünnep is volt: *Baré*, az opera első hangversenymestere jelent meg a dobogón. Wieniavszkihoz több melegség kellett volna; ami azonban Baré előkelő játékát illeti, ezúttal is beigazolta, hogy nem mindennapi. **(—nyi.)**

Az 1913. évi előfizetési dij mielőbbi szives beküldését kérjük.

Tudósitások.

SZÉKESFEHÉRVÁR. — *Hermann* László hegedűművész sikerült hangversenyt rendezett *Schlammadinger* Erna közreműködésével. Hermann László Bruch, Bach és Sarasate műveivel szolgált rá az elismerésre, mig az alig tizenhárom Schlammandinger Erna, Händel, Haydn, Mozart és Debussy műveiben tett tanuságot nagy teknikai készültségéről és korát meghaladó zenei intelligenciájáról. A nagyszámu közönség sokat tapsolt mind a két művésznek. A zongorakiséretet *Klökner* Józsefné látta el ügyesen.

LONDON. *Beecham* Tamás, az itteni fi,harmónikus zenekar megalapitója és vezetője január 29-én nyitja meg a *Covent Garden* szinház operai évadját, melyben Mesterdalosok, Trisztán és Izolde, Salóme, Elektra és a Rózsalovag kerülnek előadásra. Beecham a német énekművészet legjelesebbjeit szerződtette társulatához, többek közt *Bosetti* Herminát, *Fassbender* Jolánkát, *Grína Hummel* Annát *Mildenburg* Annát, *Osten* Évát, *Siems* Margit énekesnőket, *Brodeisen, Costa, Kirchhoff, Knote, Miller, Paeyna* és *Pick* Ernő dr. és *Knüpfer, Schramm* és *Weil* énekeseket.

MILANO. Leoncavalló „Zingari" („Cigányok") cimű uj operájának első előadása a „Theatre Lirico"-ban rendkivüli sikert aratott és az irányadó sajtó is megerősiti a közönség elismerő itéletét. A szövegkönyv változatos cselekménye az Al-Duna partján játszik. A hősnője Fleana cigányleány, akit Radu román herceg olyan szenvedélyesen megszeret, hogy feleségül veszi és a kedvéért a cigányok karaván jába lép. A második felvonásban azonban, amely egy évvel később történik, Fleana elhidegül férjétől és szivével Tamar cigánylegény felé fordult, aki már azelőtt is megkérte kezét. Radu a szerelmeseket meglepi egy viskóban, rájuk gyujtja a fedelet, ő maga pedig megőrül csalódásában. *Leoncavallo* elementáris drámai hatással komponálja meg a darab zenéjét. A rendkivül dallamos opera zenéje részben román népdalmotivumokra támaszkodik, hangszerelése pedig helyenként mesteri. Legnagyobb hatást keltettek az első kép lágy, lirai áriái, amelyekben a zene a szenvedélyes szerelem epekedését meghatóan festi alá, továbbá az élénk cigánykarok és a második felvonás borzalmas hatásu, lázasan izgató finaléja. A partitura egyik gyöngye a második felvonás közzenéje, amelyben jellegzetes magyar dallamok vegyülnek az olasz melodiákba. A női főszerepet Eugénia *Burziv* énekelte határozott nagy sikerrel, a férfi szereplők azonban nem mindig állottak feladatuk magaslatán és a zenekar is sok kivánni valót hagyott hátra.

—

Musica sacra.

A *Győri székesegyházi templom énekkarának* 1912. december havi műsora: **1.** Missa: Bieger. Graduale: Kainersdorfer. Offertorium: Singenberger. **8.** Missa solemnis: Seiler. Graduale: Fránek. Offertorium: Motetto Arnold. **15.** Missa: Reinberger. Graduale és Offert: Griesbacher. **22.** Missa: Reimann. Graduale: Bischoff. Offertorium: Griesbacher. **25.** Missa: Rihovszky. Grad.: Walter. Offert.:

Seiler. **26.** Missa: Horák. Graduale: Seiler. Offertorium: Gruber. **29.** Missa: Mitterer. Graduale: Hempter. Offert.: Motetto Stoiber. **31.** Litánia: Fránek.

—

Irodalom.

I. Könyvek.

Siklós Albert: Zenei formatan (Alaktan). (Kiadta: Rozsnyai Károly, Budapest. Ára 7 korona.) — Siklós Albert, az Orsz. m. kir. Zeneakadémia tanára körülbelül négy-öt év előtt rendezte sajtó alá öt kötetre tervezett „Zeneköltészettan"-ának I. kötetét, az azóta már 2. kiadást ért Összhangzattant. Két kötetes hangszereléstanát most a „Formatan" követte. Ép oly gondos példákkal gazdagon illusztrált és a kiadó áldozatkészségét dicsérő izlésesen kiállitott munka ez is, mint az előző kötetek. Könnyen áttekinthető rendszerben, logikusan építi fel Siklós szemünk láttára a zenei forma legkisebb töredékeiből a motivumból, a mondatból és a zenei periódusból az alaktan összes formáit, a kis kétszakaszos dalformától kezdve végig a szonátafugáig. Érdekesek azok a fejezetek, melyekben Siklós a rondóformákat valamint az átmeneteli szonátaformákat — az eddigi német formatanoktól teljesen eltérő rendszer alapján — ismerteti. Farmatana két részre oszlik: elméleti és alkalmazott formatanra. Utóbbiban a táncformákat, a humoros, idillikus és balladaszerü műfajok, valamint a ciklikus formákat (a szonátát, szvitet, szinfóniát) irja le igen érdekes, egyéni megvilágitásban. A klasszikus komponisták műveiből idézett csaknem száz példa kiválasztása Siklós kiváló gyakorlati érzékét árulja el; ezzel csak oly pedagogus rendelkezhetik, ki évek hoszzú sorát tanitással töltötte.

Rozsnyai Károly kalauza a zongoratanitásban. Rendszeres tanterv kezdettől a legmagassabb kiképzésig. Gyakorlatok, előadási darabok évfolyamonként fokozatosan csoportositva tematikus kótamutatványokkal. A tanárok és növendékek használatára szánt kézikönyv ára — 1 korona.

II. Zeneművek.

Szendy—Czerny: *A kézügyesség művészete. (Kunst der Fingerfertigkeit)* Czerny Károly op. 740 (699). Szemelvény. Előszóval, jegyzetekkel, újjrenddel és előadási jelekkel ellátott, átdolgozott új kiadás két füzetben. (Rozsnyai Károly kiadása Ára füzetenként 2 kor. 50 fill.) — A modern zongorajáték teknikája inditotta arra Szendyt, hogy Czernynek ebből a kiváló pedagogiai művéből szemelvényeket dolgozzon át, illetve átirjon. Szendyt hosszú éveken át szerzett pedagogiai tapasztalatai mindenesetre feljogositják ez átdolgozásra úgy, hogy abból a növendék nemcsak a modern zongorajáték teknikáját, hanem a *Liszt-iskola* teknikáját is elsajátithassa. Szendy mint volt Lisztanitvány, nyilvánvalóan a *Liszt-teknika elsajátitását célozza*, ez etüdök átirása, illetve átdolgozásával. Mig Czernynél tömör fogások dominálnak, addig Szendy egyuttal a széles fogások gyakorlása által a balkéz feszitő képességének fokozását is célul tüzte ki. Egyes etüdők transzponálva vannak abba a hangnembe, melyben az újjak mozgása a növendékre nehe-

zebb feladatokat ró. Sok etüd szebb igy, mint eredetiben ; pl. a 10. sz. „*Campanellá*"-ba beleszőt a magyar daltöredék az etüdnek érdekes vonást ad. Az etüdők Szendy átdolgozásában nyertek zenei értékükben, a Liszt-iskola előkészitésére pedig hézagpótló, nélkülözhetetlen tananyag. Szerző előszavában hangsúlyozza, hogy az etüdök átdolgozására nem javitási művelet, hanem kizárólag pedagogiai cél sarkalta ; ennek előrebocsátásával megjegyezni kivánom, hogy a cimlapon Szendy neve nyilváu tévedésből került Czerny neve *elé*. **(Perényi Géza.)**

Hangjegyfüzet. (Példatár.) *Siklós Albert:* Összhangzattanához. (Rozsnzai Károly kiadása. I. füzet ára 1 K 50 fill.) — A csinosan kiállitott hangjegyfüzetek megkönnyitik a növendék feladatát nemcsak abban, hogy feladványaikba hiba nem csúszhat be, mely annak teljes megoldását lehetetlenné teszi, hanem abban is, hogy feladványaik időrabló lemásolásától meg vannak kimélve. Tehát nemcsak félreértések vannak kizárva tanár és tanitvány között, hanem időmegtakaritás az, ha az egyes leckék már annyira elő vannak készitve, hogy a növendéknek tisztán a kidolgozásra kell időt vennie. Minden egyes lecke után a szüség szerint eszközlendő javitásoknak elegendő hely van szánva. A csinos füzetek egyébként a növendéket rendszeretetre és tiszta kótairásra is meg fogják szoktatni. **(P. G.)**

Stojanovits Péter: Scherzo. 14. mű hegedű és zongorára. (Doblinger Lajos, Bécs. Ára 1.50 kor.)

Janetsek István: Rondino. 26. mű, zongorára. (Méry Béla, Bpest. Ára 1.— kor.)

Janetsek István: Toccata, Sarabande és fuga, zongorára. (Méry Béla, Bpest. Ára 3.— kor.)

Dr. Angyal Armand: Losonczi özvegye ; melodráma op. 245 (Bárd Ferenc és testvére, Bpest. Ára 3.— kor.

ifj. Schneider József: Három dal. (Harmonia kiad. Ára 3.— kor.)

—

Zeneiskolai szemle.

A **Nemzeti Zenede** m. hó 21-én tartotta rendes évi közgyűlését *Zichy* Géza gróf titkos tanácsos elnöklésével. Megnyitóbeszédében az elnök megállapitotta, hogy a Nemzeti Zenede az elmult iskolai évben is teljes mértékben megfelelt művészi és pedagógiai hivatásának s elismeréssel emlékezett meg a tanári kar odaadó munkásságáról. Az intézetnek tavaly kétezernél több tanitványa volt. Meleg szavakban parentalta el az elnök az intézet halottait: *Vajdafy* Emil titkárt, *Megyery* Károly és *Loschdorfer* Mihály tanárokat és *Reményi* Antalt, a ki közel négy évtizeden át volt a zenede választmányi tagja. A titkári jelentésnek és a számvizsgálóbizottság jelentésének tudomásul vétele után a közgyülés elhatározta, hogy a Nemzeti Zenede fönnállásának hetvenötödik évfordulója alkalmából, mely az idén lesz, ünnepséget rendez. A választások során *Rákosi* Jenőt közfelkiáltással és lelkesedéssel tiszteleti tagnak választották meg. Választmányi tagok lettek: *Axmann* Béla dr., *Bogisich* Mihály, *Gerlóczy* Zsigmond dr., *Hochhalt* Károly dr., *Jeszenszky* Sándor dr., *Kauser* József, *Melly* Béla dr.,

Mutschenbacher Viktor dr., *Prónay* Dezső báró, *Thaisz* Péter, *Vajdafy* Ernő és *Wodináner* Albert báró.

A **Nemzeti Zenede** új gyakorló orgonája a közelmúltban készült el 28 változattal és 3 manualéval, melyet úgy diszpoziciója, mint minden izében tökéletes kivitele, méltán a mesterművek közé emel. Már első tekintetre feltűnik a játszóasztal berendezése, mely oly teljesen fel van szerelve, mint egy nagyszabású hangversenyorgona.

A mű intonációja minden változatban az elképzelhető legtökéletesebb. Az egyes regiszterek mesteri intonációját nincs miért kiemelnünk, mert valamennyi a legmagasabb nivón áll.

Az orgonát a következő szakértők bírálták: *Bellovics* Imre, *Demény* Dezső, *Schweida* Rezső, *Schmidthauer* Lajos és *Szikla* Adolf. Ezenkivül nagy számú érdeklődő volt jelen az átvételnél, kik valamennyien a legnagyobb elismerés hangján nyilatkoztak. Enrico *Bossi*, a világhirű művész legutóbbi ittlétekor szintén játszott néhány órán át ezen az orgonán s elragadtatásának adott kifejezést.

A mű tervezete a következő:

I. Manuál C—a^3 58 billentyű

1. Bourdon 16′
2. Principal 8′
3. Gamba 8′
4. Bourdon 8′
5. Fl. tibia 4′
6. Pr. octav 4′
7. Harm. aeth $2^2/_3$ 4 soros

II. Manuál C—a^3 58 billentyű
Kiépitve a^4-ig 70 hangra

8. Capricorno 8′
9. Sylvestrina 8′
10. Vox coelestis 8′
11. Fl. solo 8′
2. Quintatön 8′
13. Salicet 4′
4 Fl. travers 4′
15 Flautino 2′

III. Manuál C—a^3 58 bill. 16—23-ig azonos a II. Manuallal (iker-manualok).

Pedál C—f 30 billentyű

24. Subbass 16′
25. Violon 16′
26. Harmonikabass 16′
27. Octavbass 8′
28. Cello 8′

Kapcsolók:

1. Manualkopula I+II.
2. „ I+III.
3. „ II+III.
4. Pedálkopula I. Man.
5. „ II. „
6. „ III. „
7. Szuperoktávkopula I+II. kiépitve
8. „ II+III. „
9. Szuboktávkopula I+II.
10. „ II+III.
11. Generálkopula II+III.

Az összes kopulák mint kézi regiszterek is el vannak helyezve; ezenkivül a manuál- és oktávkopulák nyomógomb, a pedálkopulák mint lábnyomók is működnek.

Mellékváltozatok:

12. Szabadkombináció I. sor
13. „ II. „
14. „ III. „
15. Kéziregiszter
16. Hengerkrescendo teljes műre
17. „ el.
18. Hengerből kupolák el.
19. Redőnyszekrény teljes műre
20. „ II—III. Man.-ra
21. I. Man.-ra kikapcsoló
22. II. „ „
23. III. „ „
24. Pedál „

25. Plénum
26. Fortisszimó
27. Kiváltó

} mint nyomógombok és mint lábnyomók alkalmazva. — Egymást kiváltják. —

28. Pedál Plénum
29. Pedál Mf.
30. Pedál Piano

} mint lábnyomók.

31. Henger mutató óra
32. Tremolo
33. Vill. fujtató inditó.

A diszpozició összeállitása *Sugár* Viktor orgonatanár érdeme, a mű Angster József és Fia alkotása.

—

Hírek.

Mészáros Imre, a m. kir. Operaház igazgatója e hó 17-én Budapesten elhúnyt 53 éves korában. A megboldogúlt jelentékeny szerepett játszott zenei életünkben. Tagja, majd alelnöke volt a Filharmoniai Társaságnak, tanára a Nemzeti Zenedének, vezetője a Liszt Ferenc zeneművészkörnek, mélyhegedűse, végül igazgatója a m. kir. operaháznak. Kitünő adminisztrátiv tehetség volt, s mint ember páratlan jóságú. Hogy működéséhez nem fűződnek épen operaházunk aranynapjai, annak a ma is dívó bürokrata rendszer az oka, amely állami dalszinházunk élére soha sem állitott nagystilü zenei kapacitást; (ma is egy iró, illetve piktor és egy szinész vezeti; elég képtelenség!) —

Várady Sándor meghalt. Szilveszter éjjelén hirtelen halállal húnyt el *Sziliczei-Várady* Sándor, az Operaház baritonistája, aki több mint 25 év óta tagja a műintézetnek és ezalatt közel 150 szerepet énekelt. Számos operaszöveget is forditott. *Várady* Sándor 1884-ben lett az Operaház tagja és már abban az évben magánénekes lett. Azóta állandóan énekelt és különösen Ney Dávid halála után lett igen nehezen nélkülözhető tagja a szinháznak. Ormay után ő lett az intézet hivatalos forditója és több mint tiz év óta az ő forditásával kerültek szinre az új operák; forditásait ebben az évben kezdték ujakkal kieserélni.

Liszt Ferenc ismeretlen darabja. *Raabe* Péter, a weimari Lisztmuzeum kurátora, *Liszt* Ferencnek több eddig ismeretlen művére bukkant, amelyeket a nagyhercegi udvari kápolnában nyilvánosságra hoz. A legutóbbi koncert alkalmával, amelyet az udvari kápolnában tartottak, eljátszotta Lisztnek La Notte c. zenekari darabját. Ama három gyászódához tartozik a fölfedezett darab, amelyeket Liszt a hatvanas években Rómában irt. Ezek közül a Le trionphe funebre du Tasse c. darabot adták eddig elő. A másik kettő, a Les Morts és a La Notte eddig a weimari Liszt-levéltárban feküdt. A Les Morts-ot a tavasz elején adták elő a weimari udvari kápolnában és akkor nagy hatást keltett. Most mindhármat könyvalakban fogják kiadni. A La Notte partiturája igy van keltezve: Madonna del Rosario, 64 Juny. A végén áll ez a szó: La Notte, majd utána a

Budapesti milleniumi kiállításon első díj. Párisi világkiállításon ezüst érem.

TELEFON 133—81.

ZIMMER K. OTTÓ

mű-hegedű készitési és javitási műterme
a m. kir. zeneakadémia szállitója
BUDAPEST, VI., TERÉZ-KÖRÚT 2. I. EM.
A hangfokozó gerenda feltalálója.

NAGY RAKTÁR: Olasz, francia és német MESTERHEGEDÜKBEN.

VONÓK: angol, franciá és német mesterektől. Mindenféle TOKOK: fa, maché és legfinomabb kivitelig. bőrtokok raktáron. A világhirü quinttiszta SILVESTRE HÚROK egye-düli raktára Magyarországon.
A legjobb és legtartósabb húrok minden hangszerhez.

Bosworth & Co.
LONDON, LEIPZIG, WIEN.

Zongoratanárok figyelmébe ajánlja:

Brück J. op. 40. 7. Concert-Etude.
Kessler és Moscheles etüdökkel párhuzamosan tanitandó. — Az 1. sz. a hires Staccato-Etude, melyet Paderewsky New-Yorkban játszott s 2 év alatt **négy kiadást ért el!** — Mindegyik szám külön koncert darab. —

Brück J. op. 39. Seelenstimmungen.
I. és II. füzet. Előadási gyakorlatok az V. évf. számára, Heller op. 45., 46., 47. helyett.

Zalánfi Aladár, Budapest,
VII, Rákóczi-út 32. II. 10.
Zeneelmélet: Koessler módszerével
Orgona: } Straube „
Karének: }
Harmónium: Karg-Elert „

következő mondat: „Ha temetésemnél zene játszik, kérem ezt a darabot, valamint a Les Morts-ot előadni. Ha még egy pár évig élek, ugy magam szerzem a rekviemet is hozzá". A cimlap másik oldalán francia nyelven irta meg ugyanezt, ezzel a hozzáadással: „a cause du Motif a Cadence magyare".

Tóth János műhegedűkészitőmester m. hó 8—12-ig kiállitást rendezett saját készitésű mesterhegedűivel a m. kir. technologiai iparmuzeumban. A kiállitást — melynek 7372 látogatója volt — sikerült matinée keretében nyitották meg. *Löblovitz* Béla hegedűművész a kiállitott hegedűkön hangversenyt rendezett, *Tóth* pedig a régi olasz és saját hegedűi közt vont párhuzamot.

Nyilatkozat. A Nemzeti Szinház „Savitri" c. darabjának (irta: Pásztor Árpád) kisérő zenéje szinfónikus előadás számára készült. Minthogy rendezésbeli okok miatt a zenekart nem lehetett megillető helyén elhelyezni, a zene csak nagyon tökéletlenül hallatszott. **Molnár Antal.**

Zalánfi Aladár f. é. február hó 1-én tartja orgonaestélyét a zeneakadémia nagytermében.

—

FELELŐS SZERKESZTŐ: SEREGHY ELEMÉR.

Cs. kir. szab. Amerikai Cottage-szivólégrendszerü

HARMONIUMOKAT

valamint európai rendszer szerint legolcsóbban szállit

PAJKR REZSŐ és Tsa

Budapest, X. ker., Delej-utca 25. sz.
(Tisztviselőtelep.)

Árjegyzék ingyen és bérmentve

Részletfizetésre 8 kor.-tól feljebb.
Tanerőknek és lelkészeknek külön százalék engedmény.
Bérmentes szállitás az utolsó vasutállomásig.

Pedálos harmoniumok
mindkét rendszer szerint és minden nagyságban, pontos orgonaméretekkel, templomok, szemináriumok részére és gyakorló-orgonák.

Kérjen árjegyzéket zongorák- és pianinókról.

GOTTSCHLIG ÁGOSTON

császári és királyi udvari szállitó,

rum-, likör-, cognac-gyáros, tea- □ □ nagykereskedő □ □

Budapest, IV., Váci-u 11.
a különlegességi tőzsde mellett.

Magyar, francia cognac, hollandi likőrök, cacao és csokoládék. Eredeti angol és francia teasütemény- és cukorkakülönlegességek. A legjobb tea- és kávébeszerzési forrás gazdag választékban. Kivánatra árjegyzék ingyen, bérmentve.

Központi iroda: Régi posta-utca 10.
Gyár: Kőbánya, Martinovits-tér 9.

STÉHLIK LAJOS

hegedükészitési műterme

BUDAPEST

VIII., JÓZSEF-KÖRUT 71. SZ.

Régi mesterhegedük szakszerű javitása. — Saját készitményű hangversenyhegedük. — Finom vonók, álltartók, tokok, valamint a legkitünőbb quinttiszta húrok :: stb. állandóan kaphatók. ::

Hegedűt, zongorát harmoniumot ne vegyen mielőtt

Reményi Mihály
a m. kir. zeneakadémia házi hangszerkészitője
elsőrangu hangszer- és zongora-telepét meg nem látogatta.
Budapest, Király-utca 58.
Quinttiszta hangversenyhúrok. — Hegedűjavitások a legmüvészieseb kivitelben. — Árjegyzék minden hangszerről különkülön kérendő.

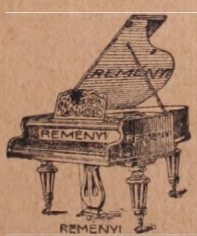

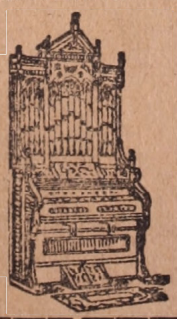

I arany, I ezüst és a milleniumi nagy éremmel kitüntetve.

A pécsi országos kiállításon állami arany éremmel kitüntetve.

Alapittatott 1867. évben.

Alapittatott 1867. évben.

Angster József és Fia

orgona és harmónium-gyár, Pécs.

A budapesti bazilika nagy orgonájának épitői.

Ajánlják kitűnő hangu és erős szerkezetű légnyomatu és elektromos berendezésű

orgonáikat

a legjutányosabb árak mellett művészi kivitelben.

Raktáron kitünő hangu HARMONIUMOK minden nagyságban.

Elektromos fujtató készülékek.

Árjegyzéket kivánatra ingyen küldünk.

Rusznák és Türk könyvnyomdája, Budapest, VI., Király-utca 8. — Telefon 138—35.

54145

A ZENE

TUDOMÁNYOS ÉS MŰVÉSZETI HAVI FOLYÓIRAT

ÖTÖDIK
ÉVFOLYAM

1913
FEBRUÁR

ÁRA 40 FILLÉR.

Matyasovszky Elek

NÉMETH JÓZSEF könyv- és zeneműkereskedése, Budapest, I., Fehérvári-út 15. Telefon 146—59.

TARTALOM:

Stolzingi Walter: A Nemzeti Zenede választmánya. — **Vidor Imre**: Az abszolut zenei élvezetről. — **Lavotta Rudolf**: Debussy a wagnerizmus ellen. — **Fligl József**: Wagner első szerzeményei. — **Sereghy Elemér**: A kinai zene történetéből. — **Opera**: M. kir operaház. Népopera. — **Hangversenyek**. — **Tudósitások**: Vác. Berlin. Dortmund. — **Zeneiskolai szemle**: Nemzeti Zenede. — **Hirek**: Wagner utolsó órái. Liszt és Wagner kibékülése. A Parsifal a milanoi Scalaban.

Szerkesztőség és kiadóhivatal:
BUDAPEST, VIII., József-körút 69. sz.

Egyes szám ára 40 fillér.
Előfizetési ára egész évre 4 korona.

Első magyar villamos erőre berendezett hangszergyár

STOWASSER JÁNOS

csász. és kir. udvari szállító a m. kir. operaházi tagok, budapesti szinházak zeneakadémia, zenedék, az összes fővárosi iskolák, hadsereg stb. szállitója, a hangfokozó gerenda és a javitott Rákóczi-tárogató feltalálója.

GYÁR: BUDAPEST
II., LÁNCHID-UTCA 5. ÖNTŐHÁZ-UTCA 3.

Magyarország legnagyobb vonós- és fuvóhangszer-gyára

Ajánlja mindennemű saját gyárában készült hangszereit, ugyszintén húrokat és hangszeralkatrészeket. Hegedűk vonóval 8 K-tól. Harmoniumok 90 K-tól. — Tárogatók 70 koronától.

Tanerőknek kedvezmény.

Javitások a legművésziesebb kivitelben.
Árjegyzék kivánatra ingyen és bérmentve.

V. ÉVFOLYAM BUDAPEST, 1913. FEBRUÁR HÓ 2. SZ.

A ZENE

TUDOMÁNYOS ÉS MŰVÉSZETI HAVI FOLYÓIRAT

Szerkesztőség és kiadóhivatal:
BUDAPEST, VIII., József-körút 69. sz.

Egyes szám ára 40 fillér.
Előfizetési ára egész évre 4 korona.

A Nemzeti Zenede választmánya.

Hosszú évtizedeken át legtekintélyesebb zeneiskolája volt az országnak a budapesti Nemzeti Zenede, ahol elsőrendű erők vezetése alatt képezték legnagyobb művészeinket. Nem egyszer volt olyan zenei eseményeknek szinhelye, amelyek aranybetűkkel vannak megörökitve a magyar zenetörténet lapjain. Elvitázhatlan érdemekben gazdag ez a hetvenhárom éves intézet. S ez érdemekre boldog büszkeséggel tekinthetne vissza, ha nem zavarná az emlékezést a szomorú jelen, amelyben egyre szaporodnak a súlyos bizonyitékok arra, hogy a Zenede nem méltó többé régi hirnevéhez.

Nagy és mélyreható okai vannak e visszafejlődésnek. Mindennek kútforrása az intézet ügyeit felelősség terhe alatt vezető választmány, egy különben tisztességes polgárokból, de sajnos, zenei analfabétákból álló korosabb társaság. Felerészét tiszteletreméltó iparosok, másik felét nyugdijas hivatalnokok és lateinerek teszik ki, akik operettbe illő nagyképűséggel úgy vezetik az ügyeket az Úrnak 1913-ik esztendejében, mint valamikor a hetvenes években.

Az igazgatóság modern törekvései tehát mindig hajótörést szenvednek a választmány konzervativizmusán. De hiszen naivság is

Közleményeink csakis a forrás megnevezésével vehetők át.

kell ahhoz, hogy valaki szakszerű, életrevaló döntést várjon ettől a választmánytól, amelyben alig akad egy-két muzsikus.

A maradiság konzekvenciái akkor jelentkeztek először, midőn kiesett a vezérszerep a Zenede kezéből. A választmány csendes megadással vette tudomásul, hogy államérvényes bizonyitványokat nem állithat ki. Azért mégsem gondoskodott tanárképzőről s igy végzett növendékei örökös zaklatásnak vannak kitéve a zenetanári cim viselése miatt.

A káros passziv magatartást következményeiben súlyosabb aktiv ténykedések múlják felül. Csak ily vaskos ignorantiával biró testület választhat például egy gyerekleányt — érdemesebbek sértő mellőzésével — hegedűtanárnak, még hozzá — az *igazgató helyettesitésére.*

Csoda-e, hogy ily tanár- és bizonyitványviszonyok között talentumosabb elem csak nehezen határozza el magát a zenedébe való felvételre, amely körülménynek a létszámbeli szaporodás dacára dekadenciára kell vezetnie nivó tekintetében.

A választmány felelős azért is, hogy egyre vegyesebb elem jut a tanári karba az erőszakos protekció szent nevében, ezért nincs rendes ének- és karének tanszak sem, ezért van a zenetörténet, esztétika, liturgia is avatatlanok kezében stb. stb.

Ha a választmány — amely kétségkivül áldásosan működhetne valamely iparos-kör élén — mihamarabb át nem látja, hogy már senki sem hisz működésének jóhiszeműségében a *ne sutor* elvénél fogva, a Zenede mielőbb a dilettáns vezetésű Budai zene-„*akadémia*!?“, vagy a teljesen fölöslegesnek bizonyult Fővárosi zenetanfolyamok-hoz hasonlóan zenei proletárokat és zsúrművészeket nevelő intézetté fog átalakulni.

A Hans Sachsok korának legyen már egyszer igazán vége. Az új épületbe költöző Zenede hagyja mai rozoga viskójában a maradi rendszert a választmánnyal és egyéb ósdi rekvizitummal együtt. Ez a legkevesebb, amit egy vezetőszerepre hivatott, nagyszerű múltú intézettől jogosan követelünk.

Az új Nemzeti Zenede legyen modern és magas színvonalú, a vezetést frissitse fel ideális lelkű, művészileg rátermett, *tudományosan* képzett, válogatott fiatal gárda. Egyetlen bizalmunk ma *Kern* Aurél, akiben szerencsésen látjuk egyesülve ezeket a valőröket. Az ő személye kétségtelenül egy szebb, virágzóbb jövő záloga lenne.

De — ismételjük — elsősorban zenészeket ültessenek a választmányba, akik megértik e sorok égető panaszait.*)

Stolzingi Walter.

Az abszolut zenei élvezetről.

Írta: **Vidor Imre.**

A zenének a miljővel való összefüggése ma már nyilvánvaló dolog. A zeneműnek tökéletes érvényesülése az esetben, ha azt megfelelő miljőben hallgatjuk, már túlhaladott álláspont. A zenei tökéletes élvezet nem is képzelhető másképen, minthogy mindazon körülményeket, amelyek az idegek abszolut koncentrálását a hallószervben meggátolják, eltávolítjuk, különben az illuziók, amit a zene azáltal, hogy az a köznapiból felemelkedve az ember lelki szemeit magasabb régiókba emeli, teljesen elveszti. Ezen okból kifolyólag tapasztalhatjuk, hogy egy hangversenyteremben előadott zenekari mű, sohasem kelti a megfelelő hatást, nem tudják azok az érzések, amelyek a zeneköltőt áthatották a mű megirásakor, a közönséget áthatni. Most már csak arról lehet szó, milyen legyen az a miljő, amely a zeneműn érvényesülését lenne hivatva előmozditani? A befejezetlen *h*-moll szinfonia, a „*Mondschein*“ szonáta, avagy egy Chopin noktürn csak szürkületben, vagy teljes sötétségben tudja a megfelelő érzéseket kelteni. Némely zeneműnél csakis bizonyos virágillat képes belehelyezni a megfelelő hangulatba. Próbáljunk Goldmark szindús és illatos zenéjénél tubarózsa illatot élvezni.

Ezek mind csak oly körülmények, amelyek abba az érzésvilágba helyeznek minket, amelyek a mű átérzéséhez szükségesek; a cél azonban nemcsak az, hogy a fülnek kellemes hangok, akkordok alkossák a zenei élvezetet, hanem azok a körülményekhez képest a megértésre is irányuljanak. Tehát az abszolut zenei élvezetnek nem csak a hallás, hanem az összes érzékeknek igénybevételével kell történnie, csak igy tudjuk a művet teljes énünk odaadásával, a halgatott zenét teljes mértékben átérezni és ami még

*) A Nemzeti Zenede ugyan magánintézet, de 17000 korona szubvenciót élvez s igy belső ügyeihez a köznek is van hozzászólása. (Szerk.)

fontossabb: megérteni. Csak így tud előállni teljes zenei beérzés. Mert hiszen hiába érezzük át azt, amit a költő érzett át, ha nem tudjuk, hogy milyen körülmények játszottak közre akkor, midőn azt a költő megérezte. Áll ez különösen a programmzenére. Például az opera ebben a tekintetben inkább megközeliti az abszolut élvezetet. Az elsötétitett nézőtér, a szinpad teljes érvényesülése, az operának a zenével való szoros összefüggése, mind olyan figyelemreméltó körülmények, amelyek a fentemlitettekre lényeges befolyással vannak. Az opera, ballet, némajáték annyiban birnak fontossággal, hogy a zene meghatározott szövegre készült, tehát ebben az esetben nem elégszünk meg a fülnek tetsző szép hangokkal, a kellemesen hangzó akkordokkal, hanem azokat egy bizonyos gondolatmenethez fűzzük és így alakul ki a cselekményhez irott zene, ami már a zenének bizonyos fejlettebb foka. Ellentétben a régi zenével, amely nem fűződött szorosan valami meghatározott érzelemhez, hanem a zeneköltő csapongó érzésének alávetett muzsika az, amelynek formája a jóhangzás szabályai szerint alakultak. Innen magyarázható, hogy a régi orkesztrális zenemű — zenekari szonáta (szinfonia), operanyitány — nem veszit érvényesüléséből semmit, ha azt akár hangversenyteremben, akár egyebütt adják elő. Mindössze figyelmünket tisztán hallószervünk köti le, illetőleg a hallással összefüggő agyműködésünk.

Igy tehát arra a megállapitásra jutottunk, hogy az oly zenemű élvezetéhez, amely bizonyos eseményhez (programmzene) meghatározott érzelmekhez fűződik, ahhoz megértés szükséges, nemcsak átérzés, különben nem fogunk a zeneköltőt megihletett esemény tudomására jutni, csak sejteni fogjuk, mit akar ecsetelni a zeneköltő a zenekari mű egyes részleteinél. Az operánál ez többé-kevésbé sikerült is, ellenben a szinfoniánál, szinfonikus költeménynél, egyáltalában egyenesen hangversenyteremben előadandó orkesztrális műnél érezzük ennek a hiányát. Most tehát az a kérdés merül fel: lehetséges-e ezt keresztülvinni? — Igenis lehetséges! — Hiszen a balletnél is rendszerint a zenéhez irják a korreográfiát. A ballet ma már azon a fordulón áll, hogy kezd az eddig megszabott táncformáktól eltérni és egész más, eddig meg nem szokott testmozdulatokkal igyekszenek e zenét a megfelelő karakterhez mérten kifejezni (lásd az orosz ballettet). — Sőt a korreográfiát ma már különböző zeneművekhez irják, így például találkozhattunk oly esettel, hogy egy balletműben Beethoven zongoraszonátájával, avagy Mendelssohn, Schubert, Schumann, Chopin egy-egy zongora művével találkoztunk ügyesen meghangszerelve és a korreográfiával egyetemben tökéletes művészetet produkálva. Egyszóval zenét, különösen pedig modern zenét lehet szinpadi hatásokkal összekötni. Természetesen nem kell gondolnunk operai rendezésre, ahol durva realitással vannak a jelenetek rendezve, nem is

szólva a diszletekről! Tehát nem gondolunk oly rendezésre, amely az eseményeknek a valóság visszatükröztetésével igyekszik a zenét — hogy úgy mondjuk — szemléltetővé tenni, hanem az egy művésznek egyéniségén átszűrt alkotás legyen, egy zenei ihlet által alkotott szinpadi festmény. A rendező alkotóművésszé válik. Fölötte kifejlődött izlés, nagy fantázia, műérzék és nagy zenei intelligencia kivántatik meg tőle.

Gondoljunk Csajkovszky patetikus szinfoniájára, ha azt kellő figyelemmel (becsukott szemmel) hallgatjuk, feltéve, ha az értelmével is tisztában vagyunk, ne gondolnánk ösztönszerűleg az eseményre, az érzésre, amit a zene illusztrálni akar, mert hiszen csak igy tudjuk átérezni azt. Csak igy tudunk rokonszenvezni egy sorsa által üldözött tragédiahőssel, avagy egy burleszk tánczenén önkéntelenül mosolyogni. Csajkovszky „Diótörő" cimü szvitje hallgatásánál megfigyelésem még jobban megerősiti állitásomat: a „kinai baba tánca" cimű tételénél csupa mosolygó arcot láttam — mert önkéntelenül egy csúf, bizarr ruházatú kinai alak esetlen mozdulatait látja az ember. Debussy „Tenger" cimű szinfoniai költeményénél szinte láttuk a hullámhegynek közeledését, majd tajtékzó habbá való megsemmisülését . . . Mennyivel tökéletesebb lenne a műélvezet, ha ez szemeink elé tárulna, nem lenne figyelmünk elterelve más benyomások által, egy művészileg tökéletes élvezet jutna osztályrészül. Tehát abszolut műélvezetről — legyen az a művészet bármely ága — csak akkor lehet szó, ha az az illető művészet érzékeléséhez szükséges érzéken kivül a műélvezethez oly érzékeket is igénybe vesz, amelyek elősegitik azt, hogy teljes énünk odaadásával élvezhessünk.

Debussy a wagnerizmus ellen.

Irta: **Lavotta Rudolf.**

Miután Wagner zenedrámáiban a modern operairás technikáját megalkotta, mindenütt azt hitték, hogy a zenei fejlődés elérte tetőfokát és minden uj törekvés csak reakció lesz a wagneres elvekkel szemben. Tagadhatatlan, hogy az eddig fennálló esztétikai szabályok és a zenei helyesirás törvényei mellett lehetetlennek látszott minden újszerű mozgalom. A zárt formák megtörnek Wagnernél és vezérmotivum helyettesiti az összekötő kapcsot, amely az u. n. „végnélküli dallamot" szervesen tartja egybe.

A drámai cselekvés minden mozzanata a vezérmotivum elveihez fűződik. A későbbi zeneszerzők bármennyire is igyekeztek egyéniségüket fentartani, képtelenek voltak a wagneri hatás alól szabadulni s ez a külalak, sőt a zenei deklamáció ritmikája megmaradt Wagner modorában. A különböző nemzetiségű zeneszerzők eltanulták ezt a modort és nyelvük prozódiájához idomitották a német ritmusokat. Oly nagy egyéniségek, mint *Csajkovszky, Musszorgsky,* minden eredetiségük dacára Wagner-követőknek tekinthetők. A francia zenészek is, kénytelen-kelletlen bár, de meghódoltak a germán szellemnek s a recitativ problémája körül keresték a megoldást, amely a francia zenedrámát megteremtené. Valójában az opera nem egyéb, mint a recitativ története. Érthető tehát a franciák részéről az a szorgos kutatás, mely már *Lully* idejében (XVII. sz.) ellentétbe helyezkedett a német deklamációval és a francia énekbeszéd reformját tűzte ki célul: tisztán a francia nyelv ritmusának helyes visszaadásával.

Néhány év előtt Debussy cikkei (Gil-Blas, Revue Blanche 1901. máj. 1, 1903. jan. 19, febr. 23.), melyben hadat üzen Wagnernek, Beethovennek és az egész német zenének; nagy feltűnést keltettek a zenevilágban. Hozzájárult, hogy Pelléas és Melisande szinpadon való megjelenése tényleg forradalmat csinált és az uj stilus mindenkit lekötött s gondolkodóba ejtett. Itt azután ismét felmerül az eldöntetlen kérdés: lehet-e zenét írni harmónia, dallam és ritmus nélkül, lehet-e elválasztani egyiket a másiktól és jogosult-e az a zene, amelyik e három tényező valamelyikét nélkülözi? Azután a forma, a klasszikusok főerőssége!

Mivé lesz az a zene, amely formátlan, holott minden kis motivum már önmagában formában jelentkezik? A wagneres vezérmotivumok is a formális egységet célozzák. Ezek fűzik szerves egésszé a zeneművet, tartalmat adnak s teszik érthetővé a drámai cselekvény minden momentumát. Megszakad a lánc, melyből hiányzik a zenei gondolatok — motivumok — logikus egybekapcsolása.

Régi problémák ezek, amelyekről minduntalan szó esik, mikor a zeneművészetnek uj apostola akad. A sok magyarázásnak címadományozás volt a vége. A formalistákat elnevezték klasszikusoknak, azután jöttek a romantikusok, ultramodernek, realisták, impresszionisták. Vagy pedig iskolák szerint csoportosították a zeneszerzőket és egy-egy nagyobb zeneköltő neve köré gyűjtötték a kisebb-nagyobb tehetségű utánzókat. Ez a módszer eddig bevált, sőt az ultramodernnek nevezett Strauss Richárdot is könnyen lehet elskatulyázni a wagneristák közé; — mert ugyanazon tendenciák vezetik, amelyek Wagnert, csakhogy nála szertelenebb a szólamvezetés, ami Wagnernél csodálatosan logikusan és természetesen folyik,

tömérdek a sallang, a külső hatás az orkesztrációban, ami viszont Wagner tematikai feldolgozásában invencióbőséget jelent.

De vajjon hová osztályozzák Debussyt? Ime itt van egy eklatáns példája a szinpadi zenének: Pelléas, mint a zenei törekvéseknek érdekes produktuma. Ebben ugyan csipetnyi dallam sincs. Harmóniái szinte lehetetlenül disszonánsak s feloldásuk annyira önkényes, mintha szándékosan kerülné a természetes feloldásokat. Homlokegyenest mást csinál, mint ahogyan meg van írva a zeneírásról szóló foliánsokban. Ez a legszélsőbb anarkia, amit a zenetörténet eddig felmutatott. Minden olyan extravagans és érthetetetlen, amilyen *eredeti.*

Amíg Wagnernél a motivumképletek szélsőséges nyerseséggel szólalnak meg, a vezérmotívumok szerves és kontrapunktikus feldolgozása a legkövetkezetesebben sűrűsödnek szét nem tagolható egésszé, addig Debussy muzsikája csupa arabeszk, apró és a cselekvéstől el nem választható gondolatokból áll, melyek nem vezérmotivumok s nem pregnáns ritmus-formák, hanem *impressziók*, melyek folyton változnak, amint a drámai helyzetek megkívánják. Nem a zene vagy a dal ringat ábrándokba és ébreszt hangulatokat, hanem a szöveg, melynek szuggesztióját a zene átveszi. Csak hangulatkeltésről van szó. Debussy nem zenedrámát ír, hanem a mondatokban rejlő lirai mozgalmakat zenésíti meg. Nem annyira a szinfónia drámai, mint inkább az inprovizálás lirai benyomását kelti. Minden üteme egy kis zenei kép, néhány szubtilis vonással odavetve.

A különbség közte és a wagnerista Strauss Richárd között ezekből kifolyólag igen szembeszökő. Strauss zenedrámát komponált a szó szoros értelmében. A legigénytelenebb akciót is aláfesti valami orkesztrális hatással, olykor invenció nélkül. Zenekara csupa fény, csillogás és káprázatos hangszín, néha brutális kitörésekkel. Minden ütemében elárulja a routiniert, aki tudatában van nagy technikai készültségének.

Debussy levegője a sejtelmekkel teli bizonytalanság. Ö a homály, a sötétség misztikumának költője. Folyton tompitja a hangszereket, témáit fölaprózza, kis szilhuetteket ad. Olykor egy kitartott hang, vagy rövid hárfafutam csinálja az effektust, néha a csend. Egy pillanatra megszűnik a zene s ebben a csendben több az intenzitás, mint bármely programmzenében. Az a bizonyos nagy, megmarkoló vonás, amely Wagnernél érzékelhetővé teszi számunkra a művet, nincs meg Debussyban. Szétoszlik minden szélesnek induló téma már egy két szeszélyesen szőtt ütem után s eltűnik a mesével együtt, amit végig álmodunk az előadás alatt. Csupa impresszió, semmi más. Ebben a mesében minden alaktalan, bizarr.

Sokan állítják, hogy Debussy zenei dekadens, akár az irodalomban Mallarmé, Verlaine, Richepin. Távol áll tőlem, hogy Debussy művészi értékét aszerint mérlegeljem, hogy milyen iskolához tartozik. Bizonyára új iskolát kellene kitalálni, amelynek neve: zenei anarkia. Valamikor Wagnerről mondták ki, hogy forradalmár, ő maga pedig a jövő zenéjéről álmodott és Tetralogiáját hitte annak. Alig néhány évtized mult el, hazájában Strauss Richárd nőtt a feje fölé, Franciaországban pedig Debussy hevesen támadja a többi germán nagyságokkal együtt.

Idők folyamán a legujabb zene is elavul, de valami megmarad belőle örökre, mintahogy megmarad Palestrina, Bach, Beethoven, Wagnerből is az, ami zenéjükben a nagy költői lélek művészi megnyilatkozása. Az iskola, a dogmák és minden egyéb akusztikai törvény, amit Helmholtz óta megdönthetlen igaznak hittek a zenészek — s ezek nélkül nem is tudtak elképzelni zenét — teljesen eltűnnek a modern zeneszerzők partituráiból. Első pillanatra ez az ellentétbe helyezkedés groteszknek látszik. Nagy tévedések azonban esetleg árnyékai lehetnek nagy igazságoknak. A művészetek aszerint változnak, amint ujabb és ujabb időkben jelentkeznek. Minden uj stilus megszületésére szokás volt mondani, hogy ez a *jövő* művészete, holott a jelené marad mint az illető kornak jellemző műterméke. Nietzsche Wagnert dekadensnek nevezte Beethovennel szemben, mint ahogy most alkalmazzák a dekadens szót Debussyre a wagneres stilus megkülönböztetéseül.

Debussy zenéje azonban épúgy a jelené, de azért épen olyan históriai jelentőségű, mint Wagneré. Ebben áll azonban legnagyobb erőssége és kulturtörténeti hivatása, mert magán viseli a zenei fejlődés szükségszerű emelkedését és az emberi törekvés uj utakat kereső tulajdonságait. Iskolát azonban nem teremtett. Stilusa utánozhatatlan és egyedül képviseli azt az irányzatot, amely kis lélekzetű és intim jellegénél fogva kis körben mozog. Hiába keresnők benne azt a nagy, szédületes vonást, amely Wagnert monumentálissá teszi.

Kétségtelen, hogy az emberi szenvedélyek általában megegyeznek egymással, csak művészeti megnyilatkozásokban nyernek más-más alakot. Innen van a zenei stilusok különfélesége és az egyes stilusokból kinőtt konvenciók s dogmák felállitása, amelyek időről-időre változnak, sohasem maradnak ugyanazok, hanem a kor izlése szerint átidomulnak, eltűnnek s ismét felbukkannak. Mert a művészetben nincs megállás, hanem örökös mozgás.

LAVOTTA RUDOLF: Általános zenetörténet. Ára 150 fill.

Wagner első szerzeményei.

Közli: **Fligl József.**

Wagner emlékirataiból veszem e rendkivül érdekes fejezetet, melyben legelső zeneszerzési kisérleteiről emlékezik meg.

Ő maga következőképen mondja el élményeit: „Zenei fejlődésem életemnek még legszilajabb időszakában sem szünetelt; ellenkezőleg: a zene akkor volt határozottan az egyetlen irány, amelyben szellemi életem megnyilatkozott. Azonban mindennemű zenei tanulmánytól távol maradtam. Még ma is megfoghatatlan előttem, hol szakitottam akkoriban mégis annyi időt, hogy több kompozicióimat be is fejezhettem. Mig egy C-durban és $^6/_8$-ütemben irott nyitányra és egy B-durban négy kézre komponált szonátára (mely utóbbit Ottilia nővéremmel gyakoroltam be és minthogy mindkettőnknek tetszett, zenekarra is hangszereltem) már alig emlékezem, addig egy ezen időből származó harmadik művemhez, egy B-dur nyitányhoz érdekes emlék fűződik.

Ezt a kompoziciót ugyanis Beethoven IX-ik szinfoniájának hatása alatt irtam kürülbelül ugyanolyan módon, mint „Leubald és Adelaide“ cimű művemet Shakespeare tanulmányozása közben. Ezidőben főleg arra törekedtem, hogy a zenekarnak miszticizmust kölcsönözzek. Három különféle, egymás ellen harcoló elemre bontottam fel a zenekart. Azon voltam, hogy ezen elemek jellemző vonásait a vezérkönyv olvasóinak feltűnő szinekkel tegyem szemlélhetővé. Ebben csak az akadályozott meg, hogy nem tudtam zöld tintát szerezni. A fekete tinta szinét ugyanis a rézfuvóknak szántam, a vonósok kótáit vörös, a fafuvókét pedig zöld szinnel akartam jelezni. Ezt a sajátságos partiturát tehát bemutattam *Dorn* Henriknek, a leipzigi szinház akkori zeneigazgatójának, aki bár egészen fiatal ember volt, mint jeles zenész és szellemes világfi imponált nekem és a leipzigi közönségnek.

Még ma sem értem azonban, miért akarta e nyitányt nyilvánosan előadni. Idők múltával azután arra a föltevésre jutottam, hogy Dorn nyitányom előadásával gúnyt akart űzni belőlem. Ő azonban váltig azt erősitette, hogy érdekesnek tartja munkámat és hogy azt csak Beethoven egy eddig ismeretlen művének kellene kiadni, hogy a közönség kellő respektussal fogadja.

1830. karácsony estéjén (amikor a szinielőadás szünetelni szokott) a leipzigi szinházban rendeztek egy u. n. „szegények koncertjét“. A műsor első száma az: „Uj nyitány“ volt. Egyik sarokban nagy izgalmak között hallgattam végig a próbát és előnyös véleményt nyertem Dorn hidegvéréről, aki a zenekar tagjainak gyanus mozgolódása dacára rendkivül biztos magatartást tanusitott. Az allegro-tétel főtémája négy-taktusos természetű volt;

minden negyedik ütem után azonban egy a dallamhoz semmiképen sem tartozó taktus volt beékelve, mely egy, a második taktusnegyedre eső külön dobverés által tűnt ki. Minthogy ez az ütés meglehetősen egyedülálló volt, szerencsére az üstdobos azt hitte, hogy folyton téved, zavarba jött és nem akcentuálta jobban ezt a hangot. Dorn azonban — keserűségemre — ragaszkodott a hangsúlyozáshoz.

Próba után közöltem Dorn-nal aggályaimat, de sajnos, nem sikerült a végzetes dobütés enyhitésére birnom, sőt azt mondta, hogy egészen jól fog igy festeni. Válasza nem volt képes megnyugtatni. Ismerőseim előtt ezért nem is mertem magamat előzetesen a nyitány szerzőjének vallani. Csupán Ottilia nővéremet birtam arra, hogy elkisérjen ez estén a szinházba. Sógorom, Brockhaus Frigyes házánál volt a a karácsonyi ajándékok kiosztása, melyen mindketten résztvettünk. Az ajándékkiosztásnál nővérem különösen el volt foglalva s igy csak rövid időre tudott eltávozni. Végre kocsink a szinház elé gördült; Ottilia sógorom páholyába ment, én pedig a földszint egy zugában akartam meghúzódni. Arra nem gondoltam, hogy belépőjegyet szerezzek s igy az ajtónálló elutasitott; már-már tartani kezdtem attól, hogy nem fogom hallani művem bevezetését és efölötti aggodalmamban elhatároztam, hogy az ajtónálló előtt magamra vállalom az „Uj nyitány“ szerzőségét, amire aztán bejutottam és a földszint harmadik vagy negyedik sorában foglaltam helyet. Észnélküli nyugtalanság vett erőt rajtam.

A nyitányt elkezdték; miután a „feketé“-vel jelzett rézfuvók témája kibontakozott, a „vörös“ allegro-téma vette kezdetét, amelyet — mint emlitettem — minden ötödik ütemnél megszakitott az a bizonyos dobütés. Hogy a fafuvóknak később fellépő „zöld“ motivuma és végül a „fekete, vörös és zöld“ témák összeműködése minő hatással volt a hallgatóságra, nem tudhattam, mert a kárörvendő brutalitással reprodukált végzetes dobütésekre idegrendszerem és öntudatom kezdte felmondani a szolgálatot. Főleg e banghatásnak többszöri rendszeres visszatérése mihamar felidézte a publikum figyelmét, végül pedig — derültséget keltett. Saját füleimmel kellett hallanom, amint a szomszédjaim a dobütés ezen visszatérését már előre *kiszámitották és jelezték*; hogy én, aki számitásaik helyességét kénytelen voltam elismerni, mit szenvedtem ezalatt, azt képtelen vagyok leirni. Szinte eszmélet nélkül ültem a helyemen. Csak akkor ocsúdtam fel, midőn a nyitány „hirtelen“ és „váratlanul“ befejeződött. Egy Hoffmann-féle fantasztikus darab hatása elenyészik leirhatatlan állapotomhoz képest, midőn észrevettem a közönség álmélkodását művem befejezése után. Nem hallottam a nemtetszésnek nyilvánitásait, nem hallottam pisszegést, kritikát, nem vettem észre nevetést, hanem mindenkinél a legnagyobb csodálkozás kifejezését

láttam egy oly sajátszerű esemény fölött, mely mindenki előtt sajátságos álomként tűnt fel.

Csak az volt fájdalmas, hogy ezek után sietve kellett otthagynom a szinházat, mert nővéremet kellett hazakisérni. A helyemről való felkelés és az, hogy a földszint széksorain végig a kijárat felé kellett haladnom, rettenetes volt. De misem hasonlitható ahhoz a gyötrelemhez, amellyel most az ajtónálló elé léptem: az a különös pillantás, amellyel engem ez az ember végigmért, felejthetetlen volt reám. Ezért a történtek után sokáig kerültem a leipzigi szinház földszintjét. Végre nővéremmel, aki az egész estét velem együtt végigszenvedte, hazakocsiztunk, ahol egy fényes családi ünnepélyen kellett résztvennem.

Amikor már *első szereplésem* benyomását leküzdtem, egy még szintén készletben levő, a „Braut von Messiná"-hoz komponált nyitánnyal véltem megvigasztalódni, mert sikerültebbnek tartottam. A kudarc kiköszörülésére azonban gondolni sem lehetett, mert nevem a leipzigi szinigazgatóság előtt Dorn barátsága dacára is meg volt bélyegezve. Jóllehet akkor még Goethe „Faust"-jához is készitettem vázlatokat, amelyek közül egyesek még ma is meg vannak a birtokomban. Az ezután kezdődő szilaj és féktelen diákélet a zenei munka iránt táplált komolyságom csekély maradékát is felemésztette bennem."

A kinai zene történetéből.*)

Irta: **Sereghy Elemér.**

Hangelmélet.

(*Hagyomány.*)

A naiv Kelet meséhez szokott gyermeke a zene eredetére visszavezető szálakat azokban a mondákban vélte megtalálni, melyek kétségkivül a már kifejlett zeneelmélet korszakában keletkezhettek.

A történet előtti időkből megőrzött hagyomány szerint Noe volt az első muzsikus, akinek drágakövekkel kirakott gitárja volt, melynek harmoniái**) az isteni igazságnak megfelelően mérsékelték a szenvedélyeket. (Gognet: „Kina története".)

---

*) Szemelvények „A kinai zenéről" c. tanulmányból. Megjelent a „Zenetudományi Könyvtár"-ban (9. sz.) Ára 50 fillér. Tartalom: Bevezetés. Faji jellemzés. Hangelmélet. Skálaelmélet. Hangjegyirás. Ókinai hangszerek. A zene szerepe és művelői. A kinai zene lélektana. Irodalom.

**) Harmonia alatt persze nem a mai értelemben vett összhang értendő (ez a középkor találmánya), hanem a lelki világgal megegyező (harmonizáló) dallam.

Pater *Amiot* francia jezsuita misszionárius *Linghen-Kvei*-ről, aki a monda szerint 1000 évvel élt Orfeusz előtt, azt írja, hogy: „lirája hangjaira vadállatok vették körül, s megszelidülve táncoltak örömükben".

Ugyancsak a monda beszél *Linglun* (Kr. e. 5000?) nevű bölcsről is, aki végre a császártól megbízást kap egy meghatározott hangrendszer kidolgozására.

A monda szerint *Linglun* bölcs, megbízásának eleget teendő, útra kelve az ígéret csodás földjére jutott, ahol elfelejtette az útat visszafelé. Egy regényes erdő mélyén ballagva, nádat metszett a patak partján, s amint ketté hasította, véletlenül beléfújt, míre a nádcső hangot adott. Olyan hangot, aminőt az ember rendes beszéd közben használ, vagy amilyen az erdőben fakadt forrás egyhangú csörgedezése, meg a Hoang-Ho mormolása.

A hangra *Fung-Loang* nevű csodamadár jelent meg párjával a közeli ágon. Előbb a hím énekelt hat hangot, azután a nőstény más hatot. A hím hangjai egész, a nőstényé félhangok valának, azaz tökéletes és tökéletlen hangok. (A kinai férfi és nő közti viszony az elnevezésben is feltűnik. Az egész hangokat teljesnek képzelték, mint pl. az ég, a nap, a férfi; ellenben a félhangok ezektől függenek, tökéletlenek s alsóbbrendű viszonyban állanak, mint a föld, a hold, a nő vagy gyermek.) A bölcs új nádszálakat metszett, s az imént hallott 12 madárhangnak megfelelő nádsípokat készített. Végre sikerült a madárének tanulmányozásával a mai tizenkét félhangú skálát felállítani és pedig úgy, hogy a hím madár 6 hangját *lu*-nak, a nőstényét *lü*-nek nevezte el. (*Lü* = törvény, átvitt értelemben skálát jelent.)

Küldetése tehát eredménnyel járt, mire visszatért hazájába, ahol e hangelméletet a császári könyvtár számára írásba foglalták.

Chavannes szerint a Kr. előtti VI—III. században már külön e célra szolgáló harangokkal (Pien-Csung) szabályozták a 12 hangból álló hangsort. E harangokat így nevezték el:

1° 黃鐘 Hoang-csung, sárga*) harang (*f*)
2° 大呂 Tá-liu, nagy liu (*g*)
3° 太簇 Tai-cs'u, vasnyil (*a*)
4° 夾鐘 Kia-csung, félelmetes harang (*h*)
5° 姑洗 Ku-si, megtisztulás (*cisz*)
6° 仲呂 Csung-liu, kis liu (*disz*)

*) A kinaiak 5 főszíne (sárga, zöld, vörös, fehér, fekete) között a sárga volt a legbecsesebb, a császárok szine. Tehát a 1°=sárga harang uralkodott a többi felett, visszhangja a mélyebb 12° harang volt.

7° 蕤賓 Zsoei-pin, jótékony termékenység (*fisz*)
8° 林鐘 Lin-csung, erdei harang (*gisz*)
9° 夷則 Yi-csó, egyenlő szabály (*aisz*)
10° 南呂 Nan-liu, déli harang (*c*)
11° 無射 Vu-yi, mulandóság (*d*)
12° 應鐘 Ying-csung, visszhang harangja (*e*)

Az 1—6. felsorolt harangok (yang) adják a *tökéletes,* a többi 7—12. (yin) a *tökéletlen* hangsort.

(Érdekes, hogy e hangoknak megfelelő 12 számot használták az időszámításban is, t. i. 12 holdváltozás szerinti hónapjuk volt s a napszakokat is 12 órára osztották be.)

A hagyományokból az utókorra maradt fenti adatok bármennyire naivaknak is látszanak, az utánuk következő pozitiv tényeknek — mint látni fogjuk — feltétlenül alapját képezik.

Történet.

Több kinai író szerint *Csing-Nung* herceg az első, aki tudományosan is foglalkozik a zenével, s akinek személye állítólag azonos *Fohi* herceggel, az egykor híres ó-kinai bölcsésszel.

Róla már pozitiv adataink vannak. Megbízható források szerint *Fohi* (Kr. e. 3000-ben) volt a „Tudományok tudományá"-nak (ez a zeneelmélet kinai elnevezése) első tudósa, aki már hangmagasságról és hangközökről is tudott, sőt őt tartják a pentatonikus (ötlábas) skála és a *kin* nevű húros hangszer feltalálójának is.

Az első rendszerbe foglalt zeneelméleti könyv Kr. e. 1100-ból való. Pater *Amiot* 1775-ben a pekingi császári könyvtárban 484 zeneelméleti könyvre bukkant. Ezekből tudjuk meg, hogy a hangok magasságát már Pythagoras előtt *Luncsun*-nal mérték, amely 2 részből állott: 13 húrból és ugyanannyi csőből, s bár dallamról, összhangról, hangjegy és tempojelzésről egy mű sem vesz tudomást, a rezgési elmélet pontos számításokkal van kifejtve, ismerik a kommát (81/80) és a temperálást. *Gilman**) pl. megdöbbentően pontos adatokat fedezett fel *Csay-You* herceg (Kr. e. 1500) által luncsunnal végzett méretekről, amelyekkel Pythagorast csaknem egy évezreddel előzték meg. Tudni kell azonban, hogy a kinaiak a skálákat nem találták ki, hanem a gyakorlati alkalmazásban levőket szedték rend-

*) Gilman, On Some Psychological Aspects of the Chinese System (Philos. Review, vol I. 1.)

szerbe. Úgyszintén Pythagoras sem alkotta meg a görög skálát, csupán a meglevőkből állította fel tudományos rendszerét.

Akusztikai munkákon kívül igen sok könyv foglalkozik a kinai zene és zenélés törvényeivel, melyek szigorú betartására magas rangú államhivatalnok ügyel.

*

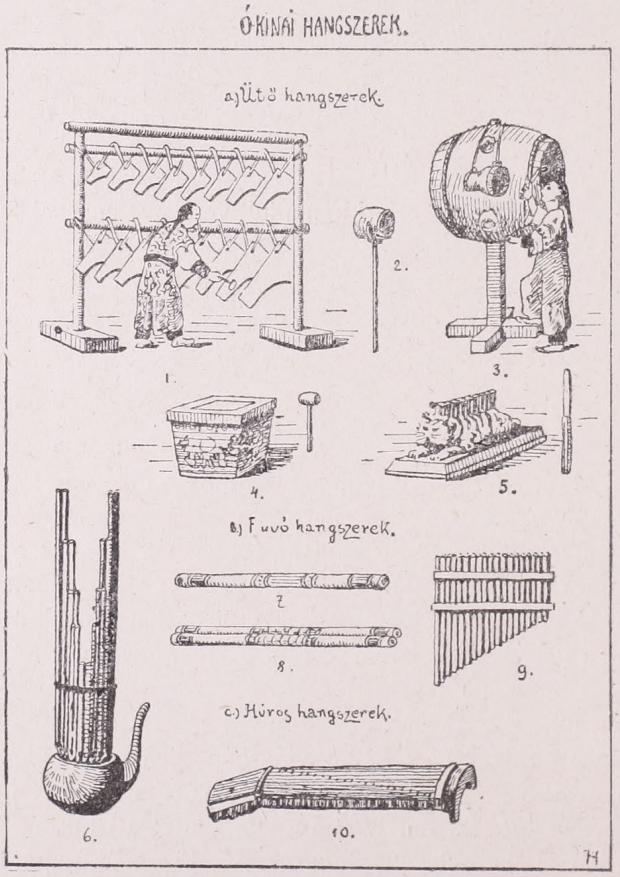

Ó-kinai hangszerek.

A kinai hangszerekről először Dr. G. *Careri* (1896) ad rövid leírást. Bővebben Pater *Semedo* ismerteti, tőle tudjuk, hogy az ókinaiaknak volt ütő-, fúvó- és húros (pengető) hangszerük.

Az elméleti és gyakorlati képzettség kiáltó ellentétei a hangszerek tanulmányozásánál is feltűnik. A kinaiak zenei érzékét semmilyen melódia nem elégítette ki annyira, mint a ritmikus lárma, a főszerepet tehát az ütőhangszerek játszották.

Vegyük sorra őket.

Ütő hangszerek.

A legrégibb és legjelentősebb hangszere Kinának a harang, melyből különböző nagyságú és hangolású állt rendelkezésre.

Hoang-csung. Ez a legmélyebb és legnagyobb harang neve.

Puo-csung = kis harang.

Pien-csung = 12 harang a kromatikus skála hangjaiba hangolva.

A harangok és dobok között átmenetet képez a

Lo, a mai gong, melynek Kina az őshazája.

King (1. ábra) Kr. e. 2300-ban találta fel *Kvei*, a kinaiak Orfeusza. Kezdetben csak a császári család használhatta ezt az ősrégi, szent hangszert. Tizenhat felfüggesztett, különböző hangolású kőlapból áll, amelyet kézi kalapáccsal ütnek. Ma is népszerű Kinában, sőt európai fülnek is kellemes hangot ad.

Fang-hiang. Ugyanaz, falapokkal, *Yün-lo*: érclapokkal.

Ku (3. ábra) óriási dob, amely egy 1122. (Kr. e.) évből származó írás szerint arra szolgált, hogy a császár reáütve, miniszterei hívja össze. A tekintélyt a dob nagysága mutatta. Volt császár, akinek szolgálatában 5 méter átmérőjű, 12 méter hosszú dob állott, amelynek oldalai kalandos cirádákkal tarkított selyemmel voltak behúzva. A *ku* „szolgálaton kivül" állandóan baldachin alatt állott és fantasztikus sárkányfejes arany takaró védte.

Csu (4. ábra). Konfucius templomaiban szertartásoknál használt ütőhangszer volt.

Hiuen-ku (2. ábra). Ez a kis kézidob neve, amely kétágú villában végződő fanyélhez volt erősítve. Kedvelt kézidob volt a

Ying (visszhang) is, mely messze vivő hangja után nyerte nevét.

U = fekvő tigris formájú rézdob, amely — felborzolt sörényét bottal ütve — mélyen kongó hangot adott. (5. ábra.)

Pé-pan. A mai kasztanyetthez volt hasonló.

Fúvó hangszerek.

Yo (7. ábra). 6 nyilású egyenes fuvola, melyet a végén kell fújni.

Cseu = rézsutos fuvola, ma *Ti* a neve, s úgy néz ki, mint a mi fuvolánk.

Kuan-Csen = mongol fuvola.

So-nou = tatárfuvola. A mongol és tatárfuvola egymáshoz ragasztva. (8. ábra.)

Siao. A görög syrinx őse. Négy-ötszörös pánsíp.

Pai-siao. 12 bambuszcsőből álló kinai syrinx, 6 cső a lu és 6 cső a lü hangját adja. (9. ábra).

Hiuen. Agyagsíp. A mai okarinához hasonlít és oboaszerű hangot ad.

Kao-t'ung. Rézfúvó, a mai jelző síp alakját viselte, nagyobb méretekben.

La-pa. Köralakba hajlított trombita. Aranytrombitának is hívták.

Cseng (6. ábra). Az orgona őse. Üres lopótökbe illesztett 12—14 különböző nagyságú bambusz-csőből áll. Ha külön csövön levegőt fújunk bele, a befogott síp — melynek alsó nyilásán mozgó lemez van — orgonaszerű hangot ad. Ez után szokták hangolni valamennyi hangszert.

A kinai fúvó hangszereken nincs billentyű.

Húros hangszerek.

Kin (10. ábra). Kezdetben 5, később 15, sőt 25 selyemhúros ládika, melynek hangja: „. . . nyugalmat visz a szívbe, az izgágákból törekvő, békés embert csinál". Szent hangszer volt, mysteriumoknál használták.

Ké. A kin-nek kisebb formája (mint hegedű a brácsának). Főleg nők házi szórakozásául szolgált.

P'i'pa. Hasonlított a mai gitárhoz.

A húros hangszereket pengették, illetve ütötték. Vonót az ó-kor nem ismert. Újabban cáfolják!

(Ma már sok a gitár, mandolin és egyéb európai hangszer Kinában.)

Opera,

— **1913. január.** —

M. kir. operaház.

Mint már több izben megirtuk, egyre komolyaab formát kezd ölteni az a szomorú tény, hogy a m. kir. operaház elvesztette közönségét. A nivótlan előadásokért nem tudott kárpótolni az a néhány vendégszereplés, amelyet az amúgy is méregdrága helyárak felemelésével tettek hozzáférhetetlenné, valamint az a nehány fényes kulisszatrükk sem, amelynek stilszerűségéről sokat lehetne vitatkozni. A zenei ügyek teljes csődbe jutottak az operánál, ahol a zenének vezetőszerepet kellene játszani. Vajjon mikor vonja le a mai vezetőség a legparányibb jóhiszeműséget igazoló konzekvenciát?

15-én Gluck Orfeusz-át elevenitették fel *Durigo* Ilona vendégszereplése mellett. Hangja kevésbé, inkább stilusos játéka és művészi átérzése gyönyörködtetett. Euridike szerepét *M. Medek* Anna játszotta eszményi tökéllyel. *Payer* Margit Erosza helyett fiatalabb művésznőt szivesebben láttunk volna. 19. A „Hoffmann meséi" *Hevesi* Sándor új rendezesében került reprise-re. A darab kiállitása káprázatosan hatott, főleg a gyászos Antonia-jelenetben, noha épen nem értünk egyet ezzel a felfogással. Az előadás igen gyenge volt; Hevesit többször kárpit elé szólitották.

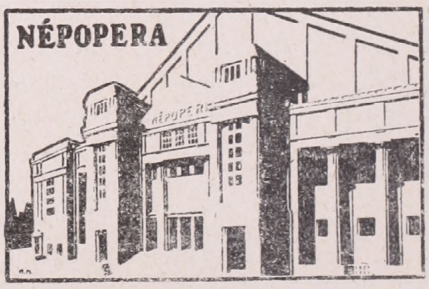

2. *Lipkovska* Lidia Traviata-ja, miként tavaly, az idén is lázba hozta a közönséget. 4. Óriási sikere volt a Sevillai borbély előadásán is, melyen páratlan művészettel és lehelletszerű könnyűséggel énekelte Rosina nehéz áriáit. Csak *Kertész* Vilmos rontotta az est művészi hatását. 5. *Svärdström* Valborg Traviata-ja egészen másszerű alakitás, mint Lipkovszka, Kurz és mások kaméliás hölgye. Kissé erőteljesnek éreztük ehhez a beteges szerephez, bár csillogó művészete ezúttal is elragadott. 7. *Lipkovska* és *Baklanoff* együttes vendégszereplése a Rigolettoban csak ismétlése volt a multkori gyönyörű estének. Lip-

kovska asszony meleg, közvetlen játéka ma is magával ragadott. 24. A mai est páratlanul érdekes volt; négy elsőrangú vendégművész lépett fel a Carmen.ben. Marguerite *Sylva* (Carmen), *Lipkovska* (Micaela), *Vogelstrom* Frigyes (Don José) és *Baklanoff* (Escamillo). Sylva páratlan színészi alakitásával egyike a legideálisabb Carmen-eknek, bár énektechnikája épen nem elsőrangú. Lipkovska úgy játékban, mint énekben tökéletes volt, amit Vogelstromról nem nagyon állithatunk, aki jó énekes ugyan, de kissé szögletesek, modorosak a mozdulatai. Az est központja persze Baklanoff volt, aki különösen jól volt diszponálva. 31. Az „álarcos bál" volt a Népopera tulajdonképeni teljesitménye az elmúlt hónapban, melynek betanulásán igen előnyösen voltak érezhetők Vigna mester posztulatumai. Ez estén két vendég is szerepelt. Nem tudjuk, melyik volt feleslegesebb. Szerencsére már ott tartunk, hogy a Népopera különb erőket talált volna saját személyzetéből. A tenorista *Albani* modoros játéka és örökkön vibráló hangja kellemetlen volt, *Szterényi* Malvin (Amália) pedig oly hamisan énekelt, hogy a közönség nem egyszer hangos pisszegéssel adott nemtetszésének kifejezést. A házi művészek egytől-egyig kitűnőek voltak. *Bazilidesz*-nek (Ulrica) pompásan fekszik ez a szerep, melyben gyönyörűen érvényesül bársonyos, meleg althangja. *Adler* Adél elragadóan kedvesen és filigrán művészettel adta az apródot. A zenekar *Reiner* Frigyes vezetése alatt nagy lendülettel játszott; kissé több ökonomia a dinamikában művészibb lett volna. Legjobban a kórusok leptek meg, fegyelmezettségükkel és tiszta intonációjukkal. A közönség lelkesen tapsolta át az estét.

Hangversenyek.

— 1913. január. —

2. *Waldbauer-Kerpely négyes.*

Reger: Es-dur négyes, op. 109.
Mozart: C-dur négyes.
Brahms: G-dur ötös, op. 111.
(II. mélyhegedű: *Molnár* Antal.)

A mai hangversenyen meglátszott, hogy a *magyar-quartett* Brahms muzsikáját szereti; azért szólott annyi melegséggel és közvetlenséggel a vonósötös. A szólamok kidolgozása a természetesség folytán volt plasztikus és igy a mű érzelmi motivumokban gazdag témái jó összjátékban érvényesültek. Az est nevezetessége Reger op. 109-e, melynek úgy intonálási, mint technikai nehézségei a fiatal művészgárdát ugyancsak nagy feladat elé állitotta. A négyes nagystilű és a nagynevű német ellenpontművésznek minden egyéniségét visszatükrözi úgy a mű tartalma, mint a témák mesteri feldolgozása. A Scherzo-tétel különösen sok szinnel játszó szólamai nem tévesztik el azt az előkelő vonást, mely a művet nagylélekzetűvé avatja Persze Reger témái nem erőteljesek, ahogy itt is hiányzik a témák nagyarányú feltalálása. A negyedik tétel témájának azonban van karaktere, de nem tudja elfeledtetni *Bachot.* Az utolsó tétel mesterien fokozott kódája csodálatosképen a mi Reger-ellenes közönségünket is lázba hozta; de valószinű, hogy az eddig még nem tapasztalt megértés a művészek teljes odaadásával párosult összjátékának tulajdonitandó. **(per.)**

13. *VI. filharmóniai hangverseny.*

Bach: Máté-passió.
Vezényelte: *Lichtenberg* Emil, m. kir. operaházi karmester.
Közreműködtek: *K. Durigo*

Ilona, hangversenyénekesnő, *Sándor* Erzsi, *Szemere* Árpád, dr. *Székelyhidy* Ferenc, *Venczell* Béla, *Ney* Bernát, a m. kir. opera művészei, a *Magyar Nők Énekkara* és a *Budapesti Karegyesület.*

Mindenek előtt el kell ismernünk a törekvést, szorgalmat, akarást, fáradtságot nem ismerő kitartást, az igazán nagy mű iránt érzett művészetszeretét, mely az előadást egyáltalán lehetővé tette. 1900 április 9-én dr. Richter János vezényletével hallatszottak el utoljára Budapesten a grandiózus passió utolsó akkordjai. Tizenkét hosszú év kell ahoz nálunk, hogy egy nagyszabású dolgot ismét nyélbe tudjunk ütni. Németországban többször, Leipzigban évenkint legalább egyszer hallható a világzeneirodalom legnagyobb oratóriuma: a Máté-passió. Ott meg van az állandó, gyakorlott vegyeskar jó hanganyaggal; erős muzsikalitással biró tagjai a dirigens emberfeletti munkáját tetemesen megkönnyitik. A mi vegyeskarunkon meglátszott, hogy még csecsemőkorát éli. Idők múltán megjavul minden, de mi fog történni a hanganyaggal? Akiknek ma alkalmuk volt az oratóriumot végig hallgatni, csak részben jutott művélvezet osztályrészül A két két kórus általában indokolatlanul tolakodó volt, úgy, hogy az első számban a magasságban elhangzó gyermekkorált teljesen elnyomta. A szoprán szólam rikitó erőssége bántóan hatott. A hanganyagon változtatni csak idővel lehetne, de a folytonos forték *letompitása* a dirigenstől körültekintőbb munkát igényelt volna. Az à capella korálokat sajnos, nélkülözni kellett. Ezek helyes intonálásának harmoniummal való biztositása nem lett volna annyira bántó, mint az orgona folytonos jóakaró támogatása. *Lichtenberg* nem tud fenségességet kihozni a lassú tempókból, mert elsiette. A Bach-stilust egyedül *Szemere* képviselte, kinek Jezus igéit tolmácsoló éneke stilszerű fenséges nyugodtsággal szólott. *Sándor* Erzsi szopránja és *Székelyhidy* tenorja nem való oratórium keretébe. *Durigo* Ilona az altszolamot művészettel fogta fel. *Venczell* nem volt diszponálva. — Most már a sok fáradtságot és időt meg lehetne takaritani az által, hogy Bach nagyszabású műve ne pihenjen ismét egy évtizedig. A karirodalom nagy és hogy karművek előadására a mi közönségünknek szüksége van a rendkivüli érdeklődésből látható. Ez azt is bizonyitja, hogy nemcsak zengzetes nevek, tenor királyok nevei vonzanak, hanem nagy művek előadása is. És ha a nagy *IX. szinfoniát* kénytelenek vagyunk minden évben ismételten egyforma előadásban meghallgatni, úgy bizonyára most már csekélyebb áldozattal és nagy időmegtakaritással a Máté-oratórium is megérdemli, hogy ne csak kizárólag az a közönség hallja, amelyet ezúttal a Vigadó nagyterme befogadott.

p. g.

16. *Lengyel Ernő zongoraestélye.*

Brahms: Változatok Händel egy témája felett, op. 20.
Schumann: C-dur fantázia, op. 17.
Chopin: Scherzo, h-moll, op. 20. Mazurka, a-moll, op. 17. 4. sz. 2 etude, op. 25 8. és 12. sz.
Szendy: Tout passe.
Liszt: Sonette di Petrarca. op 104. Don Juan fantázia.

A fiatal művész legutóbbi szereplése óta kevés haladást mutat. Még mindig messze van a jelentékeny pianistáktól, amit kevéssé fejlett szellemi képességeinek tudunk be. Pedig

tanárától, Szendy Árpádtól csak volt alkalma művészetet ellesni. Egész műsorát nagyszerű technikai készültséggel játszotta végig, s ha itt-ott egy kis melegség volt is játékában, arcjátéka elárulta, hogy a „művésznek" semmi köze ezekhez a szépségekhez, s csak mesterét sikerült másolnia.

17. *Kresz Géza és Makray Erzsi hangversenye.*

Fauré: Szonáta, op. 13.
Brahms: Hegedűverseny, op. 77.
Paganini: Preludium és Allegro.
Padre Martini: Andantino.
Couperin: Pavane.
Saint-Saens: Caprice.

Kresz Géza neve nem ismeretlen a budapesti közönség előtt, amelynek szemeláttára fejlődött nagyszerű technikája, művészi izlése. Csak egyben maradt ezúttal is adósunk: a darabok megérzésében. Bőségesen kárpótolt ezért *Makray* Erzsi asszony, aki a Sába királynője nagy áriáját és 3 magyar műdalt énekelt bájos közvetlenséggel, gyönyörűen csengő hatalmas hangjával. Nagy sikere egyre égetőbbé teszi azon óhajtásunkat, hogy mielőbb szeretnők látni érvényesülésének méltó helyén: az opera szinpadán.

19. *Az Országos szinfóniai zenekar hangversenye.*

Goldmark: Olasz földön. (Nyitány.)
Ravel: Pavane pour une infante défunte (Először.)
D'Indy: Szerenád és Valse (Először)
Chován: Magyar rapszódia.
Schubert: VII. szinfonia, C-dur.

A két francia újdonság bemutatásáért feltétlen köszönet illeti *Kún* László karnagyot, ki fáradhatlan a legújabb szinfonikus termékek betatásában. Nem rajta és a zenekaron múlt, hogy ezek a ma bemutatott művek csak igen csekély érdeklődést tudtak kelteni, mindkettő vérszegény, épen nem érdekes alkotás, dacára a ragyogó köntösnek, melybe a szerzők kevés gondolataikat öltöztették. D'Indytől szokatlan ez az invenciótlanság. Chován rapszódiája felesleges munka. Nem érdeklődünk semminő magyar rapszódia iránt; még a zongorán is ellenszenves, annál inkább, ha zenekarban halljuk. Liszt rapszódiái teljesen elegendők arra, hogy az ezen műfajt kedvelők igényeit kielégitsék. Hisszük, hogy ez észrevételünket nem kell bővebb kommentárral kisérnünk. A zenekar kitűnően, kifogástalanul oldotta meg feladatát valamennyi munkában.

29. *VII. filharmoniai hangverseny.*

Haydn: Szinfónia (Medve).
Henri Duparc: 1. La vague et la cloche. 2. L'invitation au voyage. 3. Phidylé. Énekli: *Mysz-Gmeiner* Lula.
Ifj. dr. Toldy: „Sappho halála". Szinfonikus elégia. (Először.)
Horovitz: Scherzo. (Először.)
Strauss: 1. Morgen. 2. Das Rosenband. 3. Cäcilie. Énekli: *Mysz-Gmeiner* Lula.
Strauss: Till Eulenspiegel. Szinfoniai költemény.

Két magyar szerző jutott szóhoz. *Toldy* László nem új előttünk; előnyös kvalitásait már ismerjük. Legújabban bemutatott művében is mindenben ráismerünk sokszor méltatott készültségére, tudására, hangszerelésére, melyben a nagyzenekari apparátust a tiszta intonálásban céltudatosan kezeli. Toldy mai is bebizonyitotta, hogy tulajdonképen hivatottsága a — szinpad. A közönség szeretettel és sokszor szólitotta a dobogóra. A másik újdonság még nem érett meg filharmonikus pódiumra; és tekintve, hogy szerzője nagyon fiatal, várhatott

volna a választmány addig, mig tőle érettebb művet kap. *Mysz-Gmeiner* Lula finomságoktól telitett művészi éneke gyönyörködtetett úgy Strauss poétikus „Morgen"-jében, mint Henri Duparc dalaiban, melyeknek megismertetése új név becsülését vivta ki. Till Eulenspiegel (Strauss legsikerültebb szinfonikus költeménye) bizarr humorával, kitűnő előadásban pergett le. (—nyi)

31. *Herpen Charlotte és Brown Eddy hangversenye,*

Schubert: Du bist die Ruh'. — Am See. — Dem Unendlichen.
***Händel**: Szonáta, D-dur.
Brahms: Auf dem Kirchhofe. — Bei dir sind meine Gedanken. Regentropfen.
Eyken: Idylle. — Schmied Schmerz. Kurze Antwort.
***Bruch**: Hegedűverseny, g-moll.
Strauss: Breit über mein Haupt. Befreit. — Wiegenlied.
***Händel**: Largletto.
Paganini: 24-ik caprice.
(A *-gal jelölt számokat Brown Eddy adta elő.)

Herpen k. a. énekművészete nem ostromolja az eget. Magas hangjai kellemesen csengenek, megjelenése is bájos; ez minden, ami jót mondhatunk róla. *Brown* Eddy kitűnő hegedűs, aki előkelő izléssel és művészi átérzéssel játszotta darabjait, melyen megéreztük Hubay mester gondos és lelkiismeretes kezét.

— 1913. február. —

1. *Zalánfi Aladár orgona-estélye.*

Frescobaldi: Preludium és fúga.
Bach: Passacaglia.
Franck: Pastorale.
Hammerschlag J.: Alla Marcia. (Először.)
Karg-Elert S.: Szinfonikus improvizáció.
Bonnet: Szinfonikus legenda.

Zalánfi idei koncertjével is megerősitette róla alkotott jó véleményünket és csak ismétlésekbe bocsájtkoznánk, ha részletesen felsorolnánk mindazt, ami Zalánfi kiválóságát bizonyitja. Kár, hogy élvezetes, komoly játékával évenkint csak egyszer lép a nyilvánosság elé, bár nem csodálkoznánk, ha ezentúl többé nem hallatná művészetét itt nálunk, amig az akadémia tökéletlen orgonáját, mely ezúttal is bosszantóan sztrájkolt, alaposan át nem javitják, vagy a régi helyett újat nem épitenek. Valóban bosszantó e hangszer silánysága — A hangversenyen *Benkő* Alice, Hubaynak nagy reményekre jogositó növendéke Mendelssohn hegedűversenyét játszotta méltán megérdemelt sikerrel. (A művészi hangulatot ezúttal is csak a tanári páholy közismert enfant terrible-je zavarta feltűnően éretlen magaviseletével, a közönség kinos megbotránkozására. Egyelőre kollégáira bizzuk megfékezését, ismétlődő esetben a nevét is ideirjuk.)

10. *Szendy Árpád zongoraestélye.*

Mozart: Szonáta, D-dur, op. 14.
Haydn: „ Esz-dur, op. 17.
Beethoven: „ E-dur, op. 09.
Liszt: „ h-moll.
Draeseke: „ E-dur, op. 6.

Sikeres berlini szereplése után a budapesti közönség számára is rendezett hangversenyt Zeneakadémiánk kitűnő művész-professzora. Bár ezúttal nem volt jól diszponálva, mégis csalhatatlannak bizonyultak eddigi feltevéseink, t. i. hogy mint előadóművész, egyike Magyarország legeslegelső zongoristáinak. Mai közönsége nagyobb és előkelőbb volt a tavalyinál, sikere is zajosabb, közvetlenebb.

—

Tudósitások.

VÁCZ. Hubay mester egyik kiváló növendéke: *Farkas* Márta, nagy feltűnést keltett ügyes hegedűjátékával e hó 1-én rendezett hangversenyén. Nagy technikai készséggel és bámulatraméltó érettséggel játszotta Tartini, Hubay, Kreisler és Zsolt műveiből álló műsorát a közönség osztatlan tetszése mellett. A fiatal leány művészi pályájának legelején már oly kvalitásokkal bir, hogy sikerekben gazdag jövőt jósolhatunk neki. K. J.

BERLIN. A birodalmi gyűlés petícionális bizottsága m. héten tárgyalta a „Parsifal"-peticiót, amelyet 18.000 aláirással adtak be a birodalmi gyűléshez. Dr *Kerchensteiner* előadó a petició mellett szólalt fel, amelynek értelmében a „Parsifal"-t ezentúl is csak Bayreuthban szabad előadni; Ez a darab nemzeti kincs, amelyhez avatatlan kézzel nem szabad hozzányúlni. Ha Reinhardt nekirontana például a „Parsifal"-nak, akkor az operából a meztelenségnek ugyanaz az orgiája lenne, mint az „Orfeusz"-ból, vagy a „Szép Heléná"-ból. A bizottság nem fogadta el az előadó javaslatát és napirendre tért a petició fölött. A birodalmi űlés elé azonban még egy egyszakaszos törvényjavaslat kerül, amelyet a konzervativ block nyújt be. Ebben a második törvényjavaslatban azt kellene kimondania a birodalmi gyűlésnek, hogy mindazokat a drámai műveket, amelyeknek előadását a szerző kifejezetten csak egy bizonyos szinházban engedi meg, akkor sem szabad másutt előadni, ha a szerzői jog védelmére kitűzött harminc év már eltelt. A törvénynek az indokolás szerint gyakorlati jelentősége is volna, mert a berni konvenció szerint a szerzőjogi egyezményt aláiró államok kötelezték magukat arra, hogy a szinpadi műveknek nyújtott meghosszabbitott védelmet ők is elfogadják. A „Parsifal"-t ilyenformán csak Ausztriában és Svájcban lehetne előadni, mig Magyarországon csak 1933-ban szabadulna föl az opera. A „Parsifal" első németországi előadását Lipcsében tervezik, az ottani Stadttheaterben, ahol az operát 1914 január elsején akarja előadatni *Lohse* igazgató. A dekorációkat már festi *Klinger* Miksa.

DORTMUND. *Strauss* Richárd: „Ariadne auf Naxos" cimű új operája a múlt hónapban került először előadásra az itteni Stadttheaterben. Ariadne szerepét a szinház magyar származású primadonnája: *Aich* Piroska énekelte, aki már két év óta kedvelt tagja a dortmundi Stadttheaternek és már több nagy szerepben aratott sikert. A helybeli kritika meleghangon méltatva a fiatal magyar énekesnő és kiváló szinésznő alakitását, nagy elismeréssel nyilatkozott úgy az előadásról, mint a szereplőkről. K. I.

—

Zeneiskolai szemle.

A Nemzeti Zenede f. hó 5-én rendezett II. zenekari hangversenyét Goldmark: Tavasszal c. nyitányával kezdték. *Sebestyén* Sándor (Földesi növ.) Haydn D-dur gordonkaversenyét játszotta fejlett technikával és meleg tónussal, *Schlamadinger* Erna (Rennebaum növ.) pedig Mozart d-moll zongoraversenyét adta elő pompás készültséggel. *Ferenczy* Ilonától (Baré növ.) Glazounow hegedűversenyét hallottuk a tőle megszokott csiszolt

és művészien átgondolt előadásban. A szólószámok között Bach — Abert preludiumát játszotta a zenekar, befejezésül *Fichtner* Sándor ügyesen megkomponált szindús „1848“ című szinfonikus költeménye szerepelt, a szerző rutinos vezetése alatt.

—

Hirek.

Wagner utolsó órái. Február 13-án volt harminc éve, hogy Wagner Richárd Velencében meghalt és a laguna-városban még most is hálásan emlékeznek arra a szeretetre, melylyel a mester Rossini iránt viseltetett. Amikor 1882 szeptemberében felesége tiszteletére hangversenyt rendezett házában, a vendégek búcsúzásánál a zongorán a „Sevillai borbély“-ból improvizálta a „Buona sera, miei signori“-t. Egy más alkalommal megkérte Calascione karmestert, aki a Márk-téren a városi zenekart dirigálta, hogy játsza el a „Tolvaj szarka“ ouverture-jét. A karmester, aki nem ismerte őt, kissé udvariatlanul felelte, hogy nem változtathatja meg a műsort, de amikor értesült, hogy ki az az ember, aki a nyitányt kérte, hamar felkerestette a zeneszámot és eljátszatta. A Márk-téren történt az is, hogy Waner a Lohengrin hangjai mellett szivgörcsöket kapott. A Lavena-kávéházba vitték, ahol csakhamar jobban lett. Wagner ritkán járt gyalog Velencében; a gondolák lágy párnái elkényeztették. Az 1883-iki karnevál alatt mint gyermek mulatott, amikor egy este álarcosfiuk gyertyákkal vonultak el előtte és az „El va, el va, el va“ farsangi dalt énekelték. Több utcán keresztül követte őket és a refrént együtt énekelte velük. Hű gondolása: Luigi Trevisan, vagy mint nevezték, Ganasette volt az, aki 1883 február 13-án utolsó szavait hallotta: „Luigi, — szólt Wagner hozzá — készitsd elő a gondolát, négy órakor kisétálunk“. Amikor Ganasetta valamit válaszolt, a mester igy szólt: „Igazad van Luigi, igazad van“. Néhány perc mulva a Palazzo Vendraminban, ahol lakott, összeesett; szivszélhűdés véget vetett életének.

Liszt és Wagner kibékülése. Lisztnek egyik tanitványa: *Silati* Sándor orosz zenész a most megjelent emlékezéseiben azt is elbeszéli, hogy Wagner és Liszt miként békültek ki. Állitólag Liszt beszélte el az esetet, ami igy történt: Azután, hogy Wagner elvette Cosimát, Liszt leányát, Liszt teljesen visszavonult Wagnertől és állitólag ezeket mondta Silatinak: „Félreérthetetlenül utasitottam vissza Cosimának minden kisérletét, hogy engem Wagnerrel kibékitsen. Egy napon azonban Wagnertől kaptam egy cédulát, amelyet a „Zum Elefanten“ éttermében irt. Azt irta, hogy most érkezett Weimarba és utolsó kisérletet tesz a kibékülésre. Kért, hogy menjek el hozzá megkötni a békét, irta, hogy vár rám, amig megjelenek, de azt nem teheti, hogy hozzám jöjjön. Amikor odamentem, Wagner tartott nekem egy előadást, ami husz percig tartott. Olyan volt a beszéd, amit soha nem feledek el. Annyira elérzékenyitett, hogy a jó oldalait leszémitva, mindent elfeledtem róla és végül reggel hat óráig csevegtünk és ittunk. Akkor hazavittek félig eszméletlenül a sok konyaktól.“

A Parsifal a milanoi Scala-ban. A milanoi Scala-szinház társaságának elnöke: Visconti *di Modrone* herceg kijelentette, hogy 1914 január 1-étől kezdve semmi törvényes akadálya

nem lesz a Parsifal előadásának, minélfogva abban az időben ezt az operát a Scala-szinház mindenesetre be fogja mutatni. A herceg egyébként maga állott élére a Verdi-darabok jubileumi előadásainak. Ő rendezi és finanszirozza az előadásokat, melyek Verdi születésének százéves jubileuma alkalmával fognak lefolyni.

Az **Angster József és Fia** pécsi orgonagyáros cég az 1912. évben a következő műveket szállitotta:

1.	Eger, székesegyház	60 változat
2.	Bpest—Nemzeti Zenede	28 „
3.	Vajdahunyad, rk.	25 „
4.	Dombrád, ref.	22 „
5.	Kecskemét, ref.	23 „
4.	Bpest—Urak kongr.	20 „
7.	Mosonszentpéter, rk.	18 „
8.	Mecsekszabolcs, rk.	18 „
9.	Apatin, rk.	18 „
10.	Zalatna, rk.	11 „
11.	Vadosfa, ev.	11 „
12.	Káptalanfa, rk.	10 „
13.	Iván, rk.	10 „
14.	Nyirád, rk.	10 „
15.	Tokaj, rk.	10 „
16.	Beszterce, rk.	9 „
17.	Büdszentmihály, rk.	8 „
18.	Kálmáncsa, ref.	8 „
19.	Som, ref.	8 „
20.	Nagyrozvágy, ref.	8 „
21.	Körmend, izr.	8 „
22.	Jánd, ref.	7 „
23.	Győr (Sziget), rk.	7 „
24.	Tiszapalkonya, ref.	7 „
25.	Diósviszló, ref.	7 „
26.	Pusztamonostor, rk.	7 „
27.	Nedec, rk.	7 „
28.	Kaposmérő ref.	7 „
29.	Mezőszentgyörgy, ref.	6 „
30.	Borsódharsány, ref.	6 „
31.	Nagyernye, ref.	6 „
32.	Gyulakuta, ref.	6 „
33.	Ófehértó, ref.	6 „
34.	Drávaiványi, ref.	6 „
35.	Balajt, ref.	6 „
36.	Nagykend, ref.	6 „
37.	Szakasz, rk.	6 „
38.	Imely, rk.	6 „
39.	Magyarkanizsa, rk.	5 „
40.	Alsócsernáton, rk.	5 „
41.	Eperjes, ev. coll.	5 „
42.	Somogyfajsz, rk.	5 „
43.	Mátisfalva, ref.	5 „

Budapesti milleniumi kiállításon első díj. Párisi világkiállításon ezüst érem.

TELEFON 133—81.

ZIMMER K. OTTÓ

mű-hegedű készitési és javitási műterme

a m. kir. zeneakadémia szállitója

BUDAPEST, VI., TERÉZ-KÖRÚT 2. I. EM.

A hangfokozó gerenda feltalálója.

NAGY RAKTÁR: Olasz, francia és német MESTERHEGEDÜKBEN.

VONÓK: angol, franciá és német mesterektől. Mindenféle TOKOK: fa, maché és legfinomabb kivitelig. bőrtokok raktáron. A világhirü quint-tiszta SILVESTRE HÚROK egye-düli raktára Magyarországon.

A legjobb és legtartósabb húrok minden hangszerhez.

Bosworth & Co.

LONDON, LEIPZIG, WIEN.

Zongoratanárok figyelmébe ajánlja:

Brück J. op. 40. 7. Concert-Etude.

Kessler és Moscheles etüdökkel párhuzamosan tanitandó. — Az 1. sz. a hires Staccato-Etude, melyet Paderewsky New-Yorkban játszott-s 2 év alatt négy kiadást ért el! — Mindegyik szám külön koncert darab. —

Brück J. op. 39. Seelenstimmungen.

I. és II. füzet. Előadási gyakorlatok az V. évf. számára, Heller op. 45., 46., 47. helyett.

Zalánfi Aladár, Budapest,

VII, Rákóczi-út 32. II. 10.

Zeneelmélet: Koessler módszerével

Orgona: Straube „

Karének: Straube „

Harmónium: Karg-Elert „

HEGEDŰ készitési műterme = IV., Kossuth Lajos-u. 11.

világhirű hegedümüvészek saját készitette új hegedüim felett igy nyilatkoztak: Az Ön által készitett új hegedű bármely régi mester által készitett hegedüvel versenyre kelhetnek, műtermünkben megtekinthetők. Finom régi és új összes vonós hangszerek és azok alkatrészei állandóan raktáron. Művésziesen javitunk.

Régi hegedűt veszünk és cserélünk, **kedvező részletfizetésre szállitunk**

Árjegyzék ingyen.

Komáromi = = = = és Tóth

műhegedű-készitők.

Zenetudományi Könyvtár.

Eddig megjelent füzetek:

1. **Palestrina.** Wajdits Károly . . . . 30 fill.
2. **A koncertforma.** Geszler Ödön . . 40 „
3. **Beethoven zongoraszonátái esztétikai megvilágitásban.** Zágon Vilmos 90 „
4. **A programmzenéről.** Lavotta Rudolf 30 „
5. **Beethoven kilenc szinfoniája.** Perényi Géza.
   - 5a „ első „ „ „
   - 5b „ második „ „ „
   - 5c „ harmadik „ „ „
   - 5d „ negyedik „ „ „
   - 5e „ ötödik „ „ „
   - 5f „ hatodik „ „ „
   - 5g „ hetedik „ „ „
   - 5h „ nyolcadik „ „ „
   - 5i „ kilencedik „ „ „
6. **Liszt szinfonikus költeményei.** Geszler Ödön
7. **Általános zenetörténet.** Lavotta Rudolf 150 f
8. **Rousseau.** Kereszty István . . . . . 20 fill.
9. **A kinai zenéről.** Sereghy Elemér. . 50 „
10. **Paganini** . . . . . 50 „
11. **A tánc psychologiája.** Lavotta Rudolf. 40 „
12. **Zenei alapismeretek.** Sereghy Elemér. 60 f.
13. **Bayreuth.** Baumgartner Alajos. . . 80 fill.
14. **A régi görögök zenéje.** Dr. Batka Richard. Sajtó alatt
15. **Bach.** Zalánfi Aladár. Sajtó alatt . . . . .

A ZENETUDOMÁNYI KÖNYVTÁR füzetei kiadóhivatalunknál, továbbá minden fővárosi és vidéki könyv- és zeneműkereskedőnél kapható.

44. Csikostöttös, rk.	5	változat
45. Beregsurány, ref.	4	„
46. Kiskinizs, ref.	4	„
47. Pacsér, rk.	4	„
48. Büssü, ref.	4	„
49. Magyarnándor, rk.	3	„

A jelenleg munkában lévő, illetve az 1913. évre eddig megrendelt művek a következők:

1. Kecskemét, izr.	44	változat
2. Jászberény, rk.	43	„
3. Bpest—Fasor ref.	28	„
4. Kolozsvár, ref.	24	„
5. Debrecen, ref.	20	„
6. Mohol, rk.	17	„
7. Veszprém, Kegyesrend	12	„
8. Izsák, rk.	12	„
9. Kiscsány-Oszró, ref.	12	„
10. Hird, rk.	10	„
11. Dernye, rk.	10	„
12. Bótrágy, ref.	10	„
13. Nagykálló, rk.	10	„
14. Ottomány, ref.	10	„
15. Zalabér, rk.	9	„
16. Ártánd, ref.	9	„
17. Csapod, ev.	9	„
18. Nagykörü, rk.	8	„
19. Perbál, rk.	8	„
20. Vajta, rk.	8	„
21. Regöly, rk.	8	„
22. Abádszalók, rk.	8	„
23. Zólyom, ref.	8	„
24. Püspökpuszta, rk.	7	„
25. Kispéc, ev.	7	„
26. Bátyu, ref.	7	„
27. Pécs—Hadapród isk.	7	„
28. Borsódgeszt, ref.	6	„
29. Tiszaszalka, ref.	6	„
30. Dombiratos, rk.	6	„
31. Kaposfüred, rk.	6	„
32. Dunaszeg, rk.	6	„
33. Bethlen, rk.	6	„
34. Geszti, rk.	6	„
35. Bonchida, rk.	6	„
36. We erlefalva, rk.	6	„
37. Kisfeketepatak, ev.	5	„
38. Surd, ev.	5	„
39. Zalaboldogfa, rk.	5	„
40. Lasztóc, ref.	5	„
41. Balázsfalva, ref.	5	„
42. Boronka, rk.	5	„
43. Szucs, rk.	5	„
44. Végleshuta, rk.	5	„
45. Felővámos, rk.	4	„
46. Marosillye, rk.	4	„

FELELŐS SZERKESZTŐ: SEREGHY ELEMÉR.

Cs. kir. szab. Amerikai Cottage-szivólégrendszerü

HARMONIUMOKAT

valamint európai rendszer szerint legolcsóbban szállit

PAJKR REZSŐ és Tsa

Budapest, X. ker., Delej-utca 25. sz.

(Tisztviselőtelep.)

Árjegyzék ingyen és bérmentve

Részletfizetésre 8 kor.-tól feljebb.

Tanerőknek és lelkészeknek külön százalék engedmény.

Bérmentes szállitás az utolsó vasutállomásig.

Pedálos harmoniumok

mindkét rendszer szerint és minden nagyságban, pontos orgonaméretekkel, templomok, szemináriumok részére és gyakorló-orgonák.

Kérjen árjegyzéket zongorák- és pianinókról.

GOTTSCHLIG ÁGOSTON

császári és királyi udvari szállitó,

rum-, likör-, cognac-gyáros, tea-nagykereskedő

Budapest, IV., Váci-u 11.

a különlegességi tőzsde mellett.

Magyar, francia cognac, hollandi likőrök, cacao és csokoládék. Eredeti angol és francia teasütemény- és cukorka-különlegességek. A legjobb tea- és kávébeszerzési forrás gazdag választékban. Kivánatra árjegyzék ingyen, bérmentve.

Központi iroda: Régi posta-utca 10.
Gyár: Kőbánya, Martinovits-tér 9.

STÉHLIK LAJOS

hegedükészitési müterme

BUDAPEST

VIII., JÓZSEF-KÖRUT 71. SZ.

Régi mesterhegedük szakszerü javitása. — Saját készitményü hangversenyhegedük. — Finom vonók, álltartók, tokok, valamint a legkitünőbb quinttiszta húrok :: stb. állandóan kaphatók. ::

Hegedűt, zongorát harmoniumot ne vegyen mielőtt

Reményi Mihály

a m. kir. zeneakadémia házi hangszerkészitője

elsőrangu hangszer- és zongora-telepét meg nem látogatta.

Budapest, Király-utca 58.

Quinttiszta hangverseny-húrok. — Hegedűjavitások a legművésziesebb kivitelben. — Árjegyzék minden hangszerről külön-külön kérendő.

I arany, I ezüst és a milleniumi nagy éremmel kitüntetve.

A pécsi országos kiállításon állami arany éremmel kitüntetve.

Alapittatott 1867. évben.

Alapittatott 1867. évben.

Angster József és Fia

orgona és harmónium-gyár, Pécs.

A budapesti bazilika nagy orgonájának építői.

Ajánlják kitűnő hangu és erős szerkezetű légnyomatu és elektromos berendezésű

orgonáikat

a legjutányosabb árak mellett művészi kivitelben.

Raktáron kitünő hangu

HARMONIUMOK

minden nagyságban.

Elektromos fujtató készülékek.

Árjegyzéket kivánatra ingyen küldünk.

Rusznák és Türk könyvnyomdája, Budapest, VI., Király-utca 8. — Telefon 138—35.

54145

A ZENE

TUDOMÁNYOS ÉS MŰVÉSZETI HAVI FOLYÓIRAT

ÖTÖDIK
ÉVFOLYAM

1913
MÁRCIUS

ÁRA 40 FILLÉR.

Elsa de Mathyovszky

NÉMETH JÓZSEF könyv- és zeneműkereskedése, Budapest, I., Fehérvári-út 15. Telefon 146—

TARTALOM:

Parlagi Béla: Néhány szó a m. kir. Operaházról. — **Molnár Antal**: A népdalról. — **Marion**: Chabert ezredes. (Operakritika.) — **—tta.**: Mit kell tudni egy énekesnek? (Dr. Tóvölgyi Elemér könyve.) — **Stolzingi Valter**: Rovás. (A Nemzeti Zenede választmánya.) — **Opera**: M. kir. operaház. — Népopera. — **Hangversenyek.** — **Musica sacra**: A győri székesegyház február havi műsora. — **Zeneiskolai szemle**: Orsz. m. kir. zeneakadémia. Szemere József zeneakadémiai előkészitő tanfolyam. Szatmári zeneiskola. Posta- és távirdatisztek zeneiskolája. — **Irodalom**: I. Könyvek. (Lavotta: Általános zenetörténet, II. kiadás. Tóth Árpád: Akkordtan.) II. Zeneművek. (Stojanovits és Bloch újdonságai.) — **Tudósitások**: Győr, Kolozsvár, Wien, Meiningen. — **Hirek**: Bach I. S. ismeretlen műve. Molnár Antal. Fligl József jubileuma. Offenbach-szinház Párisban. A hetven éves Patti. Magyarázó conferance a berlini Operaházban.

Szerkesztőség és kiadóhivatal:
BUDAPEST, VIII., József-körút 69. sz.

Egyes szám ára **40** fillér.
Előfizetési ára egész évre **4** korona.

Első magyar villamos erőre berendezett hangszergyár

STOWASSER JÁNOS

csász. és kir. udvari szállító a m. kir. operaházi tagok, budapesti szinházak zeneakadémia, zenedék, az összes fővárosi iskolák, hadsereg stb. szállitója, a hangfokozó gerenda és a javitott Rákóczi-tárogató feltalálója.

GYÁR: BUDAPEST
II., LÁNCHID-UTCA 5. ═══ ÖNTŐHÁZ-UTCA 3.

Magyarország legnagyobb vonós- és fuvóhangszer-gyára

Ajánlja mindennemű saját gyárában készült hangszereit, ugyszintén húrokat és hangszeralkatrészeket. Hegedűk vonóval 8 K-tól. Harmoniumok 90 K-tól. — Tárogatók 70 koronától.

Tanerőknek kedvezmény.

Javitások a legművésziesebb kivitelben.
Árjegyzék kivánatra ingyen és bérmentve.

V. ÉVFOLYAM BUDAPEST, 1913. MÁRCIUS HÓ. 3. SZ.

A ZENE

TUDOMÁNYOS ÉS MŰVÉSZETI HAVI FOLYÓIRAT

Szerkesztőség és kiadóhivatal: BUDAPEST, VIII., József-körút 69. sz.

Egyes szám ára 40 fillér. Előfizetési ára egész évre 4 korona.

Néhány szó a m. kir. Operaházról.

Alig van szinház a világon, melyet annyi támadás ért, mely annyiszor küzdött válsággal, mint a M. K. Operaház. Évek hosszu sora óta küzködik minden művészi és anyagi eredmény nélkül, jóformán csak azért, hogy a teljes bukást kikerülje.

Tudvalevőleg a múlt szezón végén, mikor ez már majdnem bekövetkezett, *Bánffy* Miklós gróf vállalkozott arra a nagy feladatra, hogy rendbehozza a szinház züllött viszonyait.

A szakemberek és az Operába járó közönség nagy érdeklődése mellett kezdett hozzá tervei megvalósitásához. Olyanfélekép gondolta, hogy az Operából nagyszerű fényes szinház lesz, modern művészi előadások, drága helyárak, intim dohányzók, ragyogóan kivilágitott nézőtér, szóval az előkelőségek szinháza.

Az első lépés, melyet e cél érdekében tett, az Opera átalakitása volt. Nagy feltünést keltett, mi is irtunk róla. Azután felbontotta néhány tag szerződését, beszerződtette dr. *Hevesi* Sándort főrendezőnek s néhány új tagot és végre nagykésőn elérkezett az újjászületett Opera megnyitásának napja.

De bizony a kiváncsiság az új szezón iránt nem tartott sokáig, az érdeklődés napról-napra kisebb lett és nemsokára

Közleményeink csakis a forrás megnevezésével vehetők át.

szomorúan állapithatta meg mindenki, hogy visszatértek a régi állapotok, *rosszabbul, mint valaha.* A vezetőség ismét ugyanazokat a hibákat követte el, ugyanolyan hozzá nem értéssel intézkedett mindenben, mint a régi.

Rögtön megnyitóul olyan művet mutatott be, amely mindenütt megbukott, ahol csak szinrekerült s igy előrelátható volt csúfos pesti bukása. Majd előadta a Salomet. E mű szinrehozatalának csakis abban az esetben lett volna értelme, ha olyan művészei volnának a szinházaknak, akiket játékuk, hangjuk, iskolájuk predesztinál a főalakokra.

A vezetőség a cimszerepet *Dömötör* Ilonával játszatta, ezzel a fiatal, tehetséges énekesnővel, aki azonban sem hangbelileg, sem játékbelileg nem birt megküzdeni szerepe nehézségeivel. Ahelyett, hogy fejlődő hangjának megfelelőleg fokozatosan nehezebb szerepeket kapna, kiosztják neki a Vénuszt és Salomet! Természetes következménye ennek, hogy hangja már is kezd élessé, szintelenné válni és játéka sem olyan harmonikus, mint volt.

Nem akarok e helyen kitérni *Gábor*-ra és a többire, akik szintén teljesen nem nekik való szerepeket énekeltek. Mindennél jobban jellemzi a magyar zeneművészeti viszonyok szomorú állapotát és az Opera hitelvesztettségét, hogy a harmadik újdonság: a Hamupipőke teljes részvétlenségre talált, azért, mert történetesen magyar szerző műve!

De egyébként is minden a régiben maradt. Unalmas, lemorzsolt előadások, folytonos beugrások vannak napirenden. A közönség soha nem tudhatja, vajjon nem harmadrangú tag énekel-e a hirdetett star helyett, vajjon nem Puccini operát fog-e hallani Strauss zenedrámája helyett. A szereposztások is teljesen elhibázottak; a régi, elbocsátott tagokat nem tudják pótolni, az az újaknak meg nem nekik való szerepeket adnak. *Lunardi*-val felbontották a szerződést nagy áldozatokkal, azután visszaszerződtették óriási honoráriummal, mint vendéget. Mikor látták, hogy senkit sem érdekel Lunardi vendégszereplése és mivel olasz

operákat mégis csak kell adni, idehoztak drága pénzen egy olasz tenoristát: *Scampini*-t, aki felemelt helyárak mellett bukott meg csúfosan. *Krammer* és *Vasquezné* távoztával szintén lekerült néhány népszerű és nélkülözhetetlen darab a műsorról. Ezért az a vezetőség, amelyik büszkén hirdette, hogy most már megszünt a folytonos vendégjárás, hogy magyar együttese mellett felesleges idegen énekes, kénytelen leszerződtetni egy svéd énekesnőt: *Langaard* Borghildot számtalan fellépésre! Emellett úgy akarják a műsort elevenné tenni, hogy új szereposztásban hoznak darabokat. S ami legszomorúbb ebben a kontárkodásban, épen azokat a szerepeket osztják ki másoknak, amelyek a legjobb kezekben voltak, mig a rosszakat meghagyják. Silviot *Szemere* helyett *Pogánnyal* énekeltetik, aki még mozogni sem tud a szinpadon, ahelyett, hogy eleinte kis szerepekben gyakoroltatnák be. Lakmét *Kosáry* Emmával, mikor *Sándor* Erzsinél jobb Lakmé alig van és amikor Kosáry kitűnő Puccini-énekesnő lenne, amely szerepkör már régóta vár jó interpretálóra. Viszont Gerald szerepét meghagyták *Arányi*-nak, mikor *Székelyhidy* sokkal jobb lenne. A vezetőség átlátja ugyan annak a célnak a fontosságát, hogy magyar énekeseket neveljen és előtérbe is helyezi a fiatal erőket, de célját keresztülvinni nem tudja. Mert ezt csak úgy tudná elérni, ha minden tehetséges művésszel hangjának és egyéniségének megfelelő szerepeket énekeltetne és e szerepeket az illető zenei stilusban jártas karmester tanitaná be gondosan, ügyelve a tradiciókra, úgy, hogy lassankint kifejlődjék az együttesben minden komponistának a maga külön stilusa, hogy mindegyik művész csak egy zenei irány stilusába élje bele magát, de ebbe aztán alaposan. Ehelyett össze-vissza osztják ki a szerepeket; drámai énekesnőnek koloratur partit, verista tenoristának Verdi-szerepet, lirai baritonistának basszus szólamokat és igy tovább.

A műsor összeállitásában ugyanilyen dilettantizmus mutatkozik. Van hét, amelyen három-négy Wagner-opera kerül szinre

minden ok nélkül, máskor meg hetekig egy se. Vagy decemberig nem adták a Bohémeket s mikor észrevették, három héten át minden héten műsoron volt. Természetes, hogy igy egyik-másik tag néha naponta énekel és azután egy szép napon e miatt úgy bereked, hogy heteken át kénytelen lemondani az előadásokat.

Hogy teljes legyen azon illuziónk, hogy a régi rezsim alatt élünk, felújitották a múlt évek legnagyobb operai felsülését, a Hercegkisasszonyt „részben új szereposztással" és tartottak belőle annyi próbát, amennyi elég egy Mozart-reprizhez!

Ezeknek az áldatlan állapotoknak csakhamar meg volt a maga eredménye: a közönség lassankint teljesen elmaradt a szinháztól. Jobban elszokott tőle, mint valaha. Még egypár év előtt egy Lohengrin vagy Bohémélet előadás zsúfolt házat vonzott, ma senkit se érdekel. Szinrekerülhetnek a legvonzóbb darabok, énekelhetnek vendégművészek, nap-nap után egyformán üres az Opera. Nagy mértékben oka ennek a helyárak horribilitása is. Évek óta folyton emelték, úgy, hogy ma olyan drágák a helyek, amilyeneket a legnagyobb nyugati városok operaházai sem engedhetnek meg maguknak. Már pedig azt még a vezetőség se gondolhatja, hogy m. kir. Operaház együttese egyenrangú a müncheni vagy bécsi operáéval! Kiváló magyar együttest nevelni mindennél fontosabb cél, de a keresztülvitele igen nagy időt igényel. Nem lehet máról holnapra megalkotni. Ahhoz évek kellenek és ezek alatt az évek alatt még meg lesznek az együttesben a mai hibák, az a sok kisebb-nagyobb művészietlenség, amit csak lassú, hozzáértő munkával lehet eltüntetni. Ez alatt az idő alatt nem szabad a helyáraknak a maiaknak lenniök, mert máskép sohasem fognak megszűnni a jelenlegi állapotok: a közönség tökéletes, leszűrődött művészetet vár és mivel ezt nem kapja meg — távol marad. Énekeljenek fiatal erők, de a helyárak se legyenek világhirű énekeseknek és tökéletes előadásnknak megfelelőek! Akkor azután majd szivesen veszi a közönség a fiatal erők szárnypróbálgatásait, a kész művészek igyekezetét,

szorgalmát, mert nem fog reklámokkal felcsigázott igényekkel menni az Operába, mint most.

Ha pedig a vezetőség megmarad e helyárak mellett és mégis akar közönséget, akkor hozzon ide nagyhirű olasz énekest az olasz repertoirehoz, német hősbaritont, drámai szopránt a Wagner-dalművekhez és egyéb nagyarányú akvizitumokat! De a mostani helyzet, méregdrága helyáraival és emellett tömegesen kiadott, nevetségesen olcsó kedvezményes jegyeivel, amelyek profanizálják az Operaházat, mindenképen lehetetlen!

Az Operaház számtalan baján, folytonos anyagi és művészi megingásain csak egy módon lehetne gyökeresen segiteni: ha a kormánybiztos hozzáértő igazgatót állitana az intézet élére. Mert ide szakember kell. Nem idegen főkarnagy, aki joggal kedvetleniti el a nála esetleg hozzáértőbb, de ok nélkül mellőzött hazai karmestereket és aki sohase fogja tudni átérezni azoknak az eszméknek a fontosságát, amelyeknek megvalósitását mi a m. kir. Operaháztól várjuk, hanem szakember, akit nem protekció ültet az igazgatói székbe, hanem tudása, rátermettsége, aki politikailag teljesen független és nem felsőbb fórumok utasitásai alapján cselekszik, akinél nem kell félni, hogy minden politikai mozzanat hatással lesz az ország első dalszinházának beléletére, hogy vajjon nem bontja-e meg ez vagy az a politikai harc az egész vezetés harmóniáját, tönkretéve évek munkájának az eredményét.

Ez a *zenész*-ember azután a kormánybiztos képzőművészeti alkotásai mellett zeneművészetet, stilust, *zeneileg* kifogástalan előadásokkal teremt majd és szaktudása garancia lesz arra, hogy végre elérkezett az igazi művészet kora az Opera falai közé, mit oly régen várunk már — hiába!

Parlagi Béla.

LAVOTTA RUDOLF: Általános zenetörténet. II. kiadás.
—— Ára vászonkötésben 2.— korona, fűzve 1.50 korona. ——

A népdalról.

Írta: **Molnár Antal.**

Kora hajnalban fölharsan az ének. A Napot, a földet, életet üdvözli a természet embere, a friss kedvet, munkaerőt énekli. A gyermekek megfogják egymás kezét és úgy lóbázzák be lelkeiket Meseországba az ének csillogó szavával. A lányok fonóba mennek, dalban feledik az egyhangú munkát, elmondják örömüket, bajukat, reményüket. Csalfa lányról szól a kaszárnya nótája idegen országban. Egyhangúan búg a pásztor hangja, szivről dalol az álmos legelőknek. Megnépesül a kocsma, a barátság melegágya, kihörpintik boraikat és megnyitják érzéseik csapját; azokból az érdes torkokból lelkek szólnak ki, a bárdolatlanság pedig őszinteséggel jár. A nagy világ egyik végétől a másikig zug az ének és ha azt úgy mind egyszerre hallhatnók, ami egyidőben szól, megszégyenülnének a monstre kórusok. A Föld a zene völgye, az emberiség rajta a harang, mely állandóan cseng, mialatt forgásában körtáncot jár amaz.

A hallóérzék, a rajtunk kivül állónak e tökéletes közvetitője, az állatvilágban is érzések szószólója. A létezés egyszerű örömét énekli a madár és a legtöbb állati hang aligha jelent többet, mint „vagyok". De az élet mozgalmasabb körülményeire is találnak hangot: hogy sikolt a kergetett baromfi, hogy morog az ingerült kutya, hogy béget az anyavesztett borju! Ezek magasrendű változata az ember hangfordulatai. Nemcsak hogy az indulatszókból teljes, értelmes beszéd fejlődött, amelynek hangsulyozása már maga is zene, de ez a hangsulyvilág külön is vált, megváltoztatva a helyzetet: a beszédben még alárendelt a hangsuly, de a dalban énekké szélesedik és egyensulyt tart a szóval.

Az ősember elkiáltja magát és a viszhang megüti fülét. Jól esik neki a hang csengése, ismét és ismét megkisérli ezt a játékot. Aztán eltanulják a gyermekei és továbbfejlesztik. Nagy utat kell ennek a kezdetleges próbálgatásnak megfutnia, míg ének lesz belőle. Itt látható egyuttal, mi is az ének: a hang jóleső használata, az egyes hang csengése és a hangok egymáshoz való viszonya úgy, hogy kedvezzen fülünknek. De ez még nem elég az embernek; mintha egy különös szűrője volna, mely csak a legszebbet, legtisztábbat bocsátja át; és mintha a szót a hanggal összekeverné, de úgy, hogy elválhatatlanok legyenek, a karonfogva járást mély rokonérzéssel kössék össze, kiegészitsék egymást és ne ismerjenek ellentmondást. Könnyedén segitünk magunkon, mikor ezt a gépet, szűrőt, keverőt *léleknek* nevezzük.

Kéttörzsű fa a népdal, a szó és ének különválasztható ugyan, de csak együtt élnek. *A szó értelme és a dal hangulata* egyszerre szökik ki a lélekből, egyik a másiknak magyarázója. A gondolat az érzelem szárnyán magasabbra tör; együtt olyat fejeznek ki, amit külön-külön egyik sem tudna. A kezdő állapotok emberében is nagy érzelemskála él és hangjának kiejtésmódja, erejének változata tükrözi vissza érzését; a dallá kivirágzott hangsúly-bimbó ezeknek az érzéseknek fokozott erejű tolmácsa, vagyis a dal lényege, *a dal maga:* azon érzések kifejezése, miket a szavak, gondolatok nem adnak vissza, mik csupán eldalolva nyernek életet.

A dal gyökerei bizonyára megelőzik a szót. Amit a madár tesz, megtehette az ember is és inkább illik ősidőkbe az indulatszavas ember alakja, mint az értelmesé. A hang az emberiség bölcsődala. Eszmélésének perceiben megszólal a menydörgés félelmetessége, az eső koppanása: madár csicsereg a fülébe, ellenséges állat bőg messziről. Az ember legyőzi azt és fölhangzik az első diadalorditás. Hazatér, felesége búgva viszi elébe síró gyermekét, mely csengő kacagásba kezd az apa láttára. Szemünknek kék Ég, virágos rét, zöld erdő, állat-, emberalak a tápláléka, fülünknek pedig a hangok ezerféle változata. Az ilyen elemi szükségletét szereti az ember, ragaszkodik hozzá és ez a mély összetartozás magyarázza, hogy a dal fejlesztése örök kedvtellés. Ösztönszerű a rügyek kifakadása és a levelek koszorúvá válása: ösztönszerű a népdal keletkezése.

Rossz népdal tehát nincsen. Jellemző lehet az bizonyos fejlődésfokra, népre, közállapotra, lelkiállapotra, de mindig tökéletes a maga nemében. Hiba csak ott eshetik meg, ahol szabály van. A nép az ember lelkét adja dalaiban és ezek azért *szépek*, mert a szép fogalma is a lélek titka. Ahogy a festőnek a Természet a tanitómestere, éppugy tanit a népdal, a zene ősforrása, a zenei szépre. A nép szófűzése, hangsulyozása, ritmikája, dalszövése: *az ember dala*. Úgy jár hozzá iskolába a művészi zene, mint a szobrászat a testhez. És éppoly független a művészi zenétől, mint a Természet az ellesőitől.

Régi idők népdalát csak képzeletünk alakíthatja ki; segíthet ugyan a mai primitivebb népek tanulmányozása, de kevéssé hihető, hogy pl. a német vagy magyar népdal ezer év előtti állapotát egy afrikai törzsben föllelhessük. Az ilyesmi nem csak művelődés kérdése: szoros kapcsa van a hellyel és a nép különös hajlamaival. (Ide vág *Claude Debussy* megjegyzése, mely szerint a jávai népzene a mai középeurópai művészi sablonnál izlésesebb a maga palestrinás kezdetlegességében (l. Neue Freie Presse 1910. dec. 25.) Csak attól kezdve követhetjük a népdalt, hogy a tudomány ügyet vetett rá. A művészi zene első alapjai t. i. valami tudo-

mányféle volt; az összhangzás fölismerése inditotta meg és különféle összhangzások fölidézése volt a célja. Ez a ténykedés annyira a központjában állott, hogy a melódikus elem mintegy csak alkalom volt e művészkedés nyilvánitására. Mikor a középkor jelentőséges németalföldi iskolájának mesterei népdalt dolgoztak föl szabályaik szerint, olyan volt ez, mint mikor az ember találomra fölemel valamit és azon igazolja be általános érvényű állitásának igazságát. A népdal itt még csak alkalmas eszköz a kontrapunkt (szólam-, dallamtalálkozás) szabályainak érvényesítésére. E működés arisztokratikus gőgjével szemben állott minden időkben az egyszerü, gitáros dalnok (Minnesänger, troubadour az előkelőbbjének neve) természetessége. És mindamellett, hogy a tudós urak természetes ellenszenvet éreztek a „közönséges" melodisták világával szemben, lehetetlen, hogy a zenei érzék titkos, rejtett rugóin keresztül ne hatolt volna a népdal ősereje működésükre. A reformáció azáltal, hogy zenéje is népszerű alapon épült, már egész világosan jelzi a nagy nyereséget, melyhez a művészi zenét a népiesből való táplálkozás juttatja. Az egész történelem folyamán ott leskelődik a népdal a mesterségbeli, arisztokrata zene ajtajánál s a legkisebb résen is füstént beszűrődik vagy legalább is aromájával izen, mint napsugár, mint virágillat. Mennél szabadabb lesz a művészi zene levegője, annál több szerepet ad a melos-nak. Mintha az egész régi kontrapunktika csak arra lett volna jó, hogy később rendesen meg tudjanak harmonizálni egy melódiát. Hogy mit jelent a népi elemek elsajátitása, a német zene is mutatja. A klasszikusok kertjében kedvelt virág a népdal, nélküle nem lenne az, ami. *Schubert*, később *Brahms* még több tudatossággal keresi, ellesi szépségeit és a művészet aranykeretébe illeszti. (E két mesternek sikerült magyar motivumokat is népszerüsiteni, azon hozzáadással, hogy a motivumok nem mindig magyarok, harmonizációjuk pedig mindig német). A nép társadalmi fölébredése, a szociális kérdések, a fölső ezrek belátása a zene részére is nagy hasznot jelent. Ma már nyilvánvaló, hogy a népzene iskolája a legszükségesebb és legtöbb erőt adó, akár ösztönszerüleg, akár tndatosan járja a művész. Az a megfoghatlan íz, szellem, melynek fölismerése a faji megkülönböztetést végzi bennünk, a népdal adománya. A többszólamuság milliárd hangulattal ajándékozott meg, de az alapérzés, az inditó ok, az alaphangulat, mely az igazi művészben öntudatként lakik, mely erőt és bélyeget ad és kifogyhatatlanná teszi az invenció készletét: az a *fajiság*, az egyszerű, egyszólamu népdal levegője. Az olasz, német és francia zene a középkori zeneművészet három testvérhajtása, a többszólamuság ugyanazon művészete járta át ereiket és hajtásaik mégis oly különbözők, mint a három nemzet maga. És ha manapság exotikus zenei

elemeket használnak föl, más és más annak az átvevésnek szelleme, módja, ha német vagy francia teszi. Ahogy az éghajlat viszonyai az élőlényeken változtatnak, úgy nyomja rá képét mindenre, ami a zeneszerző kezeügyébe esik, fajának sajátossága.

Az tehát a népdal a művészi zenére nézve, ami az erő a cselekvésre. Ma már nem is elégszünk meg azzal a távoli csillogással, amellyel oly sokáig szerepelt, azzal az önkénytelen lebegéssel; a pontos ismerésnek beláthatatlan művészi és tudományos haszna *gyüjtésre* indit. A művelt Nyugaton már alapos munka folyt ez irányban. Az oroszoknak, finneknek is van nagy gyüjteményük; nálunk kisebbszerű kisérletek után most markolták meg alaposabban a kérdést, de sajnos kevés a gyűjtő és nincsen pénz, *a kormány vagy valamely tudományos intézmény hathatós támogatása nélkül* csak lassú lehet a haladás. Azokban az országokban, melyek a zene összfejlődéséből kirekedtek, különösen fontos a gyüjtés, mert alkalmat ad, hogy kibontakozzanak a Nyugat zenéjének mindenható büvköréből. Kezünkbe adja azt az anyagot, melyen az ottani viszonyok közt a *mi* szellemünk zenéje fejlődött volna hatalmassá. Mert gazdagság dolgában sok nemzet népdala vetekedik akár a németével is. Az új nemzeti zenék számos megszólalása ugy megy végbe, hogy Nyugatról elhozzák *a technikát* és *népi elemeikre alkalmazzák.* Ez veszélyessé lehet, mert a technika nem választható külön a lényegtől és azok a nemzeti zenék annál több idegent is adnak, mennél kisebb tehetségű a szerző. Ez eljárásnak csak akkor lehet igazi eredménye, ha a művész lelke oly erős bástyája a fajiságnak, hogy azt semmiféle idegen hatás megostromolni, eredeti hajlandóságából kiforgatni képtelen. Ez az, amire ép oly kevés a példa, mint egyáltalán zsenikre. Ha aztán mégis akad, olyan gyönyört szerez, mit azontul semmi sem pótol, a művészi élvezetet olyasvalamivel keverve, ami öntudattal, büszkeséggel tölt el és a vért soha nem ismert forrásba hozza.

Chabert ezredes.

Szövegét (szabadon Balsac: „Comtesse à deux maris"-ja után) irta és zenéjét szerzette Waltershausen Wolfgang Hermann.

Bemutató előadása a m. kir. operaházban 1913. március 2-án
a következő szereposztásban:

Chabert ezredes — — — Szemere	Godeschal — — — — Ney B.
Ferraud gróf — — — — Környey	Derville, ügyvéd — — — Mihályi
Rosina, neje — — — — Szamosi	Boucard, írnok — — — Kertész

Hogy milyen jogcímen jutott szóhoz a *magyar* kir. operaházban ez a teljesen jelentéktelen *német* zeneszerző, mindenesetre érdemes volna megírni. De nem leszünk indiszkrétek. Ám ha az operaházi vezetőség ilyen muzsikát elő is merészel adatni minden következmény nélkül, egy forumot nem kerülhet ki: — a közönséget. És fővárosunk egykori operaközönsége — egész helyesen — távóllétével tüntetett ezen a vasárnapi premiéren is. Már nem hisz az operának.

Azt a kis közönséget, amely mégis eljött a bemutatóra, Balzac neve vonzotta. Igazán senki sem sejthette, hogy Balzac e nagyszerű témájából egyébként ügyesen megcsinált librettóhoz annyira sekélyes, teljesen invenciótlan muzsikét írt Waltershausen, Thuille mester növendéke.

A darab meséje közismert. Chabert ezredesről a napóleoni harcok után azt híresztelték, hogy meghalt. Hiába hangoztatja, hogy él, csalónak, eszelősnek nézik s ezért börtönbe, majd tébolydába kerül. Kiszabadulása után ír feleségének, ki időközben Ferraud menyasszonya lett. A szerelmes asszony, bár esküvője előtt bizonyosságot szerez arról, hogy Chabert él mindent eltitkol és Ferraud felesége lesz. Végre tíz éves boldog házasság után szembe kerül az igazi férjjel. A katasztrófa elkerülhetetlen. Ferraud válni készül, de Chabert, látva, hogy feleségét elvesztette, — kitér a szerelmesek utjából s megöli magát.

Waltershausen mint zeneszerző jelentéktelen ember. Dolgozási módja után itélve a modern iskola hive, bár szivesen és merészen idézi a régi kipróbált mestereket is, persze szánalmasan. Technikai készültsége mellett — s ezt gyakran jól hangzó partiturája igazolja — többet vártunk holmi apró-cseprő töredéknél. A szöveg tulságosan dominál a muzsika felett, amely alig több kíséretnél, aláfestésnél. De még ebben is ötlettelen. Egyrészt boszantó az az ügyetlenség, amely kiaknázatlanul hagyta a leghangulatosabb, legpoetikusabb és legmegrázóbb jeleneteket, ámelyek csak úgy sírnak muzsika után, másrészt gyakran zavar az a körülmény, hogy a zene és akció közt semmi összefüggés nincs. Egyszóval unalmas, vérszegény ez a muzsika, amely nem tud felemelkedni a librettohoz, — bár szöveg és zene egy ember munkája — és amelyben nincs sem ritmus, sem emelkedés, sem logika, sem őszinteség. Ime, ezek az okai a csúfos pesti kudarcnak.

Az előadást *Hevesi* ügyesen rendezte. *Ábrányi* vezényelte a zenekart, amelyet nem nagyon ragadott magával ez a fantáziatlan muzsika.

A címszerepet *Szemere* meginditóan játszotta. *Környey* énekében sok melegség, játékában sok rusztikusság volt. *Szamosi* alakitásán meglátszott az ügyes és erélyes rendező instrukciója, annál szánalmasabban hallgattuk kopott, gyanusan glisszandáló hangját. *Mihályi* előkelően, sok finomsággal adta az ügyvéd szerepét.

A bemutatóra félig sem telt meg az Operaház, s még az izléstelen klakk is fukarkodott a tapsokkal. **Marion.**

Mit kell tudni egy énekesnek?

(dr. Tóvölgyi Elemér: *Énekesek orvosa. Énekesek tan- és gyógykönyve. 1913. Budapest, Mai H. és fia. Ára nincs megjelölve 244. l.*).

Közismert dolog, hogy a művészetek bármely ágában túl nagy a produkció. Zeneiskoláink egyremásra képezik az u. n. tehetségeket s ma már ott tartunk, hogy az megy csodaszámba, ki semmiféle zenét nem kultivál. Különösen az énektanszakok vannak tulzsúfolva. Ha kissé közelebbről vizsgáljuk az énekesek képzettségét, sajnosan tapasztaljuk, hogy saját művészetükben fogyatékos ismeretekkel birnak. Dilettánsoknál, kik csupán kedvtelésből tanulnak énekelni, a felületes ismeret veszedelemmel nem jár rájuk nézve. Ám sokkal sulyosabb elbirálás alá esnek a hivatásos énekesek. Szinte kétségbeejtő az a tájékozatlanság, mellyel az énekművészet terén lépten-nyomon találkozunk.

A hiba mindenesetre az illető művész nembánomságán mulik, de nagy része van benne az egyes iskolák szsrvezetének. Ujabban a Zeneakadémia felállított ugyan tanszéket az éneklés higieniájának tanítására, de tekintve, hogy melléktanszak — tehát „nem fontos“ tárgy — a növendékek részéről sem örvend valami nagy látogatottságnak. Korrumpált viszonyainkra jellemző (és ezt biztos forrásból állítjuk), hogy a zeneakadémiai énektanárok némelyike szándékosan ellenséges szemmel nézi e tárgynak előadását s apró trükkökkel, kibuvókkal stb. igyekszik elvonni a hallgatóságot az előadások látogatásától. (Pl. ugyanakkorra osztják be magukhoz a növendékeket, mikor a higieniából van óra) Ez hiusági szempontból természetes ugyan, de a vezetőségtől függ, hogy ily apró tülekedések az énekesek fejlődését ne gátolják. Mert hát kevés tanár van, aki az éneklés művészetében a gyakorlaton kivül a dolog mélyére hatolt volna. Pedig ahogyan a hangszerjátékos ismeri hangszerének minden titkát, úgy az énekesnek is tudnia kell, hogy milyen az ő hangszere, mik azok a befolyások, melyek a gégére előnyösen vagy károsan hatnak. Szóval mindenki a világon belátja, hogy az énekesnek tudnia kell a felső légutak élet- és bonctanát és a szervek egészségtanát, mert hiszen ez ismeretek fejlesztik céltudatosan a hangszervet és ez ismeretek birtokában egyszersmind az is feltűnik, vajjon a hangképzést helyes vagy helytelen irányban nevelték-e?

Ime, ez az a kényes pont, mely a legtöbb énektanárnak szemet szúr. Az egész világon seholsem találni annyi szisztemát, uj énektanitási módot, az „én módszerem“-et, mint ép az éneknél. Ahány mester, annyiféle rendszer. Akárhogy van is, végeredményében elvitázhatatlan, hogy az énekhang

képzése fiziologiai elvekből fakadt és a természettel szembehelyezkedni kissé merész dolog, mely célhoz sohasem vezethet.

Mit kell tehát tudni minden énekesnek? Mindenesetre énekelni kell tudni és ezt fejleszteni: az énekmester feladata. Ám az is szükséges, hogy az énekes ismerje a hangképzés élettanát, a hangzavarok eredetét, okait és azokat a védőeszközöket, amelyek ségélyével hangját megóvhatja a megromlástól vagy a korai elvesztéstől. Természetes, hogy a legszükségesebb ismeretekről van szó, melyet a laikus szemüvegén keresztül bárki könnyen elsajátithat. E tárgyról bizony nehéz könyvet irni, különösen nehéz egy orvosnak, ki sok mindent fontosnak tart, ami már szorosan nem tartozik a laikusra.

E tekintntben páratlanul értékes könyv dr. *Tóvölgyinek*, a zencakadémia gégeorvosa és tanárának jelen munkája, melyben mindazon szempontokat tárgyalja, miket az imént elmondottunk. Minden tudományos mű népszerűsége és hasznavehetősége attól függ, hogy érthető és minden kommentár nélkül élvezhető. A ki e könyvet elolvassa, mindjárt tisztába jön azzal, amit *Mackenzie* mond a hangszervekről: „bár az anatomia ismerete nem elegendő arra, hogy a rossz énekest jóvá alakitsa, mégis minden énekesre csakis hasznos lehet, ha hangszerének szerkeszetével tisztában van.“ Dr. Tóvölgyi e mondást jeligéül választotta s annak minden sorát lelkiismeretesen keresztül vitte. És ebben áll nagy érdeme. Csakis igy tudom a hangszerv bonctana c. fejezetét szórul-szóra megérteni, mert nem terhel orvosi speciálitásokkal, hanem kiválasztja azt, amit tudni kell a gége bonctanából. Éles megfigyeléssel rámutat többek közt arra, hogy az ál. hangszalagoknak a szorosan vett hangképzéshez semmi közük nincsen, csupán a hang erősitésére szolgálnak és csak kivételesen e hangszál megbetegedéseinél szerepelnek hangképző gyanánt. De az a hang, ami igy képeztetik, inkább hasonlitható egy száraz fa recsegéséhez, mint hanghoz.

Ehez hasonló aperçük teszik szinessé és érdekessé a könyvet. Érthető tehát, hogy az olvasó mindig nagyobb s nagyobb figyelemmel követi a sorokat, mert minduntalan felbukkan valami fontos adat, amit hasznára fordithat. Becsesek azok a fejezetek, melyekben az egyes életkorokban való énektanulásról nyujtanak figyelemreméltó tanácsokat. Pontos választ kapunk azokra a kérdésekre, hogy melyek azok a feltételek, melyeket művészi értelemben véve egy énekes hangjától megkövetelhetünk, mi a regiszter („A regiszter alkalmazása az énekművészet kulcsa“), milyen legyen a légzés, mik a hangzavarok okai, hogy keletkeznek helytelen éneklés által okozott hangzavarok, melyek az énekhibák stb. Praktikus utbaigazitásokat nyerhetünk a hangzavarok gyógykezeléséről irt fejezetben

és az ajkak, álkapocs, a nyelv, a lágy szájpad és a gége mozgási gyakorlatairól kimerítő leirást találhatunk, de szó esik a lámpalázról és egészségtani szabályokról is.

Dr. Tóvölgyi munkája valóban érdemes arra, hogy nem csupán az énekesek, hanem zenészek is olvassák, mert sok megszivlelni való van benne, amiről tiszta képet nyerhet mindenki. A tudós szakember széleskörű ismeretével s a tárgy iránti szeretettel született meg ez a könyv. Nálunk, Magyarországon, sajnos, még mindig az a felfogás járja, hogy csakis az a könyv igazán jó, amelyet idegen nyelven irtak. Innen van, hogy a magyar könyvpiacot elárasztják — jórészt németből forditott — selejtes könyvekkel, holott ép a németek közül kerül ki legtöbb rossz énektanár. Persze van jó is köztük, de a java uj teoriákat hirdet, melyek tisztán üzleti célból születnek meg kikopott karmesterek, zongorások és elvesztett hangú énekesek tollából. Az ily énekmesterek mindenfelé elvetődnek, különösen jó talaj számukra Magyarország, hol csakhamar sok növendékre tehetnek szert. Persze a német sarlatán-befolyás bemételyezi énekeseink felforgását és lépten-nyomon tapasztalhatjuk, hogy mennyi elrontott hanganyag pusztult igy el.

A tulságos tudákosság is ártalmára van ugy a növendéknek, mint az énekmesternek. Dr. Tóvölgyi óva int attól, hogy az énektanár laikus ervosi tanácsait az énekes vakon kövesse. Az énekmesternek a géptükrözéshez semmi köze, ez a szakorvos mestersége. Igen fonák mondásokat lehet hallani némelykor, ha a professzor ur elhiteti növendékével, hogy ért a gégészethez. Ilyenektől halljuk: „Fiacskám, most azért nem sikerült a trilla, mert a hangszálait *nem állitotta be!*“ Vagy pedig: „Édesem, maga az éneklésben tulerőltette magát, most pihennie kell, *hadd lengjék ki magukat ezalatt a hangszalagok!*“ Ez körülbelül annyi, mintha azt mondanánk: „Maga sokat járt, kifáradt, pihenjen, *hadd lógják ki magukat a lábai!*“

A mily hézagpótló irodalmunkban Dr. Tóvölgyi vaskos kötete, annyira szükséges, hogy az énekesek, de főleg az énektanárok megtanulják belőle, hogy minél inkább otthon van a saját mesterségében, annál inkább távol tartja magát az orvosi tudományoktól. Ne kuruzsoljon az énektanár, mert olyan orvos még nem akadt, aki énektanár akart volna lenni, hanem állanak össze s együttes erővel igyekezzenek a jót elérni.

Ha dr. Tóvölgyi könyvéből mindenki *ezt* a tendenciát olvassa ki, kevesebben lesznek rossz énektanárok, de több lesz a jó énekes. Kell-e azonkivül egyéb? **(—tta.)**

Rovás.

„A Nemzeti Zenede választmánya“ cim alatt megjelent februári vezércikkünk zenész körökben élénk feltűnést keltett. E helyen köszönjük a számos üdvözletet, mellyel ez alkalommal elárasztottak olvasóink. Elvégre nem is lehet vitás, hogy egy olyan dicső múltú, országos hirű, vezetőszerepre hivatott zeneintézetet, melynek tantestülete egy Hubay, Bloch, Baré, Gobbi, Tomka, Aggházy stb. stb. neveivel büszkélkedhetik, nem vezethet egy zeneileg analfabéta választmány.

Ennek dacára akadtak olyanok, akikben félelmet keltett cikkünkek ez a része: „Az új Nemzeti Zenede legyen modern és magas szinvonalú, a vezetést frissitse fel ideális lelkű, művészileg rátermett, *tudományosan* képzett, válogatott fiatal gárda.“ (27. old. 1. bekezdés.) Ezek a nem odavaló elemek, akiknek működése csak egy hozzánemértő iparos választmány létezése mellett lehetséges, egy fiatal zenetanár kezdeményezésére az *értékes elem háta mögött* rendkivüli konferenciára gyűltek össze, amelyen egyhangúlag bizalmat szavaztak a választmánynak.

(Ha volna választmányi tag, aki nem tudna még a bizalom titkos megszavazásáról, ime b. tudomására hozzuk.)

Egy kis baj van azonban a kréta körül. A választmány előtt nincs értéke annak a bizalomnak, amelyet saját választott — tehát alárendelt — tantestülete biztosit számára. Erre egyedül *a közgyűlés illetékes.*

A jövő közgyűlésig pedig — megnyugtathatjuk a remegőket — minden marad a régiben.

De hogy azután miként lesz? Erről majd irunk — annakidején.

Stolzingi Valter.

Opera,

— **1913. február.** —

M. kir. operaház.

8. A bolygó hollandi Senta szerepében kezdte meg érthetetlenül hosszú vendégszereplését *Langaard* Borghild svéd Wagner-énekesnő. Szép megjelenésű nő, hangterjedelme bámulatosan nagy. Énektudása, technikája kifogástalan; kár, hogy felső hangjai a fortéknál élesek, középhangjai meg teljesen fakók. A kisszámú közönség nem fogadta valami lelkesen, annál jobban mulatott *Balta* szövegkiejtésén. 9. Elza (Lohengrin) szerepében sokkal jobb volt *Langaard*. Alakitás és ének szempontjából egyaránt elsőrangút nyújtott. 11. Parasztbecsület— Bajazzók roppant gyenge előadásban. *Langaard*-nak nem való Santuzza, *Hajduné*-nak Nedda szerepe. *Pogány* és *Déri* játéka szánalmas volt. 13. Wagner halálának évfordulója alkalmából Trisztán és Izolda. Gyönyörű szép előadás, de — üres ház. A szinpadon a Mesterhez méltó volt a megemlékezés, a nézőtéren nem. 16. Aida két vendéggel. A cimszerepben *Langaard* Borghild felejthetetlen alakitást nyújtott. Csodaszépen énekelt és játszott. Nilusparti áriája után, melyet eszményi tökéletességgel adott elő, tombolva ünnepelte a közönség. Radames-t *Scampini* Augusto énekelte. Még a szokott olasz staggione énekeseknél is jóval jelentéktelenebb. 19. Az Álarcosbálban semmit se változtatott véleményünkön *Scampini*. 21. Tannhäuserben Vénuszt *Langaard* magyarul énekelte, igen szépen. *Anthes*, horribilis fizetésű tenoristánk a cimszerepet olaszul. 22. *Scampini* a Troubadour cimszerepében valamivel jobb volt, de még mindig nem

emelkedett a közepesen felül. Pesti sikerét bizonyitotta az üres nézőtér. 25. *Langaard* ismét kitűnő Aida volt, *Scampini* semmivel se jobb Radames, mint első izben. Amonasrot Rózsa helyett *Mihályi* énekelte; különösen játékát kell megdicsérnünk. **P. B**

—

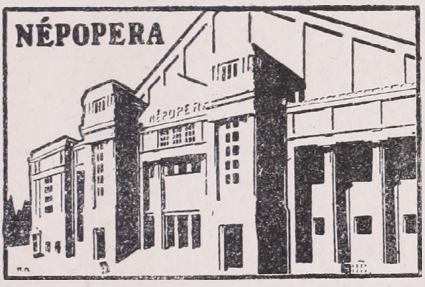

A Népopera februári krónikájának csak egy számbajöhető eseménye volt: a Faust műsorbaiktatása. A többi estét vendégszereplések és az Aranyeső bemutatója foglalták le, mely utóbbi — a könnyű műfajt képviselvén — kivül esik kritikai működésünk területén.

8. *Svärdström* Valborg a „Hoffmann meséi" hármas női szerepét énekelte. Bájos közvetlenségű Olimpiája és finoman megérzékitett Antóniája felejthetetlen alakitások. 9. A „Faust" első előadására nem készültek eléggé. Bántóan kisvárosias volt ez a bemutató, amelyen csak *Adler* Adél (Margit), *Szántó* Gáspár (Valentin) és a zenekar volt — úgy ahogy — a helyén. A cimszerepet *Kertész* fajankó módjára játszotta s igy énekbeli kvalitásai teljes csődöt mondottak. *Bihar* bohóc szerepnek fogta fel Mefiszto-t s oly rosszul karrikirozta, hogy egy falusi komédiástól is különbet vár az ember. De hát a szinház hirhedt rendezője csak a karzat tapsaira reflektál. A zenekar a nyitányt komoly fenséggel játszotta s néha sok finomságot hallottunk előadás közben. *Reiner* karmester igyekezete azonban többször hajótörést szenvedett. Az együttesnek elkelt volna még 20—30 próba, amit az bizonyit legjobban, hogy ezek a hibák a későbbi előadásokban fokozatosan csökkentek.

—

Hangversenyek.

— 1913. február. —

12. *VIII. filharmoniai hangverseny.*

Dvorzsák: Carneval-nyitány.
Brahms: Kettős hangverseny hegedű és gordonkára. (May *Harrison* hegedű, Beatrice *Harrison* gordonka.)
Goldmark: Ifjúkorom. Zenekép.
Beethoven: V. szinfonia.

Az elmaradhatatlan karneval-nyitányt ezúttal Dvorzsák képviselte. Brahm kettős hangversenyét már egy Casals hangversenyen hallottuk. A Harrison nővérek interpretálása nem mond újat, de komoly felfogásuk méltóan alkalmazkodott Brahms férfias muzsikájához. Az öreg Goldmark legifjabb művében jelét adja annak, hogy dacára az új zenei áramlatoknak, a dallamvezetés ma is főkelléke a *muzsikának*. És élveztük is muzsikáját. Az *Ötödik* előadása nem keltette bennünk azt az érzést, amit a pontos összjáték kelthetett volna. Úgy látszik, a filharmonikusok bravurokat csinálnak és — próba nélkül ülnek előadáshoz. **P. G.**

16. *Az országos szinfoniai zenekar V. hangversenye.*

Wagner: Rienzi-nyitány.
Várkonyi Béla: Scherzo.
Gróf Zichy Géza: Rákóczi halála.
Roger Ducasse: Petite Suite.
Beethoven: VIII. szinfonia.
Chabrier E.: Gvendoline-nyitány.

Kún karnagy különös előszeretettel kultiválja a franciákat; a műsoron ma este kettő is szerepelt. Gvendoline opera szerzője nagyobb kvalitásokat árul el, mint Roger Ducasse kis suitje, melynek második tétele (Berceuse) a legpoétikusabb. Magyar újdonság megint egy scherzo. Ennek azonban nem a hazai zeneszerző gárda az oka, hanem a karnagyok, kik különös előszeretettel csipnek ki scherzot egy több tételes műből. Várkonyi szinfoniájának többi tételei értékesebbek, mint az előadott; különben sem készült önálló műnek, miért is szinfonia keretében jobban érvényesülhetett volna. A *Rákóczi halála* annyira dilettáns munka, hogy még népszerű hangverseny keretében is rikitóan bánt. A zenekar különben feladata magaslatán állott; a műsor egyes szólamainak előadása a részletekben is ki volt dolgozva, ami *Kún* László karnagy lelkiismeretes szorgalmának eredménye. —pg.—

17. *Dr. Wüllner Lajos dalestélye.*

Schubert: Der Wanderer. Gruppe aus dem Tartarus. Der Doppelgänger. Erlkönig. Die Forelle. Das Lied im Grünen.
Brahms: Kein Hans. Wie bist du, meine Königin,
Schumann: Aufträge. Frühlingsnacht.
Zilcher: Dorfkirche im Sommer.
Posa: Der Handkuss.
Wolf: Der Feuerreiter.
Sinding: Ein Weib.
Strauss R.: Cäcilie.
Schillings: Das Hexenlied.

Ezt a változatos műsort tökéletes művészettel énekelte végig *Wüllner* Lajos dr., aki egy csapásra hóditotta meg a magyar közönséget. Hangbeli — alig érezhető — fogyatékosságát nagyszerű előadása teljesen feledteti. Mimikája és frazirozása bámulatosan kifejező; vele éljük végig a szöveg legkisebb cselekményét is. Nemcsak élvezetes, de tanulságos hangverseny volt a mai, s a hallgatóság sokat tapsolt a nagy művésznek.

20. *Keéri Szántó Imre zongoraestélye.*

Bach: Orgona-fantázia és fuga, g-moll.
Chopin: Scherzo, h-moll. Nocturne, Esz-dur. Scherzo, cisz-moll. Nocturne, Des-dur. Scherzo, b-moll.
Schumann: Fantázia, C-dur.
Liszt: Waldesrauschen. Etude de Concert, Desz-dur. La Campanella.

Komoly készültségű, nagy kvalitású művész *Keéri Szántó* Imre. Nemes Bach-játéka, lendületes Chopin produkciói telve megértő bensőséggel. Poétikus művészetét és nagyszerű technikáját rajongással hallgatta nagyszámú diszes és lelkes közönsége.

23. *Flesch Károly hegedűestélye.*

Nardini: Sonata du Camera.
Bach: g-moll szonáta, hegedűre.
Vieuxtemps: a-moll verseny, 5. sz.
Schumann: Gartenlied. — Am Springbrunnen.
Paganini: Caprice, 24. sz.

Nardini és Bach műveit játszotta legjobban. Vieuxtemps hegedűversenye azonban sehogysem sikerült Az egyensúlyt Schumann és Paganini szerzeményeivel helyreállitotta ugyan, szereplését mégsem mondhatjuk valami nagy zenei eseménynek. A feltűnően kis számú közönség udvarias tapsokkal honorálta a hangversenyző művész fáradozását. K. M.

25. *Kontsek Károly hangversenye.*
Liszt: Nagy szólóverseny, e-moll.
Grieg: Szonáta; op. 7.
Rubinstein: Etude, Esz-dur, op. 23. 4.
Chopin: Nocturne, g-moll, op. 15. 3.
Polonaise, Asz-dur, op. 53.
Kontsek: Nocturne.
Brahms: Scherzo, esz-moll, op. 4.
Schubert-Liszt: Ábránd, op. 15.
Schumann: Novellette.
Liszt: Ballada, Desz-dur. — Mefisztó keringő.

Ez a koncert est ismét szomorú kórtünete volt zenei életünknek. Egy igen kis képességű kezdő szállt szembe a közönséggel, mely sehogysem akarta elhinni, hogy „zongoraművész" játszik a pódiumon. a nagy és nehéz műsor dacára sem. Biztosra vesszük, hogy az a néhány tapsoló jóbarát sem.

27. *IX. filharmoniai hangverseny.*
Mendelssohn: Hebridák. Nyitány.
Bartók: Két kép. (Először.)
Mozart: Hegedűverseny. (A-dur.)
Pollák Róbert hegedűművész.
Berlioz: Symphonie fantastique.

Bartók újdonsága a közönséget két pártra osztotta. A többség — a pisszegők tábora — a jelen izlését képviselte; a tapsolók inkább soviniszták, kik szivükön viselik a magyar zene kultuszát Tény az, hogy a zenei neo-impesszionizmus nem alkalmas ilyen formában tovább fejlődésre; sőt Bartók, kinek kvalitása kétségen kivül áll, ezt maga is bebizonyitja. Úgy a hangszerelés, mint a zenei gondolat a keresettségbe vész el. Melódiavezetése erőszakos, harmóniái keresettek és nem a szólamvezetés találkozása által lesznek disszonanciákká. Hiszen a szokatlan idővel megszokottá válik, de a gondolatszegénységet — ami ezúttal az első képben feltűnően felütötte fejét — nem lehet megszokni. Bartóknak van egyénisége, de Debussy-utánzó lesz, ha saját egyéniségét elnyomja. Még ha az idegen stilus dacára nemzeti témák feldolgozását célozza, úgy szivesen vesszük az idegen keret alkalmazását; ez a témák eredeti feldolgozását lényegében nem befolyásolhatja. A hellyel-közzel fellépő zenekari kifejezési mód az igazi, mely tulajdonképen Bartók muzsikáját jellemzi, ami azonban az egész mű iránt nem kelti fel a hallgató figyelmét és érdeklődését. Mozart többször hallott hegedűversenye már jobb előadást is megért, azonban a hegedűművész izléses muzsikusnak mutatkozott be és az andante előadásából melegség és művészet áradt szét. Az est fénypontja Berlioz szinfoniája volt, melyet *Kerner* bravúrral vezényelt. A kitűnő előadás meggyőzött arról, hogy a nagy Berlioz (bár gondolatai nem egyenlő zenei értékűek) zenekara modern fénnyel ragyog; sőt a modern instrumentális zene egyik korifeusa sem tudja azokat az egyéni szinhatásokat kihozni, ami szétárad a Berlioz-hangszerelésből. A szinfonia közel egy évszázados lesz, de annyira modern, hogy sok tekintetben még ma is a jövő zenéjének nevezhető. A filharmonikus zenekar a szinfonia előadásával feladata magaslatán állott és igazi műélvezetet nyújtott. **P. G.**

27. *Schnabel Arthur zongoraestélye.*
Beethoven: Asz-dur szonáta, op. 110.
Brahms: Rapszódia, h-moll, op. 79. 1.
Intermezzo, A-dur, op. 118. 2.
Intermezzo, C-dur, op. 119. 3.
Caprice, h-moll, op. 76. 2.
Rapszódia, Esz-dur, op. 119. 4.
Schubert: G-dur szonáta, op. 78.
Chopin: Nocturne, c-moll, op. 48. 1.
3 etude, op. 25. 1., 2., 3.
Asz-dur polonaise, op. 57.

A kiváló bécsi pianista mai zongoraestélyét is fényes közönség hallgatta végig. Elmélyedő, poétikus játéka őszinte gyönyörűséget okozott a hozzáértőknek. A lelkes tetszésnyilvánításoknak se vége, se hossza nem volt.

* * *

A *Műegyetemi zenekar* f. hó 3-án az Orsz. m. kir. zeneakadémia nagytermében rendezte idei fényesen sikérült hangversenyét, melynek műsora a következő számokból állott:

Massenet: Phédra-nyitány.
Wagner: Siegfried-idyll.
Beethoven: F-dur románc.*
Wieniawsky: Polonaise de concert.*
Cowen: c-moll szinfonia.

(A *-gal jelölt számokat **Bekker** Pál játszotta hegedűn, zenekari kísérettel.)

A pompásan összetanúlt zenekart *Tötössy* Béla dr. műegyetemi tanár tanitotta be és vezényelte lendületesen. Ez a hagyományosan szorgalmas zenekar már tiszteletreméltó kvalitásokban bővelkedik, van ereje, fénye, vannak szinei, pianisszimói. A kör ifjúsági elnöke: *Bekker* Pál, Baré mester kitűnő növendéke, sokatigérő művészettel játszotta a két hegedűszámot, melyért úgy őt, mint az összes közreműködőt — élén a lelkes professzor-dirigenssel — zajosan ünnepelték. **M. L.**

—

Musica sacra.

A Győri székesegyház templomi énekkarának február havi műsora: 2. Mise: Gottwald, Grad: Stehle, Offert: Griesbacher. 9. Mise: Wösendorfer, Grad: Renner, Offert: Bibl. 16. Mise: Preyer, Grad: Zangl, Offert: Witt. 23. Mise: Singenberger, Grad: Palestrina, Offert: Lipp.

Zeneiskolai szemle.

Az **Orsz. m. kir. zeneakadémia** m. havi hangversenyei közül a 7-én tartott IV. (zenekari) hangverseny volt a legérdekesebb. Kedves gondolat volt a műsor összeállitása, amelyen kizárólag zeneakadémiai tanárok szerepeltek s igy valóságos házi ünneppé varázsolták az estét. *Herzfeld* Viktor nyitányával kezdték. *Gróf* Miklós (Hubay növendéke) *Bloch* Józsefnek tavaly ismertetett nagyszerű hegedűversenyét játszotta. *Weiner* Leó szerenádját most már igazán elégszer hallottuk. *Babits* Vilma (Maleczkyné növ.) nagy sikerrel énekelte *Szabados* Béla bájos kompozicióját: A kárpátok villi-jét. Végül *Siklós* Albert pályanyertes Magyar rapszódiáját hallottuk. Ezt az ellenszenves műfajt ma kivételesen szivesen hallgattuk, ami kétségtelenül a kitűnő professzor érdeme. A zenekart *Hubay* Jenő vezette páratlan művészettel és lelkes odaadással. A közönség sokat tapsolt a szerzőknek és közreműködőknek. — Az V. hangversenyen Székely, Popper, Ábrányiné, Hubay, Nagy, Sik és Popper tanárok növendékei szerepeltek, kik közül *Gedeon* Ildikó, *Blau* Jenő, *Román* Erzsi, *Kálmán* Mária, *Kovács* Károly és *Kotányi* Nelli érdemelnek dicséretet. — A VI. (kamarazene) hangversenyen Mozart klarinét ötöse, Csajkovszky a-moll zongora hármasa és Schubert d-moll vonósnégyese voltak műsoron. A növedékek közül — bár mindmegannyi derekasan megállotta a helyét — főleg *Gróf* Miklós, *Koncz* János és *Benkő* Alice tűntek ki.

Szemere József zeneakadémiai előkészitő tanfolyama f. hó 2-án este rendezte ezidei első (zenekari)

hangversenyét a Royal disztermében. A vonós zenekar *Szemere* igazgató vezetése alatt Mozart: Egy kis éjjeli zene c. négytételű szerenádját adta elő nagy precizitással. A zenekari számokon kivül a közreműködő növendékek közül dicséretet érdemelnek nyugodt, preciz játékukért: *Lakos* Stefánia, *Ritter* Paula, *Zetl* Béla, *Gonda* Stefánia, *Reményi* László, *Országh* Mária, *Danek* Károly, *Paska* Aranka.

A **Szatmári zeneiskola** f. hó 6-án felejthetetlenül szép zenekari hangversenyt rendezett, amelyen a város legelőkelőbb közönsége jelent meg. Ott voltak dr. Vajay Károly kir. tan., polgármester, Szabó István, Benkő József kanonokok, Lengyel János tábornok és még számos más előkelőség. A műsort a szinházi zenekarral kibővitett zeneiskolai zenekar nyitotta meg. Gluck „Iphigenia"-nyitányával. Ifjabb *Figus* Albert Beriot VIII. versenyművét játszotta mély hatással. Játékát abszolut precizitás jellemzi. *Netter* Endre Wieniawsky legendáját, *Mandel* István pedig Beriot IX. versenyművét játszotta osztatlan tetszés mellett. *Kovács* Béla Alard Faust-fantáziájában tünt fel és igazolta játékkészségét. *Róth* Sándor vérbeli művészettel brillirozott Wieniawski d-moll versenyének első tételében és Hubay 3 számu csárdajelenetében. A közönség az egész est folyamán őszinte lelkes ovációban részesitette a zenekar geniális karmesterét, a növendékek kitünő tanárát: *Hermann* igazgatót, akit — nagy eredményt felmutató működésért Szatmár város közönsége és növendékei hatalmas babérkoszoruval leptek meg.

A **Posta- és távirdatisztek ének- és zeneegyesületének zeneiskolája** *Willmouth* Bódog tanár vezetése alatt jól sikerült kamarazeneestélyt rendezett. Beethoven c-moll zongoratrióját, Strauss Richárd gordonkaszonátáját (op 6.) és Saint-Saens zongoratrióját (op. 18.) játszották a kitűnően képzett növendékek, kik közül *Demény* Ilonka, *Kien* Mariska, *Orván* Tibor. dr. *Kaczvinszky* Emil és *Gröber* Sári érdemelnek dicséretet. *Weixelgartner* Erikné (Maleczky Vilmos növendéke) stilusosan és fejlett technikával énekelte a Figaro házasságából a Kavatinát.

—

Irodalom.

I. Könyvek.

Lavotta Rudolf: *Általános zenetörténet.* (Zenetudományi Könyvtár 7. sz. II. kiadás.) — Hogy ez az általános zenetörténet mennyire páratlanul áll a magyar zenei szakirodalomban és hogy menynyire hézagpótló, azt mi sem bizonyitja jobban, mint az a körülmény, hogy az első ezer már teljesen elfogyott. A mű előnyeit a közönség gyorsan felismerte és ez az oka annak, hogy rövid féléven belül a második kiadást éri meg. Lavotta művecskéje csak terjedelemben látszik kicsinynek, de alapjában véve nem az; csak a stilusa rövid és átlátszó, különben pedig a zene történeti fejlődése minden részletére kiterjed úgy, hogy a kis mű áttekinthető anyaga elsősorban kiváló előnyt biztosit minden hasonló zenetörténeti könyv felett. Az egyes zenei korszakok bővebb megismerhetése céljából szerző páratlanul álló bibliografiát közöl, melynek áttanulmányozását hosszabb ideig tartó külföldi tartózkodása tett lehetővé. A bibliografikus adatok szak-

szerű csoportositása annak tudandó be, hogy szerző ismeri a felsorolt műveket. Tehát a közölt adatok úgy a nagyközönségre, mint a zenetörténettel foglalkozó ifjúságra kiválóan becsesek, mert szükség vagy érdeklődés esetén sok időveszteséggel járó kutatás és utánjárástól kiméli meg azt, aki a zenetörténet egyes mozzanatáról bővebb betekintést óhajt nyerni. — A második kiadást a „Zenetudományi Könyvtár" diszes vászonkötésben is forgalomba hozta: ára 2.— korona, fűzve 1.50 korona.

Tóth Árpád: Akkordtan. (A „Zenei alapismeretek" folytatása. Harmonia r.-t. kiadása. Ára 4.— K.) Amennyire meg kellett dicsérnünk szerző „Zenei alapismeretek" cimű munkáját, annyira hibáztatjuk szerzőnek már az előszóban nyilvánitott nézetét abban, hogy jelen művével „a zenét megismerni vágyók (?) *nagy sokaságának*" is lehetővé akarja tenni a zene *lényegébe* való bepillantást. Először: a zene lényege az *összhangzattannal* kezdődik; másodszor: azok, akik „*a zenét megismerni*" akarják, vajmi keveset tudnak meg az akkordtanból; harmadszor: aki már bepillantást *akar* nyerni a zene *lényegébe*, annak van annyi zenei talentuma, hogy az összhangzattant — melynek az akkordtan egy kis részecskéje — elsajátitsa. Aki az akkordok ismeretét az összhangzattanból ki nem hámozza, azzal felesleges időveszteség elméletileg foglalkozni. A zenei alaptudományt ennyire specifikálni csak *tanitás közben* lehet, egy-egy növendék kedvéért. A túlságos pápaszemes professzorkodásnak nincsen célja a *zenei* tanitás terén, valamint nem helyes a tudományt „*nürnbergi tölcsérrel*" tölteni a növendék fejébe. — 132 oldalra terjedő füzetből az akkordtan *csak 80 oldalra* terjed; a többi a Harmonia cég hirdetése. Nem értjük, miért kell az érdeklődőnek az 52 oldalra terjedő reklám nyomdai költségét is megfizetni. Tankönyvkiadványok között páratlanul álló szemérmetlen üzérkedés. **P. G.**

II. Zeneművek.

Stojanovits Péter: Új elemi hegedűiskola. op. 13. I—IV. füzet á 2 M. (Megjelent Doblinger-nél Leipzigban.) — Igazi, kezdőknek és autodidaktáknak való hegedűiskola. A neves bécsi zeneszerző és zeneiskolaigazgató jelen művét voltaképen a budapesti székesfővárosi zenetanfolyamoknak szánta, mikor még ezen tanfolyamokon tanitott és azokra felügyelt. A tananyagban lassan, de biztos léptekkel halad; minden oldalon érzik a tapasztalt hegedűpedagógus, ki nem siet, de mindig előbbre jut. A 4 füzet csupán az *első fekvésre* terjeszkedik ki, de arra alaposan. Magyarul és németül mindent elmagyaráz, a szükséges elméleti ismereteket is közli és számos, zongorakisérettel ellátott előadási darab teszi a művet teljessé. Zeneiskolák, melyek sok fiatal növendékkel birnak, különösen jó hasznát vehetik. Magántanulók is.

Stojanovits Péter: Schule der Skalentechnik für Violine. I. Abtheil. 4.50 M., II. Abtheil. 6 — M. (Ludw. Doblinger. Leipzig, Täubchenweg 21.) Mint a mű cime mutatja, skálagyakorlatok és pedig *kitűnő* skálagyakorlatok. **(W. K.)**

Bloch József: Silhouettes. op. 65. (Rozsnyai kiadása.) Öt elsőfekvésben irt hangulatos apróság hegedűre, zongora-kisérettel. 1. Impromptu. 2.

Chanson sans paroles. 3. Souvenir. 4. Mélodie. 5. Histoirette. (Az 1—3. füzet ára egyenkint 1.20 K, a 4. és 5. füzeteké 80—80 fillér.)

Bloch József: Miscellanées. op. 66. (Rozsnyai kiadása.) Úgyancsak öt elsőfekvésben irt hegedűdarab. 1. Ballade. 2. Théme et variation. 3. Capriccio. 4. Tarantelle. 5. Etude. (Az 1. és 3. füzet 1.— K, a 2., 4. és 5. füzet ára 1.20 K.)

—

Tudósitások.

GYŐR. A *győri filharmoniai társaság* és a *székesegyházi kar* m. hó 15-én, *Fránek* Gábor székesegyházi karnagy, társasági igazgató művészi vezetése mellett előadta Perosi: Lázár feltámadása c. oratóriumát. Mint szólisták szerepeltek: *Irányi* Ella, *Manzer* Ella úrhölgyek és *Forstmeyer* Rikárd, *Sandner* Antal és *Spal* Adolf urak. A nagyszabású mű pompás előadásban került bemutatóra s az előkelő közönség lelkesen ünnepelte az illusztris karnagyot és a közreműködőket.

KOLOZSVÁR. A *Kolozsvári Zenetársaság* ez évben 4 nyilvános hangversenyt rendezett. Az *elsőn* a *brüsszeli vonósnégyes* működött közre. Franck, Haydn és Schubert (op. posth.) egy-egy vonósnégyesét játszották. A közönség örömmel üdvözölte régi ismerőseit és művészi játékukat legnagyobb elismeréssel fogadta. A II. hangversenyen *Retezár* Katica énekesnő és *Sterszky* Melitta hegedűművésznő (Hubay kiváló tanitványa) működtek közre. Előbbi jól iskolázott hangjával Griegtől, Liszttől és volt mesterétől: Farkastól énekelt néhány dalt. Utóbbi Corelli: La foliáját, Wienieawsky: Faust ábrándját, egy-egy Hubay és Moskowsky darabot játszott. Játékán éreztük Hubay mester gonelos kezét. Szép vonóvezetése és tiszta tónusa mindenkit meglepett. A III. hangversenyen *Heinemann* Sándor kamaraénekes énekelt néhány dalt Schumann, Schubert, Händel, Loewe, Hermann és Hailé-től. A gyönyörű hangú művészt a közönség sokszor kitapsolta. — A IV. hangversenyen az *Országos szinfoniai zenekar* ritka műélvezetben részesitette a kolozsváriakat. Már napokkal a hangverseny előtt „minden jegy elkelt". A műsor első száma Goldmark: Sakuntula nyitánya, melyet Kún László gárdája a lehető legszebben interpretált. A közönség tapsait ráadással köszönte meg (Volkmann: Szerenád, F-dur). Azután Lavotta R.: Suite rustique-ját és d'Indy Vincent: Serenade et Valse-ját játszották csodaszépen. A műsor koronáját azonban Csajkovszky f-moll szinfoniája képezte, melynek impozáns előadása a közönséget annyira magával ragadta, hogy a hangverseny után nem akarták helyeiket elhagyni, mire Berlioz: Rákóczi-nyitányával fejezték be a hangversenyt. A kolozsváriak valósággal ünnepelték *Kún* Lászlót és kiváló zenekarát.

*

A konzervatórium igazgatói állása még mindig betöltetlen, de azért a helyettes igazgató, *Taritzky* Ferenc fáradhatatlanul dolgozik. Eddig már két hangversenyt rendezett, melyeken a növendékek alapos készültségről és zenei intelligenciáról tettek bizonyságot. A város zenei köreiben türelmetlenül várják, hogy ki lesz az új igazgató.

WIEN. A *Wiener Männergesangverein* m. hó 8-án tartotta első Wagner-estélyét, a Mester születésének századik évfordulója alkalmából. A Gesellschaft der Musikfreunde terme zsúfolásig megtelt. A férfikar *Keldorfer* Viktor karmester vezetése alatt részleteket adott elő Tannhäuserből, a Bolygó hollandiból és nagyobb jeleneteket Parsifalból. A közönség az együttesnek kitűnő előadását nagy tetszéssel fogadta. Az est vendége: *Medek* Anna a m. kir. Operaház művésznője volt. A művésznő, akit már megjelenésekor tapssal fogadtak, három poétikus dalt énekelt zenekari kisérettel Wagnertől (Träume, Der Engel, Schmerzen) és minden szám után a közönség zajos tapsokkal tüntette ki, sőt a „Schmerzen" cimű dalt meg kellett ismételnie.

MEININGEN. A Herzogl. Hofkapelle intendaturája *Reger* Max rendezésével f. évi április 1., 2. és 3-án, méreteiben nagyszabású, imponáló zeneünnepélyt ad. Előadásra kerülnek: Schubert, Brahms, Haydn, Wolf Hugo, Reger kamaraművei, Bach, Mozart, Beethoven, Brahms, Bruckner, Reger zenekari művei, válogatott énekkarok, végül a Hoftheaterben a „Caesar és Kleopatra". Felhivjuk az érdeklődők figyelmét egyúttal arra is, hogy az összes produkciót bérletben *12 márkáért* hallgathatják végig. Közreműködők: a meiningeni Hofkapelle megerősitett zenekara, a meiningeni, hildburghauseni és salzburgi vegyeskarok, a cseh vonósnégyes társaság és Németország legelsőrangú énekesei, énekesnői és hangszerművészei.

Az 1913. évi előfizetési dij mielőbbi szives beküldését kérjük.

Hirek.

Bach I. S. ismeretlen műve. A brüsszeli kir. könyvtárban Antonio *Tirabassi* meglepő leletre bukkant; Bachnak egy eddig ismeretlen lantra irt suiteje akadt a kezébe. A suitet Bach valószinűleg 1720—1722. irta és pedig rendes hangjegyekkel, nem az akkoriban a tenorlant-hoz használt tabulaturával.

Molnár Antal zeneszerző műveiről a párisi „Revue Musical S. I. M." 1912. decemberi számában következő kritikát olvastuk: „M. A.-tól a következő két rendkivül figyelemreméltó művet kaptuk: egy Serenade-ot, hegedű, klarinét és hárfára, mely csillámlik, mint a csillagos éj és egy rapszódiaszerű Fantaisie-t fuvola és zongorára, melyen a gyöngédség, indulat és szenvedély minden árnyalata végig vonul. Ugyanezen Molnár Antal, ki a legegyszerűbb eszközökkel ki tudja magát fejezni, szerzője egy hegedű és zongorára irt csinos és könnyű kis Sonatina-nak, amely egy kacér és kedves magyaros finálével végződik. Ritkán találkozunk ily kiváló és ily tökéletes egyéniséggel."

Offenbach-szinház Párisban. Párisban Offenbach-szinházat fognak alapitani. Az új szinházban, amelyet a Vaudeville-szinház közelében fognak felépiteni, kizárólag Offenbach darabjai kerülnek majd szinre. A vállalkozók tárgyalásba bocsátkoztak Offenbach örököseivel, hogy ezek az örökséghez tartozó operettek kizárólagos előadási jogát az új szinháznak adják el.

Fligl József, lapunk kitűnő munkatársa, ismertnevű zeneiró és zongoraművész, mult hónapban ünnepelte művészi pályafutásának 25 éves jubileumát. Budapesten 1868 március hó 7-én született. Bartay Ede, Zapf, Székely Imre és Epstein voltak mesterei a zongorajátékban (mint Zichy Géza gróf ösztöndijas növendéke, a Nemzeti Zenedét látogatta), Puks a zeneszerzésben. Művészetét szinte nőies finomság, szindús billentés jellemzi. Elsőrangú kamarazenész és párját ritkitó primavista olvasó. Mint szólistát és mint zongorakisérőt úgy a hazai, mint a külföldi sajtó sokszor kitüntette. Neve egyébként a külföldön főleg Németországban nagyon elterjedt, Feuilleton-Korrespondenz-ek révén lett hiressé. A szimpatikus iró és művészt jubileuma alkalmából számosan üdvözölték.

A hetven éves Patti. *Patti* Adelina m. hó 10-én lett 70 éves. Nemcsak legnagyobb talentumú, de legnagyobb sikerű énekesnője is volt az ó- és újvilágnak s tehetsége valósággal örökkétartó volt. Ötven évnél régebben tűnt fel és még néhány év előtt nagy sikerrel énekelt jótékonycélú hangversenyeken. Patti Adelina 1843-ban született Madridban; az első mestere Strakosch énektanár volt, aki Newyorkban fedezte fel a nagytehetségű gyerekleányt. Eredetileg Schlupattinak hivták és egész családja művészi hajlandóságú volt. Az anyjának első férje egy Barili nevű énekes volt, akitől négy fia született, s akik mind hires énekesek voltak,

Budapesti milleniumi kiállitáson első dij. Párisi világkiállitáson ezüst érem.

TELEFON 133—81.

ZIMMER K. OTTÓ

mű-hegedű készitési és javitási műterme

a m. kir. zeneakadémia szállitója

BUDAPEST, VI., TERÉZ-KÖRÚT 2. I. EM.

A hangfokozó gerenda feltalálója.

NAGY RAKTÁR: Olasz, francia és német MESTERHEGEDÜKBEN.

VONÓK: angol, franciá és német mesterektől. Mindenféle TOKOK: fa, maché és legfinomabb kivitelig. bőrtokok raktáron. A világhirü quinttiszta SILVESTRE HÚROK egye-düli raktára Magyarországon.

A legjobb és legtartósabb húrok minden hangszerhez.

Bosworth & Co.

LONDON, LEIPZIG, WIEN.

Zongoratanárok figyelmébe ajánlja:

Brück J. op. 40. 7. Concert-Etude.

Kessler és Moscheles etüdökkel párhuzamosan tanitandó. — Az 1. sz. a hires Staccato-Etude, melyet Paderewsky New-Yorkban játszott s 2 év alatt **négy kiadást ért el!** — Mindegyik szám külön koncert darab. —

Brück J. op. 39. Seelenstimmungen.

I. és II. füzet. Előadási gyakorlatok az V. évf. számára, Heller op. 45., 46., 47. helyett.

Zalánfi Aladár, Budapest,

VII, Rákóczi-út 32. II. 10.

Zeneelmélet: Koessler módszerével

Orgona: } Straube „

Karének: }

Harmónium: Karg-Elert „

HEGEDŰ készitési műterme = **IV., Kossuth Lajos-u. 11.**

világhirű hegedümüvészek saját készitette új hegedüim felett igy nyilatkoztak: Az Ön által készitett új hegedű bármely régi mester által készitett hegedűvel versenyre kelhetnek, műtermünkben megtekinthetők. Finom régi és új összes vonós hangszerek és azok alkatrészei állandóan raktáron. Művésziesen javitunk.

Régi hegedűt veszünk és cserélünk, **kedvező részletfizetésre szállitunk**

Árjegyzék ingyen.

Komáromi = = = = és Tóth

műhegedű-készitők.

Zenetudományi Könyvtár.

Eddig megjelent füzetek:

1. **Palestrina.** Wajdits Károly . . . . . 30 fill.
2. **A koncertforma.** Geszler Ödön . . 40 „
3. **Beethoven zongoraszonátái esztétikai megvilágitásban.** Zágon Vilmos 90 „
4. **A programmzenéről.** Lavotta Rudolf 30 „
5. **Beethoven kilenc szinfoniája.** Perényi Géza.
   - 5a „ **első** „ „ „
   - 5b „ **második** „ „ „
   - 5c „ **harmadik** „ „ „
   - 5d „ **negyedik** „ „ „
   - 5e „ **ötödik** „ „ „
   - 5f „ **hatodik** „ „ „
   - 5g „ **hetedik** „ „ „
   - 5h „ **nyolcadik** „ „ „
   - 5i „ **kilencedik** „ „ „
6. **Liszt szinfonikus költeményei.** Geszler Ödön
7. **Általános zenetörténet.** Lavotta Rudolf 150 f.
8. **Rousseau.** Kereszty István . . . . 20 fill.
9. **A kinai zenéről.** Sereghy Elemér. . 50 „
10. **Paganini** . . . . . 50 „
11. **A tánc psychologiája.** Lavotta Rudolf. 40 „
12. **Zenei alapismeretek.** Sereghy Elemér. 60 f.
13. **Bayreuth.** Baumgartner Alajos. . . 80 fill.
14. **A régi görögök zenéje.** Dr. Batka Richard. Sajtó alatt.
15. **Bach.** Zalánfi Aladár. Sajtó alatt . . . . .

A ZENETUDOMÁNYI KÖNYVTÁR füzetei kiadóhivatalunknál, továbbá minden fővárosi és vidéki könyv- és zeneműkereskedőnél kapható.

második férjétől, Patti Adelina atyjától pedig három leánygyermeke volt, akik mindhárman szintén örökölték szüleik nagy zenei képességeit. Patti Adelina 1859-ben lépett először szinpadra Newyorkban, Lucia szerepében s ezzel megkezdte triumfusát az egész világon át. 1861-ben már Berlinben van, 1863-ban a frankfurti kongresszus alkalmából olyan nézőtér előtt énekel, amelyen a földszintet fejedelmek töltik meg. A diadal, a hire, a sikerei egyre nagyobbak. 1868-ban férjhez megy III. Napoleon lovászmesteréhez, Marquis de Caux-hoz s néhány évre visszavonul a szinpadtól. De kis idő múlva elvált tőle s újra visszatért a szinpadra. 1879-ben 10.000 frankot kapott esténkint egy-egy fellépéseért. Törvényesen csak 1885-ben sikerült elválnia első férjétől s kevéssel utóbb ismét férjhez ment utitársához és partneréhez, Nicolinihez. Ennek halála után, 1898-ban harmadszor is férjhez ment báró Cederströmhöz, aki azután utazásaiban kisérte. Patti hangja állitólag ma még mindig szép, szebb, mint több fiatal kollégájáé.

Magyarázó conférance a berlini Operaházban. A berlini udvari Operaházban a múlt hó végén tartották meg az első magyarázó conférance-ot, amely az este szinrekerülő „Ariadne Naxosban" c. Strauss-operára vonatkozott. A conférance délben volt és *Schmidt* Lajos magyarázta meg a közönségnek a zenét és a szöveget. A magyarázó példákat a zenekar és az énekesek adták elő, a rövidebb témákat pedig *Blech* Leó, az Operaház első karmestere játszotta el zongorán. A conférancenak óriási sikere volt és a közönség lelkesen tapsolt az érdekes és eddig páratlanul álló újitásnak.

FELELŐS SZERKESZTŐ: SEREGHY ELEMÉR.

Cs. kir. szab. Amerikai Cottage-szivólégrendszerü

HARMONIUMOKAT

valamint európai rendszer szerint legolcsóbban szállit

PAJKR REZSŐ és Tsa

Budapest, X. ker., Delej-utca 25. sz.

(Tisztviselőtelep.)

Árjegyzék ingyen és bérmentve

Részletfizetésre 8 kor.-tól feljebb.

Tanerőknek és lelkészeknek külön százalék engedmény.

Bérmentes szállitás az utolsó vasutállomásig.

Pedálos harmoniumok

mindkét rendszer szerint és minden nagyságban, pontos orgonaméretekkel, temp'omok, szeminárriumok részére és orgonák.

Kérjen árjegyzéket zongorák- és pianinókról.

GOTTSCHLIG ÁGOSTON

császári és királyi udvari szállitó,

rum-, likör-, cognac-gyáros, tea- □ □ nagykereskedő □ □

Budapest, IV., Váci-u 11.

a különlegességi tőzsde mellett.

Magyar, francia cognac, hollandi likőrök, cacao és csokoládék. Eredeti angol és francia teasütemény- és cukorkakülönlegességek. A legjobb tea- és kávébeszerzési forrás gazdag választékban. Kivánatra árjegyzék ingyen, bérmentve.

Központi iroda: Régi posta-utca 10.
Gyár: Kőbánya, Martinovits-tér 9.

STÉHLIK LAJOS

hegedükészitési műterme

BUDAPEST

VIII., JÓZSEF-KÖRUT 71. SZ.

Régi mesterhegedük szakszerű javitása. — Saját készitményű hangversenyhegedük. — Finom vonók, álltartók, tokok, valamint a legkitünőbb quinttiszta húrok :: stb. állandóan kaphatók. ::

Hegedűt, zongorát harmoniumot ne vegyen mielőtt

Reményi Mihály

a m. kir. zeneakadémia házi hangszerkészitője

elsőrangu hangszer- és zongora-telepét meg nem látogatta.

Budapest, Király-utca 58.

Quinttiszta hangversenyhúrok. — Hegedűjavitások a legművésziesebb kivitelben. — Árjegyzék minden hangszerről különkülön kérendő.

I arany, I ezüst és a milleniumi nagy éremmel kitüntetve.

Alapittatott 1867. évben.

A pécsi országos kiállításon állami arany éremmel kitüntetve.

Alapittatott 1867. évben.

Angster József és Fia

orgona és harmónium-gyár, Pécs.

A budapesti bazilika nagy orgonájának épitői.

Ajánlják kitűnő hangu és erős szerkezetű légnyomatu és elektromos berendezésű

orgonáikat

a legjutányosabb árak mellett művészi kivitelben.

Raktáron kitünő hangu
HARMONIUMOK
minden nagyságban.

Elektromos fujtató készülékek.

Árjegyzéket kivánatra ingyen küldünk.

Rusznák és Türk könyvnyomdája, Budapest, VI., Király-utca 8. — Telefon 138—35.

A ZENE

TUDOMÁNYOS ÉS MŰVÉSZETI HAVI FOLYÓIRAT

ÖTÖDIK
ÉVFOLYAM

1913
ÁPRILIS

ÁRA 40 FILLÉR.

NÉMETH JÓZSEF könyv- és zeneműkereskedése, Budapest, I., Fehérvári-út 15. Telefon 146—59.

TARTALOM:

Anonymus: Zene- és énektankönyvek hivatalos birálatáról. — **Florestan**: A zongora jubileuma. — **Stein Márton**: A klarinét. — **Hermann László**: Paganini. — **Marion**: Klasszikus ciklus a m. kir. Operaházban. — **Dr. Kriegner Kálmán**: Berlini könyvszemle. — **Opera**: M. kir. operaház. Népopera. — **Hangversenyek**. — **Musica sacra**: A győri székesegyház templomi énekkarának március havi műsora. — **Tudósitások**: Kolozsvár, Arad, Pozsony, Salgótarján, Berlin. — **Pályázatok**: Nemzeti Zenede. Debreceni zenekonzervatorium. — **Irodalom**: I. Könyvek. (Dr. Geyer József: A magyar hegedűkészitők.) II. Zeneművek. (M. Förster Lenke és Imrik Cornélia újdonságai.) — **Zeneiskolai szemle**: Nemzeti Zenede. Debreceni városi zenede. Debreceni zenekonzervatorium. — **Hirek**: Hubay Jenő — doktor. A Babatündér szerzője meghalt. Magyar zeneszerző sikere Bécsben.

Szerkesztőség és kiadóhivatal:
BUDAPEST, VIII., József-körút 69. sz.

Egyes szám ára 40 fillér.
Előfizetési ára egész évre 4 korona.

Első magyar villamos erőre berendezett hangszergyár

STOWASSER JÁNOS

csász. és kir. udvari szállító a m. kir. operaházi tagok, budapesti szinházak zeneakadémia, zenedék, az összes fővárosi iskolák, hadsereg stb. szállitója, a hangfokozó gerenda és a javitott Rákóczi-tárogató feltalálója.

GYÁR: BUDAPEST
II., LÁNCHID-UTCA 5. ═══ ÖNTŐHÁZ-UTCA 3.

Magyarország legnagyobb vonós- és fuvóhangszer-gyára

Ajánlja mindennemű saját gyárában készült hangszereit, ugyszintén húrokat és hangszeralkatrészeket. Hegedűk vonóval 8 K-tól. Harmoniumok 90 K-tól. — Tárogatók 70 koronától.

Tanerőknek kedvezmény.

Javitások a legművésziesebb kivitelben.
Árjegyzék kivánatra ingyen és bérmentve.

V. ÉVFOLYAM BUDAPEST, 1913. ÁPRILIS HÓ. 4. SZ.

A ZENE

TUDOMÁNYOS ÉS MŰVÉSZETI HAVI FOLYÓIRAT

Szerkesztőség és kiadóhivatal:
BUDAPEST, VIII., József-körút 69. sz.

Egyes szám ára 40 fillér.
Előfizetési ára egész évre 4 korona.

Zene- és énektankönyvek hivatalos birálatáról.

A m. kir. vallás- és közoktatásügyi ministerium tankönyvengedélyezési osztályában — mint értesülünk — többrendbeli változás van folyamatban. A különböző tantárgyakhoz tartozó tankönyvek megbirálását eddig *egy* ügyosztály végezte, illetőleg osztotta ki bírálatra az arra érdemes pedagógusok között. Tudtunkkal sohasem is volt kifogás a hivatalos bírálatok ellen, mert a bírálatok tényleg alapos képzettségű szakemberek tollából kerültek ki. Csak egy szak részesült mostoha elbánásban: *a zene- és énekpedagógia*. A Hivatalos Közlöny-ben gyakran olvashatunk zeneelméleti- és énektankönyvekről szóló bírálatokat, melyek arról tesznek bizonyságot, hogy a ministerium tankönyvengedélyezési osztálya a zene- és énekpedagógiát egyáltalán nem tartja fontos, komoly ügynek. Vizsgáljuk csak, kik részesülnek abban a kitüntetésben (és javadalmazásban), hogy tankönyvbirálatra kapnak megbizást *egyéb szakokon*? Egyetemi tanárok, középiskolai igazgatók, tanárok, szakmájukban kiváló tanítók, szakemberek, szakírók és tudósok. Valósággal élvezet egy-egy ily szakembertől irt bírálatnak, a tankönyvengedélyezés (vagy nemengedélyezés) megokolásának olvasása. Ezzel szemben

Közleményeink csakis a forrás megnevezésével vehetők át.

nem egyszer botránkoztatta a zenei szakköröket egy-egy hozzánemértő, *dilettáns*, komolytalan, sőt helyesen írni sem tudó „bíráló". Így történt azután, hogy olyan, a zeneművészet körébe tartozó tankönyvek vannak forgalomban és használatban, aminőket egy más szakon működő bíráló nem ajánlott volna engedélyezésre a saját szakmáján. Most legutóbb pedig előfordult az a képtelen eset is, hogy egy már régóta engedélyezett és használt tankönyvet, hibái miatt a forgalomból kivontak. Utólag jött rá a ministerium, hogy ennek a könyvnek a bírálata avatatlan kezekbe került! Mindenesetre súlyos igazságtalanság úgy a szerzővel, mint a kiadóval szemben; mert ha jó volt a könyv a ministeriumnak az engedélyezés idejében, úgy most is jónak kell lennie. Nem is szólva arról, hogy annakidején egy hozzáértő, szakszerű kritika nyomán a könyv hibái könnyűszerrel kijavíthatók lettek volna. Illő tisztelet a kivételeknek: közölt a Hivatalos Közlöny magas nivójú, tárgyilagos bírálatokat is zenekönyvekről, elsőrangú szakemberektől, — de tiltakoznunk kell az olyan jelentések ellen, minő a hivatalos lap m. é. 23. számában jelent meg. Ugyan kérem, elfogadható komoly bírálat az olyan, ahol ily passzusok fordulnak elő pl.: „. . . elfelejti jelezni a subcontra octávát s bár ez zongorázóknál jóformán soha (?), de *komoly orgona-darabokban* néha mégis (?!) előfordul és a tanítók nagy része orgonista is, nem egészen nélkülözhető a *tudása.*" Egy füzet dal kiadása még nem jogcím a zeneelmélet és összhangzattantan könyvének bírálatára. Nézetünk szerint ehhez egyéb kellékek is szükségesek, pl.: a zeneszerzés törvényeinek, a zeneesztétikának, a történetnek és a zeneirodalomnak alapos ismerete. Sőt ezeknek *művelése* is kívánatos. Végül minthogy tankönyvről van szó: a bírálónak *tanítói* múlttal kell bírnia!

Nem az a legnagyobb hiba, ha egy rossz tankönyvet engedélyez a ministerium felületes bírálat alapján. A veszély ott van, hogy egy valóban *érdemes mű* részesülhet helytelen, téves bírálatban, ha a bíráló *képtelen felismerni a szerző intencióit.* Épen

a művészeti tárgyak vannak folytonos fejlődésnek, változásoknak alávetve. Egy mű hozzásimulhat újabb, modernebb felfogásnak engedő áramlatokhoz. Tanácstalanul áll az ilyen munkával szemben a bíráló, kinek képzettsége fogyatékos; a könyvet félreismeri, tévesen magyarázza, a ministerium nem engedélyezi és — egy jó könyv elveszett a zenei közoktatás számára.

Nem kifogásolunk és nem ajánlunk neveket. Hiszen nem személyek ellen harcolunk. De ne váljék *rendszer* a zeneművek és zenetankönyvek minden szakértelmet nélkülöző elbírálásából. A ministerium tankönyvengedélyezési osztályainak új beosztása alkalmával az illetékes tényezők figyelmébe ajánljuk e sorokat. A zeneművészetnek tesznek vele szolgálatot.

A zongora jubileuma.

A zongora feltalálásának kétszáz éves évfordulója volt a közelmúltban. 1712. december 22-én történt, hogy egy párisi hangszergyáros, névszerint *Marius,* a királyi tudományos akadémiához tervezetet nyújtott be egy oly hangszer készítésére, „melynél a húrokat kalapácsok ütik, ahelyett, hogy pengetnék". Ezt a memorandumot 1715-ben kiegészítette négyféle zongoraterv részletes leirásával és modelljével, amelyekben a fanyelveket ütő kalapácsok helyettesitették, ezek pedig billentyűk érintésével jöttek mozgásba.

Marius találmánya sorsáról nem sokat tudunk. Elfeledten halt meg 1730 táján. Van azonban egy más dátumunk, pár hónappal előbbről, amikor a firenzei *Bartolomeo Cristofori* egészen hasonló mechanizmust mutatott be a toscanai nagyhercegnek, melyet el is keresztelt „Clavicembalo e morteletti col piano e forte" névre, ahonnan maig is fenmaradt a *pianoforte* elnevezés. S mig a francia Marius elfeledve halt meg, addig az olasz feltaláló neve ma is él hazájában s negyven év óta áll kőből faragott emléke szülővárosában.

Bármelyiké legyen különben a feltalálás igazi dicsősége, annyi bizonyos, hogy kora egyiköket sem értette meg. Csak 1746-ban kezdette egy *Silbermann Gottfried* nevű szász ember, egy freiburgi orgonagyáros a találmányt gyakorlatilag is alkalmazni s a Bach által annyira kedvelt négy-

szögletes zongorákat gyártani. Méltó elődjét látjuk benne a későbbi zongoragyárosoknak, egy *Erardnak*, *Pleyelnek*, *Bösendorfernak*, akik e hangszert oly tökélyre emelték, melyet azóta sem szárnyaltak túl.

Egy párisi tudós gyűjtőnek, *René Savoye*-nak évek során át sikerült mindenféle históriai és exotikus hangszereken kivül, milyen a theorba, a cello és a viola basso, a rebeco, a viola d'amour, mindenféle hárfa és citera, az arab morabba, a biva és koto, meg a japán hárfa-citerákból is oly gyűjteményt állitani össze, mely érdekesség tekintetében párját ritkitja a maga nemében. Ezek között egy szerény acajon-szekrény, *Jean Jaques Rousseau* zongorája, egy angol gyáros, *Johannes Zumpe* nevével 1769-ből. Ennek érdekes története van a Gluckisták és Piccinisták harcában, melyet Gluck operája, az „Iphigenia Aulisban" szitott fel. Rousseau a német mester ellen foglalt állást. Egy este, amint coménonvillei lakására hazatért, ismeretlen kezektől egy zongorát látott elhelyezve ebédlőjében. Gluck volt az ismeretlen ajándékozó, ki igy boszulta meg magát Rousseau-n, arra célozván, hogy még tovább tanuljon s tökéletesitse magát a zenében.

Rousseau halálával *Grétry* szerezte meg a nevezetes hangszert s amellett komponálta egyebek közt az „Oroszlánszivű Richard" partituráját, „Zemir és Azort", s a „Falusi próbát"; utána a zongora nyilvános eladásra került. Két zeneszerző vetekedett birásáért: *Boieldieu* és *Vicolo*. Utóbbi cselhez folyamodott s száz darab operai szabadjeggyel megvesztegette a szolgát. Mire Boieldieu az árverés szinhelyére érkezett, a nevezetes hangszer már el volt adva s oldalán ott diszelgett, hogy megvette Vicolo 400 frankért. A „Fehér asszony" szerzője ott helyben keserű szemrehányásokkal illette ravasz vetélytársát, amaz gorombán válaszolt s a vége az lett, hogy a két komponista nyilvánosan hajba kapott, nem kis épülésére a jelenlévőknek.

A gyűjtemény egy másik értékes darabja az a bronz diszitésű mahagoni zongora is, melynek billentyűin valamikor *Mária Lujza* futtatta végig fejedelmi ujjait ugyanazokkal az érzelgős dalokkal keverve játékát a „végzet embere" előtt is, mint amelyekkel később Neiperg grófot szórakoztatta.

Egyik „Pleyel"-zongora *Chopin*-é volt egykor, a boldogtalan mester ábrándjainak meghitt tanuja, talán egyik nocturne mélázó akkordjai lebegnek ma is elefántcsont billentyűi fölött, mint nyugtalan éjek kisértő szellemei.

Most, hogy a zongora feltalálásának kétszáz éves fordulóját értük meg, önkéntelenül is megelevenednek előttünk ezek az emlékek, e nagy zene- és kulturhistóriai tény epizódjaiként.

Florestan.

A klarinét.

Irta: **Stein Márton.**

„A vonóhangszerek a tulajdonképeni kulturnép, a zenekar hellénjei, mig a fafuvók az idillikus pásztor, vagy a keleti fényűző népek, a harci törzsök a trombiták, kürtök és puzónok s a barbárhordák az ofikleidok, bombárdónok, cintányérok és dobok“ mondja W. A. Ambros dr., a múlt század egyik kiváló cseh zeneteoretikusa egy irásában. Én csak oda egészitem ki e hasonlatot, hogyha a fafuvók az idillikus pásztor, vagy a keleti fényűző népek, akkor ezek között a klarinétok bizonyára e népek leányai, szépei. A klarinétnak, a fafuvók e legszimpatikusabbjának hangja csupa leányos kecs, nőies báj; a klarinéthangban van — ha lehet igy mondani — az összes fafuvók közt a legtöbb muzsika. Majd fájdalmasan lemondón szól, majd meg a jókedv, az öröm tolmácsolója; nagy, széles és egészséges üde hangjával a legnagyobb hangterjedelmű fafuvó. Közel négy oktávot ural kromatikusan a kis E-től, újabban már a kis Esz-től is, a négyszervonalazott C-ig, ami azáltal érhető el, hogy a klarinét nem úgy, mint a fuvola vagy oboa oktávákban, hanem duodecimákban van hangolva. Zenekarban, együttesben intenziv a hangja, de sohasem tolakvó. Irásmódja minden hangolásban a hegedűkulcs.

A klarinét — a legifjabb fafuvó — újkori német találmány; *Denner* Johann Cristoph (1655—1707.) esztergályos, a fuvolák, oboák és fagótok nagymestere volt a klarinét feltalálója is.*) 1696 körül készitette Nürnbergben az első klarinétot, mindössze négy hanglyukkal és két billentyűvel, rövidesen azonban ő maga még egy billentyűt szerelt rá. (A két legelső, természetesen nagyon primitiv példányt e sorok iróa látta is néhány évvel ezelőtt a müncheni „Nemzeti Muzeum“-ban.)

Ez időtől fogva sokat foglalkoztak a hangszerészek a klarinéttal és majd minden kiválóbb virtuoz is eszközölt rajta változtatásokat. Legelőször a XVIII. század közepe táján egy J. W. *Kenigsperger* nevű müncheni, majd Fritz *Berthold* braunschweigi hangszerkészitő fejlesztette tovább. Ezután *Beer* József, az első koncertturnéra indult klarinétvirtuoz tökéletesbitette a

*) A klarinétot szigoruan véve nem is tekinthetjük találmánynak. Annak legelső megjelenése ugyanis az ősrégi, keletről származó „chalumeau“ nevű fuvóhangszer volt, amelyet Denner csak inkább átformált klarinéttá. A klarinét legmélyebb regiszterét régiesen tényleg „chalumeau“-nak is nevezik. Ebben a fekvésben a klarinéthang dús, vastag, szinte trombitaszerű. Ezenkivül még két regisztert különböztetünk meg: a középsőt, a tulajdonképeni melódiarészt, amely a legszebb, teli és kerekhangzású és a magasfekvést, amely a legkevésbé szép, igen kényes regiszter. Nagy rutin és hangszerismerés kell hozzá, hogy a három különböző fekvésben is egyforma erősségű, ugyanoly meleg és kellemes hangot intonáljon a klarinétos.

klarinétot az ötödik billentyű felszerelésével. A hatodik billentyű alkalmazása Xavier *Lefebvre* francia klarinétvirtuoz érdeme, aki azonban a billentyűk számának további szaporitásáról nem akart tudni. *Baermann* Henriknek 1809-ben már 10 billentyűs hangszere volt, legelőször azonban *Müller* Iván, (élt 1786—1854.) revali klarinétművész és komponista képezte ki 1814-ben kromatikusan és e klarinétok gyártására Párisban gyárat is alapitott, mely azonban rövidesen megszünt. Müller Iván be is mutatta találmányát, a 13 billentyűs B klarinétot, amelyen „az összes hangnemek játszhatók voltak"*) az akkor legmagasabb autoritásnak, a párisi Conservatoirnak és bár a Conservatoir azt annakidején egyszerűen elvetette, a klarinét több célszerű újitással és akusztikai tökéletesbitéssel ma is ugyanabban a formában használatos. Igy például *Jansen C.* 1823-ban konstruálta a két szomszédos billentyű közé elhelyezett összekötőhengereket, majd a negyvenes években Hyacinthe *Klosé*, korfui származású, Franciaországban élt kitűnő klarinétvirtuoz a Böhm-féle rendszert vitte át a fuvoláról a klarinétra. Körülbelül ugyanerre az időre esik az u. n. „fisz-gyűrűk" legelső alkalmazása, amelyek jelentékenyen egyszerűsitették a klarinét applikaturáját, mig legújabban W. *Heckel* német fuvóhangszergyáros reformálta meg sikeresen a klarinétot. A Denner-készitette még egészen chalumeau-formájú, minden tölcsér nélkül, egy darabból készült klarinétból alig több, mint kétszáz esztendő alatt fejlődött ki a mai, mind e felsorolt és egyéb újitások s találmányok felhasználásával már 18, sőt 20 billentyűvel készülő modern klarinét.

A mai klarinét öt részből áll: a fuvókából, egy „egyszerű" finoman faragott elasztikus nádlappal, az u. n. „körté"-ből, amely összeköti a fuvókát a klarinét két darabból álló csőrészével, e két csőrészből és a tölcsérből. Az egyszerű nádlapocska igen jellegzetes része a klarinétnak. A klarinétot és a rokon hangszereket ugyanis erről az „egyszerű nádlappal ellátott fafuvók" családjának nevezzük.

A klarinétnak a zenekarba való bevezetése nem ment nagyon könnyen. *Mattheson* például 1713 előtt még mit sem tud a klarinétról; zenekari alkalmazásának legelső nyoma *Faber* A. J. egy 1720. évből való miséjének kéziratában található 1770-ben vonult be a klarinét legelőször a párisi nagy operába; Németországban ekkor egyedül a mannheimi zenekarban volt klarinét. A klarinétok ebben az időben legfeljebb az oboák mélységét érték el, a mélyebb hangokat csak a későbbi mannheimiek: *Cannabich*, *Stamitz* Karl és *Holzbauer* kivánták meg utolsó műveikben. *Mozart* 1777-ben

*) A Denner-féle klarinéton még az összes félhangok mesterséges fogásokkal, az ajak és száj megváltoztatásával képeztettek.

Mannheimben ismerte meg a klarinétot és elragadtatva irta apjának: „Ah, csak klarinétjaink volnának. Nem is hiszi, mily csodás hatása volna egy szinfoniának fuvolákkal, oboákkal és klarinétokkal.“ Érdekes azonban, hogy a Jupiter szinfoniában, tehát 551-ik művében, amelyet 1788-ban fejezett be s mely legnagyobbszerű szinfoniája, még sem használ klarinétokat. *Jahn* Otto, Mozart legkiválóbb életrajzirója azt fűzi ehhez, hogy a klarinétok a magas trombitafajokkal (clarini) való hasonlóságuk folytán — ahonnan tulajdonképen a nevüket is kapták — régebbi partiturákban s részben Mozart vezérkönyveiben is a rézfuvók közt szerepelnek s csak idővel lassankint kerülnek át a fafuvókhoz. Faber A. J. után legelőször *Bach* Joh. Christ 1753-ban és *Abel* K. Fr. 1764-ben irtak elő vezérkönyveikben klarinétot. *Haydn* élete első felében egyáltalában mellőzi a klarinétokat s csak, miután Mozart is beékelte vezérkönyveibe, szerepeltet Haydn is zenekarában állandóan két klarinétot.

Egyébként a klarinétok sokkal előbb kerültek be a katona-, illetőleg fuvó zenekarokba, mint a nagy zenekarba. Nagy mozgékonyságuknál fogva azután a fuvózenekarokban állandóan a hegedűk helyettesitői lettek.

A klarinét idővel egész családdá nőtte ki magát. A XVIII. században a kényes applikatura miatt már a legkülönbözőbb nagyságban és ennélfogva hangolásban készültek. Készitettek ekkor már altklarinétokat, basszetkürtöket, basszusklarinétokat; az alaphang szerint megkülönböztettek továbbá A, B, C, D, Esz, F és magas, illetőleg mély Asz klarinétokat. E hangszereknek természetesen más és más volt a hangszine is és ezért a régebbi komponisták a hangszinek szempontjából is válogathattak e klarinétok között.

A sokféle hangolású klarinét közül a szinfonikus zenekarban ma leginkább három, az A, B és C a leggyakoribb,*) az Esz és a D hangolásúakkal ritkábban találkozunk. A klarinétosok azonban legszivesebben a B klarinétot fujják és a legtöbb klarinétkompozició is B klarinétra iródott. Kétségtelen, hogy ennek van legtelibb, legmelegebb hangja és úgy is látszik, mintha a B klarinét ki akarná szoritani az összes egyéb hangolásúakat a szinfonikus zenekarból, a kamarazenéből. Úgyszólván egyedül Mozart kedvelte klarinétműveiben az A hangolásút.

1770-ben feltalálták a maga idejében igen elterjedt és különösen Mozart partituráiban (Requiem, Titus, Varázsfuvola stb.) úgy szólórészekben, mint együttesekben gyakran előforduló basszetkürtöt. Ma már elavult, igen lágy

*) A B előirású hangnemekben rendesen a B és a keresztes hangnemekben az A klarinét használatos.

hangzású fafuvó, amelyet különösen *Strauss* Richárd igyekszik újból életre kelteni.*)

A basszetkürtnél szerencsésebb volt a basszusklarinét, amely ma már nélkülözhetetlen tagja lett a nagy zenekarnak, ahol *Wagner* Richarddal úgyszólván polgárjogot nyert. Már a XVI—XVII. században is észlelhető volt az a törekvés, amely a zenekarban az egyes fafuvókat magukban is már akkordszerűen igyekezett használni, illetőleg a fafuvókar keretében egy-egy klarinét- vagy oboa-kart gondolt. Ennek a törekvésnek lett az eredménye a különböző mélyebb klarinét és oboafajok konstruálása, amelyek zenekari alkalmazása Wagner Richárdban kulminált. Wagner zenekarában minden fafuvóból hármat és egy basszushangszert használt, Strauss Richárd pedig orkeszterében már egész légióját vonultatja fel a klarinétnak.**)

A teljesség kedvéért szóljunk a klarinétoknak távolabbi rokonairól: a szaxofonokról is, amelyek a tulajdonképeni átmenet a fa- és rézfuvók között. Ezek ugyanis különböző hangolásban és dimenzióban készített klarinétfuvókával felszerelt rézfuvóhangszerek.

* * *

A klarinétirodalom legnagyobb részét természetesen e hangszer virtuózainak és pedagogusainak művei teszik. Érdekes, hogy a zeneirodalom legnagyobbjait, a klasszikusokat, vagy a romantikusokat leginkább csak nagy klarinétosokkal való barátság inspirálta klarinétra szánt vagy klarinéttal kombinált művek komponálására.

A klarinétvirtuozitás s ezzel a klarinétirodalom megalapitója a heidlbergi születésű *Tausch* Julius, aki már 8 éves korában a mannheimi zenekar klarinétosa volt. Tausch hangjának szépségével és szédületes technikájával művészt, laikust egyaránt csodálatba ejtett. Berlinben fuvóiskolát alapitott és tanitványainak egyike volt *Baermann* Heinrich Josef (szül. 1774-ben, Potsdamban, meghalt 1847-ben Münchenben), aki először katonazenész volt, majd a müncheni udvari zenekar klarinétosa lett. Baermann fiával, Károllyal (1811—1885.), aki a klarinétnak szintén művésze volt, hangverseny körútjain úgyszólván egész Európát bejárta.***) Mindkét Baermann igen sok verseny-

*) A basszetkürt eredetileg egyszer vagy többször szögletben meghajlitott kissé esetlen formájú hangszer volt, a mai basszetkürt formája azonban egy kecses alakú nagyobb klarinét. Hangterjedelme a nagy F-től a háromszorvonalazott C-ig terjed, azonban mindig egy kvinttel mélyebben hangzik.

) A basszusklarinétot 1793-ban találta fel **Greusen Henrik drezdai hangszerész, majd G. **Streitwolf** 1828 körül lényegesen megjavitotta. Újabb tökéletesbitéseket **Sax** Ad. Párisban és **Meink** P. Milano-ban eszközöltek. A basszusklarinét applikaturája igen hasonlit a klarinétéhoz, hangszine a klarinét és fagót között van: klarinéthang a fagót mélységében, az előbbi teljével, kerekségével és nemességével. A basszusklarinét irásmódja részben violin, részben basszuskulcsban történik. Vinc. **d'Indy** „Ferwaal" cimü operája vezérkönyvében már kontrabasszusklarinétot ir elő.

***) Leginkább klarinét és basszetkürtre irt duokat játszottak zongorakisérettel.

művel, variációval, etüddel és szonátával gazdagitotta a klarinét irodalmát; Baermann Károly klarinét-iskolája még ma is egyike a legnépszerűbbeknek.

A Baermann család szoros barátságban élt Meyerberrel, Weberrel, Mendelssohnnal és koruk más zenei nagyságaival is. *Weber* Münchenben való tartózkodása alatt ismerkedett meg Heinrich *Baermann*-al, kinek ösztönzésére több igen jelentékeny klarinétművet irt; *Meyerbeer* ugyancsak Baermann hatása alatt juttat partituráiban a klarinétnak oly fontos szerepeket. A Weber komponálta két klarinétverseny (f-moll: opusz 73. és Esz-dur: op. 74.) és a 26. opuszszámú Koncertino, zongora vagy zenekarkisérettel talán a legpopulárisabb klarinétművek. Irt még duokat, variációkat is klarinét és zongorára, valamint egy nagy kvintettet klarinétra vonósnégyessel. Weber volt különben az első, aki a klarinét (és a brácsa) oly jellegzetes mély hangjait zenedrámai célokra felhasználta. Weber operáiban, szinesen, plasztikusan hangszerelt orkeszterműveiben igen hálás szerep jut a klarinétnak.

A klarinét azonban tulajdonképen *Mozart* révén aklimatizálódott a kamarazenében. Klarinétkvintettjében az oly populárissá lett és azóta az összes lehető átiratokban megjelent Largetthoval, valamint a finoman cizellált „Variációkkal" csodálatos érzékkel, mozarti finomsággal és eszprivel egyezteti össze a klarinétot a vonósok együttesével.

A kvintetten, az A-dur klarinétkoncerten, — amelyeket Mozart egy *Stadler* Ant. nevű nagyhirű bécsi klarinétos kedvéért irt, — valamint a magyaros finálejú zongora-klarinét-viola trión kivül még sok klarinétra és basszetkürtre irt kompozició dicsekszik vele, hogy mennyire megkedvelte e hangszert.

A klasszikusok között *Beethoven*-nek is rokonszenves volt a klarinét. Azonfelül, hogy orkeszterében a két klarinét exponált helyet foglal el, számos kamaraművében is (fuvókvinttet, klarinét-cselló-zongora trió, klarinét-fagót duó, sextett, szeptett, oktett stb.) foglalkoztatja a klarinétot.

Brahms volt az, aki a klarinétot újra — sőt még fokozottabb mértékben — szerepeltette a kamarazenében. Erre őt különben a kitűnő meiningeni autodidakta klarinétvirtuózzal: *Mühlfeld* Richárddal való ismeretsége animálta.

Mozart és Weber után főkép ő ajándékozott meg bennünket ismét klarinéttal kombinált vonósokra vagy zongorára irt művekkel. Igen rövid időközökben irja a-moll trióját zongora, klarinét és csellóra, két szonátáját zongora és klarinétra s a vonósokra és klarinétra gondolt kvintettjét, legutolsó és talán legértékesebb kamarazeneművét. Mind e három kompozició nyomtatásban úgy jelent meg, hogy a klarinét szólamát annak hiányában

brácsa is játszhatja, miután a brácsa felel meg leginkább a klarinét hangterjedelmének és sötét, kissé tompa hangjával a klarinét hangszinének is. Bizonyos azonban, hogy e helyettesités nem nagyon válik hasznára a mű interpretálásának.

Brahms klarinétkvintettjében különösen a magával ragadó adagiót, a klarinétnak a tompitott vonósokkal bűvösen szép együttesét kell megemlitenem. Ha Mozart kvintettjében a klarinét vigan csattogó pacsirtára emlékeztet, amely — hogy Lenau szavaival éljünk — „tarka dalaival boldogan emelkedik a magasba", Brahmsnál a fülemile édes hangjait véljük hallani, amely énekét melankóliával teli holdas éj sejtelmes zsongásába dalolja.*)

A 129. opuszszámú két klarinét-zongora szonáta azonban már nincs egy nivón Brahms más hangszerekre irt szonátáival; a kettő közül az f-moll mégis értékesebb az Esz-durnál.

A romantikusok között *Mendelssohn*, a két Baermann, az apa és fiu részére több koncertduot komponált klarinét és basszetkürtre zongorával, köztük egy tréfás kettőst is „A prágai csata" cimmel. *Schumann* Fantáziát (op. 73.) ir zongorára és klarinétra, a 132. opuszszámú „Mesemondások" cim alatt pedig négy, klarinét-viola-zongorára szánt darabot. *Spohr*-ról négy klarinétversenyén kivül**) már dalok is maradtak ránk énekhangra, klarinét és zongorakisérettel, *Kreutzer* Konrádról pedig klarinét-fagót-zongora hármas.

A klarinét az idők folyamán mind nagyobb és nagyobb népszerűségnek örvend és komponistálnknak ma is van mondanivalójuk a klarinét részére. A klarinét legmodernebb mestere ezidőszerint a német *Stark* Róbert, akinek kompoziciói és számos tanulmánya („A klarinétjáték felső iskolája") a legnagyobb jelentőségű klarinét-pedagogiai művek.

Emlitsük meg végül a kuriozum kedvéért azt a klarinétosokról irt tréfás jellemrajzot, amelyre régi irások közt — *Köhler*, a kiváló zongoraművész, komponista és zenei szakiró tollából — bukkantunk. Eszerint a klarinétosok általában önhitt emberek, öntudatos fellépéssel, igen finom ajakkal, sok hajlammal a gyengédségre és állandóan jó egészséggel. Szeretik a melódiákat, forróvérűek a végletekig és mindig van egy ki nem elégitett — de soha el nem fajuló — szenvedélyük. Mint a fafuvók általában — egyéniségek; titkolt ábrándok, mélyen érző szív a jellemzőik. Szólóállásoknál, mint a fafuvóknál általában, *véletlenül nincs* „Ansatz"-uk.

---

*) **Perger**: „Brahms" Biogr.

) **Spohr klarinétversenyeit egy **Hermstaedt** nevű (1788—1846.) kitűnő klarinétvirtuóz részére komponálta.

Paganini.

(Szemelvény *Hermann* László: „Paganini" c. művéből. Zenetudományi könyvtár 10. sz. Ára 50 fillér.)

Paganini Prágában hat koncertet rendezett (1828 december 1—20-ig). Ugyanakkor, mikor utolsó koncertje volt, a berlini Börsenhalleban ismeretlen embertől egy rosszakaró s Paganini karriérjét letörni vágyó értesités jelent meg. Cikkíró hevesen kigúnyolja a bécsiek lelkesedését, kineveti őket s Paganinit Arlequinnek, kézügyességű embernek kiabálja ki, aki bravuroskodik s még ebben sincs valami különös ötletessége. Romberg, Rode, Spohr, Lafond mennyire különb művészek nála, de ezeket — rút hálátlanság! — mintha elfelejtették volna. Igaz, hogy a bécsiek még lelkesedtek érte, hanem már Prágában igaz érdeme szerint fogadták s három koncertjén a közönség fokozatosan lefelé fogyott. De ilyen mesterkedésnek ez a méltó válasza. A mérges, személyes élű irásnak volt aztán hatása; a rosszmájú kritikusnép ezután indulva s majdnem átolvasás nélkül szerteszét Európában mindenféle kicsiny és obskurus, gyanus multú lapocskában lenyomatta s szenzációéhesen kapott rá a közönség. Magának Paganininek is tudomására jutottak e sorok, de ő egy szelid vállvonással s derüs mosollyal minden erre vonatkozó nyilatkozatot megtagadott. — Egy boroszlói újság, mely 1829 január 13-iki számában kifejezi, hogy Prága közönsége — bizonyosan tudja — nem vállal közösséget a történtekért; úgy érti a cikkben elkövetett sértésekért. Mert Prága régi, kulturértékű zeneváros s ha harcot kezd is, nyugodtan, komolyan, tudással vivja meg azt s nem támad titokzatosság ködköntösébe bújva, a jogos ellentámadások elől rejtőzve s nem tapos senki becsületébe se . . .

Különben halljunk egy szaktudásos, minden ellenszenvtől ment, komoly kritikát azokról a sokszor emlitett, sokszor hiresnek kikiáltott művészekről: Rode, Kreutzer, Baillot, Spohr és másokról, kiket hasonlatkép állitanak Paganini mellé, legtöbbször azért, hogy őt lekisebbitsék. Ezekről Guhr pontos, értékes munkájában „a Paganini-féle hegedűjáték módszerében" igy ir. Röviden ismételjük gondolatait: Ezek a mesterek a játék finomságait mérhetetlenül szépen kiépitették s a hegedűnek oly érzékenységet kölcsönöztek, mellyel az minden percben elszéditette az emberi szivet. Az elérzékenyedés hatásakép egy nem mindennapi tulajdonság fakadt ki: a jóság. Ismétlésszerűen s hasonlatosan a görög Orpheus-mondához, ki az állatokat szeliditette meg lantjának érző bensőségével. Hanem Paganini még ezekről is nagyobb. A fantáziájának terjedelme, szineinek végtelen méretei miatt, az impromptu ötletességében s az érzéseinek mélységes viharzásában.

Arra a hires prágai levélre a bécsi Zeitschrift für Kunst is reflektál. 1829. 18-ik számában különösen arra a mondatra reflektál, melyben a tudósitó maga bevallja, hogy csak egyetlenegyszer hallotta Paganinit játszani, de többé el sem megy a hangversenyeire. És mondja erre a lap:

mily jogon itélkezik nehéz problémák fölött az az ember, aki azokat csak egyszer hallotta. Mikor gyakori (s minél gyakrabbi) alapos foglalkozás kell ahhoz, hogy valamit komolyan, alaposan megismerjünk és megértsünk. És különösen áll ez igazságnak arra az esetre, ha valami rendkivüli jelenséggel találjuk magunkat szemközt.

A prágai Unterhaltungsblättern (1829 január 20) szelid dorgálással megy neki a cikk irójának. Mert kár ilyen sorokkal valakit (Paganinit), ki még hozzá beteg, törődött is, tönkretenni, világ-emberek előtt kompromittálni és őt koncertek tartásától elkedvetleniteni.

De én magam azt hiszem, hogy az ilyen alacsony humorra épitő cikknek nincs meg az általa célzott, szélesrétegű hatása.

Különösen sokat bosszankodik azon az ismertetésen Schottky és szálakra bontja az igazságtalanságát. Igy mondja: a tudósitó Paganini fogásait könnyűeknek mondja. Hát itt van a flageolet hangok tökéletes ismerete és használata, amelyekkel Paganini nem pauzakitöltéseket célzott, hanem a játék tónusát akarta enyhén, szeliden, lágyan megfesteni. Ezeket a hangokat utánozni lehetetlenség, annyira egyéniek s annyira ötletessé válnak a használat közben. Még kifogásoló kritikusok is ezt a művészi képességét valami delikát erőnek dicsérik s érdemesnek tartják arra, hogy magával a flageolet lényegével hosszasabban és behatóan foglalkozzék a teoretikus.

És a vele való foglalkozás nem is maradt el. Bécsben Blumenthal flageolet iskolát (tankönyvet) adott közre, persze, — Paganini után. Ugyanigy Karl Wilczek Prágában. És a fentebbidézett Guhr.

Fesztelen játék s a húroknak könnyed, graciőz, élénk mozgása (mit néhányan ismertetői közül humornak neveznek el, de keserűséget gondolnak bele, fájdalmat, önhumort) s szégyennélküli, szabad, bátor, pattogó kitörései, aztán a sokoldalúság s a nagy, a tudatos mesterségkezelés sokakban a Sekszpirrel való hasonlóságot ébresztette fel és mondották: ő a hegedű Sekszpirje, A zene humora ott nyilatkozik meg, mikor a művész futamos, lendülő mozgásokban, ütemes jó kedvben, gyorsaságban, élénkségben, csapongó kedvteléssel ugrat végig a zenei sorokon, mintha megvetne minden elszomorodást, minden borusságot, (mit már sokszor útjában talált), most csak örülni fog, nevetni, kacagni!

Paganiniről megtudtuk, hogy vannak saját kompoziciói. Ezekről irja a lipcsei zeneujság (829. 42-ik sz.): „Önálló kompoziciói nem kevésbé előnyösen mutatják, mint játéka, hogy gyökeréig muzsikus lélek." Mig a drezdai Merkur ezeket mondja róluk: „Bármennyire is számitott volt Paganini kompoziciója az előadás technikájával, mégis el kell ismerni, hogy époly jelentékeny — tele fantáziával — és megkapó, mint játéka. És ugyancsak távol áll a közönséges, bravuros textus hamis, fölületes csillogásától.

A Morgenblatt 1829. 298-ik számában olvassuk: „. . . cantabileja mély érzésekkel tűnik ki, melyek viszont a bájos, lágy melódiákkal hasonló érzéseket keltenek a hallgatóban . . ." Egy berlini újság igy ir: „Kompozicionális tekintetben a Paganini E-dur koncertje egyik legjelentősebb műve . . .

oly grandiózus stilusban van megirva." Egy Bécsből Leipzigbe, a zeneujság részére küldött tudósitás igy jellemzi Paganini zeneszerzői tulajdonságait: „A végtelen nagy energia, egyesitve szivhez szóló kedvességgel: a hatalmas erő, összekapcsolva elbűvölő bájjal; szellemóriás ő, vezetve gyermekkori érzésektől . . ."

Egyesek kifogásolják a nem épen formás kéztartását, meg a fej és a test szabálytalan egyensúlyozását, mik egyszerűen külsőségek. Ezzel szemben észre nem veszik, hogy mekkora fordulatossággal, tónusváltozással, erősödéssel és gyöngüléssel tudja a hatásokat kihozni. Ezt szabályokkal megkötözni s báját ezzel megtompitani, igazán nevetséges volna. Az bizonyos, hogy Paganini az iskolás törvényeket nem tartja be, a hegedűt tetszésszerint fogja, a vonót hangulat szerint kezeli, amikor rövid vagy hosszú taktusokat akar kiformálni. A sztákkátó sem egyenkinti, pauzáktól megtört; valami magától működő kinetikai energia ugratja végig a vonót a húrokon s a sztákkátó, mi ilyenkor felrebben egyenletesen és tökéletesen gördül le.

Az a prágai tudósitás nagyon messzelőtt, mikor Bécset kinevette. Hogy rosszindulat vezette egyedül és személyeskedő haragját a művész ellen fokozta a városról mondott elitélő szavaival, mindezt a légből kapott mondás igazolja. Mert Bécs akkor vezető zeneváros; mintahogy divatkezdő volt és marad még sokáig Páris. Belőle indult ki minden zenei reveláció, minden zenei kitűnőség megfordult és sokan legelőször itt mutatkoznak be a világnak. Mert mindenfelől figyelemmel kisérik a város zeneeseményeit, az ilyen bemutatókról tudósitásokat közölnek.

Bécs arról ismeretes, hogy fel is ismeri a zenei tehetségeket, hogy pompás érzékelőképességével felfedez és különbséget tesz igazi és hamis tehetségek között. Az ő itélkezésében teljes nyugodtsággal biznak és nem csalatkoznak sohasem. E kor legkiválóbb zenei tehetségeit, kiknek dicsősége ma sem fakult el, egy Händelt, Haydnt, Gluckot, Beethovent, Mozartot és persze Paganinit is ők értékelik először. Bécsnek volt hozzá érzéke.

Hogy mekkora tendencia, rosszindulat volt a kritikában, igazolható a következő adatokkal. Eszerint a levél szerint Paganini 3 koncertje üres volt s többet nem is tartott. Ellenben biztos adatokkal kimutatható, hogy mind a a hat koncertet megtartotta s nagy haszna is volt belőlük: 5360 forint.

Prága tehát hidegen fogadta a mestert. Mivelhogy fantasztikus szépségeit nem tudta felfogni s mindenképen csak bravuroskodást keresett benne. Hozzájárult, hogy ez időben Paganini betegeskedett, koncertjei majdnem elmaradtak; hogy Prágában mindenféle intimebb sorsra érdemes pletyka kószált, mit a morális kisváros idegesen s rosszhiszemű tévedéssel, ellenségesen fogadott. Személyes támadások is dultak, de amellett az értelmes sajtó, ha akkora lelkesedése nem is volt, mint a bécsinek, mégis igyekezetéhez képest komolyan tárgyalta.

Mily nevetséges csak az a kifogás, hogy Paganini túlzott büszkeséggel magas belépődijakat kért, ami bosszantotta a prágaiakat, meg az, hogy a lovagi cimet használni érdemesnek nem tartotta.

Klasszikus ciklus a m. kir. Operaházban.

Három estére terjedő „ciklus"-t rendezett Operaházunk. A klasszikus jelleget Mozart, Beethoven és Gluck nevei kölcsönözték a vállalkozásnak, melyet sok akarattal, de annál kevesebb hozzáértéssel oldottak meg. Nem szólunk a „ciklus" elnevezésről, amely bizonyára szemfényvesztő üzletember ideája lehetett, de a klasszicizmus szellemével annyira ellenkező rendezést, mint pl. a Varázsfuvola reprizénél tapasztaltunk, nem hagyhatunk szó nélkül. Az a túlmodernizálás, mely a különben festői rendezésben összehalmozódott, már kizárta a klasszikus stilus helyes érvényesülését. A tévedések egész komplexuma nehezedett az előadásra. *Bánffy* gróf és *Hevesi* dr. felületesen lapozták át a zenetörténet lapjait, amikor az eredeti Schikaneder-féle vásári rendezésben újították fel a Varázsfuvolát, amely nem volt egyéb történeti reminiscenciánál. Kissé tovább lapozva rájöttek volna, mennyire ellene volt Mozart e komédiázásnak s mint tiltakozott a jóizlés nevében az akkori kritika. Ezért bizta meg III. Frigyes Vilmos a világhirű Schinkel műépitészt a Varázsfuvola új diszleteinek megtervezésével s azóta Európa minden szinpadán ez volt a mérvadó. Ennek a százéves gyakorlatnak semmiesetre sem lehet korrektivuma a Schikaneder—Bánffy paródia, amely részleteiben is tömérdek paradoxonban bővelkedik. Egy-egy dekorációrészlet elég invenciózus, romantikus hajlamú művészt árul el, de végeredményében agyonrendezték a Varázsfuvolát, amelynek szelleme diszkréten visszahúzódó rendezést igényel. Jellemző a mai antimuzikális vezetőségre, hogy mig a szinpadi hatás eszközeit túlhajtották az ésszerűség határain, a zenekart — nem számolva a nézőtér dimenzióival — a harmadára redukálták.

Az előadást *Rékai* Nándor vezette, ez a talentumos fiatal karmester, aki muzikaliter kihozott minden legkisebb finomságot. De hát — ez a stilus nem kezdőnek való. Az egységes stilus szétesett jól megjátszott részletekre, amelyekben nem éreztük Mozart filigrán művészetét. Rékai nem szuverén ura egy Mozart-zenekarnak, amelynek ragyogni, lüktetni kell. A szereplők közül *Hajdu* Ilona, dr. *Dalnoki* és *Venczell* jeleskedtek, *Kosáry* Emma hangja gyenge volt szerepéhez. A két női tercett szabatosan, ideálisan csengett. Az új szöveget *Harsányi* Zsolt kitűnően forditotta.

A ciklus második estéjén bemutató előadás volt; szinrekerült a

Szöktetés a szerályból.

Énekes játék 3 felvonásban (négy képben). Szövegét Bretzner K. F. után szabadon átdolgozta: ifj. Stephanie, forditotta: Hevesi Sándor. Zenéjét szerzette: Mozart W.

Szelim basa — — — — — Mihályi
Konstanza — — — — — Sándor E.
Blonde, Konstansa komornája — — — — — — — Hajdu I.
Belmonte — — — — — Székelyhidy
Pedrillo, Belmonte szolgája Gábor
Ozmin, a basa kertjeinek főfelügyelője — — — — Venczell

Ez a másfélszáz éves „újdonság" volt az egyetlen klasszikus előadása a három estének. Egy bájosan egyűgyű szövegkönyvre irta Mozart ezt a

fiatalkori derűs, csapongó kedélyű operáját II. József császár rendeletére. Belmont kedvesét, Konstanzát elrabolják a kalózok és Szelim pasának adják el, aki szerelemre gyúl iránta. Hiába, Konstanze csak Belmont-ra gondol. Végre sikerül a szerelmes lovagnak a hárembe jutnia, hogy megszöktesse Konstanzát, de a szökés nem sikerül. És a basa látva a fiatalok nagy szerelmét — szabadon bocsátja őket.

Lirikus, drámai és komikus elemek sűrűen váltakoznak e szövegkönyvben, melynek bágyadtságát Mozart utolérhetlen közvetlensége teszi verőfényessé, szinessé. Nincs hijján a szentimentalizmusnak sem, de soha nem émelygős; ritmusfigurái szellemesek, harmonizálása, felépitése filigránszövésűek. Amellett drámai akcentusai itt-ott meglepő újitást jelentenek az opera fejlődésében.

A rendezés szerencsére nem volt oly tolakodó, mint az előző napon. S hogy a darabnak jól megérdemelt, spontán sikere volt, egyedül *Kerner* István geniálitásának érdeme. Szinte jól esett végre ismét munkakedvben látnunk.

A szereplők közül első helyen *Székelyhidy*-t emeljük ki, de pompás volt *Venczell* is Ozmin szerepében. *Sándor* Erzsi hidegen játszott s énekében sem találta el az igazi stilust, amiben *Hajduné* persze magasan fölötte állt.

A harmadik estén két újdonság is volt; Gluck: Május királynője és Beethoven: Prometheus-a.

Május királynője.

Pásztorjáték 1 felvonásban. Szövegét Favart eredetije után átdolgozta: Kalbeck, forditotta Kosztolányi Dezső. Zenéjét szerzette: Gluck.

Philine, pásztor — — Marschalkó R. || Lisette — — — — — — — Hajdu I.
Helena, pásztornő — — B. Kosáry E. || Rikárd — — — — — — — Hegedűs
Monsoupir márki — — — — Kertész

Hogy mily jogcimen került ez a jelentéktelen apróság a klasszikus ciklusba, nem tudjuk. Egyáltalábdn nincs valami nagy értéke ennek az apokrif kis daljátéknak, melyet *Fuchs* János bécsi karmester gyurt át Gluck, Rousseau és — saját apróságaiból. Az eredetileg is alkalmi darabnak készült rokokó pásztorjátéknak vannak ugyan kedves, közvetlen, sőt elragadó zeneszámai, de ez még nem titulus egy klasszikus ciklusba való felvételre. A jelentéktelen szöveg verseit *Kosztolányi* Dezső kitűnően forditotta, *Hevesi* pompásan rendezett, *Kerner* dirigálása magával ragadott.

A „Május királynője“ után klasszikus ballet került bemutatóra, a

Prometheus.

Mithologiai ballet három képben. Zenéjét szerzette: Beethoven. Uj szövegét irta: Bródy Sándor. Koreografiáját szerzette és betanitotta: Guerra Miklós.

Beethoven rég elfelejtett, szövegtelenül ránk maradt klasszikus műve új, hüpermodern librettot kapott. A mesalliance megbosszulta magát. A közönség a prológus dacára is tanácstalan maradt a zavaros librettoval

szemben. Az újdonság megbukott Beethoven abszolutbecsű muzsikája dacára a lehetetlen rendezés, a fantáziatlan üres ballet miatt, amelyet legfőbb ideje volna új tánckapacitásokkal reorganizálni. Ahol még Beethoven mélységes muzsikájára sem tudnak különb táncot komponálni, ott a ballet-ügy bizony csődbe jutott.

Az újdonságot *Kerner* István vezényelte teljes hozzáértéssel és szeretettel, s ami siker volt, igazán csak neki szólt.

* * *

A „klasszikus ciklus" mérlege tehát nem valami kedvező. Piktura, rendezői trükk s más hasonló rekvizitumokkal nem lehet a klasszikus stilust meg sem közeliteni. Elsősorban művelt zenész, művész kell ide, mert az opera súlypontja a *muzsikán* van. Ezt pedig érteni is kell.

S nálunk akadna elég odavaló művész.

Persze ne tessék a mágnás kaszinóban keresni. **Marion.**

Berlini könyvszemle.

A most megjelent *Mozartbiographie*-jában (Schlesische Verlagsanstalt, vorm. Schottlaender, G. m. b. H. Berlin W. 35.) a nagy *Mester* vidám kedélyéről megnyerő képet fest: Dr. Leopold *Schmidt*. Pajzán cimboraság mindig készen találta őt s főleg: álarcos komédia, tréfák, huncutságok, nagyon kedvére valók voltak s mint „délnémet" — fejlett fantázia lévén segélyére — igen gyakran, kantár-eresztve engedett szabad útat gúnyolódásra hajlandó temperamentumának. Gyakran mint „alkalmi-költő" és „improvizátor" ügyeskedett. Hogy mily finoman tudta pointirozni néha tréfáit, bizonyitja egy pikáns kis költemény is, melyet nővére lakodalmára rögtönzött.

Benno *Pulvermacher:* „Az énekregiszter iskolája, mint a hangképzés alapja." (C. F. Kahnt kiad.) E tanulmány, melyet szerzője, neje, a közismert énekesnő: Jettka Finkenstein közreműködésével irt, a legnagyobb lelkiismeretességről és szakképzettségről tesz bizonyságot. A 350, éppenséggel nem unalmas hangtanulmány és a 48 solfeggia nehézség szerint (viszonylattal az énekregiszterre, kiejtésre, technikára. ékitményekre) vannak rendezve és az éneknövendékek számára jó alapot képez. A szimpatikus munka — e szempontból — őszintén ajánlható.

Caterina *Pigorini-Beri*: „Emlékezés *Verdire*" cimmel bocsátja közre nagy feltűnést keltő kötetét, melynek jórészét a mesterrel, valamint annak nejével: Giuseppina Strepponi-val váltott levelei képezik. Különösen érdekes egy a szerzőnőnek Verdivel folytatott beszélgetése azon alkalommal, midőn *Lombroso* genie-teóriájában bizonyitani akarta, hogy Verdi *nem* geniális, minthogy *tökéletesen normális* ember és saját dolgait korrektül el tudja látni . . . C. Pigorini annak idején egy cikket irt Lombrosó-ról s ebben a L. féle szisztéma hibáival foglalkozik. Verdi kézhez vevén a munkát, pár sort irt rá, melyek az ő valódi lényére igen karakterisztikusak: „ . . vajjon tudja-e ön, igen tisztelt Caterina asszony, hogy egy, a nyilvánosság előtt álló művészre nagy szerencse az, ha a

sajtó ellene van? Az által marad valóban független a művész. Nincs szüksége idejét pocsékolni azzal, hogy itt-ott köszöngessen, ettől vagy amattól tanácsot kérjen, ir és teremt valóban szabadon és függetlenül, úgy, mint azt neki a Szellem, a Sziv előirják, akkor, midőn érzi magában, hogy alkothat!" — Ugyanezt a csendes, nyugodt nézetét, mely a sajtó elismerése és támogatása utáni vadászatot előkelő hidegséggel utasit vissza, megismétli később egy beszélgetés alkalmával. Ugyanezt a függetlenséget találjuk fel a művész nejében, ki a nyugodt kötelességteljesitést, a gondolatok által elevenné tett egyedüllétet elébe helyezi a társaságbeli triumfusok utáni hajszának. Jellemző e tekintetben egy Caterina Pigorinihez irt levele, mely szintén most került először nyilvánosság elé: „Ha én tudom, hogy a ház rendben van, hogy Verdi ıek egy gombja sem hiányzik, hogy az ebéd izlik, akkor előveszek egy jó könyvet s ezer kérdést intézek hozzá oly dolgokról, melyek még ismeretlenek előttem... vagy egy kis sétát teszek a kertben, a sok titokra, a jóra és rosszra e nap alatt, a Teremtés múlhatatlan csodáira gondolva . . . S amellett megyek tovább és tovább s ismét egy csoda, hogy nem botlanak meg lábaim . . ." — Egy vidám kis epizódot mesélt el egykor Verdi Pigorininek. Sétálás közben hallja egyszer a mester, hogy egy sövény tulsó oldalán két paraszt diskurálgat. Épen Verdiről foly a szó! Az egyik kérdi, hogyhát „hogy is lett olyan gazdag az az úr?" mire a másik lakonikusan válaszol: „Oh! az nem csinál semmit, csak úgy kapargat holmi számokat egy papirra s aztán birtokokat vásárol! . . ."

Dr. Kriegner Kálmán.

Opera,

— **1913. március.** —

M. kir. operaház.

A múlt hónapban a „Klasszikus ciklus"-t kivéve, melyről külön cikkben számoltunk be lapunk 86. oldalán, nem volt feljegyzésre méltóbb esemény. A „klasszikus ciklus" a következő előadásokból állott:

12. Mozart: Varázsfuvola.
15. Mozart: Szöktetés a szerályból.
19. Gluck: Május királynője.
Beethoven: Prometheus.

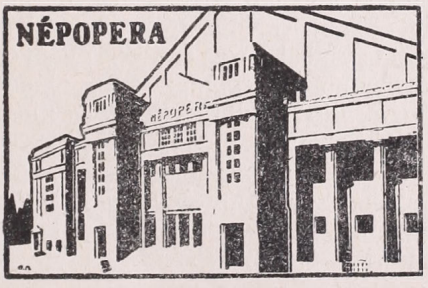

A mult havi műsort az Aranyeső és néhány felemelt helyáras vendégszereplés dominálta.

17. *Slezák* a Trubadurban lépett fel amerikai turnéja után, őszinte, nagy sikerrel. Partnere: *Langendorf* Frida jelentéktelen volt Azucéna szerepében. 20. A müncheni Hofoper művészeitől a „Figaro lakodalmá"-t hallottuk. A zenekart *Walter* Bruno vezette, a főszerepeket *Feinhals*, *Bosetti* és *Fay* Maud énekelték. Amit a m. kir. operaház szégyenteljes Mozart „*ciklus*"-ában Mozart ellen vétkeztek, expiálták a Népopera vendégei. A mozarti tradiciók nemes stilusában ragyogott minden, a zenei Szép közvetlen hatását ritkán éreztük

ennyire közvetlenül. Sajnos, csak kevesen élvezhettük a mintaelőadást, azok t. i., akik a szinpad közelében lehettek. A Népoperában Mozart-ciklust adni képtelenség, mert a finomságok elvesznek az óriási nézőtéren. Mozart és a müncheniek szubtilis művészete intim miliöt és intelligens közönséget igényel. Elismeréssel csak a Népopera zenekaráról — ezekről a névtelen hősökről — szólhatunk, amely ideálisan alkalmazkodott a világhirű dirigens pálcájához 22. A müncheniek mai — második és utolsó — együttese a Don Juan-nal fejezte be vendégjátékát. Főleg a zenekar művelt csodát ez estén, mely néhány próba után tökéletes megértésnek adta tanujelét. Mozart e nagy alkotásának minden szépségében gyönyörködhettünk. *Feinhals* (Don Juan), *Fassbender* (Elvira), *Bosetti* (Zerlina), *Wolf* (Ottavio) és *Geis* (Leporello) szerepében művészetük legjavát produkálták s a közönség lelkesen ünnepelte úgy a szereplőket, mint kiváló karmesterüket.

—

Hangversenyek.

— 1913. március. —

10. *X. filharmoniai hangverseny. Beethoven-est.*

1. *Egmont.* Nyitány.
2. *Zongoraverseny* (G-dur). Zongora: *Szendy* Árpád zongoraművész.
3. *IX. szinfonia.* Sopran: *M. Medek* Anna. Alt: *N. Valent* Vilma. Tenor: dr. *Székelyhidy* Ferenc. Bariton: *Szemere* Árpád. Bass: *Vencell* Béla. Kar: A *Magyar Nők Karénekegyesülete* és a *Budapesti Karegyesület* egyesitett énekkara.

A hivatalos hangversenyidény befejezéseül a IX. szinfonia jutott ismét szóhoz. A már hagyományszámba menő műsorszám, mely a koncertszezón záróköve, nem hozott zavartalan műélvezetet. A kórus annyira nincs kiegyenlitve, hogy azzal operálni *Kerner*-nek egyáltalában lehetetlen. A szinfonia zenekari részei klasszikus nagyságban emelkedtek ki. *Szendy* Árpád, zeneakadémiánk jeles tanára, beethoveni styl fenkölt klaszszicitásával interpretálta a G-dur koncertet, melynek andante tételében megmutatta, hogy előadási művészete Beethoven elvont gondolatai tolmácsolásában elsőrangú. Hogy közönségünk nem tud felmelegedni iránta, az érthető, mert ő nem keres népszerűséget és külsőséget, hanem a zeneköltő gondolatainak művészi tolmácsolója. Amennyire keresetlenül póznélküli és természetes a játéka külsőleg, annál több a belső tartalma az előadásban, mely ebből kifolyólag nem számithat a nagyközönség megértésére. A szokásos tüntető taps a filharmonia dirigensének ezuttal is kijutott. **(pg)**

15. *Popiel Mária hegedűestélye.*

Goldmark: Hegedűverseny.
Sinding: Suite.
Chopin: Nocturne. Esz-dur.
Vieuxtemps: Rondino.
Hubay: Csárdajelenetek. 2. sz.

A közelmúlt egyik csodagyermekének jelentős sikere volt ez este. Meglepő haladása a technikában és figyelemreméltó komolysága az előadás művészi megoldásában, az értékesebb hegedűsök közé emelte. Leányos közvetlenséggel játszotta végig műsorát s a produkcióknak a

nagyközönség szivesen és sokat tapsolt. Az est vendégének: *Barnett* Doris angol zongoraművésznőnek sikere mérsékeltebb volt.

16. *Az Országos szinfoniai zenekar VI. hangversenye.*

Berlioz: Benvenuto Cellini. Nyitány.
Reger: Románc.
Grieg: Berceuse.
Rékai: Csürdöngölő.
Bach-Abert: Praeludium és Fuga.
Csajkovszky: V. szinfonia.

Csajkovszky e-moll szinfoniájában a szinfonikusok kiváló összjátékkal és felfogással párosult előadást produkáltak, mely közvetlenségével a nagyszámú hallgatóságot lázba hozta. Már rég hallottunk ilyen tökéletes előadást. A partitura minden nuancesza ki volt dolgozva; összehasonlitva a filharmonikusok előadásával, *Kún* László átérzett, a partitura szerint is egyedül helyes tempóvételei, amazoknak *mintául szolgálhat.* A műsor többi száma a zenekar sokoldalúságának tanujele. A termet szinültig megtöltő közönség az orkeszter fáradhatatlan karnagyát, *Kún* Lászlót szeretettel ünnepelte. **pg.**

30. *Waldbauer-Kerpely négyes.*

Brahms: Vonósnégyes, c-moll. (Op. 51. 1. sz.)
Molnár Antal: Vonósnégyes, a-moll. (Először.)
Beethoven: Vonósnégyes, G-dur (Op. 18.)

Az újdonság nem elégitette ki várakozásunkat. *Molnár* vonósnégyese nem képes a figyelmet lekötni. Darabossága, a témák koncertáló beállitása, a tempóbeli egyformaság (az utolsó tételt kivéve) a négyest vontatottá teszi. A fel-felcsillanó sziporkák nem a gondolatban, nem az ellenpontozással mozgó szólamokban vannak, hanem a hangszerek használatában. A vonósnégyes nem alkalmas palástolásra és azért hangszerelési hatásoknak vajmi kevés tere nyilik. Ebben a vonósnégyesben a négy hangszernek nincs egyenlő önállósága és ez a fő hibája. A vonósnégyesben minden hangszer *külön egyed*; önálló útja van mindegyiknek, amit a szerző, nyilván jóhiszemüleg, szemelől tévesztett. Brahm és Beethoven négyesei az újdonsággal együtt a társaság fiatalos erőtől duzzadó előadásában szólottak. **P—a.**

—

Musica sacra.

A Győri székesegyház templomi énekkarának március havi műsora: 2. Missa: Rheinberger. Grad és Offert: Griesbacher. 9. Missa: Peinl. Grad: Stehle. Offert: Palestrina. 16. Missa: Seyler. Grad: Stehle. Offert: Stich. 19. Lament: Mitterer. Christus factus: Witt. Miserere: Allegri. 20. Missa: Kempter, délután Mitterer, Witt. Miserere: C. Ett. 21. Populo meus: Palestrina. Vexilla regis: Skraup. Ecce quomodo: Jac. Handl. 22. Missa: Gruber. Quare obdormis: Fránek. Tantum ergo: Seyler. Regina coeli: Kempter. Te Deum: Greipl. 23. Missa solemnis: Huilicska. Grad: Zangl. Offert: Zsoltár (solo, kar és orgona) Wengierl. 24. Missa: Krenn. Grad: Witt. Offert: Gruber. 25. Missa: Gottwald. Grad: Kersch. Offert. Tregler. 30. Missa: Wiltberger. Grad: Haller. Offert: Zsoltár Ole Olsen.

—

Tudósitások.

KOLOZSVÁR. M. hó 12-én *Altmann* Leó hegedűművész és *Grósz* Ernő zongoraművész hangversenyeztek. Mindkét művész gyönyörű műsort állitott össze. Altmann a Csajkovszky D-dur hegedűversenyt, Wieniawsky: Moszkvai emlékét és néhány Bazzini, Schubert és Dvorák aprósagot játszott, mig Grósz Beethoven: Sonata appassionátáját és néhány apróságot adott elő Chopintól, Debussytól és Liszttől. Különösen saját szerzeménye tetszett, meg is ismételte.

A *Kolozsvári Zenetársaság* m. hó 14-én tartotta V. nyilvános hangversenyét, *Földesi* Arnold gordonkaművész közreműködésével. Műsorán Benedetto: Sonata, Volkmann: Versenymű, Paganini: Variációk egy húron, Martini és Davidoff egy-egy darabja szerepeltek. Földesi egészen magával ragadta kisszámú közönségét; csodás technikája valósággal ámulatba ejtett mindenkit. Kitűnő kisérője volt *Fligl* József.

A *Kolozsvári Zeneconservatorium* nagyzenekari hangversenyt rendezett m. hó 22-én. A zenekart *Klum* karnagy tanitotta be és nagyon ügyesen dirigálta. — Mozart, Farkas Ödön, Beethoven műveit játszották. A sok és szakszerű próbáknak meg volt a gyümölcse: mindenki élvezettel hallgatta és lelkesen tapsolta az egyes számokat.

Az ág ev. egyház nagy hangverseny keretében ünnepelte új orgonájának fölszentelését. *Schmidthauer* Lajos orgonaművész játszott a kiváló új hangszeren. Először Galuppi, Buxtehude, Bach és Haydntól, majd Guilmant, Bossi, Reger, Bonnettől. Nagyon sokan jelentek meg a hangversenyen, melyhez foghatót az eddigi orgonán nem lehetett Kolozsvárt tartani. A közönség nagy elismeréssel adózott a jeles művésznek, ki ráadásul még több apróságot játszott, meleg szivvel és ügyes pedáltechnikával. L. I.

ARAD. Az *Aradi Filharmoniai Egyesület* a folyó évadban ismét 4 bérleti hangversenyt rendezett a következő műsorral:

I. hangverseny 1912 november 27. Weber: Oberon-nyitány. Beethoven: Jénai-szinfonia. Parish-Alvars: Oberon-fantázia (hárfa: Mooshammer Román). Liszt: „Ideálok".

II. hangverseny 1912 december 15. Massenet: Phaedra-nyitány. Gluck: Recitativ és ária az „Alcesté"-ből, énekelte: Rónáné, zongorán kiséri: Dienzl Oszkár. Wagner: C-dur szinfonia, zenekar. Dalok (Liszt, Dienzl, Pewny), előadta: Rónáné. Mihalovich: Király-induló, zenekar.

III. hangverseny 1913 január 26. Schubert: III. szinfonia. Beethoven: Hegedűverseny, zenekar kisérettel előadja: Telmányi Emil. Strauss Richard: Rózsalovag suite. Rossini: „La danza".

IV. hangverseny 1913 február 23. Előadja az Országos Szinfonikus Zenekar, Kún László vezetésével. Goldmark: Sakuntala-nyitány. Ravel: Pavane d'Indy: Szerenád. Chován: Magyar rapszódia. Csajkovszki: IV. szinfonia.

Az első 3 hangversenyen az egyesület zenekara játszott a 33. gyalogezred fuvósaival 60 főre kiegészitve, *Zellner* Sándor karnagy vezetésével. A szólisták közül legnagyobb sikere volt az itteni születésű s most Berlinben élő *Telmányinak*, Hubay volt növendékének. A szinfonikusoknak ez volt első aradi szereplésük s a kitűnő zenekarnak vezérükkel együtt

kijutott az ováciákból. Az Aradi Filharmonia 23. évi működését fejezte be s e szezónban úgyszólván teljesen maga szolgáltatta Aradnak a zenei életet, mert más hangverseny csak egy volt: Culp Juliáé s az is deficittel végződött. **Dr. Wágner József.**

POZSONY. Az itteni szinházban m. hó 27-én mutatták be *Major* J. Gyula: Mila cimű új operáját előkelő közönség jelenlétében. A bosnyák tárgyú opera szövegkönyve rendkivül érdekes és bővelkedik drámai hatásokban, amelyeket a zeneszerző is igyekezett előnyére kiaknázni. Az egyes zeneszámok, különösen a szerelmi duettek meglepően dallamosak, az együttesekben pedig nem mindennapi drámai akcentusok nyilvánulnak meg, amelyek a „Széchy Mária" szerzőjének immár örvendetes haladásáról tanuskodnak. A hangszerelés is gondosan simul a cselekményhez. Polgár igazgató az új operát pazarul állittatta ki és a gondos rendezés is hozzájárult az est sikeréhez. A főszerepeket *Marcella* Irma, *Fenyőné*, *Lévai* Berta, *Halmos* Gyula, *Szende* Ferenc, *Mihályi* Ernő, *Cséry* József és *Földes* Dezső énekelték, akiket a közönség lelkes tapsokban részesitett és a szerzővel együtt a függöny elé szólitott.

SALGÓTARJÁN-ban e hó 5-én pompásan sikerült zenekari hangversenyt rendeztek *Ursutz* József karnagy lendületes vezetése alatt. A műsoron a Tell Vilmos-nyitány, Händel, Wagner és Verdi művei szerepeltek. A közreműködők közül Ursutznak, *Gabriel* Antalnak, *Pantyik* Árpádnénak és *Hanuszik* Antalnak volt jól megérdemelt sikere. A nagyszámú közönség lelkes figyelemmel élvezte a hangversenyt.

BERLIN. A világhirű magyar hegedűművésznő: *J. Geyer* Stefi, múlt hó 26-án hangversenyezett a Beethoven-Saalban. Káprázatos technikával és meleg érzéssel játszotta Goldmark és Csajkovszky hegedűversenyeit. Az elragadóan bájos művésznő tökéletes játékával valósággal lázba ejtette a berlini közönséget, mely őszinte lelkesedéssel ünnepelte a magyar művészet egyik diszét: *J. Geyer* Stefit. A zenekart *Dolzycki* Ádám vezényelte.

—

Pályázatok.

A Nemzeti Zenede *Zichy* Géza gróf adományából kétszáz koronás pályázatot hirdet magyar zeneművek hangszerelésére. A pályázat feltételei a következők: Hangszerelendő nagy zenekarra valamely régi vagy újabb magyar zenemű, a zenekarra való feldolgozásra alkalmas nagyobb terjedelemben, a pályázó által szabadon választandó műformában. A pályaművek idegen kézzel irva és jeligés levélkével ellátva 1913. évi május 31-ig a Nemzeti Zenede igazgatóságánál nyújtandók be. A pályadijat csak abszolut becsű mű nyerheti el. A pályadijas mű első nyilvános előadásának joga a Nemzeti Zenedét illeti. A pályabiróság tagjai: *Gobbi* Alajos zenedei igazgató elnöklésével *Demény* Dezső, *Siposs* Antal, *Szabados* Béla, *Aggházy* Károly, *Szikla* Adolf és *Vavrinecz* Mór.

A Debreceni zenekonzervatorium igazgatósága pályázatot hirdet *hegedűtanári* állásra. Évi fizetés 2700 kor. A pályázat beadásának határideje: 1913 május 1. Az állás 1913. évi szeptember hó 1-én foglalandó el. Bővebb tájékoztatással szolgál *P. Nagy* Zoltán igazgató.

—

Irodalom.

I. Könyvek.

Dr. Geyer József: A magyar hegedűkészitők. (Kilián Frigyes utóda kiad., Budapest. Ára nincs kitüntetve.) Rövid előszó és üres bevezetés után betűrendes névsorát adja közel kétszáz hazánkban letelepedett vagy itt működő vonóshangszer-készitőnek és működvelőnek. A hiresebbekről pár sorban emlékezik meg, de semmi újat nem mond, sőt a legjobb magyar hegedűkről is csak igy nyilatkozik: a hang jó vagy a hang erős. Évszámai és történeti adatai gyakran hamisak. Igy Schunda Vencelről előbb azt mondja, hogy főfigyelmét a cimbalomra irányította, utóbb meg egész sorát közli tanitványainak a hegedűkészités terén. Az egész füzet felületes dilettáns munkája s ha emlitjük még germanizmusokkal telt stilusát és helytelenül alkotott magyartalan kifejezéseit és új, rossz szavait, mindent elmondtunk róla. Csak a komoly kiadót csodáljuk, hogy ily értektelen művet pártfogolt. **H. Z.**

II. Zeneművek.

Imrik Cornélia, a kiváló zongoramesternő újabban a következő zongoraműveket bocsátotta közre: *Magyar Ábránd* (Rózsavölgyi és Tsa kiad.), *Álom-keringő, Magyar hangverseny induló* (Szegő J. kiad.), *Emlékeim, A kisszántói parkban, Magyar népdalok* (Nádor Kálmán kiad.) és *Visszhangok* (Táborszky N. kiad.). Valamennyit a fejlettebb technikával biró zongorázók figyelmébe ajánljuk. Kiválik közülük a Magyar Ábránd, melynek valóban nem volna szabad ismeretlennek maradnia a hangversenylátogató közönség előtt. Imrik C. újabb művei határozott fejlődést és haladást tüntetnek fel korábbi szerzeményeivel szemben.

M. Förster Lenke: Négy dal. I. füzet: Készülök innen . . . II. füzet: Tudom, hogy egyszer . . . III. füzet: Félek a tavasztól . . . Ha meghalok . . . (Harmonia r. t. kiadása. Ára füzetenként 2 kor.) — Bájosan jelentéktelen apróságok, melyek szinesen vannak megharmonizálva.

—

Zeneiskolai szemle.

A Nemzeti Zenede III. zenekari hangversenyén *Major* J. Gyula szoprán és bariton szólóra irt nagyzenekari szinfoniáját hallottuk. A mű nagy vonásai kétségkivül kvalitásosak, melynek négy tétele közül az első és a lassú tétel feltétlenül sikerültebb úgy felépitésben, mint invencióban. A A szoprán szólót *Gáger* Edit, a bariton szólót *Osváth* Pál dr. énekelte. Utóbbi a nagy zenekar hullámzásait jobban győzte hanggal túllicitálni. Beethoven-Liszt: Athén romjait *Egyenessy* Etel, Csajkovszky hegedűversenyét *Bekker* Pál és a zongorakoncertet *Garai* Lenke stilussal és muzsikalitással játszották el. A vigadó nagytermét ezúttal szinültig megtöltő érdeklődő közönség a zenekar kitünő vezetőjét: *Gobbi* igazgatót és *Major*-t spontán tapssal ünnepelte.

A Nemzeti Zenede m. hó 31-én rendezett hangversenyén Aggházy, Tomka, Gobbi és Balogh Mária tanárok növendékei szerepeltek. A zongorások közül *Mannaberg* Rózsi és *Bächer* Gizella érdemelnek dicséretet, *Bán* János játéka pedig már nem is ment tanitványszámba. Kész technikája, elmélyedő, okosan értelmező előadása komoly igéretek egy szép művészi jövőre. *Kálmán* Lilla ügyesen játszotta Hubay: Carmen-fantáziáját. *Koharits* József saját szerzette hegedűversenyét játszotta. A fiatal komponista ügyes kisérlete dicséri rutinos mesterét, *Toldy* Lászlót. Az utolsó számként előadott hegedű-uniszono preciz előadásán ismét éreztük *Gobbi* igazgató lelkiismeretes vezetését.

A Debreceni városi zenede f. hó 6-án tartotta V. hangversenyét, melyen a zongora-, hegedű- és ének-tanszakok növendékei szerepeltek. Különösen ki kell emelnünk: *Révész* Rózsika játékát, továbbá *Füredi* Leona, *Füredi* Anna és a két *Fodor* nővér preciz összjátékát. Nagy hatást keltett *Balázs* Magduska is, de a legkiemelkedőbb

pontja a matinéenak *Brück* Emil fiatal zeneszerző, zeneakadémiai növendék, egy újabb szerzeményének előadása volt. „Albumlap“ a cime, mely tele van poézissel és erős drámai lendülettel. *Bleier* Márta adta elő mély átérzéssel, meleg közvetlenséggel és finom izléssel. A legnagyobb elismeréssel honorálta a közönség játékát.

A Debreceni zenekonzervatorium egyike az ország legszebben fejlődő zeneintézeteinek. Igazgatója: *P. Nagy* Zoltán és a derék tanári kar máris elévülhetetlen érdemeket szerzett Debrecen zenekulturája körül. Az intézet fejlődését az alábbi adatok mutatják: 1908/9. tanévben volt 77 tanitv., 1 tanár
1909/10. „ „ 191 „ 4 „
1910/11. „ „ 253 „ 8 „
1911/12. „ „ 323 „ 11 „
A folyó tanévben eddig 337 tanitvány iratkozott be.

—

Hirek.

Hubay Jenő — doktor. Méltán megérdemelt kitüntetés érle *Hubay* Jenő hegedűművészt, Zeneakadémiánk nagyhirű és kiváló tanárát. A népszerű művész nemrég ünnepelte művészi pályafutásának negyvenéves jubileumát, mely alkalomból meleg szeretettel ünnepelte őt az egész magyar társadalom. Az ünneplés méltó betetőzéseül a kolozsvári egyetem most diszdoktorává választotta Hubay Jenőt, kit a király nemrégiben udvari tanácsosi méltóságra is emelt. Magyar zeneszerző idáig csak egy részesült ebben a megtiszteltetésben: *Goldmark* Károly, kit nyolcvanadik születésenapja alkalmából a budapesti tudományegyetem avatott diszdoktorává.

A Babatündér szerzője meghalt. A közelmúlt egyik legnépszerűbb zeneszerzője: *Bayer* József, a mult hónapban hosszas betegeskedés után elhúnyt Bécsben. A boldogult egyike volt a császárváros legünnepeltebb és legtöbb sikert aratott komponistáinak. 1852-ben született Bécsben s huszonnyolc éves korában már az udvari operaház karmestere lett. Nevét azonban nem annyira karmesteri kiválósága, mint inkább szerzeményei tették ismertté. Kétségtelen, hogy a bécsi muzsikusvilág egyik kitűnő emberét vesztette el benne. Attól az időtől kezdve, hogy első keringője népszerű lett, számtalan dolgot produkált, mind kitűnőt és — ami a karriérjét a legjobban magyarázza — mindig igazi bécsit. A muzsikája minden izében, minden taktusában, lüktetésében bécsi muzsika volt és Bécs szerette és megbecsülte az ő nagyon tehetséges és bámulatosan produktiv komponistáját. Hellmesbergertől tanult hegedűlni majd a konzervatoriumon Bruckner volt a tanára. A konzervatorium elvégzése után az udvari Operaház zenekarának lett másodhegedűse, majd balletkarmester lett és ebben a minőségében húsz ballettet irt, amelyek a szinház legnagyobb sikere voltak. Az első nagy sikere a „Wiener Walzer“ volt, amelynek a premiérje 1885-ben volt a bécsi udvari Operaházban és a ballet hatalmas sikere egyszerre ismertté tette Bayer nevét. Életének igazi diadala, nagy sikere a „Babatündér“ volt. Érdekes, hogy a szegedi árvizkárosultak javára rendezett jótékonycélú előadásra irta Bayer ezt a ballettet. Az előadást Metternich Pauline hercegnő vezetése alatt Bécs arisztokráciája rendezte és az ötletet a szöveghez Metternich Pasqualine hercegnő adta. Óriási sikere volt a balletnek, amelyet azóta Európában majdnem mindenütt előadtak; nálunk is igen nagy sikere volt. Balletjein kivül öt operettet szerzett és nagyon

HEGEDŰ készitési műterme = IV., Kossuth Lajos-u. 11. világhirű hegedümüvészek saját készitette új hegedüim felett igy nyilatkoztak: Az Ön által készitett új hegedű bármely régi mester által készitett hegedűvel versenyre kelhetnek, műtermünkben megtekinthetők. Finom régi és új összes vonós hangszerek és azok alkatrészei állandóan raktáron. Müvésziesen javitunk.

Régi hegedűt veszünk és cserélünk, **kedvező részletfizetésre szállitunk**

Árjegyzék ingyen.

Komáromi és Tóth

műhegedű-készitők.

Bosworth & Co.

LONDON, LEIPZIG, WIEN.

Zongoratanárok figyelmébe ajánlja:

Brück J. op. 40. 7. Concert-Etude.

Kessler és Moscheles etüdökkel párhuzamosan tanitandó. — Az 1. sz. a hires Staccato-Etude, melyet Paderewsky New-Yorkban játszott s 2 év alatt **négy kiadást ért el!** — Mindegyik szám külön koncert darab. —

Brück J. op. 39. Seelenstimmungen.

I. és II. füzet. Előadási gyakorlatok az V. évf. számára, Heller op. 45., 46., 47. helyett.

A Zene 1910., 1911. és 1912. évfolyamai bordó vászonkötésben 5 K beküldése ellenében portómentesen kaphatók a kiadóhivatalban.

sok vaudevillet, apróbb énekes bohózatot zenésitett meg. Müveiben alkalmazkodott a közönség izléséhez s ez volt sikereinek titka. Nálunk a Babatündér és a Bécsi keringő cimü balletjei kerültek szinre s mindaketto hosszú ideig állandó müsordarabja volt Operaházunknak. Az utóbbi években sok igaztalan mellőzés miatt teljesen visszavonult Bayer a szinháztól és abbahagyta a komponálást is. Régi vesebaja újult ki s tette tönkre munkaképességét. Hosszas gyötrődéseitől váltotta meg a halál. Temetésén képviseltette magát a bécsi Operaház és a császárváros minden nagyobb zenei intézete.

Herrmann László szatmárnémeti-i zeneigazgatót a székesfehérvári zeneiskola igazgatói székére meghivták.

Magyar zeneszerző sikere Bécsben. *Stojanovits* Péter, a kitűnő magyar hegedűművész és zeneszerző *Weingarten* Pál dr. zongoraművésszel együtt hangversenyt rendezett Bécsben. A hangversenyen *Auber* gordonkaművész és *Jellinek* Ferenc hegedűművész közreműködésével bemutatták Stojanovits új zongorahármasát és zongoranégyesét. Mind a két mű tartalmas, gondolatokban gazdag alkotás Melódiáik közvetlen hatásúak, harmoniáik változatosak, tématikus kidolgozásuk pedig mindvégig leköti a hallgatók figyelmét. Minden tétel után lelkes tapsokkal ünnepelték a szerzőt, ki mint hegedűművész is nagyon népszerű a császárvárosban.

A Debreceni vonósnégyes f. hó 6-án sikerült hangversenyt rendezett Szatmárott, melyen különösen a vendégművész: *Hammerstädt* János keltett nagy feltűnést nagyszerű zongorajátékával.

FELELŐS SZERKESZTŐ: SEREGHY ELEMÉR.

Cs. kir. szab. Amerikai Cottage-szivólégrendszerü

HARMONIUMOKAT

valamint európai rendszer szerint legolcsóbban szállit

PAJKR REZSŐ és Tsa

Budapest, X. ker., Delej-utca 25. sz.

(Tisztviselőtelep.)

Árjegyzék ingyen és bérmentve

Részletfizetésre 8 kor.-tól feljebb.

Tanerőknek és lelkészeknek külön százalék engedmény.

Bérmentes szállitás az utolsó vasutállomásig.

Pedálos harmoniumok

mindkét rendszer szerint és minden nagyságban, pontos orgonaméretekkel, templomok, szemináriumok részére és gyakorló-orgonák.

Kérjen árjegyzéket zongorák- és pianinókról.

GOTTSCHLIG ÁGOSTON

császári és királyi udvari szállitó,

rum-, likör-, cognac-gyáros, tea- □ □ nagykereskedő □ □

Budapest, IV., Váci-u 11.

a különlegességi tőzsde mellett.

Magyar, francia cognac, hollandi likőrök, cacao és csokoládék. Eredeti angol és francia teasütemény- és cukorkakülönlegességek. A legjobb tea- és kávébeszerzési forrás gazdag választékban. Kivánatra árjegyzék ingyen, bérmentve.

Központi iroda: Régi posta-utca 10.
Gyár: Kőbánya, Martinovits-tér 9.

STÉHLIK LAJOS

hegedükészitési műterme

BUDAPEST

VIII., JÓZSEF-KÖRUT 71. SZ.

Régi mesterhegedük szakszerű javitása. — Saját készitményű hangversenyhegedűk. — Finom vonók, álltartók, tokok, valamint a legkitünőbb quinttiszta húrok :: stb. állandóan kaphatók. ::

Hegedűt, zongorát harmoniumot ne vegyen mielőtt

Reményi Mihály

a m. kir. zeneakadémia házi hangszerkészitője

elsőrangu hangszer- és zongora-telepét meg nem látogatta.

Budapest, Király-utca 58.

Quinttiszta hangversenyhúrok. — Hegedűjavitások a legmüvésziesebb kivitelben. — Árjegyzék minden hangszerről különkülön kérendő.

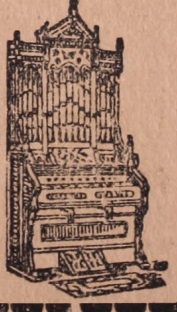

I arany, I ezüst és a milleniumi nagy éremmel kitüntetve.

A pécsi országos kiállításon állami arany éremmel kitüntetve.

Alapittatott 1867. évben.

Alapittatott 1867. évben.

Angster József és Fia

orgona és harmónium-gyár, Pécs.

A budapesti bazilika nagy orgonájának építői.

Ajánlják kitűnő hangu és erős szerkezetű légnyomatu és elektromos berendezésű

orgonáikat

a legjutányosabb árak mellett művészi kivitelben.

Raktáron kitünő hangu **HARMONIUMOK** minden nagyságban.

Elektromos fujtató készülékek.

Árjegyzéket kivánatra ingyen küldünk.

Rusznák és Türk könyvnyomdája, Budapest, VI., Király-utca 8. — Telefon 138—35.

54145

A ZENE

TUDOMÁNYOS ÉS MŰVÉSZETI HAVI FOLYÓIRAT

ÖTÖDIK
ÉVFOLYAM

WAGNER-SZÁM

1913 MÁJUS

ÁRA 40 FILLÉR.

NÉMETH JÓZSEF könyv- és zeneműkereskedése, Budapest, I., Fehérvári-út 15. Telefon 146—59.

TARTALOM:

Hauptmann Gerhart: Wagner Richard. — **Goldmark Károly**: Egyetlen találkozásom Wagnerrel. — **Baumgartner Alajos**: Bayreuth. — **Marion**: Három bemutató a m. kir. operaházban. — **Fligl József**: Zenei aforizmák. — **Dr. K. K.**: Berlini könyvszemle. — **Opera**: M. kir. operaház. — **Hangversenyek.** — **Tudósitások**: Berlin. Miskolc. Sepsiszentgyörgy. Szatmárnémeti. — **Irodalom**: Zeneművek. (Tatay Zoltán. „Apolló“ magyar férfikarok.) — **Zeneiskolai szemle**: Orsz. m. kir. zeneakadémia. Budavári zeneiskola. b. Forster Stefánia előkészitő tanfolyama. — **Hirek**: „Emlékezés Wagner Richardra.“ Nikisch Arthur — Wagnerről. Neumann Angelo — Wagnerről. Nietzsche és Wagner Cosima. Wagner levele Berliozhoz. Oroszországban tilos a Parsifal! Felsőmagyarországi Zenészszövetség.

NÉGY ILLUSZTRÁCIÓ.

Szerkesztőség és kiadóhivatal: BUDAPEST, VIII., József-körút 69. sz.

Egyes szám ára 40 fillér. Előfizetési ára egész évre 4 korona.

Első magyar villamos erőre berendezett hangszergyár

STOWASSER JÁNOS

csász. és kir. udvari szállító a m. kir. operaházi tagok, budapesti szinházak zeneakadémia, zenedék, az összes fővárosi iskolák, hadsereg stb. szállitója, a hangfokozó gerenda és a javitott Rákóczi-tárogató feltalálója.

GYÁR: BUDAPEST

II., LÁNCHID-UTCA 5. ÖNTŐHÁZ-UTCA 3.

Magyarország legnagyobb vonós- és fuvóhangszer-gyára

Ajánlja mindennemű saját gyárában készült hangszereit, ugyszintén húrokat és hangszeralkatrészeket. Hegedűk vonóval 8 K-tól. Harmoniumok 90 K-tól. — Tárogatók 70 koronától.

Tanerőknek kedvezmény.

Javitások a legművésziesebb kivitelben.
Árjegyzék kivánatra ingyen és bérmentve.

V. ÉVFOLYAM BUDAPEST, 1913. MÁJUS HÓ. 5. SZ.

A ZENE

TUDOMÁNYOS ÉS MŰVÉSZETI HAVI FOLYÓIRAT

Szerkesztőség és kiadóhivatal: BUDAPEST, VIII., József-körút 69. sz.

Egyes szám ára 40 fillér. Előfizetési ára egész évre 4 korona.

Wagner Richard.

Irta: **Hauptmann Gerhart.**

Eleget beszéltek és irtak már Wagner Richardról. Értékes és mélyértelmű, meg üres, semmitmondó dolgokat egyaránt. De ennek ellenére is ujra meg ujra meg kell törni a hallgatás csendjét, amely időnként az ő csodás egyénisége köré fonódik.

Ifju koromban Wagner valósággal megigézett; messze, nagyon messze állottam művészetétől és messze kellett is állanom, hogy a saját erőimet kifejleszthessem.

Később megerősödve tértem vissza művészetéhez. Ma már egészen más szemmel nézem azt, mint az ifjúkor varázsában. Ma müvészeti őstüneménynek látom, amely minden német művészetet, sőt még a zenét is megelőző korból származik. Távol áll tőlem, hogy Wagner Richardért német sovinizmusból rajongjak, mert ő épen úgy görög, mint német, épúgy ázsiai, mint európai. Oly mű, mint a tetralogia — eredet, fejlődés és teljesség dolgában — a világon egyetlen a maga nemében és talán az utolsó évezred leghatalmasabb műalkotása. A kulturának nincs vele dolga és viszont neki sincs a kulturával. A német Rajnával, a germán istenekkel és a Nibelun-

Közleményeink csakis a forrás megnevezésével vehetők át.

gokkal sincs dolga és mindezeknek a szép dolgoknak sincs vele. Nincs köze a kereszténységhez sem, habár teljességgel valami kinyilatkoztatásszerűség van is benne.

Aki meg akarja érteni, annak nem kell ebben a művészetben elmerülnie, sem teljesen elmélyednie. Mint a nagy, az örökké idegent és titokzatosat kell azt üdvözölnie. Ezt a művészetet — példaképen— a föld mélyéből előtörő, gőzölgő geyzírhez lehetne hasonlitani, amely valami ismeretlen, izzó anyagot vetve föl a föld gyomrából, az emberi lelket, amelyet belep — évezredek salakjától tisztára mosni és tisztára perzselni képes.

Egyetlen találkozásom Wagnerrel.

Közli: **Goldmark Károly.**

Egy hangversenypróbán láttam először Wagner Richardot.

Épen a „Tannhäuser“ nyitányát tanulmányozta és mindjárt kezdetben azt kivánta az első kürtöstől, hogy a korál első ütemeit kötöttebben játssza.

Egynéhány sikertelen kisérlet után igy szólt a kürtös: „Kérem Mester — ezt a részt nem lehet a kürtön kötve játszani“. „Hát kedves barátom“ — felelte Wagner — miért is volnánk mi tulajdonképen művészek?“

Ez a megjegyzés használt, mert a kürtös ezt a helyet aztán már kötve fújta.

Tudvalevő, hogy Wagner Richard a 60-as évek elején Bécsbe jött, hogy hangversenyeit vezesse. Bécsi tartózkodása idejében a közeli Penzingben lakott, — én pedig Bécs mellett Unter-St.-Veitben.

Egyik este olvasgatva sétáltam a mezőn. Már erősen alkonyodott, amikor két embert pillantok meg, akik kiáltozva közelednek felém. Azt hittem, hogy kissé be vannak csípve s épen ezért leültem egy kőre, hogy elhaladhassanak előttem.

Amikor közelembe értek, megismertem Wagner Richardot egyik ismerősöm kiséretében. Wagner volt az, aki annyira kiabált; erősen méltatlankodott amiatt, hogy a bécsi előadásban a Lohengrin egyik karát túlságosan gyors tempóban éneklik s ugyanakkor ő maga énekelte el a

kifogásolt részt úgy, amint azt énekelni kellett volna. Bemutatkoztam Wagnernek; s aztán elkisértük őt a villájáig. Utközben keservesen panaszkodott vigasztalan anyagi helyzete miatt.

Én akkor már ismertem „Tannhäusert", „Lohengrint" és Wagner utolsó hangversenyeiből a „Mesterdalnokok"-nak, a „Walkür"-nek meg „Siegfried"-nek egyes töredékeit s rajongó lelkesedéssel volt tele a lelkem.

Leirhatatlanul fájdalmasan hatott rám, valósággal a szivembe markolt, amikor ennek az embernek a panaszkodását kellett hallgatnom és bár gyűlölök minden érzelgő pózt, mégis a lelkemből röppent ki ez a megjegyzés: „De tisztelt mester, hát nem lel Ön minderre vigaszt nagyságának és halhatatlanságának tudatában?" „Oh hagyja ezt" — felelte ő — „mit ér mindez! Spontini haldoklott s bizony mindez cseppet sem volt kellemes neki; nem akart meghalni, védekezett, jajgatott; a halál közelléténck érzete megremegtette őt. És amikor Berlioz vigaszképen halhatatlanságára emlékeztette, — szomorúan fordult el, mondván: „Ne csináljon rossz vicceket".

Ez időtől fogva nem láttam többé Wagnert. Néhány héttel később megtörtént a „csodálatos esemény" — Lajos király felkereste őt, Wagner ezután már csak egyszer vagy kétszer jött Bécsbe; de a véletlen mindig megakadályozott abban, hogy vele találkozhassam.

Bayreuth.

Szemelvény *Baumgartner* Alajos hasoncimü művéből. (Zenetudományi könyvtár 13. sz. Ára 80 fillér.)

A drámáról való elmélkedései némi kiegészitést nyernek Wagner egy másik irásában, melynek *Közlés barátaimnak**) a cime. Egyebek között a dráma és a zene kapcsolatát fejtegeti benne behatóbban, de elégedetlenségét fejezi ki a szinházak viszonyaival és a közönség művészi érzéketlenségével szemben is.

Művészi lelke most még nagyobb művészi tettre készül: bejelenti, hogy még határozottabban fog a dráma utján haladni a Siegfrid hősi alakja körül fűződő mithikus művének megalkotásában, de azt is, hogy e művével teljesen fel akarja magát szabaditani a szinházak művésziet-

*) Eine Mittheilung an meine Freunde, 1851. Ges. Schr. IV. 230.

lensége alól. Mithoszát három teljes drámában szándékozik bemutatni, melyeket egy nagy előjáték vezet be. Tervét így fejti ki:

„Egy arra a célra meghatározott ünnepen egykoron három nap folyamán és egy előestén azt a három drámát az előjátékkal együtt szándékozom előadni: az előadás célját teljesen elértnek tekintem, ha nekem és művészi társaimnak, az igazi színművészeknek, majd sikerült e négy estén a nézőknek, akik szándékom megismerése céljából gyültek ott össze, ezt a szándékot igazi érzelmi (és nem kritikai) megértés céljából művészi-esen közöni."

Terve itt már teljesen világos, megtisztult, átgondolt, azzal a fantasztikus, fellengős ábránddal szemben, melynek még egy évvel előbb ad kifejezést egyik barátjához intézett levelében: „Ha valaha 10.000 tallérral rendelkezhetném, a következőt ütném nyélbe:" Itt (Zürichben), ahol épen vagyok és ahol egyik-másik dolog nem is olyan rossz, a város mellett egy szép réten deszkákból és gerendákból, nyers szinházat állítanék össze az én tervem szerint és csupán csak dekorációkkal és gépezettel látnám el, melyek a „Siegfried"*) előadásához szükségesek. Azután kiválasztanám a legalkalmasabb énekeseket és meghivnám őket hat hétre Zürichbe: a kart nagyobbrészt önkéntesekből állítanám össze (itt pompás hangok vannak és erőteljes, egészséges emberek). Igy hoznám össze a zenekart is. Ujévtől kezdve, szétmennének a kiirások és meghivások Németország összes ujságaiban a zenedráma összes barátaihoz, a szándékolt drámai zeneünnepély látogatására való felhivással: aki jelentkezik és erre a célra Zürichbe utazik, biztositott belépést nyer — természetesen, mint minden belépés — ingyen! Továbbá meghivom az itteni ifjuságot, Egyetemet, dalegyesületeket és a többit a meghallgatásra. Ha minden rendben van, e körülmények között a „Siegfried" három előadását rendezhetem egy héten belül: a harmadik után a szinházat leromboltatom és partituráimat elégettetem".

Wagner kitartó szivósággal, lelki erejének teljes megfeszitésével dolgozik a Niebelung-drámán: 1854 május 28-ikán kész a A Rajna Kincse partiturája, 1856. április végén A walkür-é; Siegfried másfél felvonása után Tristan és Isolde művét alkotja meg (1857—1859. augusztus 8. vagy 9.),

A Tristan és Isolde előadatására irányuló törekvések és a párisi Tannhäuser előkészitésével és előadásával járó izgalmak ismét nagy messzeségbe tolták el a Nibelung-zenedráma előadásának megvalósitását.

*) Wagnernek ekkor még csak a Siegfried-mondát felölelő egy műve lebegett szeme előtt: **Siegfried halála.**

A gondolattal azonban továbbra is foglalkozott: 1862-ben előszót ír a négy Niebelung-dráma kiadásába és ott két utat jelöl meg, miképen valósulhatna meg minden meglévő operaszinház nélkül négy zenedrámájának előadása. Az első utat abban látja, ha művészetkedvelő, vagyonos férfiak és nők adnák össze az első előadások költségeinek fedezésére szükséges összeget (ekkor ugyanis már arra gondol, hogy két vagy három évi ciklusban ismételné az ünnepi előadásokat), a másik ut pedig az volna, ha valamelyik német fejedelem valósítaná meg eszméjét.

„Vajjon találkozik-e ez a fejedelem? —" így végzi ezt a részt; egy utóiratszerű toldalékban azonban fájó kifejezést ad reménytelenségének, mikor ezt írja: „Nem remélem többé, hogy szinpadi ünnepi játékom előadását megélem: hiszen alig remélhetem, hogy időt és kedvet találjak kompozicióm befejezéséhez".

És álma, bár későn, mégis valóra vált. A művészlelkű II. Lajos (1845—1886) bajor király, ki rajongóan szerette Wagner műveit, az anyagi és lelki gondokkal küzködő mestert felkerestette és magához hivatta; 1864. máj. 4-ikén jelent meg először Wagner a király előtt.

A királyi támogatás lehetővé teszi, hogy Wagner ismét folytathassa zeneköltői munkásságát: elkészülnek a Nürnbergi Mesterdalosok (1867. okt. 20.), Siegfried (1871. febr. 5.) és Istenek alkonya (1872. febr. 9.). Másrészt pedig Wagner művei rendre szinre is kerülnek Münchenben: Tristan és Isolde 1895. jun. 10., A nürnbergi mesterdalosok 1868. jun. 21., A Rajna kincse 1869. szept. 22. és A walkür 1870. jun. 26.

II. Lajos király azonban azzal a gondolattal is foglalkozott, hogy külön szinházat építtet Münchenben Wagnernek a Nibelung zenedrámák számára; 1864. nov. 26-iki levelében erről a szándékáról és elhatározásáról már értesiti Wagnert, ugyanannak az évnek dec. 29-ikén pedig a hírneves Gottfried Semper (1803—1879) épitészszel értekezett az épitendő szinházról, melyet Wagner kivánságainak megfelelően a legtökéletesebb szinpadi berendezéssel, láthatatlan zenekarral és amfiteátrális nézőtérrel terveztek. Mikor azonban a terv a nyilvánosság elé került, hihetetlen zenebona támadt. Egyrészt az udvari körök fejtettek ki elkeseredett ellenállást a tervvel szemben, mert mindaddig a civilista fölöslegéből a királyi kabinet hivatalnokai bizonyos percenteket kaptak, most pedig a szinház költségei felemésztették volna a fölösleget, másrészt pedig a klerikálisok támadtak Wagnernek; a klerikális irányzat tehát itt is, a művészet jegyében és a haladás utján járó ügy, kicsinyesen elfogult kerékkötőjének bizonyult. „Szabadgondolkozó" és „protestáns" voltak a borzasztó nevek, melyekkel a klerikálisok Wagnert „megbélyegezték". A hajszának meg volt az ered-

ménye: Wagner helyzete tarthatatlan lett és 1865. dec. 10-ikén elhagyta Münchent — s a szinház ügyét eltemették.

Wagner a Luzern melletti Triebschenbe vonult vissza, ahol zenedrámáin dolgozott és ahonnan csak időnkint kereste fel Németországot; ugy hitte, hogy az egész Nibelung ciklust 1872-ben előadhatja, folyton a külön szinházat szem előtt tartva, melynek gondolatát különben a király sem ejtette el soha. Hogy azonban München nem az alkalmas hely, azzal mindketten tisztában voltak és Wagnerben mindjobban megerősödött az a gondolat, hogy valamely kis, csendes bajorországi város felelne meg legjobban a célnak. Valahogyan *Bayreuth* villant fel gondolatai között; ifjú korában futólag érintette ezt a nyugodt, komoly kis várost és igy mélyebb emlékei nem maradtak meg róla. Igy tehát inkább találomra érdeklődött a város iránt 1870. március eleje körül. Ekkor tudta csak meg, hogy Bayreuthban egy régi operaszinház is van igen nagy szinpaddal, ami még inkább felkeltette figyelmét és most már az a gondolata is támadt, hogy ez a szinház szolgálhatna művészi céljainak. Különböző okok miatt azonban csak a következő évben kereshette fel a várost. 1871. ápr. 5-ikén érkezett Bayreuthbe, hogy szemügyre vegye az operaházat. Közvetlen, hivatalos összeköttetésbe ekkor még nem lépett a hatóságokkal, de mindenhol a legszivesebb fogadtatásban részesült. Az operaházról azonban le kellett mondania: a szinpad ugyan alkalmasnak mutatkozott zenedrámáinak előadására, de rendkivül kicsiny nézőtere, melyet nem lehetett volna megnagyobbitani, mert ekkor a szinház az utcát szűkítette volna meg, meghiusitotta az ebbeli reményeket. Értelmes és előzékeny emberekkel folytatott eszmecsere folytán azonban mindinkább megérlelődött Wagnerben az a gondolat, hogy Bayreuthban épitteti saját szinházát, melyhez valamelyik környékbeli halom mutatkozott volna alkalmasnak. Három napi ott tartózkodása nem vezetett ugyan végleges határozatra, de a nov. 11-én megindult levélbeli érintkezés ujra lenditett valamit az ügyön, ugy hogy dec. 14-ikén hivatalosan megtekinthette a Bayreuthtől keletre egy kis hegyi fensikon fekvő telket, melyet a város neki felajánlott. December hó folyamán azonban más telket határoztak meg, amit 1872. jan. 8-ikán Wagner tudomására hoztak; az új hely: Bayreuthtől északra, a „Bürgerreuth“ alatti erdős hegyi fensik alkalmasabbnak mutatkozott, amiről Wagner jan. 31-ikén személyesen is meggyőződhetett. Febr. 3-ikán már elhagyta a várost, de e rövid időközben minden dűlőre jutott: a telekben véglegesen megállapodtak és vállalkozásának megvalósitására, a pénzügyi műveletek megindítására megalakult az állandó igazgató-tanács. A patronátus-egyesület 300.000 tallérban (1.080.000 K.) állapitotta meg az ünnepi játékok

költségeit, mely összeget 1000 drb 300 talléros (1080 K.) patronátus-részjegy kibocsátásával szándékozott megszerezni. Minden részjegy egy-egy helyet biztositott tulajdonosának a Niebelung-zenedrámák háromszori előadására.

Wagner 1872. ápr. 24-ikén érkezett Bayreuthbe állandó tartózkodásra; ápr. 29-ikén tették az első kapavágást a szinház mai helyén:

1872. máj. 22-ikén, Wagner 59-ik születése napján, folyt le nagy ünnepségek között az *alapkőletétel.* A szokásos tárgyak közé II. Lajos Király távirati üdvözletét és Wagnernek e néhány sorból álló kézirati okmányát zárták le:

Hier schliess' ich ein Geheimniss ein,
Da ruh' es viele hundert Jahr':
Solange es verwahrt der Stein,
Macht es der Welt sich offenbar.

(Forditásban:

Lezárom im' a titkomat,
Nyugvásra sok száz éven át:
S amit a kő itt tartogat
Világ megérti nyilt szavát.)

Otto Brückwald, altenburgi udvari épitőmester vezetése alatt folyt az épitkezés elég viszontagságos, sokszor szinte válságos időkben; 1873. aug. 2.-ikán megérték a falegyen ünnepséget. Ujabb kellemetlenségek, pénzügyi nehézségek azonban a végleges befejezést az 1876. évre tolták ki. A pénzügyi zavarokon II. Lajos Király segitett 300.000 márkára rúgó hitel nyujtásával, I. Vilmos császár pedig 25 patronátusi részt jegyzett; de Wagner maga is szerzett pénzt hangversenykörutján, melynek keretén belül Pesten is rendezett nagyszabású hangversenyt Liszt Ferenc és Richter János közreműködésével 1875. márc. 10-ikén.

Az 1875-iki junius végén összegyülekeztek a művészek Bayreuthben, julius és augusztus folyamán pedig folytak a próbák. Az uj szinházban aug. 1-jén volt az első próba A Rajna kincse két első jelenetéből. Mikor Wagner a szinházban megjelent, a zenekar a Walhalla-motivumot játszotta és Franz Betz Wotan szavaival fogadta őt:

Im' áll a csodás alkotás
A mennyek vára magas tetőn!
Oh mi bűvös büszke lakom!
Áll, ahogy' áhitám!
Rajt' mi fönség s fény vagyon:
Úgy ragyog, úgy rezeg!

Mindennapi próbák alatt (délelőtt csak zenekarral, délután énekesekkel is) kidolgozták mind a négy művet és aug. 12-ikén befejezték azokat. Azután Bayreuth ismét jellegzetes csendjébe merült.

Az első ünnepi játékok.

Sokoldalú és fáradhatatlan munka közben közeledett az 1876. év nyara. Három nagy ciklusban folytak ujra a próbák: az első jun. 3—11., a második jul. 14—26., a harmadik jul. 29.—aug. 4. időközökben.

Aug. 6-ikán este tartották meg a Rajna kincse főpróbáját, azután mindennap egymásután a többi zenedrámáét.

1876. aug, 13. vasárnap, este 7 órakor volt:

A RAJNA KINCSE

bemutatója.

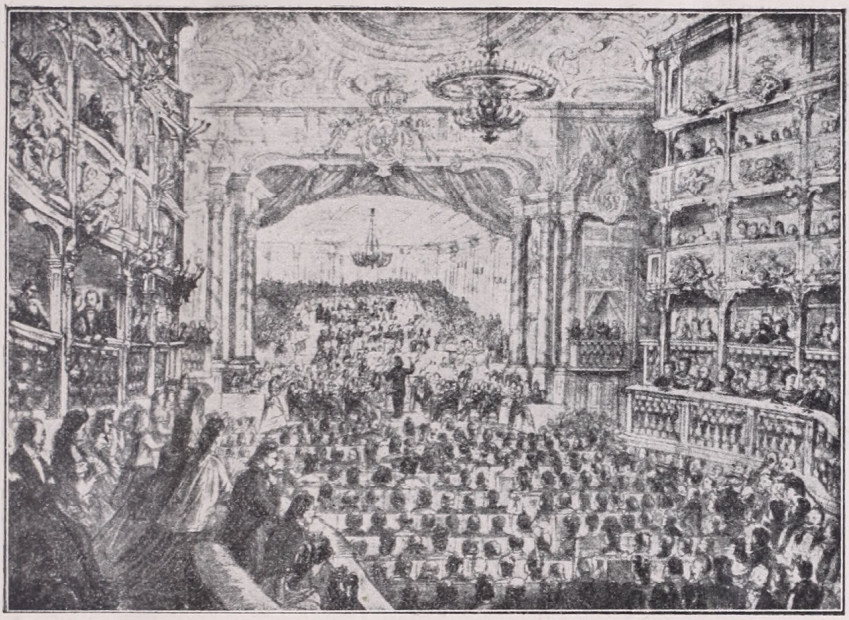

Európa minden országából és Amerikából is tódult a közönség a nagy jelentőségű előadásra; I. Vilmos német császár, sok német nagyherceg és hercegnő, egy orosz nagyherceg, II. Pedro braziliai császár is megjelent. Áhitatos csendben várta a közönség a zenedráma megszólalását. Richter János vezényelte a művet. Az egyfolytában előadott zeneműmegigézte a közönséget, egyes jelenetei pedig érezhetőleg mélységes hatással voltak. Mikor a függöny legördült, a tetszés nyilvánitása elemi erővel tört ki; alig távozott valaki a szinházból, mindenki Wagnert hívta. A mű szerzője azonban ellensége lévén minden dolognak, mely a művészeti hatást rontani alkalmas, nem jelent meg a függöny előtt és intencióinak megfelelően a művészek sem tették ezt.

Másnap, *1876. aug. 14., hétfőn*

A WALKÜR

került szinre, melyet szintén a legnagyobb lelkesedés kitörése kisért.

Beetz énekesnek, a Wotan személyesitőjének múló indiszpoziciója miatt

SIEGFRIED

első előadása egy napi halasztással *1876. augusztus 16-ikára, szerdára* esett; Siegfried és Brünhilda szerelmi jelenete a végletekig fokozta a közönség tetszésének nyilvánitását.

SIEGFRIED (Bayreuth)

A legmélyebb, legmegrázóbb hatást azonban az

ISTENEK ALKONYA

tette a hallgatóságra

1876. aug. 17-iki (csütörtöki)

első előadásán. A szűnni nem akaró hivásokra ez estén megjelent Wagner a függöny előtt és néhány tömör szóban kifejezte a történtek művészeti jelentőségét.

Aug. 18-ikán este a szinházi vendéglőben vagy 700 ember gyűlt össze ünnepi vacsorára Wagner tiszteletére.

A mester ez alkalommal hosszabb beszédben adott kifejezést érzelmeinek, szándékának, művészeti programmjának, melynek keretében azt a javaslatot tette, hogy ez ünnepi játékokat évenkint megismételjék. Wagner után Duncker képviselő beszélt; a lelkes hangulathoz viszonyitva kissé szárazon fejtegette a művészetnek a politikai pártok mozgalmai között való kiegyenlítő és összekapcsoló szerepét, amiben az államra és a szociális életre ható jelentősége rejlik. Annál nagyobb hatást tett Apponyi Albert grófnak lendületes, tüzes, teljesen a művészet megértésétől áthatott beszéde, melyben Wagnert mint Siegfriedet ünnepelte, aki, mivel a félelmet nem ismerte, a tragédiát leghatalmasabb mivoltában felébresztette az álomból, melybe

merült; beszédét befejezve, Brünhilda szavaival üdvözölte a mestert: „Heil dir, Siegfried, Wecker des Lebens, siegendes Licht! (Üdv néked, Siegfried, életre keltő, győzelmes fény)".

Augusztus 20., 21., 22. és 23. napjain folyt le a Nibelung gyűrűje második és aug. 27., 28., 29. és 30. napjain pedig a harmadik ciklikus előadása.

Az 1877. év januárjában, miután Wagner olaszországi téli utjáról, melyet ugyan a bayreuthi ünnepi játékokból eredő nagy deficit eléggé megzavart, visszatért, ismét munkához látott: kidolgozta a már 1865-ben papirra vetett Parsifal-vázlatot és április 19-én már befejezte a költeményt. Miután junius 4-ikéig még némi simitást végzett azon, augusztus elején az új mű zenei kompozicióját kezdte meg és szept. 27-ikén kész volt az előjáték; az egész mű zenéje 1879. ápr. 25-ikén fejeződött be. Miután a következő évben ismét II. Lajos király simitotta el a pénzügyi nehézségeket, a következő év nyarán a próbák folytak és a

PARSIFAL

első előadása *1882. jul. 26-ikán* (*szerdán*) folyt le. Ezután nagyjában minden másodnap következett a Parsifal egy-egy előadása; aug. 29-ikén

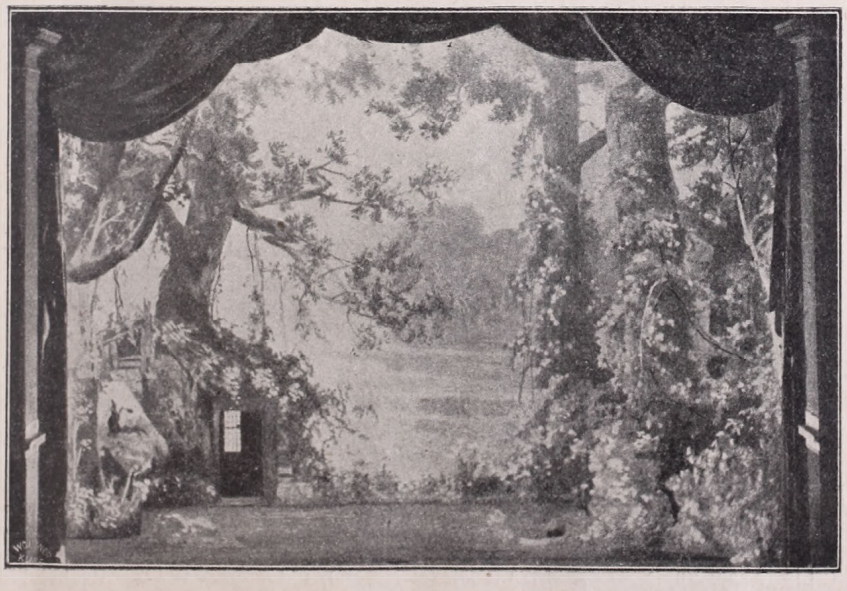

PARSIFAL (Bayreuth)

(kedden) volt a 16.: az utolsó előadás. Különös sorsszerűség minden tekintetben *utolsóvá* avatta ezt az előadást. Hermann Levi (1839—1902), az összes Parsifal-előadások karnagya ezen az előadáson annyira beteg volt, hogy Wagner, ki a III. felvonás folyamán a zenekarban tartózkodott, a változás zenéje után, bár szintén betegen, maga vette át a vezénylő pálcát és az előadást végig vezette.

1883. febr. 13-ikán Wagner meghalt és így az 1882. aug. 29-iki Parsifal-előadás az utolsó volt, melyet Wagner vezényelt, az utolsó, melynek tanuja volt.

Az 1883-iki és 1884-iki bayreuthi Parsifal-előadások a megemlékezés csendes ünnepei voltak. 1886-ban azonban uj, eleven erővel támadt fel Wagner művészete, amikor Tristan és Isolde és Parsifal került felváltva szinre, majd 1888-ban A Nürnbergi mesterdalosok és Parsifal, 1889-ben pedig mind e három mű. 1891-ben Tannhäuser-t vették fel Parsifal-lal felváltva a műsorba. 1892-ben mind e négy mű alkotott nagy művészeti ciklust. 1894-ben Lohengrin váltakozott Parsifal-lal, 1896-ban pedig A Nibelung gyűrűje szólalt meg ismét húsz évi hallgatás után váltakozva Parsifal-lal. 1901-ben A Bolygó hollandi került Bayreuthban először szinre A Nibelung gyűrűje és Parsifal mellett; 1902-ben ugyanez ismétlődött. Azóta bizonyos állandó műsor állapodott meg: 20 előadás közül 8-at vesz igénybe A Nibelung gyűrűje kétszeres ciklusa, 7-et Parsifal, 5-öt pedig Wagnernek egy-egy másik zenedrámája, mely 1904-ben Tannhäuser volt 1906-ban Tristan és Isolde, 1908-ban és 1909-ben Lohengrin, 1911-ben és 1912-ben pedig A Nürnbergi mesterdalosok.

Három bemutató a m. kir. operaházban.

— 1913. május 3. —

Az operai vezetőség művészi csődjét beismerve egy-egy estén két sőt három bemutatóval hozakodik elő a — tizenkettedik órában. Ha kvalitásban nem is, kvantitásban gondolja igazolni buzgó „működését“ fenhatósága előtt, amelynek hozzáértése kimerül a számadatok felülvizsgálásával.

Az idei évad felelőtlen tévelygéseit méltán tetőzte be a mai est, csupa elkésett, részben nem szinpadra készült művekkel és egy javarészt apokrif Mozart aprósággal.

Sorrendben a francia ujdonság volt az első és pedig:

A tékozló fiu

Lirai dalmű egy felvonásban. Szövegét irta A. Guignaud. Zenéjét szerzette Claude Debussy. Fordította: Hevesi Sándor. Vezényelte: Rékai Nándor. Rendezte: Hevesi Sándor.

Lia, Azael anyja — — M. Medek A. | Azael, fiatal galileai — Székelyhidy
Simeon, Lia férje — — — Szemere.

Debussy ifjukori kántátéjáról két évvel ezelőtt a zeneakadémiában történt bemutatója alkalmával már megemlékeztünk. Ott volt a méltó helye az előadásnak. Szinpadra csak zenei analfabéták vihetik, akiknek a Pelleas és Melisande műsorbaiktatása persze kényes feladat. A mai bemutatón is *Székelyhidy, Medek* és *Szemere* énekeltek, mindhárman meggyőző közvetlenséggel és eminens művészettel. Debussy őszinte, meleg muzsikája ma is tetszett a közönségnek. A szöveget *Hevesi* mulatságos járatlansággal fordította.

Utána magyar ujdonság következett:

Báthory Erzsébet

Zenedráma egy felvonásban. Szövegét irta és zenéjét szerzette: Szeghő Sándor. Rendezte: Hevesi Sándor. Vezényelte: a szerző.

Báthory Erzsébet — — Szamosi E.	Praelatus — — — — — Budai
Thurzó, nádor — — — Gábor	Hadnagy — — — — — — Juhász
Itélőmester — — — — Ney	Várkapitány — — — — — Kertész

Fickó, Erzsébet szolgája — Hegedűs

Báthory Erzsébet Csejthe várában él és bűnös szenvedelmének áldozza föl a várban élő leányokat. Ólomkorbácscsal korbácsoltatja őket, vérükben fürdik, mert a szüzek kiserkedő vérének láttára gyönyörűséget érez. Zsoldosai a cinkosai, akiknek a számára azonban üt az itélet órája: a király Thurzó nádort kiküldte a megfenyitésükre. A nádor meg is érkezik hadával, talán meg is bocsájtana Báthory Erzsébetnek, akit szeretett valamikor, de Báthory Erzsébetben ismét föltámad a bűnös vágy és mégegyszer ráereszti zsoldosait az összekötözött lányokra. A zsoldosok ólomkorbáccsal verik, kínozzák a lányokat és végül a nádor szemeláttára fölkoncolják az áldozatokat. A nádor örökös rabságra itéli Báthory Erzsébetet.

Ezt a rémdrámát a szerző zenében jobban hozta szinpadra, mint szövegben. Mert Rékai elsősorban is zeneszerző és ezt operájával be is igazolta. Szövegébe olyan momentumokat vitt be, ami saját zenei hivatásának megfelel. Hogy szerző kvalitásos zenészeink egyike, azt ma szintén bebizonyitotta. Mindig a drámai stilus magasságában szárnyal és gondolatai magas zenei nivón hullámzanak. A zsoldosok bordala és a kettős (Báthory Erzsébet és Thurzó között) a legsikerültebb részei a kis zenedrámának. Rékai nagy technikai készültsége természetesen köntös ahoz, hogy nagylélekzetű zenekari hullámzásoknak kifejezést adhasson.

Hogy a hüpermodern iskola hibái ebben a zenedrámában is megvannak, annak inkább a divat az oka, mint a szerző. Az opera veze-

ősége jól teszi, ha bemutatja azt, hogy nekünk is vannak kvalitásos zeneszerzőink. Nem kétlem azt sem, hogy ennek az ujdonságnak külföldön lett volna sikere és nem itthon, ahol a magyar zeneszerzők presztizsét a néhai rezsim tökéletesen aláásta, úgy, hogy a mi közönségünk ma mindent (zeneszerzőt, előadót is) a mi az operában előadásra kerül, még előadás előtt boykottál. A vezetőség lelkét nyomja az a közöny, a mellyel az ujdonságot szinre hozta. A zenekart kivéve minden gyatra volt. *Szamosi, Gábor, Ney* és a többiek már régen nem tudnak énekelni. Ily együttest csak egy humoros vagy rosszindulatú rendező állíthat össze.

A rendezésben egyébként is sok maliciát láttunk, a tömegek lomhán mozogtak, a szereplők kedvtelenül játszottak. Kevesebb selyem kosztümöt, több művészetet!! Feladata magaslatán csak a zenekar állott, melyet a szerző maga vezényelt. Sajnos, kis számu közönség tapsolt a szerzőnek, a hivatalos zenevilág távol maradt a premiertől. Hja! Rossz előadás világraszóló művet is agyonüt!

Befejezésül a Mozart apróság állott ezzel a cimmel:

Ámor játékai

Vig ballet egy felvonásban. Irta: Mozart. Szinpadra alkalmazta: Hevesi Sándor. Koreográfiáját szerzette és betanitotta: Guerra Miklós. Vezényelte: Rékai Nándor.

Mint a bevezetésben irtuk, a bemutatott Mozart-ballett (?) zenéje jórészben apokrif.

A rendező által meghamisitott szöveg ennyi:

Ámor jókedvében fölébreszt egy csomó meisseni porcellánfigurát és mulatságos dolgokat művel velük. Előbb összeállítja a párokat, aztán összecseréli a szerelmeseket, mindenféle zavart és komédiát csinál. Végül megelégeli a mulatságot és ujra megmerevíti a porcellánfigurákat.

Az apró, bohókás jeleneteket filigrán zene kíséri, amelyre rég elnyűtt balletfigurák táncoltak a szinpadon.

A mai szomorú est remélhetőleg megpecsételte a sötétben tapogatódzó uj rezsim sorsát. **Marion.**

LAVOTTA RUDOLF: Általános zenetörténet. Ára 1 kor. 50 fill. Kötve 2 korona.

Zenei aforizmák.

A művész tárgyának szivébe helyezi magát, a dilettáns pose-ba vágja magát előtte.

*

A zeneművészet helyes gyakorlását, valamint annak igazi méltánylását legjobban elősegiti — egy rajongó természet.

*

A zeneművészetnek nemcsak törvényei, de titkai is vannak.

*

A dilettánst képességei és hajlamai uralják, a művész ura eszközeinek.

*

Minél szebben tükrözi vissza a művészet az ihletet, annál inkább megszépiti nekünk magát a művészetet.

*

Egy jó iparos hasznosabb tagja a társadalomnak, mint egy tökéletlen művész.

*

A tehetség inspirációt keres, a lángész megtalálja azt.

*

Ha sokan nem szenvednének azon rögeszmében, hogy a művészet bármely mesterséghez hasonlóan elsajátitható, akkor kevesebb műkedvelőnk, de annál több igazi művészünk lenne.

*

Az élet kevéssel beéri, a művészet nagyigényű.

*

Egy kiváló produkció a művészetben egyenértékű egy jó tettel az életben.

*

Egy zenemű, valamint annak előadása olyan legyen, mint egy szép épület. A zeneköltő az épitész, a reprodukáló művész az épitőmester.

*

A művészetet soha se lenne szabad kenyérkeresetté lealacsonyitani.

*

Az az igazi poézis, mikor a szó hanggá lesz, a hang pedig szóvá.

—

Berlini könyvszemle.

Az egész művelt világ számára irta Paul *Bekker*: „*Beethoven*“ c. művét. (Schuster és Loeffler kiad. Berlin. Ára 25 márka.) Annyian irtak már róla, annyi elismerést aratott már, hogy én újabb kritikai méltatástól tartózkodni kénytelenülök. Inkább megpróbálom visszaadni röviden a benyomást, melyet ez az olvasmány reám gyakorolt. A Beethoven literatura ismeretesen hatalmas. A biografikus munkákon (Nottebohm, Thayer, F. G. Wegeler és Ries Ferd., Schind-Marx A. B. stb.) kivül is, egy egész Beethoven-könyv-bibliothékával rendelkezünk, mely irások az „ő“ személyiségének studiumaival, alkotásaival — magyarázva, elmélkedve — kronológikus kifejtésekkel, analizissel foglalkoznak. Bekkernél azonban a „facit“ a fő. Az ő tisztult biráló-ereje keresztül hatol az anyagon s a dolgok mélyéig látó szemmel vizsgál mindent. A *mai muzsikus* a legmagasabb szeretettel és becsüléssel áldoz: a saját kora felett messze tekintő herosnak, anélkül azonban, hogy vak bálványimádásba sülyedne; megvilágitja úgy az embert, mint a zeneszerzőt és mindenekfelett az

egész, hatalmas *művészeti fogalommá* vált „Beethoven"-t formatökélyes, kritikus-esztétikus irályban. És *ahogy* szerző ezt teszi, azt még senki sem próbálta ő előtte. Ha citálni akarnék a kifejezésteljes „mondások"-ból, se vége, se hossza nem lenne. A mű két részre van osztva s a függelékekkel együtt 488 oldal a szöveg. Kép, rajz, lithografia és fakszimilék 160 oldalt foglalnak le. Az első rész: „Beethoven mint ember" cimet viseli. „Beethoven mint zeneköltő" az alapideája a második könyvnek, a pompás fejezettel: „A poetikus eszme", melyhez értekezések csatlakoznak, a zongoraművek, nyitányok, énekkompoziciók és kamarazenei alkotásokról. Az első függelék Beethoven életét, a második műveit adja tabellarikus áttekintésben. A szerző igy zárja az előszót: „Bár ne értenék félre!" — Nos, ettől nem igen lehet tartani, mert a komolyan gondolkodó olvasó nem teheti le kezéből e könyvet teljes, magas kielégülés nélkül, nem teheti le anélkül, hogy ne lenne elismeréssel a szerző jólneveltsége, kiváló kvalitásai iránt. Aki a mesternek egy valódi áhitatos órát akar szentelni, nyissa ki e könyv valamelyik fejezetét s hatoljon az iró segélyével Beethoven szivének legelrejtettebb zúgaiba, lelkének mélységes mélyébe . . . Merem állitani, hogy az, ki ezen, a maganemében egyedüli munkát elejétől végéig odaadással elolvasta, meg fogja találni a szellem felséges gazdaságai áldásának hasznát és mély megindulásban fogja érezni: „Ez Beethoven!"

—

C. *Fuchs*: „Taktus és ritmus a korálban." (Schuster és Loeffler kiad.) A Danzig-ban (Szt. Péter és Pál templ.) működő orgonista a legaprólékosabb részecskéjéig uralja matériáját és 300 nagy oldalon ir, a legalaposabb módon. Érdeklődők, kik számára ezen mű belemerülő tanulmányozása igen ajánlható, bizonyára örömet fognak lelni benne.

—

Eugen *Feuchtinger:* „Die Kunststimme" c. művében 79 oldalon terjeng a hangszálagok, a száj és torok részek fiziológikus tulajdonságai magyarázásával és — oly kimeritő alapossággal ir, hogy még egy anatomiát tanuló medikusnak is bizonyára érdekes lehet . . . Befejezésül egy „Irányitást a gégefő magánúton való kiképzésére" is ad szerzőnk „mindazok számára, kik akár mint énekesek, akár mint szónokok, egy kellemesen csengő, tömör, erős hang birtokába szeretnének jutni." Dacára állitásának, mely szerint az e műben adott gyakorlatok *mindenkinek* teljes, szép hangot adnak, úgylátszik a nyert eredmények nem éppen a legkedvezőbbek lehetnek, mert egy később ráragasztott cédulán kijelenti Feuchtinger úr, hogy mivel „a fenn adott gyakorlatok többnyire tévesen értelmeztetnek", meginvitáltatnak hát az érdeklődők egy: a szerző lakásán tartandó speciál kurzusra . . .

—

J. F. *Mosel*: „Versuch einer Aesthetik des dramatischen Tonsatzes." Bevezetéssel és magyarázatokkal ellátva újólag kiadta Dr. Eugen Schmitz. (Dr. Heinrich Lewy kiad.) Mosel e rég elfogyott művének újbóli közrebocsátásával elvitázhatatlan érdemet szerzett Dr. Sch. A műből világosan kitűnik, hogy Wagner R. reformtervei, melyek utolsó nagy zenedrámáiban csúcsosodtak ki — nem is olyan egyedülállók. Mosel, *Gluck*-nak lelkes rajongója, könyvecs-

kéjében kitűnő nézetekhez jut, melyek e mestert — legalább is theoretikusan — direkt Wagner előhirnökének mutatják be. Úgy a bevezetés, mint a magyarázatok, irójuk nagy szakképzettségét tanusitja.

—

A zenemuzeum és lexikonszerűség egy fajtája a *Kanth* Gusztáv által közrebocsátott mű: „A zenetörténelem képes atlasza Bach-tól Strauss-ig." (Schuster és Loeffler kiad. Ára 12 M.) Amennyire csak lehetséges volt a képanyag-forrásokat előkutatni, megtörtént. A régi mesterektől egy egész sor kéziratot, portrét, egyéb képet találunk. Bach-al nagyot nő a szaporodás. 248 oldalon valóságos képgarmada tódul az olvasó szeme elé. Mint az előszó is mondja: „a 350 év tarkán mozgó muzsikális életét másfélezer kép, arckép, medaillon, plakett, sziluett, karrikatura, maszk, szülőház, szinházműsor — mint panoráma tárja elénk." A beosztás históriai nézőpontból iskolák és csoportok szerint eszközöltetett. A portrék mellett rövid biografikus jegyzetek könnyitik a tájékozást. Különösen értékes anyag van felhalmozva a Bach, Händel, Haydn, Mozart, Beethoven, Schubert, Mendelssohn, Schumann, Berlioz, Liszt, Wagner, Brahms, majd: „A francia-olasz opera interpretálói", „Mendelssohn követői", „A férfikórus", „Az ujkor énekkar-kompoziciói", „Az ujkor operakomponistái", „A szinfonikus alkotások, a dal, a kamarazene a jelenkorban", „A külföld", „Richard Strauss", „Ifju München", „Ifju Wien" c. fejezetek és a függelék. Ez a képes atlasz nem csupán oly mű, melyben állandóan érdekkel lapozgathatunk, hanem áttekinthetősége, sokoldalusága némileg hidat képez a zenetörténelem kincseihez.

A *Wagner* R. összes iratai és költeményeihez tartozó *pótkötetben*, melyet Prof. *Sternfeld*, a berlini histórikus most ad ki, a Wahnfriedi archivumból, valamint más forrásokból előkutatva, egy egész sereg *közrebocsátatlan* ifjukori vázlat adódik át a nyilvánosságnak. A mester *első* befejezett operájának (Feen) szövegét, mely egy Gozzi-mese után van átdolgozva, a bajor korona birtokában levő partiturából Sternfeld egészitette ki. Igen érdekes a *második* ifjukori opera (A szerelmi tilalom vagy a palermoi novicia) eddig ismeretlen szövege. Az 1834-ben, Teplitzben készült szöveg Shakespeare: Szemet szemért-jének egyszerűsitett átdolgozása. Egy másik itt közölt operavázlat: Bianca és Giuseppe, 1836-ban Scribe számára volt tervezve. 1842 nyarán irta Wagner azt az operakönyvvázlatot, melyet először is az akkori drezdai kollegájának, C. G. Reissigernek, majd később barátjának, J. Fr. Kittlnek, a prágai konzervatórium direktorának ajánlott. Egy másik, először itt közölt szövegből egy két felvonásos opera lett volna, de Wagner abbahagyta a komponálást, mert mint *maga mondja*, észrevette, hogy *„à la Adam"* kezd irni! Anyaga az ezeregyéj-meséiből van véve s cime: „Männerlist grösser als Frauenlist oder die glückliche Bärenfamilie." Találunk még e műben egy kicsiny töredéket az *„I. Frigyes"* c. öt felvonásos operából (a Wahnfriedi archivumból most először közrebocsátva). Wagnernek Párisban megkezdett ónémet történelmi-studiumai, a középkor hatalmas császárjához, *Barbarossa Frigyes* vezették őt, kiben is a mondabeli Siegfried históriai megtestesülését vélte feltalálni. *E műben merül fel először a motivum!*

Dr. K. K.

Opera.

— 1913. április. —

M. kir. operaház.

A mult hónap eseményeit néhány vendégszereplés képezte. — 4-én *Langaard* Borghild énekelte nagy sikerrel Brünhilda szerepét a Siegfriedben. Megjelenése, játéka, énektudása ragyogó bizonyitékai annak, hogy vérbeli stilusos Wagner-énekesnő. 9-én a Walkür Brünhildá-ját énekelte *Langaard*. Drámai ereje ezuttal is megrázó, magával ragadó volt. *Anthes* kitűnően diszponálva adta Siegmundot. 16. *Martinelli* Giovanni a Toscában mutatkozott be Cavaradossi szerepében, a cimszerepet *Langaard* énekelte. Sokat vártunk ez előadástól, amely semmi különöset nem nyujtott. Az est fénypontja *Takács* Scarpiája volt. Martinelli kitűnő és széphangu fiatal tenorista, akinek játéka azonban meg sem közelitette Anthes felejthetetlen művészi alakitását. 17-én *Tango* Egisto vezetése alatt felujitották a Rigolettót, melyben a cimszerep *Rózsá*-nak volt kiosztva, *Székelyhidy* (herceg), *Sándor* Erzsi (Gilda) és *Szende* (Sparafucile) voltak a partnerei. Készséggel ismerjük el a művészi eredményt, amely a repriz áttanulásának köszönhető. (Mindenesetre indokoltabb a multkori agyonpikturázott Trubadur repriznél.) Az érdem azonban kétségtelen Tango-é akinek tiszteletreméltó művészi érzéke van, bár nem osztjuk németes alaposságát. A zenekar remekelt pálcája alatt. Rózsának csak ambicióját dicsérjük, mig Székelyhidy és Sándor Erzsi tökéletes művészetükkel elragadták a közönséget. 19. Az Aida mai előadásán *Langaard* helyett *Medek* Anna énekelte Amneris szerepét — próba nélkül. A merész vállalkozás nagyszerűen sikerült a kitűnő művésznőnek. Radamest *Martinelli* énekelte. Kissé nagy feladat volt a fiatal tenoristának s ha nem is nyujtott rendkivülit, szivesen hallgattuk. Az estét szokatlan kinos pisszegés zavarta állandóan, amely *Szamosi*-nak szólt, aki botrányosan rosszul énekelt. Az előadás különben sem tartozott a jobbak közé.

—

Hangversenyek.

— 1913. április. —

13. *Waldbauer-Kerpely vonósnégyes.*

Mozart: négyes (A-dur) 5. sz.
Volkmann: trio (b-moll) op. 5. (Zongora: *Kéri-Szántó* Imre.)
Beethoven: négyes (F-dur) op. 59. 1. sz.

Bucsuzóul klasszikus programm hozott műélvezetet. A csupa jól kipróbált mű jó előadása a szépszámu hallgatóságból zajos tetszésnyilvánitásokat csalt ki. Waldbauerék megérdemelt elismerésképen, óriási babérkoszorut kaptak. Az immár európai hirű négyes-társaság dicsőséget szerzett a magyar névnek külföldön is. A vendég *Kéri-Szántó* Volkmann-triójának zongora szólamát stilusosan játszotta, de jó lett volna a zongora rikitó keménységét diszkrétebb játékkal ellensulyozni. **P.**

16. *Schmidthauer Lajos orgonahangversenye.* — A budavári koronázó templomban magas nivóju orgonahangversenyt rendezett *Schmidthauer* Lajos Galuppi, Haydn, Reger, Lavotta, Bossi és saját műveiből. A hang-

verseny fénypontja Bossi hatalmas a-moll orgonahangversenye volt, melyet *Lavotta* Rudolf lendületes vezénylete alatt kiváló műkedvelőkből alakult fegyelmezett zenekar kisért. Schmidthauer művészetét ma már nem kell felfedeznünk. Ezuttal sem regisztrálhatunk mást, mint hogy pályája zenithjén van, akit mindenki szivesen és élvezettel hallgat. Ezt igazolta a Mátyás-templomot zsufolásig megtöltő közönség is, melynek soraiban a fiatal főherceg, Lukács minister és több előkelőség foglalt helyet. Az orgonaszámok közt *Odry* Lehel *Bogisich*: Boldogasszony anyánk c. dalát énekelte, *Budanovich* Mária pedig egy Gluck és egy Vavrinecz-dalt énekelt; mindketten előkelő művészettel. *Löblovitz* Béla gyönyörűen játszotta Lavottának hegedűre irt Legendáját, diszkrét orgona- és zenekar kiséret mellett. **(i. n.)**

29. *A budapesti városi énekkar* bemutatkozása kellemes meglepetést keltett a zenei körökben. Örömmel üdvözöljük mi is *Sztojanovits* Jenő ujabb vállalkozását, mely egyre intenzivebben érzett hiányt — az oratorium-kultusz hiányát — lesz hivatva pótolni. Első szereplésük hozzáértő, komoly munkának igazolása, melynek rövid időn belül meg kell teremnie méltó babérait (reméljük, ezt **is** csak nem intrikusai fogják megint learatni) s kétségkivül zenei életünk elsőrangu faktorává kell magát kinőnie. Bossi grandiózus és poétikus „Énekek éneke“ cimű kantatéját művészi előadásban hallottuk, amiben nagy része van annak a szerencsés körülménynek is, hogy az énekkar nagyobb része akadémikus képzettségű énekes vagy muzsikus. Igy pl. a szoprán-szólót is *M. Makray* Erzsi, ez a gyönyörű tehetséggel megáldott művésznő énekelte elragadó közvetlenséggel, üdén csengő hanggal, abszolut preciz finomsággal kidolgozva szólamát, ellentétben *Horváth* N. Jánossal, akinek baritonszólójától nem nagyon voltunk elragadtatva. A Népoperát az utolsó zugig betöltő közönség lelkesen ünnepelte Sztojanovitsot, akit a betanitás fárasztó munkáján kivül lendületes és művészi vezényléseért is dicséret illet, valamint a fiatal társaságot és a néhány próba után pompásan működő zenekart is **rl.**

—

Tudósitások.

BERLIN. Dacára, hogy igazán elsőrendű, kiváló művésztrio (*Hafgreen-Waag* asszony a berl. op.-ból, *Knote* kam. énekes, München és Walter *Soomer* a drezdai udvari szinházból) szövetkezett egy Wagner-estre, a drágább helyeken sajnálatra méltó üres székek maradtak . . . holott nem is régen, Knote egyedül is roppant közönséget vonzott a zsúfolásig megtelt, óriási terembe. A „szerelmidal“-la (Walkür) oly hatást keltett Knote, hogy kénytelen volt megismételni. A hangverseny végén azonban oly erős indiszpozició fogta el, hogy a Lohengrin nagy duettjét félbe kellett hagyni! Partnere, Waag asszony tekintetében is igen sajnálható e rövidités, mert ő már a Tannhäuser-ima előadásával is magával ragadta a közönséget. Pompateljesen csengett a hangja! — Soomertől a Bolygó-hollandi nagy áriáját hallottuk; teljesen érvényre jutott előadásának hatalmas alakitó ereje, valamint művészien iskolázott erős, s mégis lágy baritonjának teljes szépsége. Jogosan ünnepelték. — A filharmónikus orkeszter Camillo *Hildebrand* vezetése alatt a „Hollandi“ nyitány lendületes előadásával nyitotta meg az estét majd ügyesen tölté be a kisérő szerepét.

Dr. K. K.

MISKOLC. *A miskolci közművelődési egyesület* m. hó 19-én egy nagyszabásu szinfonikus zenekari hangversennyel fejezte be idei szezonját, amely hangverseny alkalmával előadásra kerültek Volkmann R.: F-dur vonós szerenádja, Schubert: h-moll szinfoniája, Liszt: Magyar ábrándja — melyben a zongorarészt *Halmay* Irma zeneiskolai tanárnő, zongoraművésznő játszotta frenetikus hatással — és Beethoven: első szinfoniája *Szent-Gály* Gyula karnagy, zeneiskolai igazgató művészi vezetése mellett. A hangverseny, melyen jelen voltak: *Oszvald* János zeneakadémiai tanár, miniszteri kiküldött, ki a délelőtt folyamán a városi zeneiskolában tartott felülvizsgálatot, továbbá Kassa, Eperjes, Ungvár, Sátoraljaujhely, Debrecen közművelődési egyesületeinek kiküldöttei is, minden tekintetben fényesen sikerült. E hangverseny különben kiindulásul szolgált annak a nagyfontosságu, messzekiható zenei szövetkezésnek, melyet a miskolci közművelődési egyesület tevékeny elnökének, *Balogh* Bertalannak kezdeményezésére a fentemlitett városoknak közművelődési egyesületei kötöttek egymással s amelynek módozatait másnap délelőtt egy értekezleten beszélték meg a kiküldöttek. Másnap, vasárnap délután a diósgyőri vasgyárban ismétlődött meg a hangverseny, mint népszerű hangverseny, ugyanazzal a műsorral, a gyári munkások impozáns részvétele mellett.

SEPSISZENTGYÖRGY. E hó 4-én tartotta nyolc számból álló orgonahangversenyét az itteni ref. vártemplomban *Hatvani* Lajos kép. ének- és zenetanár. A fényesen sikerült koncertre zsufolásig megtelt a templom közönséggel, mely áhitattal hallgatta a művészien előadott számokat. A hangversenyen *Hatvani* professzoron kivül még résztvettek: *Simon* D., *Csutak* V., *Hadnagy* A., *Koréh* E., *Nagy* I., *Rózsa* A., *Jakab* A., *Király* L., *Bikfalvy* Istvánné és *Zathureczky* D. **R. T.**

SZATMÁRNÉMETI. Az *Iparos-Otthon* m. hó 20-án d. e. 11 órakor rendezte első népies zenekari matinéját. A honvédzenekarral egyesitett zenekedvelő zenekar a legnagyobb precizitással kidolgozott, lendületes, művészi szinvonalon álló összjátékban mutatta be az előadásra került műveket. (Mendelssohn: Athalia-nyitány. Schubert: h-moll szinfonia. Hermann: I. Nocturno. Sibelius: Valse triste. Haydn: Rondo all' ongarese.) A sikerült zenekari matiné iránti nagy érdeklődés tanusága volt annak, hogy *Hermann* László igazgató, a zenekar kitűnő dirigense, Szatmár zenei életének fejlesztése körül maradandó érdemeket szerzett.

—

Irodalom.

Zenemüvek.

Tatay Zoltán: Mikor az ajkadról... Dal ének és zongorára. (Rózsavölgyi és társa kiadása. Ára 2 kor.) Farkas Imre egyik kis költeményét kis igényekkel, de meleg szivvel illusztráló dal, ügyes harmonizációval.

Az „Apolló" magyar férfikarok anthologiai gyűjteményének legutóbbi száma *Negar* Frigyesnek *Kereszty* István által magyarra forditott A halott hadsereg c. férfikarát, *Novák* V.: Altatódal, valamint *Koschat* Tamás a közismert Koschat-quintett vezető-

jének *Borzasy* Gida által magyarositott: A wörti tó rózsája cimű karát tartalmazza. Az előző kar a morva tanitók idei budapesti hangversenyeinek egyik legkiemelkedőbb száma volt, az utóbbi pedig dallamosságánál és könnyű fekvésénél fogva, nyilván hamar kedvelt műsor darabja lesz dalosköreinknek.

—

Zeneiskolai szemle.

Az orsz. m. kir. zeneakadémia m. hó 14-én és 23-án számolt be a hegedű-, ill. zongoraművészképzőtanfolyam (mesteriskola) növendékeinek készültségéről. Az első estén Hubay mester öt jeles hegedűse versenyezett az elsőségért. *Koncz* János (Csajkovszky), *Torra* Célia (Brahms), *Reuss* Anna (Saint-Saens), *Benkő* Alice (Glazunow) és *Linz* Márta (Lalo) koncertprodukcióit persze külön-külön kell mérlegelni. Kétségtelenül előnyösebb helyzetben van, aki előnyösebb darabot játszik. Sorrend tekintetében pl. hátrányos utolsónak lenni. Objektive csak az birálhat, aki valamennyiüket régebbről ismeri. — *Koncz* például befejezett, rutinos művész, akit bátran engedünk akár külföldre is. A hölgyek közül legértékesebb *Linz* Márta, akinek intelligenciája, megértőképessége és muzsikalitása nagyszerű reményekre jogositanak. *Benkő* Alice brilláns technikájával vitte diadalra a Glazunow-ujdonságot. *Torra* Céliában kevés a temperamentum, *Reuss* Annában kevés a rutin. Kevésbé szerencsés Szendy professzor növendékeivel, kik közül *Regéczy* Margit, *László* Sándor es *Fijalkovszky* Zsófia szerepeltek. Egyikük sem rendkivüli tünemény, bár kitűnő mindahárom. Első helyen talán Fijalkovszky áll, mint aki legértelmesebb közöttük. Utána — esetleg mellette — Regéczy Margit következik, akinek rutinja imponáló, amivel nem állitjuk, hogy László Sándor is nem lesz egyike legjobb pianistáinknak.

A Budavári zeneiskola mult hó 26-án sikerült növendékhangversenyt rendezett, amelyen *Balassa* Kálmán igazgató, *Balassáné*, *Földessy*, *Plesz*, *Koncz* és *Lángné* tanárok növendékei szerepeltek s pompás szóló és összjátékukkal igazolták a szépen fejlődő intézet komoly és lelkiismeretes törekvéseit.

b. Forster Stefánia áll. kép. okl. zongoraművésznő és tanárnő, akadémiai előkészitő tanfolyama m. hó 27-én kitűnően sikerült növendékhangversenyt rendezett, amelyen néhány nagykészültségű tanitvány is szerepelt, akik közül figyelemreméltó volt *Klökner* Stefánia, *Bárd* Eta és *Frank* Margit játéka, valamint a jól fegyelmezett énekkar két daljátéka. A nagyszámu közönség sokat tapsolt a közreműködőknek és kiváló, lelkiismeretes igazgatónőjüknek: *bernfeldi Forster Stefániának.*

—

Hirek.

„Emlékezés Wagner Richardra" cimen egész sereg apróságot hoz nyilvánosságra Carlo *Placci*. A feljegyzések tulajdonképen Giuseppe *Buonamici*-től erednek. A firenzei karmestert szoros barátság fűzte Wagnerhez s igy csak természetes, hogy a

bayreuthi Festspielhaus alapkőletételénél is megjelent. Ott játszódott le a következő kis karakterisztikus epizód: — „Midőn Peter *Cornelius*, Dr. Hans *Kliebert* (ki akkoriban a würzburgi konzevatórium igazgatója volt) és én Bayreuthba készülődtünk, hogy Beethoven IX. szinfóniájának próbáin, majd az alapkőletételekor tartandó előadásán jelen lehessünk, arra a gondolatra jöttünk, hogy magunkkal visszük Mracseket, Wagner régi, öreg hű szolgáját (aki ez időben a mi müncheni zenedénkben volt alkalmazva.) — Épen akkor érkeztünk Bayreuthba, midőn a főpróba kezdetét vette. Rohantunk persze a szinházba, Cornelius vezetése mellett. A próba alatt egyszer csak hátratekint W., észre vesz bennünket, barátságosan integet, — de amint az öreg szolgára esik tekintete — félbeszakitja a próbát hirtelen, s hangosan felkiált: „Mracsek! hát hogy kerülsz te ide? Bravo! Gyere ide fel! . .“ Az öreg, hű szolga persze meghatott szivvel sietett, keresztül kúszva deszkákon, gerendákon, hogy elérhesse mesterét. Wagner kezet ad neki; többször ismétli, mennyire örül a visszontlátásnál; érdeklődik neje, gyermekei iránt; végül: „Ugy-e, majd csak látjuk még mi egymást?“ — szól hozzá, s még egyszer kezet nyujtva — ismét visszafordul a zenekarhoz s vidáman mondja: „És most uraim, lássunk ismét a munkához!“ — Egy másik kis epizód W. acirealei látogatásához kapcsolódik; a mester szeretett volna néhány „népszinészt“ — kik az utcán szoktak recitálni — közelebbről hallani. A „művészeket“ behivják erre a hôtelba . . . Midőn a „Pasquino“ honorálására kerül a sor, W. 500 (!) lirát nyujt át nekik, azon 50 helyett, melyet Gravina gróf igért volt a társaságnak. A gróf persze roppantul csodálkozik e nagylelküségen, mire egyszerűen jegyzi meg a mester: „Óh! — minden pirositó és bohóskodás dacára is, megérzem, hogy éhezik ez a szegény ördög. És — én tudom őt szánni, hisz — én is éheztem valaha . . . “. — Egy este — meséli tovább Buonamici — mutatta nekem W. azt az indulót, melyet az Egyesült államok számára komponált. Bár a mű ép akkor került a nyilvánosság elé, én ismertem már kéziratból. „Lássa“ — mondja a mester — „ez az én *legjobb* szerezményem!“ — „Ah, valóban?“ válaszolék. „No-no, ezt úgy mondja Ön — viszonzá ő — mintha nem is volnánk egészen egy véleményen!?“ Mire én: „Lehetséges ugyan, hogy úgy van, amint ön állitja, de, hm, az igazat megvallva én sok egyéb művét fölébe helyezem.“ — „De mégis, ennek *kell* legjobb művemnek lennie — vélte mosolyogva a Mester — mert hát — ezt *sokkal* jobban megfizették, mint a többieket!“ . . .

Nikisch Arthur — Wagnerről. Nikisch Artur ugyan jelenleg Londonban van (hol a Covent Garden szinházban a Nibelung trilogiát vezényelte) de még elutazása előtt mesélte el nekünk *Wagner* Richardra vonatkozó emlékezéseit. Az emlékek egész 1872-ig nyúlnak vissza, mikor is W. Bécsben időzött. A mester látogatása Nikischre, ki még zenedei növendék volt akkoriban, oly impressziót gyakorolt, mintha egy király jelent volna meg köztük. Tudvalevő dolog volt, hogy azért jött W. Bécsbe, hogy néhány művét előadásra hozassa és főképen — hogy a bayreuthi vállalkozása számára pénzt szerezzen. A mester vezényelte orkeszterben a 16 éves Nikisch első hegedűt játszott. Még ugyanazon évben adódott alkalom W. dirigálása alatt játszatnia. A bayreuthi szinház alapkőletételénél (hol tudvalevőleg a Beethoven IX. szinf. volt a műsoron) második hegedűt játszott Nikisch, a kiváló zenekar legfiatalabb tagja.

Neumann Angelo — Wagnerről. Neumann Angelo „Emlékezései“-ben egy, az 1881-ik évben átélt kedves napról ir . . . Akkor épen Bayreuthban időzött, a mesternél. Wagner végtelen vidám és beszédes volt. A társaság nem jött ki a kacagásból!

Igen, mert hát a mester kimerithetetlen anekdóták elbeszélésében, melyek főleg akkor voltak kiválóak és ellenállhatlan kómikus hatásúak, ha szász dialektusban mesélte el őket. Többek között egy pompás kis históriát adott aznap közre, mely Berlinben esett meg vele: — Egy forró nyári napon egy konflisba ült, (a Dönhofftéren) s utjának céljaként egy oly utcát jelölt meg, mely bizony ép a város tulsó szélén volt. — Mindjárt feltünt Wagnernek, hogy gebekormányzója mily érzékeny búcsút vesz kollegáitól. Mintha egy nagy utazásra készülődne! Na adjes, Willem, leb wohl, wir werden uns lange nicht sehn!" — Miután már rengeteg hosszú ideig döcögtek, hirtelen megáll a kocsi! a kocsis leszáll, kinyitja a jobb oldali kocsi ajtót majd nagy robajjal becsapja; erre átmegy a kocsi tulsó felére, — s ugyanazt cselekszi, de azután vissza ül a bakra, s a döcögés újra kezdetét veszi. — A célhoz érkezvén, nem tudta megállni a mester, hogy meg ne kérdezze, mit jelentsen ez a furcsa eljárás? A kocsis ravasz pillantással vélte: Ick wollte mein' Jaul man bloss täuschen, sonst hett' er mich nicht jejloobt, dot die janze Strecke nur ein Kurs war, und were ich weiterjejangen: so meent er nu, een Jast is ausjestiejen und een anderer injestiejen". — **dr. K. K.**

Nietzsche és Wagner Cosima. Karácsony napján volt hetvenöt esztendeje annak, hogy Wagner Cosima megszületett. Igen aktuális tehát Bemonilli „Overbeck és Nietzsche" cimen most megjelent könyvének az a része, amely Cosima Wagner és Nietzsche összeköttetésével foglalkozik. Bemonilli azt az érdekes állitást igyekszik bizonyitani, hogy Nietzsche szenvedélyesen szerelmes volt Wagner Richard feleségébe. Szerinte Cosima lenne az az Ariadne, akit Nietzsche annyit emleget és akit az irodalomtörténeti kutatók mindeddig nem tudtak megfejteni. Bemonilli első kiindulási pontja a Zarathustrában lévő varázsdal: Ariadne panasza. A varázsló kétségtelenül Wagnert jelképezi, ennélfogva Ariadne is a bayreuthi reminiszcenciák között keresendő. Wagner Cosima maga mesélte Peter Gastnak, hogy Nietzsche 1889-ben Torinóból a következő cédulát küldte neki: „Ariadne, szeretlek! Dionysus." De maga Nietzsche is felfedezi ugyanazon évben Jakob Burchardthoz irott levelében: „Cosima asszony, vagyis Ariadne . . ." Kétségtelen, hogy Nietzschének Cosima asszonyhoz való viszonyát másként kell nézni, mint ahogy a kutatók eddig nézték. Nietzsche még harmincéves sem volt, mikor Triebschenben Wagnert és Cosimát megismerte. Ő maga irta 1887-ben naplójegyzeteiben: „Wagner Cosima az egyetlen nagyobbstilü asszony, akit ismerek, de számlájára irom, hogy Wagnert elrontotta. Hogyan lehet ez? Ő nem érdemelt ilyen asszonyt s ezért áldozatul esett neki." Ez alatt Nietzschének, a szabadgondolkozónak azt a vélekedését kell érteni, hogy Parsifal katholikus vonatkozásait Liszt Ferenc leánya oltotta Wagnerbe. Végül azt állapitja meg Bemonilli, hogy Wagner és Nietzsche között nem teoretikus álláspontok keltették a szakadást, hanem az az emberi dolog, hogy köztük állt egy asszony.

Wagner levele Berliozhoz. A „Revue de Paris" tanulmányt közölt a Wagner és Berlioz közti konfliktusról. Wagner ezidőtájt — 1860-ban — elhagyottan és félreismerve élt Párisban. Ekkor irta Berlioznak a következő levelet:

„Tisztelt Mester! Ép most olvastam Fidelio-cikkét. Ezer hála érte. Egész különös örömet jelent számomra, hallgatni ezeket a tiszta és nemes hangokat, amelyekben olyan lélek és értelem jut kifejezésre, amilyen magáévá tudja tenni egy másik művészi lángész alkotásának legbensőbb titkait. Vannak pillanatok, amelyekben az értékelés eme tényének észlelése nagyobb elragadtatást okoz, mint maga a mű. Hisz teljes igazolást

Világhirű hegedűművészektől és tanároktól a saját készitményű uj

hegedűinkért

a legmagasabb elismerések.

A magy. kir. technologiai iparmuzeumban a hegedű versenykiállitáson a saját készitményű hegedűink a versenyre jelentkező összes hegedűket fölénnyel győzték le. — Művésziesen javitunk, régi hegedűt veszünk, kedvező részletfizetésre szállitunk. — **Árjegyzék ingyen.**

KOMÁROMI és TÓTH

műhegedűkészitő mesterek

Budapest, IV., Kossuth Lajos-u. 11.

Bosworth & Co.

LONDON, LEIPZIG, WIEN.

Zongoratanárok figyelmébe ajánlja:

Brück J. op. 40. 7. Concert-Etude.

Kessler és Moscheles etüdökkel párhuzamosan tanitandó. — Az 1. sz. a hires Staccato-Etude, melyet Paderewsky New-Yorkban játszott s 2 év alatt **négy kiadást ért el!** — Mindegyik szám külön koncert darab. —

Brück J. op. 39. Seelenstimmungen.

I. és II. füzet. Előadási gyakorlatok az V. évf. számára, Heller op. 45., 46., 47. helyett.

A Zene 1910., 1911. és 1912. évfolyamai bordó vászonkötésben 5 K beküldése ellenében portómentesen kaphatók a kiadóhivatalban.

nyujt arra, hogy a nagy szellemeket a benső rokonság végtelen lánca köti össze. Ennek a segitségével a nagy szellemek mindig megértik egymást. Ha rosszul is fejezem ki magam, mégis feltételezem, hogy nem fog engem félreérteni.

Barátja
Wagner Richard,
a születésnapján.

Oroszországban tilos a Parsifal! A Parsifal előadását egész Oroszország területére egyszer s mindenkorra megtiltották. A megokolás szerint a tilalom oka az, hogy a Parsifal vallásos tárgyu. Ilyenformán a zenedrámát Oroszországban előadási jogának felszabadulása után sem lehet előadni.

Felsőmagyarországi Zenészszövetség. M. hóban megalakult Miskolcon a Felsőmagyarországi Zenészszövetség, mely a sátoraljaujhelyi Kazinczy-körnek és buzgó alelnökének, *Hornyay* Béla dr.-nak a kezdeményezésére jött létre. A sátoraljaujhelyi Kazinczy-kör, a kassai Kazinczy-kör, az eperjesi Széchenyi-kör, a borsodmiskolci Közművelődési-kör és a debreceni Csokonai-kör közös ülésre ült össze, amelyen elhatározták, hogy a nevezett egyesületek ezután zenei estélyeiket közösen fogják rendezni, valamint irodalmi estélyeiket is oly módon, hogy a nagyobb zenei vagy irodalmi estélyek költségeiből Kassa és Miskolc $^{3}/_{10}$, Debrecen $^{4}/_{10}$, Nyiregyháza $^{2}/_{10}$, Ujhely és Eperjes összesen $^{1}/_{10}$ részt fizetnek. Ily módon remélik, hogy neves művészek és művésznők felléptetésével művészi nivón álló estélyeket rendezhetnek.

—

FELELŐS SZERKESZTŐ: SEREGHY ELEMÉR.

Cs. kir. szab. Amerikai Cottage-szivólégrendszerü

HARMONIUMOKAT

valamint európai rendszer szerint legolcsóbban szállit

PAJKR REZSŐ és Tsa

Budapest, X. ker., Delej-utca 25. sz.
(Tisztviselőtelep.)

Árjegyzék ingyen és bérmentve

Részletfizetésre 8 kor.-tól feljebb.
Tanerőknek és lelkészeknek külön százalék engedmény.
Bérmentes szállitás az utolsó vasutállomásig.

Pedálos harmoniumok
mindkét rendszer szerint és minden nagyságban, pontos orgonaméretekkel, templomok, szemináriumok részére és gyakorló-orgonák.

Kérjen árjegyzéket zongorák- és pianinókról.

GOTTSCHLIG ÁGOSTON

császári és királyi udvari szállitó,

rum-, likör-, cognac-gyáros, tea-
□ □ nagykereskedő □ □

Budapest, IV., Váci-u 11.
a különlegességi tőzsde mellett.

Magyar, francia cognac, hollandi likőrök, cacao és csokoládék. Eredeti angol és francia teasütemény- és cukorka-különlegességek. A legjobb tea- és kávébeszerzési forrás gazdag választékban. Kivánatra árjegyzék ingyen, bérmentve.

Központi iroda: Régi posta-utca 10.
Gyár: Kőbánya, Martinovits-tér 9.

STÉHLIK LAJOS

hegedükészitési műterme

BUDAPEST

VIII., JÓZSEF-KÖRUT 71. SZ.

Régi mesterhegedük szakszerű javitása. — Saját készitményű hangversenyhegedűk. — Finom vonók, álltartók, tokok, valamint a legkitünőbb quinttiszta húrok :: stb. állandóan kaphatók. ::

Hegedűt, zongorát harmoniumot ne vegyen mielőtt

Reményi Mihály
a m. kir. zeneakadémia házi hangszerkészitője
elsőrangu hangszer- és zongora-telepét meg nem látogatta.
Budapest, Király-utca 58.
Quinttiszta hangversenyhúrok. — Hegedűjavitások a legművésziesebb kivitelben. — Árjegyzék minden hangszerről külön-külön kérendő.

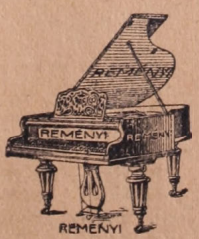

I arany, I ezüst és a milleniumi nagy éremmel kitüntetve.

A pécsi országos kiállításon állami arany éremmel kitüntetve.

Alapittatott 1867. évben.

Alapittatott 1867. évben.

Angster József és Fia

orgona és harmónium-gyár, Pécs.

A budapesti bazilika nagy orgonájának épitői.

Ajánlják kitűnő hangu és erős szerkezetű légnyomatu és elektromos berendezésű

orgonáikat

a legjutányosabb árak mellett művészi kivitelben.

Raktáron kitünő hangu
HARMONIUMOK
minden nagyságban.

Elektromos fujtató készülékek.

Árjegyzéket kivánatra ingyen küldünk.

Rusznák és Türk könyvnyomdája, Budapest, VI., Király-utca 8. — Telefon 138—35.

54145

A ZENE

TUDOMÁNYOS ÉS MŰVÉSZETI HAVI FOLYÓIRAT

ÖTÖDIK
ÉVFOLYAM

1913 JUNIUS

ÁRA 40 FILLÉR.

NÉMETH JÓZSEF könyv- és zeneműkereskedése, Budapest, I., Fehérvári-út 15. Telefon 146—59.

TARTALOM:

Vezércikk: A m. kir. Operaház jövője. — **(—.):** Romain Rolland. — **Marion:** A kolozsvári zenekonzervatorium új igazgatója. — **P. M.:** Zenei aforizmák. — **P. M.:** Baudelaire és a Tannhäuser párisi bukása. — **Marion:** Londoni levél. — **Opera:** M. kir. operaház. Népopera. — **Rovás:** Botrányos premier a Népoperában. — **Tudósitások:** Szatmár. — **Zeneiskolai szemle:** Nemzeti Zenede. Orsz. m. kir. zeneakadémia. VIII. ker. zeneconservatorium. Fodor Ernő zeneiskolája. bernfeldi Forster Stefánia zeneiskolája. Budapesti zenekonzervatorium. Balassa Kálmán zeneiskolája. Sztojanovits Jenőné zeneiskolája. Szatmári zeneiskola. Kassa szab. kir. város zeneiskolája. — **Irodalom:** Geszler Ödön: Új magyar daloskönyv. Hermann László: Paganini. — **Pályázatok.** — **Hirek:** Sajtóhibák. Marion válasza a Zeneközlönynek. Vilmos császár Wagner Cosimához. Wagner-szobor Münchenben. Debussy új balletje. Kerner István és a filharmonikusok. Kelen Ida siremlékének leleplezése. Hangszerkiállitás.

Szerkesztőség és kiadóhivatal:
BUDAPEST, VIII., József-körút 69. sz.

Egyes szám ára 40 fillér.
Előfizetési ára egész évre 4 korona.

Első magyar villamos erőre berendezett hangszergyár

STOWASSER JÁNOS

csász. és kir. udvari szállító a m. kir. operaházi tagok, budapesti szinházak zeneakadémia, zenedék, az összes fővárosi iskolák, hadsereg stb. szállitója, a hangfokozó gerenda és a javitott Rákóczi-tárogató feltalálója.

GYÁR: BUDAPEST
II., LÁNCHID-UTCA 5. ÖNTŐHÁZ-UTCA 3.

Magyarország legnagyobb vonós- és fuvóhangszer-gyára

Ajánlja mindennemű saját gyárában készült hangszereit, ugyszintén húrokat és hangszeralkatrészeket. Hegedűk vonóval 8 K-tól. Harmoniumok 90 K-tól. — Tárogatók 70 koronától.

Tanerőknek kedvezmény.

Javitások a legművésziesebb kivitelben.
Árjegyzék kivánatra ingyen és bérmentve.

V. ÉVFOLYAM BUDAPEST, 1913. JUNIUS HÓ. 6. SZ.

A ZENE

TUDOMÁNYOS ÉS MŰVÉSZETI HAVI FOLYÓIRAT

Szerkesztőség és kiadóhivatal: BUDAPEST, VIII., József-körút 69. sz.

Egyes szám ára 40 fillér. Előfizetési ára egész évre 4 korona.

A m. kir. Operaház jövője.

Lezajlott a szinházi évad. Az ország legelső műintézete az utóbbi években állandóan támadásnak volt kitéve. Magától értetődik, hogy a bajok, melyek az Opera körül évről-évre mindsűrűbben felmerültek, alapos elbírálás alá esnek és a közvélemény jogot formál ahhoz, hogy figyelemmel kísérje nemzeti büszkeségének minden egyes ténykedését. A magyar zeneművészetnek egyetlen hajléka az Operaház, melynek olyan múltja van, hogy szinvonal tekintetében bármely külföldi világhíres szinháznak dicséretére válnék.

Ám jöttek válságos idők. Kis emberek férkőztek a vezető államférfiak körébe és összeköttetéseik révén befurakodtak a művészet szent hajlékába. Avatatlan, kapzsi és kicsinyes felfogásukkal elnyomták mindazt, aminek valamelyes köze volt a művészethez. Néhány műkedvelő főúr intendánsi szereplése alatt elkezdett romlásnak indulni az Opera. A protegált átlagtehetségek egész gyűrűt vontak a zenei analfabéta vezető körül és őrizkedtek attól, nehogy valami kiváló zenészember jusson uralomra. Igy történhetett, hogy ebből a körből menni kellett egy Richternek, Nikischnek, Mahlernek, Ballingnak.

Közleményeink csakis a forrás megnevezésével vehetők át.

A dekadencia akkor állt be végkép, mikor a megboldogult *Mészáros* Imre került az igazgatói székbe. Karrierje tipikusan jellemző a mai magyar közélet korrumpált viszonyaira, de erről felesleges volna e helyen újból megemlékezni. Meghalt, azonban hátrahagyott tömérdek bajt, kellemetlenséget. Bomlás állt be a művészeti és technikai személyzet körében, zavarok vannak a költségvetésben, melyben a legnagyobb finánc-zseni se tudna eligazodni. A sajtó részéről történt támadás a közönséget teljesen elriasztotta az Operától.

Bánffy gróf kormánybiztosnak nehéz feladatot kell megoldania. Hogy mit: azt ő bizonyára jól tudja és a közönséget a részletkérdések nem érdeklik. Mert hiszen senkisem kíváncsi arra, hogy nehezen tanul-e az énekes szerepeket vagy könnyen; hogy ki festi a diszleteket, Bánffy-e vagy Kéméndy Jenő; hogy jó-e vagy rossz-e a karmester; hogy jól vagy rosszul vannak-e fizetve az emberek. A közönség művészetet akar és készen várja a nagy szervezet összetanult együttesét. Illuziót akar, szellemi táplálékot, mely mögött ne áskáljon a szinpadi személyzet privát ügye.

A szezón folyamán megfigyelhette mindenki, hogy mikor tiszta művészi előadás igérkezett, mindig telt ház volt. Az emberek derült arccal és jóleső megnyugvással hagyták el a szinházat. Mindegyik fél örült. A szinháznak bevétele volt, a közönség pedig gazdag s nemes impressziókkal távozott.

No, de mikor volt jó előadás az Operában? Bizony kevésszer. Talán amikor *Tango* vagy *Kerner* dirigált, amikor az a néhány elsőrangú művész szerepelt, akiket a tiz ujjon lehetne megszámlálni. Talán akkor, amikor az oroszok itt jártak és semmiesetre sem akkor, amikor *Guerra* Miklós a tőlük átvett mozdulatokkal kifigurázta Mozartot és Beethovent. Szóval akkor volt jó előadás, mikor a művészet a művészetért jelent meg a szinpadon és nem akkor, mikor a reklám dobján fennen harsogott a szózat: „Tessék n. é. közönség ma este pénzét a kasszánál

leadni, mert Benfentes úr felesége ma először lép fel! Közreműködik még a kórus mélyéből kiásott basszus-fenomén, Smokk úr ő méltósága által felfedezett szopránénekesnő, valamint Trilla kisasszony is, akit ép a napokban jegyzett el a magyar zenei előkelőség egyik befolyásos tagja. Záradékul egy új ballet is szinre fog kerülni, mely ugyan egyetlen szerző neve alatt jelenik meg, de többen írták, hogy jobb legyen. A koreografiát szivességből Guerra mester kottázta le külföldről, míg Szikla Adolf, jeles és áldozatkész karmesterünk a zenekari partitura lapjait volt szives megszámozni. Csupa sláger-szám!"

Nem, nem uraim és hölgyeim! Ez igy tovább nem mehet, mert akkor hamarosan mozi lesz az Operából. Mennyi ferdeség, mennyi személyeskedés és gázsi-kérdés röpköd szertelenül ebben a komor épületben. Mennyi kacagni való újítás, amelynek hátterében ott lappang valami bosszantó gyanusítás és más egyéb. Az orkeszterben megjelenik egy borzas hajú ifjú, össze-vissza dirigál Wagnert, Verdit, Strauss Richárdot. Mindegyiket egyformán. T. i. ez az ő stilusa. Aztán máskor kijön egy korrepetitor, kezébe veszi a Taktstockot és végig hadonássza vele a „Pillangó kisasszonyt". Dirigálni ugyan nem tud, de ha kidobnák, a lipótvárosi rokon nem bérelne többé egy földszinti támlásszéket protekciós féláron.

Azután valakinek eszébe jutott, hogy az énekesek nem tudnak játszani. Hamar szerződtettek egy játékmestert, ez azonban kisütötte, hogy ő már megtanította a művészeket játszani, de énekelni nem tudnak. Nosza kerítettek egy énekmestert. És a lapok hűen, pontosan megírják a nagyszerű újítást.

Gondolkozzunk egy kicsit. Van Zeneakadémiánk, ahol az énekesek kiművelést nyernek. Minek tanítani akkor a kész művészt? Vagy tud, vagy nem tud. Ez azonban nem elég. Uj iskola létesült Budapesten. Jöjjön Turolla, jöjjön Heinemann és adjon az Opera ösztöndíjakat, támogasson az állam, majd lesz itt énekművész! Csakhogy Turolla nem jön és Heinemann sem esett a feje

lágyára, hogy potyán neveljen magyar Carusokat. Ki fizeti meg őket? Ugyan ki más, mint a szerencsétlen áldozat, az ambiciózus művészjelölt, aki horribilis tandíját keservesen leszurkolja a jövő reményeiért.

Iskolát nyitni mindenkinek joga van, de csak arra vagyunk kiváncsiak, mit szól ehhez a Zeneakadémia? A kettő közül valamelyik felesleges. Ugyan melyik? Ezt a kérdést majd a kultuszminiszterium fogja eldönteni.

Akárhogyan forgatjuk is, a magyar Opera jövője veszélyben van. Egyetlen mód van hátra, melyet csak le kell másolni a külföldi mintákról és akkor ésszerü vezetés mellett néhány év leforgása alatt kiszámíthatatlan eredményeket lehetne elérni. Ez a mód pedig az, hogy vidéki városokban kell operai előadásokat szervezni.

Mi következnék ebből? Egyszerűen az, hogy a magyar zenei élet biztos fejlődésnek indulna. Az ösztöndíjas operisták vagy a nem eléggé gyakorlott művészek a vidéki szinpadokon nagy gyakorlatra tehetnek szert. Igy aztán nem állana elő az az eset, hogy egyik-másik nélkülözhetetlen énekes teljesíthetetlen fizetési feltételeket szabna az igazgatóságnak. A vidéki operákra nagy hivatás vár és úgy a vidék, mint a m. kir. Opera nagy hasznát látná az intézménynek.

Felesleges volna elősorolni azokat az előnyöket, melyek e terv megvalósítása körül önként kinálkoznak és magától értetődnek. Az állami felügyelet és segélyezés persze nélkülözhetetlen, de ez nem oly nagy pénzáldozat, amilyennek első pillanatra látszik. Erre vonatkozólag — tudomásunk szerint — *Kern* Aurél, az ismert kitűnő zenekritikus adott pontos számadatokat előterjesztésében, melyet néhány év előtt a kultusz-kormány megbizásából szerkesztett. Mi lett ebből a javaslatból, foglalkoznak-e vele, vagy elejtették: ezt nem tudjuk. De azt mindenki érzi, hogy egy olyan szinház, mely csupán a legmagasabb zeneművészetet

van hivatva kultiválni, egymaga nem állhat meg. Szüksége van társintézetekre, melyekből készen veheti át azt az anyagot, melyet most neki kell saját szinvonalához idomítani. Az Opera nem arra való, hogy benne fejlődő tehetségek kisérletezzenek. A közönség joggal elvárhatja, hogy bevégzett és hivatásos müvészek szolgálják a legmagasabb zenei ideált. Nem szabadna azt a szemérmetlenséget elkövetnie, hogy akit nem lehetett a zenekarban használni, megtették igazgatónak. Sőt újabban ismét egy zenekari tagot tettek meg rendezőnek, aki még eddig nem tudott csinálni semmit és valószínű, hogy nem is fog. Elvégül a susztert nem lehet arra kényszeríteni, hogy asztalosmunkát végezzen.

Végül még valamit. Az Operánál az a hóbort járja, hogy az adminisztrativ-emberek folyton zenei ügyekbe avatkoznak. Csodálatos egy társaság ez. Itt még a portás is Mozart-szakértő. Mi dolguk van akkor a karmestereknek? Mert az előadások után itélve, nem igen foglalkoznak behatóan a betanítás körül. Talán sok a privát korrepetíciójuk? Vagy darabokat bírálnak?

Apropos: birálat! Van-e rendszeres bíráló-bizottság? Zenészeink a mostoha bánásmód miatt külföldre kénytelenek vándorolni, pedig itt-ott felbukkan a szinfonikus és filharmonikus koncerteken egy-egy elsőrangú tehetség. Ezek nagyrésze tartogat a fiókjában operát vagy balletet. Mennyi értékes mű fekhetik az Opera lomtárában! Kinek jutna eszébe ott kutatást végezni? Egyik-másik karmester örül, ha sajat magát tudja lancirozni és évek óta olyan ballet-újdonság nem került bemutatóra, melynek koreografiája ne házilag készült volna. A fordítók is környezetből kapnak munkát, pedig hányan vannak — kivül, akik a dicsőségért érdemesebb fordításokat nyújtanának.

Meg vagyunk győződve, hogy Bánffy gróf az itt vázolt bajokat igen jól ismeri, sőt tudják ezt a miniszteriumban is. Lesz-e vajjon annyi energiája, hogy e bajokon radikális orvoslást

végezzen. Mindenesetre várjuk, mit tesz a jövőben: marad-e minden úgy, mint eddig, vagy elkezdi a söprést és elzavarja a háromnegyed részét annak a sok ingyenélőnek, aki befurakodott a legtisztább zene csarnokába. Mert hát itt kell kezdeni a reformokat.

Romain Rolland.

A francia tudományos akadémia 10.000 frankos irodalmi nagy díját *Romain Rolland*-nak ítélte oda. Ez a kiváló tudós az Ecole Normale Supérieure tanára, korábban a Sorbonne-on tartott előadást a zenetörténetből és esztétikából, de foglalkozott a képzőművészetekkel is. Sajnos, számos nagybecsű műve közül az egyetlen „Beethoven"-t birjuk magyar fordításban, de hitvallása, modern világnézete és magasan szárnyaló kritikája főmunkájából: „Jean Cristophe"-ból adná meg számára a külföld bámulatát, ha leforditanák és ezáltal könnyebben hozzáférhetővé tennék a szélesebb rétegeknek.

A jelenkorban ő az egyetlen kimagasló zenekritikus, akinek szava ér annyit, mint valamikor Hanslicknak, Jahn Ottónak vagy Hauptmannak. Ez a szerény külsejű, puritán életű tudós francia létére a német zene apostola. Amit nem mondhatott el kora művészetéről kritikáiban, azt regény alakjában hozta nyilvánosságra. Az objektivitás legkitűnőbb eszköze az elbeszélő próza, a mese csak köntös, esetleg jogcim arra, hogy a szereplő alakokkal elmondassa a maga véleményét. Igy aztán költött nevekkel szabadon beszélhet. Jean Christophe ugyan nem regényalak, nem is hős, csak egyszerű ember, kiben zenei őserő lakozik. Tele van Bachhal, Mozarttal, Beethovennel, bámulja az igazi történelmi zene-héroszokat és Párisba jön, hogy megismerje az ultramodern mestereket, kikről hazájában, Németországban úgy beszélnek, mint a jövő „Übermensch"-eiről. Párist annak a városnak képzeli, hol a zenekritika csodálatosan magas szinvonalon áll, ahol az igazi zene lelkes megértőkre talál.

Ám Jean Christophe keserűen csalódik. Egy oktondi, üresfejű kritikus társaságában végig járja az óriási metropolis hangversenytermeit, itt is, ott is meghallgat egy-egy üres szonátát vagy szinfoniát, de mindenből csak keveset, mert egy napon tiz koncert is van, erről mind „objektiv" kritikát kell irni. Kiábrándultan hallgatja társának bőbeszédű magyarázatait, amint szétszedi a klasszikusokat és minden meggyőződés nélkül jelentéktelen helyi szatócsnagyságokat magasztal . . .

Romain Rolland nagyon jól tudja, hogy nem lehet a mai világban a divatos művészeket pellengérre állitani. Nagy tábor védi őket és jaj annak, aki a közönség kedvencét bántani meri. Ő nem is bántja, hanem egyszerűen beállitja egyik fejezetébe célpontnak és sütögeti rá az igazság lövegeit. Ez a költői igazságszolgáltatás és elégtétel a történeti nagyok iránti kegyeletsértésért. Jean Christophe világosan látja, hogy a modern francia zene a szélsőségekben tévelyeg, sok újat hoz ugyan külsőségekben, de tényleg Wagner és Beethoven közötti térben leng. Mire való ez a lárma, nagyképűség?

Pedig Romain Rolland modern ember. Nagyszerűen érti a jelen idők nervozus művészeti irányait, értékelni tudja törekvéseit, de fellázad a snobizmus ellen. Jean Christophe mintegy tiz köteten keresztül sziporkázik eredeti gondolatoktól, meggyőző érvektől. Ez a regény a mai kor legsikerültebb fotografiája, valóságos forrásmunka, melynek minden sora elárulja irójának nagy tudását és meleg szivét. Élvezet hallgatni előadását, melybe olykor cinizmus vegyül, máskor pedig elmésségektől csillog. Romain Rolland főerőssége a történelem, mely mindig ad összehasonlitásokra bőséges anyagot és érvet. Ezt pedig akkor sem lehet megdönteni, ha egy új nemzedék új történetet akar csinálni. (—.)

A kolozsvári zenekonzervatorium új igazgatója.

A múlt hó végén dőlt el a kolozsvári zenekonzervatorium igazgatói pályázata. A tartós küzdelemből *Lavotta* Rudolf került ki győztesen.

Az új igazgató egyik kitűnősége a magyar zenei életnek, régóta előnyösen ismert professzor, zeneszerző, zeneiró, művész és karmester.

Korán jelentkező rendkivül muzsikális képességei alapján kerül húsz éves korában az Országos magyar királyi zeneakadémiára, ahol mint *Koessler* János kitűnő növendéke, nagy sikerrel végzi a zeneszerzési tanszakot. Azután nyolc évet tölt Párisban, hallgatója lesz a *Schola Cantorumnak*, Charles *Widornak* és Vincent *d'Indynek*. Gyakran fordul meg a szigorúan exkluziv Société de l'Ut mineurben, miközben minden szabad idejét tanitással, karmesterkedéssel és komponálással tölti. Majd bejárja Európa nagyobb könyvtárait, amelyekben nagyértékű jegyzeteket készit fáradhatatlan buzgalommal, nagy ügyszeretettel és páratlan hozzáértéssel.

Három évvel ezelőtt jött vissza Budapestre. Több elsőrangó konzervatorium hivja meg tanárának s ez állásokat cseréli fel most a kolozsvári direktorsággal.

Mint pedagogus, felejthetetlen emlékeket hagy vissza budapesti növendékeiben. Magas szárnyalású szines előadásait mindenki odaadással, feszült figyelemmel hallgatja, élvezet közben, észrevétlenül tanulja tantárgyait minden legapróbb növendéke, akikkel szeretettel, türelemmel foglalkozik s akik rajongással csüngenek szavain.

Lavotta mint zeneszerző fejtett ki eddig legbuzgóbb tevékenységet. Legtöbb műve párisi kiadóknál jelenik meg. Csak nagyjában közöljük kompozicióinak cimét:

Szerenád, vonós zenekarra.
Románc, zenekarra. (Hachette kiad.)
Légende, III. kiadás (Heugel), hegedű v. gordonkára, zongora kisérettel.
*Suite élégiaque**), orgonára. (Noel kiad.)
Valse scherzo, zongorára } (Heugel kiad.)
„ „ zenekarra }
Valse menuet, zenekarra. (Gaudet kiad.)
Ave Maria. (Parmentier kiad.)
Canzonetta, hegedűre, zongora kisérettel. (Rozsnyai kiad.)
Berceuse „ „ „ „ „
Kórusok, Geszler Ödön „Új magyar daloskönyv"-ében.
I. Suite. Előadták a m. kir. Operában, Párisban és Aix les Bainsben.
Lettres persannes. Előadták Monte-Carloban és a Nemzeti Zenedében.
I. szinfonia. Előadták Prágában és az Orsz. szinf. zenekar.
Une nuit de Walpurgis classique. Szinfonikus költemény. Előadta a budapesti Filharmoniai Társaság.
Nirvana. Szinf. költemény. Előadta a Nemzeti zenede.
Heine dalok. } Énekelték Párisban, Londonban és Olaszországban.
Baudelaire dalok. }
Hidavatás. Szinf. költemény.
Suite rustique. Előadta az Orsz. szinf. zenekar.
La Stranièra. Ballet 2 felvonásban.
Mandragora. Vigopera 3 felvonásban.
Énekek éneke. Vigopera 3 felvonásban. (Népopera.)
Isten és a bajadér. Dalmű 3 felvonásban. (M. kir. opera.)
Mise. Szólókkal, ének és zenekarra.

*) Játszották: **Guilmant** Amerikában, **Widor** Párisban.

Te Deum. Hat szólamú à capella.
Vonós ötös.
Szonáta, hegedű-zongorára.
Hárfakoncert.
Rákóczi induló, kettős zenekarra, 180 előadó számára.
Apróbb zenedarabok stb. stb.

Zeneírói munkásságát a 10 hónap alatt immár II. kiadásban megjelent kitűnő *Általános zenetörténet*-e (Zenetud. kvt. 7. sz.), *A tánc psychologiája* (Zenetud. kvt. 11. sz.), *A programmzenéről* c. dolgozata (Zenetud. kvt. 4. sz.) bizonyitják, melyek méltó folytatása lesz sajtó alatt lévő *Zeneesztétiká*-ja is. A leipzigi „Phylosophische Wochenschrift"-ben *Grieg u. die nationale Musik* c. alatt közölt értékes tanulmányt, lapunknak pedig öt év óta kitűnő munkatársa. Esztétikai, történeti, pedagogiai és kritikai dolgozataival, — melyek éles objektivitást tükröznek vissza — gyakran találkoztunk a „Revue musicale"-ban, a „Budapester Presse", „Pester Lloyd", „Alkotmány" c. napilapokban, az „Uj élet", „Magyar közélet" és az „Élet" c. folyóiratok hasábjain.

A jövő szezónnal új érvényesülési terep nyilik Lavotta számára. S akik ismerik kvalitásait és terveit, bizonyára meleg érdeklődéssel tekintenek a Kolozsvári zenekonzervatorium jövője elé. **Marion.**

Zenei aforizmák.

Az ember lelke hasonló a megfelelő hangjegyfüzethez. Mindent forditva olvasunk, ha nincs meg minden sorhoz a megfelelő kulcs.

*

Sok ember érzelemvilágában soha nem jut a skálákon tul és még itt is folyton hibáz!

*

Némely embernél az „*én*" szócska felett állandóan egy fermáta látszik lebegni.

*

A pedálnyomásról ismerjük meg a zeneileg becsületest és hazugot.

*

Nagyon sok ember hasonló a rossz zongorajátékoshoz: mindig szükséges neki egy metronom az ütem betartáshoz.

*

Minél nagyobb dilettáns valaki, annál jobban kinyitja a gyakorlásnál az ablakokat.

*

Inkább jól fujtatni, mint rosszul játszani az orgonán.

*

Az összes hangszerek közül az emberi lélek a legérzékenyebb; itt még az eltépett húrok is hangzanak.

*

Életünkben némely disszonancia csak a zárókadenciával oldódik fel.

P. M.

Baudelaire és a Tannhäuser párisi bukása.

Kevesen tudják, hogy *Baudelaire*, a „Fleurs du Mal“ világhirű szerzője mennyire rajongott Wagnerért, ami abban az időben — a francia-német gyülölködés idején — nagy szó volt.

Hogy Wagner géniusza mily nehezen jutott át a francia határon, közismert tény. Amikor 1860. február havában a Salle des Italiens-ben rendezett egyik hangversenyen izlelitőül néhány Wagner-operarészletet mutattak be, az enthuziaszta romantikus párt oly heves harcot intézett a tapsoló közönség ellen, hogy a hangversenyt valóságos őrjöngő utcai harc fejezte be. Bülow szerint a konzervativek a tettlegességtől sem riadtak vissza.

Baudelaire ezen az estén lett Wagner-imádó. A „Revue européenne“-ben lelkes és heves propagandát kezd Wagner érdekében. Hires *Opusculum*-ában ezt irja a többek közt: „A Wagner hangversenyek állandóan doctrinaire csatákat idéznek elő Párisban; művészetünknek fontos krizisei ezek, amelyekben a művész, kritikus és közönség zavartalanul tombolhatják ki szenvedélyeiket.“

A cikk után a Tuilleriákban is kezdenek érdeklődni Wagner sorsa iránt. A német nagykövetség tagjai meleg hangulatot keltenek a Mester iránt, olyannyira, hogy mozgalom indul meg érdekében. A mozgalomba a császárt is belevonják, aki az általa különösen tisztelt Metternich-Sandow hercegnő (osztrák-magyar nagykövet neje) kérésére az előtte magasztalt Tannhäusernek az „Académie impériale de musique“-ben való előadását rendeli el.

Ily körülmények előzték meg a Tannhäuser párisi (1861. március) bemutatóját, amely egyike volt a legemlékezetesebb és legszánalomraméltóbb szinházi botrányoknak, amelyek valaha előfordultak.

Az egész sajtó kikelt az előadás ellen, élén a hires *Fétis*-szel, aki nem ismert határt gúnyolódásaiban. Az egyetlen cikk, amely Wagner mellett szólt, a „Patrie“-ben jelent meg *Franck* Maries tollából.

Berlioz mélységesen hallgatott!!

Baudelaire pedig tiltakozott: „A császári parancs, amelyért a fejedelemnek csak hálával és dicsérettel tartozunk, anélkül, hogy udvaroncokká válnánk, sok irigyet és szájhőst lázitott Wagner ellen. De mit fog Európa felőlünk gondolni, hogy e maroknyi éretlen fejű tacskó erőszakoskodása szégyent hozhatott nemzetünkre? Ez a lázadás csak egy elnyomott vihar kitörése, amely rávetette magát az államtól pártolt első jövevényre. Ez a jövevény — a Tannhäuser volt, amelyet egy külföldi nagykövet neje pártfogolt az államfőnél. Pompás alkalom a felzudulásra, amelyben Wagner nejét is megtorlás nélkül sértegethetik. Méltó ez a lovagias francia nemzethez?“

És tüntetésképen megjelent mindenütt, ahol Wagnertől játszottak. Odaadással tanulmányozta Wagner műveit, fanatikus rajongással magyarázta barátainak a wagneri zene szépségeit, sőt rövid időmultán azokat is odacsőditette, ahol alkalom nyilott a tüntetésre.

Wagnernek tudomása volt arról, hogy eszméinek mily lánglelkű apostola Baudelaire, több izben fel is kereste a költőt, de nem találván otthon, végre is levélben fejezte ki hálaját.

Ez a levél, amely csak nemrégiben jelent meg Crepets J.-nek kitűnő Baudelaire-életrajzában, igy szól:

„Kedves Baudelaire Uram! Többször voltam Önnél, de sohasem találtam otthon. Elhiheti nekem, hogy szivesebben mondtam volna el személyesen Önnek, mily óriási elégtételt szerzett nekem cikkével, amely megtisztelőbb és bátoritóbb mindennél, amit szegény tehetségemről valaha irtak. Nem volna lehetséges alkalmilag személyesen kifejezni elragadtatásomat gyönyörű cikkei felett, amelyek — mint a legjobb költemény teszi — azon benyomásokról tanuskodnak, amelyeket — ha szabad ezzel dicsekednem — egy oly magas szárnyalású, müvelt egyéniségre tettem? Mindenesetre fogadja e jótéteményért szivélyes hálámat s higyje el, büszke vagyok, hogy Önt barátomnak nevezhetem.“

Sajnos, barátságra, ismeretségre sohasem került a sor.

P. M.

—

Londoni levél.

Mig mi kritizáljuk az angol felfogást a zene terén, tehetségtelenségüket eziránt, addig a szigetország fővárosában, Londonban gazdagságuk révén különösen most junius, juliusban, mikor a főszezón van, elsőrangú operaelőadások s szenzációba menő koncertek vannak. A fentiekben, ami az angolokat illeti, sok igaz van: az igazi angol nem született zenére s talán nem is tudja annyira megérteni, mint mi, de szeretni s értékelni talán jobban. Amig nálunk egy-egy nagy művészt csak hirből ismernek, vagy pedig mint ritka jelenséget élvezik, addig azok a szigetországban állandóan szerepelnek, s mi több, összehasonlitásoknak s kritikának vannak kitéve. A Covent Garden-ben *Caruso*, *Bonci*, *San Marco*, *Destinn* Emma, *Tetrazzini* stb., a világ legelsőrangú énekesei énekelnek, *Toscanini* s más hires karmesterek vezetésével. Olasz, német s angol operákat adnak elő. Fritz *Steinbach*, s mióta a mi Richterünk nyugalomba vonult, *Nikisch* állandóan dirigálnak különböző zenekarokat. Az angol közönség Nikischnek adta oda a pálmát. Természetesen azért angol nagyságok is működnek, úgy mint *Sir Fleury Wood*, *Laudon Ronald*. Az elismert legjobb hegedűsök, *Casals* az egyedüli cellista, az énekesnők közül: *Melba*, *Culp* Julia, *Gerhardt* Elena állandóan szerepelnek. *Saint-Saens* a minap saját maga játszott a jubileumi hangversenyén a királyi pár jelenléte mellett. Természetesen mint minden túltengésben itt is meg van a kinövés, ugyanis roppant sok jelentéktelen hangverseny van. Nagy hangverseny naponta átlag délután és este együtt 6 - 7—8 van. A kisebb hangversenyekkel együtt akad 30 is egy nap. Nem szólva a házi hangversenyekről, az ugynevezett at home-okról, hol tömérdek nagy művész játszik óriási honoráriumok mellett. A magyarok közül meg kell emlitenünk *Dohnányit*, mint régi kipróbált művészt, az újabbak közül *Gyárfás* Ibolykát, *Weltman* Fery-t s különösen *Morvay* Zsuzsikát, ki rövid idő alatt a legelsők közé küzdötte fel magát s a legnagyobb szabású hangversenyeken játszik. A minap az Albert-Hall-ban játszott hétezer

főre menő hallgatóság előtt a Wagner és Liszt tiszteletére adott koncerten, hol *Nikisch* dirigált, ki a Liszt-koncert eljátszása után elragadtatásában a nyilt szinen homlokon csókolta a művésznőt, tüntetőleg végig hallgatta darabjait s mint halljuk, a jövő évadra több hangsersenyre szerződtette Morvay Zsuzsikát Németországban. Jól esik, hogy a zenei nagyságok közt mindig vannak magyarok. **Marion.**

—

Opera.

— **1913. május.** —

M. kir. operaház.

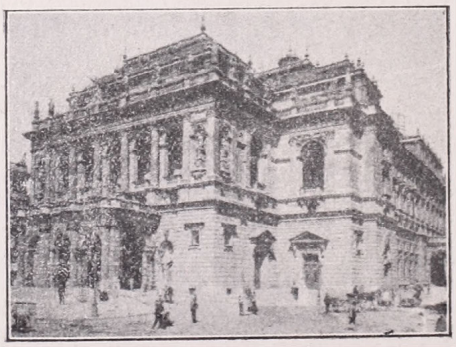

5. *Lazzaro* Hippolit mint vendég énekelte a mantuai herceg (Rigoletto) szerepét. Sikere óriási volt. Igazi meleg lirai tenorhangja kitűnően képzett, játéka is disztingvált, előkelő. A kitűnő előadást *Tango* vezette. 22. Puccini: Bohémélet-e új rendezésben került reprizre. Főleg a zenei betanitás hatott a szenzáció erejével; *Tango* ezúttal csodát művelt. *Lazzaro* Rodolpho-ja meglepően gyenge volt. *B. Sándor* Erzsi zeneileg ideális, játékban igazán szánni való Mimi, *Hajdané* bájos és graciózus Musette volt. A hó végén Wagner-ciklust rendeztek, kimondhatatlan szürke Wagner-ciklust.

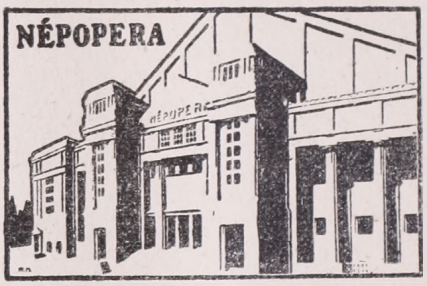

A fővárosi hatóság asszisztenciája mellett boulevard-mozi nivóra sülyedt Népopera mult hó 17-én műsorába iktatta Meyerbeernek elfakult operáját, a Hugonottákat. Az előadás a jobbak közül való volt. Ami művészetet produkáltak, a geniális fiatal karmesternek: *Reiner* Frigyesnek köszönhető, akinek a keze alatt fejlődött a zenekar is oly magas szinvonalra. Ma is minden legkisebb árnyalat finoman jött ki a pompásan fegyelmezett együttesből. Raoul szerepét *Slezák* Leó énekelte ragyogó művészettel. Valentinet *Rozsovszka* Zojától hallottuk, remélhetőleg először és — utoljára. *Adler* Adél kissé fáradtnak tünt fel a királyné szerepében. *Sebők* Ilona bájos apród volt.

—

Rovás.

Botrányos premier a Népoperában. Sohasem foglalkoztunk szivesen a Népoperával, mert már megnyitásakor átláttunk a szitán és nem tartottuk komolyan számba vehető szinháznak. Hogy nem csalódtunk,

azt az idők folyamán sajnálattal tapasztaltuk. Napnál is világosabb igazságokra hivatkozva, jogos felháborodással utasitottuk vissza a Zene 1912. májusi számában az idegen művészek bucsujárását, a népoperai ensemble és rendezés nivótlanságát, mégis akadtak — mondjuk enyhén — oly optimisták, akik nem láttak mind ebben veszélyt és a sajtó legnagyobb részével együtt dicshimnuszokat zengettek Márkuséknak, egy varieté szinvonalára sülyedt szinház igazgatóságának. A budapestiek izlése azonban nem sülyedt még annyira, hogy a Tiszakálmántéri szinház művészietlenségében gyönyört találna. Bizonyitotta ezt a Népopera legujabb premierje, a „Gyerünk csak!" c. revü, mely egyenesen merénylet az igazi művészet ellen és amelynek cirkuszi ostobaságait nemcsak közömbösséggel, hanem határozott nemtetszés nyilvánitással utasitotta vissza a hallgatóság. Amikor cirkuszi bohócokat, szellem nélküli vicceket, ostoba jeleneteket 50 fillérért a városligeti mutatványosoknál lehet látni, akkor senki sem ül 5 koronáért a Népoperába, ahová azzal a reménnyel váltja meg a jegyet, hogy művészetet fog élvezni. Márkusék tehát már arra sem hivatkozhatnak, hogy eltalálják a pesti közönség izlését. Egyedüli védelmük, hogy a szinháznak anyagilag meg kell erősödni és csak akkor végezhet kulturmunkát. Ugyan kérem, hát meddig fog a szinház megrősödni a polgárság telkén és pénzén? Meddig fogják Márkusék egész Budapestet bolonditani igéreteikkel? Azzal ne takaródzanak, hogy az üzlet üzlet, mert akkor tévedtek egy szélességi fokkal és vonuljanak be szinpadjukkal a Telekitéri vásárcsarnokba. Miért nem akadályozzák meg a főváros „művészetért rajongó vezetői" ily cirkusszá vedlett szinház kulturromboló munkásságát? Miért? Ilyen Orfeumnál is rosszabb szinház homlokzatára nem „Népopera", hanem „Néporfeum" felirás való és mint magánvállalat, ne számitson közpénzekre, ne aspiráljon ingyen telekre és fővárosi szubvencióra — bármily formában is történjék a szubvencionálás — hanem éljen, ahogy tud, akár lovardát is csinálhatnak belőle. Sehol sem, még a legsötétebb Balkánon sem türnének ilyen szégyenletesen rossz szinházat, mely kárára van a magyar művészetnek és szégyenfoltja a magyar kulturának. Legyen végre rend! Csukják be a Tiszakálmántéri Orfeumot!! **(k—n.)**

—

Tudósitások.

SZATMÁR. E hó 1-én kiválóan magas nivójú zenei élvezetben volt része annak a nagyszámú és előkelő közönségnek, amely ez alkalommal a szatmári református templomot megtöltötte. *Zalánfi* Aladár, a hirneves budapesti orgonaművész mutatta be ragyogó talentumát Bach, Szendy, Frank és Karg-Elert műveinek előadásával. A fényes tehetségnek brillirozó bemutatkozása megérdemli a legáradozóbb dicséretet s méltán rászolgált az általános elismerésre. A szatmári közönség nagy hálával tartozik *Kovács* István dr. református pásztornak, a zenei ünnepség fáradhatatlan rendezőjének, hogy a jeles művész szatmári szereplését kieszközölte. Az orgonaszámok közt *Eötvös* Dánielné Wagner: Erzsébet imáját énekelte el, *Damokos* Andor Goldmark hegedűversenyének egy áriáját és

Hermann bájos Contemplationját játszotta el. A református tanitóképző énekkara pedig Liszt Ferenc 137. zsoltárát énekelte el *Bendiner* Nándor vezénylete mellett. A hegedűszóló és a zsoltár diszkrét orgonakiséretét *Hermann* László látta el. Programmon szerepelt még az alkalmi vegyeskarnak egy száma is, amelyet *Veress* Lajos dirigált.

—

Zeneiskolai szemle.

A Nemzeti Zenede kamarazeneosztályainak vizsgálati hangversenye m. hó 30-án volt a fővárosi vigadó nagytermében. Eltekintve a szerencsétlen és művészietlen gondolattól, hogy a koncertet a nagyteremben játszották, elég jól sikerült. A zongoristák közül főleg *Schmidt* Böske, *Hoffmann* Vilma, *Rausch* Mici és *Frommer* Lili kitűnő kamarazenészek. Ellenben a női kar primitiv dilettáns módon énekelte Pergolese: Stabat Mater-jét, az intézeti vonószenekar silány kisérete mellett. Ennyi művészietlenség közt igazán jóleső volt *Perényi* Géza pályadijjal kitüntetett vonósnégyesének sikerült előadása. *Ferenczy* Ilona, *Géczy* Barnabás, *Freund* Arnold és *Rados* Ottó összevágó játékában zavartalanul élvezhettük Perényi nagy értékű kompozicióját, melynek minden tételét imponálóan biztos tudással és gazdag invencióval irta meg. Formaérzéke, plasztikus gondolatainak kidolgozása és témáinak ügyes kiaknázás a biztos kezű és alaposan képzett komponistára vall. Kétségtelenül legértékesebb zeneszerzőink egyike, akit nem kell felfedeznünk, mert előkelő kvalitásairól már ismételten tett tanuságot.

Orsz. m. kir. zeneakadémia. Az elsőéves operanövendékek mult hó 19-én gazdag műsor keretén belül figyelemreméltó sikerrel léptek a nyilvánosság elé. Első helyen *Budanovics* Mária pompás énekét és érett művészi alakitását kell megemlitenünk. Mellette *Krizanovich* Lujza, *A. Sámson* Mária, a meleg hangú *Hoffmann* Hedvig és *Vadnay* Frida voltak a legjobbak. *Schwartz* Ida és *Varga* Irma ügyes szubrettek. Hogy majdnem valamennyi kivétel nélkül jó színésznő, az a Zeneakadémia érdeme. Hogy azonban a legnagyobb része énekelni is tud, azt *nem a Zeneakadémiának, hanem a privát mestereknek* köszönhetik. Majdnem minden növendék szükségét érzi annak, hogy privátim is tanuljon, nem lévén elegendő a Zeneakadémia nagyon is hiányos tanitása. Tudja azt mindenki, csak a Zeneakadémián nem akarnak tudomást szerezni az énektanszak lehetetlen voltáról. Alapos reformokra van szükség!

Az Orsz. m. kir. zeneakadémia II. éves operai növendékeivel 14-én tartották meg az évzáró vizsgálati hangversenyt az Operaház szinpadán. Ábrányiné, Maleczkyné és Sik énektanárok növendékei szerepeltek a szinlapon, csupa jelentéktelen, szürke tehetség. Évek óta nem volt ily rossz eredmény. Bár játszóképesség dolgában dicséretreméltó javulás észlelhető, — hála Hegedüs Gyulának — énekművészetet vajmi keveset tapasztaltunk. Hanganyag, hangképzés, muzikalitás, megértés igen kevés számban volt tapasztalható. *Ney* Margit volt aránylag a legjobb; friss csengésű, drámai erejű hangja van. *Babits* Vilma cérnahangú szubrette, *Murányi* Erzsébet már is fáradt, *Vajda* Elza, *Lukács* Sári, *Ney* Mária

és a két férfi: *Palló* Imre és *Demény* Arthur még csak nem is igéretek. Ilyen eredmény után ugyancsak könnyű sikere lesz a Graeff-féle iskolának. Ismét egy ok, amiért érdemes lesz gondolkozni a Zeneakadémia *főiskolai* hivatásán, amelytől egyre távolodik.

A VIII. ker. zeneconservatorium *hetedik* zenekari hangversenye — melyet m. hó 22-én tartott a fővárosi vigadó nagytermében — ezúttal is zsúfolt, diszes közönség előtt folyt le. Weber: Oberon-nyitánya, Weber-Berlioz: Felhivás a keringőre és Strauss Richard: Ünnepi indulója (Budapesten először) voltak a műsor zenekari számai, melyet lapunk szerkesztője vezényelt a közönség zajos tetszésétől kisérve. *Geszler* Ödön tanár három növendéke: *Szokolay* Irén, *Benkő* Irén és *Becsky* Ödön, Mendelssohn: g-moll zongoraversenyének egy-egy tételét játszották zenekarkisérettel. Szépen kiegyenlitett technikájuk, elmélyedő előadásuk mesterük lelkiismeretes művészi fáradozását dicséri. Nagy sikere volt *Vajdafy* Géza hegedűs növendékeinek is; *Thierfeld* Mór Vieuxtemps: Polonaise-át, *Resch* Ferenc és *Csapó* Dezső Huber: Kunok ábrándjá-t adták elő frenetikus sikerrel. *V. Ginzery* Anna növendéke: *Graumann* Rózsa Beethoven: Ah perfido! áriáját adta elő nagy terjedelmű, szépen iskolázott hangjával, ugyancsak zenekari kiséret mellett. A tizenhároméves intézet hangverseny statiszkája élvezetes, művészi zenekari számokkal gyarapodott. **(P. G.)**

Fodor Ernő zeneiskolája egész sorozatát rendezte a kitűnően sikerült vizsgálati hangversenyeknek, melyek közül a legkiemelkedőbb a mult hó 23-án tartott *zenekari* hangverseny volt. Első számként Haendel-Martucci vonószenekarra irt apróságát játszották, utána *Darvas* Lujza (*Gobbi* H. növendéke) Beethoven: Esz-dur zongoraversenyének I. tételét adta elő komoly megértéssel. *Schwarzmanoff* Romántól Hubay: Hullámzó Balaton c. hegedűdarabját hallottuk jól csiszolt technikával. *Siklós* tanár női énekkara *Lányi* Ernő: Faluvégén c. kórusát vezényelte nagy sikerrel, utána Csajkovszky: b-moll zongoraversenye következett, amelyet *Senn* Irén növendékétől: *Sándor* Árpádtól hallottunk lendületes, szines előadásban. Végül a Ruy-Blas nyitányt játszották pompás precizitással. A zenekart *Berkovits* Lajos tanár tanitotta be s vezette művészien; a vigadó teljesen megtelt lelkesen tapsoló közönséggel.

bernfeldi Forster Stefánia e hó 22-én tartotta pompásan sikerült évzáró vizsgálati hangversenyét növendékeivel, akik valamennyien dicséretet érdemelnek kitartó szorgalmukért, amelyet a hangverseny fényes sikere igazolt legjobban. De dicsérettel kell adóznunk a művészlelkű igazgatónő iránt is, aki nemcsak egyike legképzettebb pedagogusainknak, de páratlan lelkiismeretesség dolgában is. Csak a legkiválóbb növendékeit emlitjük, akik már meglepő művészettel adták elő zongoradarabjaikat, mint *Klökner* Stefánia, *Kovács* Ilonka és *Héczey* Ilonka, az énekesek közül pedig *Réczey* Erzsébet. A zeneiskola énekkara két Mendelssohn kórust is énekelt finoman és fegyelmezetten.

A Budapesti Zenekonzervatorium növendékei nagysikerű vizsgálati hangversenyt rendeztek az intézet disztermében. A hegedűsök közül különösen *Molnár* Ferenc, *Löblovitz* Béla igazgató tanitványa, a zongorá-

sok közül pedig *Braun* Marcell tűnt fel értelmes, szép játékával, de *Berger*, *Tieger*, *Ehrenreich*, *Singer*, *Klein* és a többiek is mind pompásan állották meg helyüket. A közönség meleg tapsokkal adózott a közreműködő növendékeknek.

Balassa Kálmán hegedűművész budai zeneiskoláinak f. hó 17-én tartott évzáró vizsgálati hangversenyén a növendékek sikerült produkcióit ismét komoly tanujelét adták a szépen fejlődő két intézetben folytatott lelkiismeretes tanításnak. A vizsgálati hangversenyen *Balassa* Kálmán, *Plesz* Margit, *Földessy* Margit, *Balassáné* és *Koncz* János növendékei szerepeltek.

Sztojanovits Jenőné rákosligeti zeneiskolája e hó 17-én rendezte ezidei évzáró vizsgálati hangversenyét, amelyen a zongorás növendékek bámulatos preciz technikával és dicséretreméltó művészi komolysággal játszották vizsgadarabjaikat. Különös dicséretet érdemelnek: *Than* Klára, *Wandra* Kató, *Faber* nővérek, *Wiesner* Ilonka, *Simkovits* Ilonka, *Wrabely* nővérek, *Rácz* Manci és *Godmann* Olga. A hegedűnövendékek közül pedig *Stojanovits* Jenő, *Pintér* Györnyike és *Breuer* Béla.

A Szatmári zeneiskola f. hó 4-én tartotta a hegedűtanszakos növendékeinek vizsgálati hangversenyét, mely alkalommal a szülők és az érdeklődők egészen megtöltötték a városháza nagytermét. A hangversenyen 18 növendék szerepelt, akik közül 16 kezdettől fogva *Hermann* László igazgató nevelése. S amikor megállapitjuk, hogy az elemi osztályosok játéka is teljesen mentve volt az intonáció baleseteitől, a legmelegebb elismerést nyilvánitottuk Hermann László három évi szatmári működése felett. Az, amit a növendékek e hangversenyen bemutattak, céltudatos vezetés alatt végzett komoly munkának az eredménye. Minden növendék megérdemelné, hogy külön megemlitsük és amidőn kiemeljük a kezdők közül *Mátray* Józsit, a magasabb osztályok közül pedig *Mandel* Istvánt, ez csak azt jelenti, hogy zajosabb sikert arattak növendéktársaiknál. Őszintén sajnáljuk, hogy Hermann László ezzel be is fejezte működését Szatmáron. Hangverseny után szeretettel vették körül növendékei, akiktől meghatott szivvel vett bucsut. **b. n.**

„Kassa szab. kir. város zeneiskolája" nyilvános, vizsgálati hangversenye arról tanuskodott, hogy a szerény és igénytelen külső alatt komoly művészi munka folyik. Feltétlenül kifogásolnunk kell azonban, hogy Szendy: D-dur szonátáját s I. Magy. Rhapsodiáját, valamint Beethoven: c-moll koncertjét kellő physicai erővel s technikai bravurral nem rendelkező *leánykák* játszották egy finom, de lágyhangú *Ibach-zongorán* (a Schalk-ház-szálló nagytermében!). A Schumann-, Czerny-, Moszkovszky- és Grieg-számok jobban sikerültek. A pedagógiailag oly értékes 2 zongorás darabok legjobban mentek. Meglepően szép volt a női kar, melyet a hangverseny utolsó számában (Kjerulf: A hardangi nász) a Férfi Dalegylet s a honvédzenekar támogatott. Feltűnt, hogy a szereplők között egyetlen egy férfi-növendék sincsen. **(W. K.)**

—

Az 1913. évi előfizetési dij mielőbbi szives beküldését kérjük.

Irodalom.

Könyvek.

Geszler Ödön: *Uj magyar daloskönyv.* II. kötet (à Capella karok) a polgári fiu- és leányiskolák III., IV., V. és VI. osztálya, valamint felsőbb leányiskolák számára. Rozsnyai K. kiadása. Ára 2 kor. 80 fill. — Ami az Uj magyar daloskönyv I. kötetében dicsérendő volt, áll a II. kötetre is. Természetes, hogy az à capella karoknál a polifoniának és a karstilnek művészies tere nyilt, amit úgy az átdolgozások, mint az abba felvett eredeti kompoziciók bizonyitanak. A dalok összeválogatása az énekkar iránti érzék fejlesztésére irányult és ebben a szerzőt sok évi gyakorlati tapasztalata támogatta. A muzsikális fiatalság örömét találhatja úgy az egyes dalokban, mint azoknak feldolgozásában; mivel a gyűjtemény a stilszerű és zenei értékű karok összeválogatását tűzte ki célul; ezért a könyv a nagy zenei közönség érdeklődését is méltán fogja magára vonni. A gyűjtemény legnagyobbrészt szerző művészies átdolgozásai, amelyek úgy polifonia, mint harmonizáció tekintetében első helyet foglalnak el. A szövegkiejtés (prozódia) kifogástalanul ritmikus, szemben az eddig megjelent iskolai daloskönyvek prozódiájával, melyek az ifjúság ritmikus érzését határozottan megmételyezték. Átdolgozások mellett vannak eredeti kompoziciók is, úgy a hazai ifjú magyar zeneszerzői gárda legkiválóbbjai, mint a külföld nagyjai tollából. Klasszikus és modern karok között előnyösen domborodik ki a magyar dalköltészet abban a köntösben, mely a mi nemzeti dalaink kincses melodikájának szint, fényt és abszolut zenei értéket ad. Még külön meg kell emliteni a polifoniát, mely az erre alkalmas karokat átszövi. Régen nélkülözött tény és örömmel kell üdvözölni azt, hogy az ifjú nemzedéket a tömör akkordénekléstől felszabaditjuk és a szólamvezetéshez idejekorán hozzászoktatjuk. **P. G.**

Hermann László: Paganini. (Zenetud. kvtár 10. sz. Ára 50 fillér.) A mű előszavát dr. *Hubay* Jenő irta, melyet itt idézünk szóról-szóra: „Paganini! — Ki ne ismerné e varázslatos művésznek a nevét? Már majdnem egy évszázad, hogy a földben nyugszik s az emberek képzeletében még mindig frissen él az ő csodás művészetének nagy emléke. Soha előadóművész a lelkesedésnek akkora kitöréseit nem idézte elő, mint Paganini. Vonójának bűvkörébe vonta a királyokat és az emberek millióit egyaránt. Jövetelének hire mindenütt lázba ejtette a városok lakosságát. Sokan az ördög cimborájának tartották, mások földöntúli erőket tulajdonitottak neki. Szóval boszorkánymester volt a szó szoros értelmében. De volt ő ennél is több. Nagy zenei lángész volt. Eltekintve attól, hogy az egész modern hegedűtechnikát neki köszönhetjük, 24 Capriccio cimű tanulmányaiban valóságos zenei kincset hagyott hátra, mely fényes bizonyitéka az ő nagy zeneszerzői tehetségének is. De nem folytatom. Hiszen Hermann László, a fiatal tehetséges hegedűművész, ki mint a székesfehérvári zeneiskola igazgatója is, érdemeket szerzett magának, az előttem fekvő művében érdekesen és élvezetesen irta meg Paganini életrajzát. Mindenkinek, ki a hegedűművészet e nagy mestere iránt érdeklődik, melegen ajánlom e művet, s nem kételkedem, hogy gyönyörűséggel fogja végigolvasni.

Pályázatok.

A magyar királyi Operaház igazgatósága a következő pályázatot teszi közzé:

Az Operaház igazgatósága az énekkar létszámában legközelebb betöltendő hat tenor-prim, két tenor-secund és hat bass-prim állásra ezennel nyilvános pályázatot hirdet. A pályázatra jelentkezők irásbeli beadványait, amelyekben a nyert képesités, az eddigi foglalkozás, az életkor adatai ismertetendők, 1913. évi julius 20-áig fogadja el az Operaház igazgatósági irodája (Hajós-utcai bejárat, II. emelet). A pályázóktól megkivánják, hogy tisztán csengő, egészséges énekhanggal, kifogástalan hallással, ritmikai érzékkel és némi zenei előismerettel rendelkezzenek. A pályázók legfeljebb huszonhat évesek lehetnek. Olyanok, akik valamely szinháznál már működtek s esetleg operai műsorral is birnak, mindenesetre előnyben részesülnek. Mindazok a pályázók, akik a fent megállapitott határidőig irásbeli beadványt intéztek az igazgatósághoz, ez évi julius hó 24-én jelentkezzenek próbaéneklésre *Noseda* Károly karigazgatónál: Operaház III. emelet. Az igazgatóság a pályázat eredményére vonatkozólag a jelentkezőkkel szemben semmiféle előzetes felelősséget, uti vagy egyéb költségmegtérités stb. nem vállal. A próbaéneklések alapján legjobb belátása szerint választja ki a jelentkezők közül azokat, akiket szerződtetni kiván. A szerződtetendő karénekesek az első évben ezer korona évi fizetésben, nemkülönben a szokásos közreműködési dijak élvezetében részesülnek, későbbi illetményeiket az 1910. január 1-én életbe léptetett rendszer állapitja meg.

Hirek.

Több sajtóhiba csúszott a Zene f. évi május havi számába.

1. A 105. oldalon lévő kép nem a bayreuthi „Festspielhaus“ nézőtere.

2. A 109. oldal utolsóelőtti bekezdésének *második* és *nyolcadik* sorában Rékai helyett *Szeghő* olvasandó. *(Szerk.)*

Marion válasza a Zeneközlönynek. Az előző hirrel rektifikált sajtóhibát a Zeneközlöny igen tragikusan fogta fel. Egyéb cikk hiján másfél oldalon foglalkozott ezzel a sajtóhibával. Sajnos, az e „cikk“-ben foglalt rosszhiszemű és zuglapnivójú kifejezések miatt szerkesztőnk nem lehet abban a helyzetben, hogy a piszkolódó sorokat válaszra méltassa. De alulirott, mint az inkriminált operakritika irója, megnyugtathatom a Zeneközlönyt, hogy bátran folytathatja régóta hirhedt piszkolódásait, e téren szerkesztőnk már csak azért sem követheti a Zeneközlönyt, mert ennek a lapnak *szakszerű* birálatát már más lapok úgyis *alaposan letárgyalták*. (Érdeklődőknek szivesen szolgálunk lappéldányokkal.) Uri érzésünk a Zeneközlöny rosszhiszemű támadása dacára egyébként sem engedi, hogy ily izléstelenségekkel bővebben foglalkozzunk. — Művészi és tudományos polémiákra szivesen vállalkozunk, de oly ocsmány személyeskedésekre, amelyet csak azért merészel megirni a Zeneközlöny lovagias szerkesztője, mert a kardél elől gyáván a papi reveranda mögé bujhatik, — nincs válaszunk. **Marion.**

Vilmos császár Wagner Richárd özvegyéhez, Cosima asszonyhoz Wagner Richárd születésének századik évfordulója alkalmából a következő táviratot intézte:

„Wagner Richárd születésének mai századik évfordulóján Önnek, Asszonyom, kegyeletem és emlékezésem jelét kívánom adni. Az egész nemzet ünnepli ezt a német művészetre és kullurára oly jelentős napot és hálás szivvel gondolok a csendes Bayreuthre, ahol a száz év előtt megszületett mester pihen életének hatalmas küzdelmei után, arra a helyre ahonnan halhatatlan alkotó munkásságának nagysága és dicsősége az egész világra elterjedt, dicsőségére a német alkotó művészetnek. Operaházamban a mai napon kedvenc operámat, a „Nürnbergi mesterdalnokok"-at előadattam a berlini gimnáziumok diákjai számára, hogy az ifjú nemzedékre Wagner Richárd szelleme nevelő hatást gyakoroljon. Udvari szinházamban pedig, ahol annak idején a „Bolgó hollandi"-t először adták, emlékünnep lesz Wagner születésének évfordulója alkalmából. Vilmos I. R."

Wagner-szobor Münchenben. A régensherceg, Lajos herceg neje, valamint a királyi család többi tagjainak, az összes miniszterek s a diplomáciai kar tagjainak jelenlétében mult hó 22-én leplezték le a Prinzregenttheater előtt a *Possart* főintendáns kezdeményezésére Wagner barátai és tisztelői által emelt Wagner-emlékszobrot. A szobor *Wadere* Henrik tanár szobrászművész alkotása.

Debussy uj balletje. Párisban a Téâthre des Champs Elysées-ben a napokban került bemutatóra *Debussy* Claude új balletje, a Játék (Jeux), melynek koreografiáját *Fokin* irta. Alkonyatkor villámfényben úszó kert bokrai között két fiatal leány és lovagjuk kutat egy elgurult tenniszlabda után. Közben mindenféle fantasztikus játékba kezdenek. A férfiszerepet természetesen *Nijinszky* táncolta, csodálatosan finom és elmés ötleteket mutatva be. Partnerei *Karszavina*, *Schollar* kisasszonyok voltak. A muzsika csupa kecsesen hajló melódia: amint a zenekar a labda bukdácsolását, majd merész röpülését követi. *Bakst* diszletei Debussy zenéje szinekbe öntve. Az újdonságnak igen nagy volt a sikere.

Kerner István és a filharmonikusok. *Kerner* István, az Operaház zeneigazgatója lemondott a Filharmonikus Társaság elnöki állásáról. Kernert állttólag az birta a lemondásra, hogy a filharmonikusok egyes hangversenyekre vendégdirigenseket akartak meghivni. A filharmonikusokat viszont ebben nem vezette Kerner tevékenysége ellen való bizalmatlanság, csupán anyagi tekintetből kellett erre az álláspontra helyezkedniök. Másutt is igen gyakori, hogy idegen dirigensek vezénylik a filharmonikusokat. Az egyesület új elnöke gróf *Bánffy* Miklós lett.

Z. FUNTLER BERTA
zongoratanárnő cime:
BUDAPEST, VIII.,
Baross-utca 81, III. em. 30.

Világhirű hegedűművészektől és tanároktól a saját készitményű uj

hegedűinkért

a legmagasabb elismerések.

A magy. kir. technologiai iparmuzeumban a hegedű versenykiállításon a saját készitményű hegedűink a versenyre jelentkező összes hegedűket fölénnyel győzték le. — Művésziesen javitunk, régi hegedűt veszünk, kedvező részletfizetésre szállitunk. — **Árjegyzék ingyen.**

KOMÁROMI és TÓTH

műhegedűkészitő mesterek

Budapest, IV., Kossuth Lajos-u. 11.

Bosworth & Co.

LONDON, LEIPZIG, WIEN.

Zongoratanárok figyelmébe ajánlja:

Brück J. op. 40. 7. Concert-Etude.

Kessler és Moscheles etüdökkel párhuzamosan tanitandó. — Az 1. sz. a hires Staccato-Etude, melyet Paderewsky New-Yorkban játszott s 2 év alatt **négy kiadást ért el!** — Mindegyik szám külön koncert darab. —

Brück J. op. 39. Seelenstimmungen.

I. és II. füzet. Előadási gyakorlatok az V. évf. számára, Heller op. 45., 46., 47. helyett.

A Zene 1910., 1911. és 1912. évfolyamai bordó vászonkötésben 5 K beküldése ellenében portómentesen kaphatók a kiadóhivatalban.

Kelen Ida siremlékének leleplezése. *Kelen* Idának, a kiváló magyar zongoraművésznőnek sirja fölé gyönyörű emléket állitott a barátok és tisztelők kegyelete. A siremléket, mely *Róna* József legsikerültebb reliefjeinek egyike, e hó 1-én leplezték le a rákoskereszúri új izraelita temetőben. A leleplezésen nagy és előkelő közönség jelent meg, közéletünk és a művészvilág számos előkelősége. *Siklós* Albertnek erre az alkalomra készült gyászkórusa került előadásra a szerző vezénylete mellett. Ezután dr. *Adler* Illés főrabbi emlékezett meg Kelen Idáról. A szoborbizottság nevében *Diner-Dénes* József iró beszélt. A Fodor-zeneiskola koszorúját dr. *Kasics* Ozmán helyezte a sirra; a tanári kar szónoka *Recht* Sándor volt.

Hangszerkiállitás. A budapesti IV—X. kerületi vegyes ipartestület minapi közgyűlésén *Dán* Leó testületi felvetette hangszeripari kiállitás rendezésének eszméjét. Az eszme életszett és előkészitő-bizottságot küldtek ki. E bizottság munkájával immár elkészült, mire elhatározták, hogy a kiállitás szeptember 21—30. napjain a fővárosi vigadóban lesz. A kiállitás a hazai hangszeripar fejlettségét és a külfölddel szemben való versenyképességét lesz hivatva bemutatni; egyben azonban zenetörténeti és zeneművészeti szempontból is sok érdekességet igér. A kiállitás tiz napos tartama alatt sorozatos zenetörténeti és zeneművészeti előadások lesznek.

A Zene legközelebbi száma szeptemberben jelenik meg.

—

FELELŐS SZERKESZTŐ: SEREGHY ELEMÉR.

Cs. kir. szab. Amerikai Cottage-szivólégrendszerü

HARMONIUMOKAT

valamint európai rendszer szerint legolcsóbban szállit

PAJKR REZSŐ és Tsa

Budapest, X. ker., Delej-utca 25. sz.

(Tisztviselőtelep.)

Árjegyzék ingyen és bérmentve

Részletfizetésre 8 kor.-tól feljebb.

Tanerőknek és lelkészeknek külön százalék engedmény.

Bérmentes szállitás az utolsó vasutállomásig.

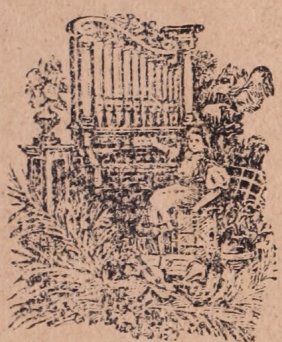

Pedálos harmoniumok

mindkét rendszer szerint és minden nagyságban, pontos orgonaméretekkel, templomok, szemináriumok részére és gyakorló-orgonák.

Kérjen árjegyzéket zongorák- és pianinókról.

GOTTSCHLIG ÁGOSTON

császári és királyi udvari szállitó,

rum-, likör-, cognac-gyáros, tea- □ □ nagykereskedő □ □

Budapest, IV., Váci-u 11.

a különlegességi tőzsde mellett.

Magyar, francia cognac, hollandi likőrök, cacao és csokoládék. Eredeti angol és francia teasütemény- és cukorkakülönlegességek. A legjobb tea- és kávébeszerzési forrás gazdag választékban. Kivánatra árjegyzék ingyen, bérmentve.

Központi iroda: Régi posta-utca 10.
Gyár: Kőbánya, Martinovits-tér 9.

STÉHLIK LAJOS

hegedükészitési műterme

BUDAPEST

VIII., JÓZSEF-KÖRUT 71. SZ.

Régi mesterhegedük szakszerű javitása. — Saját készitményű hangversenyhegedük. — Finom vonók, álltartók, tokok, valamint a legkitünőbb quinttiszta húrok :: stb. állandóan kaphatók. ::

Hegedűt, zongorát harmoniumot ne vegyen mielőtt

Reményi Mihály

a m. kir. zeneakadémia házi hangszerkészitője

elsőrangu hangszer- és zongora-telepét meg nem látogatta.

Budapest, Király-utca 58.

Quinttiszta hangversenyhúrok. — Hegedűjavitások a legművésziesebb kivitelben. — Árjegyzék minden hangszerről különkülön kérendő.

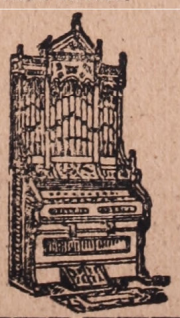

I arany, I ezüst és a milleniumi nagy éremmel kitüntetve.

A pécsi országos kiállításon állami arany éremmel kitüntetve.

Alapittatott 1867. évben.

Alapittatott 1867. évben.

Angster József és Fia

orgona és harmónium-gyár, Pécs.

A budapesti bazilika nagy orgonájának építői.

Ajánlják kitűnő hangu és erős szerkezetű légnyomatu és elektromos berendezésü

orgonáikat

a legjutányosabb árak mellett művészi kivitelben.

Raktáron kitünő hangu
HARMONIUMOK
minden nagyságban.

Elektromos fujtató készülékek.

Árjegyzéket kivánatra ingyen küldünk.

Rusznák és Türk könyvnyomdája, Budapest, VI., Király-utca 8. — Telefon 138—35.

54145

A ZENE

TUDOMÁNYOS ÉS MŰVÉSZETI HAVI FOLYÓIRAT

ÖTÖDIK
ÉVFOLYAM

1913 SZEPTEMBER

ÁRA 40 FILLÉR.

NÉMETH JÓZSEF könyv- és zeneműkereskedése, Budapest, I., Fehérvári-út 15. Telefon 146—59.

Első magyar villamos erőre berendezett hangszergyár

STOWASSER JÁNOS

cász. és kir. udvari szállító a m. kir. operaházi tagok, budapesti szinházak zeneakadémia, zenedék, az összes fővárosi iskolák, hadsereg stb. szállitója, a hangfokozó gerenda és a javitott Rákóczi-tárogató feltalálója.

GYÁR: BUDAPEST

II., LÁNCHID-UTCA 5. ÖNTŐHÁZ-UTCA 3.

Magyarország legnagyobb vonós- és fuvóhangszer-gyára

Ajánlja mindennemű saját gyárában készült hangszereit, ugyszintén húrokat és hangszeralkatrészeket. Hegedűk vonóval 8 K-tól. Harmoniumok 90 K-tól. — Tárogatók 70 koronától.

Tanerőknek kedvezmény.

Javitások a legművésziesebb kivitelben.
Árjegyzék kivánatra ingyen és bérmentve.

TARTALOM:

Godowsky Lipót: A modern zongoratanitásról. — **Fligl József**: Látogatás Lisztné asszonynál. — **Florestan**: A magyar zenevilág gyásza. (Popper Dávid, Vavrinecz Mór, Takáts Mihály, Allaga Géza.) — **Deák István**: Popper Dávid †. — **Marion**: Verdi-ünnep Veronában. — **Eusebius**: Ostendei levél. — **Tudósitások**: Róma, Milano. — **Zeneiskolai szemle**: Orsz. m. kir. zeneakadémia. Kolozsvári zenekonzervatorium. Fodor Ernő zeneiskolája. Miskolci városi zeneiskola. VIII. ker. zeneconservatorium. Dr. Mezey, Szalay és Zay-féle aradi zeneiskola. Pécsi városi zeneiskola. Debreceni zenede. Komáromi városi zeneiskola. Kecskeméti városi zeneiskola. Balassa Kálmán zeneiskolája. Debreceni zenekonzervatorium. Temesvári városi zeneiskola. Szemere József zeneiskolája. Somogyi Mór zenekonzervatoriuma. A székesfehérvári zenekedvelők egyesületének zeneiskolája. — **Irodalom**: I. Könyvek. (Drumár János: A debreceni zenede története 1862 - 1912. Dr. Wágner József: Goethe Faustjának zenei hatásairól.) II. Zeneművek. (Új magyar férfikarok.) — **Pályázatok**: Kétezer korona operaszövegért. — **Hirek**: Dr. Molnár Géza előadása. Verdi-szobor Trientben. A Parsifal Bécsben. Kerpely Jenő. A Parsifal Párisban. Népopera Münchenben. Új vígopera. A római dij nyertese — nő. Verdi Pattiról. Ifj. Buchner Antal kinevezése.

Szerkesztőség és kiadóhivatal: BUDAPEST, VIII., József-körút 69. sz.

Egyes szám ára 40 fillér. Előfizetési ára egész évre 4 korona.

V. ÉVFOLYAM BUDAPEST, 1913. SZEPTEMBER HÓ. 7. SZ.

A ZENE

TUDOMÁNYOS ÉS MŰVÉSZETI HAVI FOLYÓIRAT

Szerkesztőség és kiadóhivatal: BUDAPEST, VIII., József-körút 69. sz.

Egyes szám ára 40 fillér. Előfizetési ára egész évre 4 korona.

A modern zongoratanitásról.

Irta **Godowsky Lipót,** *a bécsi cs. kir. zeneakadémia mesteriskolájának professzora.*

Örömmel engedve szives felszólításuknak, a következőkben igyekszem a modern zongoratanitás alapelveit néhány sorban körvonalazni, mert ugyebár lehetetlen ezt a hatalmas anyagot pár szóval minden részletre kiterjedően ismertetni.

Ami a zongorajáték módszereit illeti, ugy ma az a legmodernebb felfogás, hogy csakis súlytechnikával és abszolut lazasággal lehet mechanikai, technikai és esztétikai tökélyt elérni. A súlytechnika nem ismer nyomást, feszességet, a billentéshez a kéz természetes súlyát veszi igénybe. A zongorajáték másik két tekintélyesebb módszere közül az egyik (Czerny) a kéznek magasban való gömbölyitő homoritását és az ujjaknak ráejtését ajánlja, amelynél — bár jelentékeny erőt, kifejtést és gyorsaságot tesz lehetővé — igen sok energia vész kárba s a játék is bizonytalanabb lesz; a másik (Lebert és Stark, leipzigi módszer) elv szerint a szükséges erő a kézfejnek sajátszerü befelé hajlitott tartásával érhető el, ami ismét fárasztó nehézséget okoz a játéknál.

Közleményeink csakis a forrás megnevezésével vehetők át.

Nyomatékosan hangsúlyozom, hogy még ma sem forditanak kellő figyelmet az ujjrakásnak azon fontos szerepére, amelyet a zongorajáték technikájában és esztétikájában betölt.

Megszokott ujjrakásunk olyan legyen, ahogy a legkényelmesebb. Igyekezzünk keveset változtatni a kéz helyzetén, miáltal játékunk dynamikailag és ritmikailag egyöntetü lesz. A természet minden ujjnak más állást és helyzetet adott, s ezen külömbözőség folytán ujjaink a zongorajátékban is egymástól eltérő karakter érvényesitésére vannak predesztinálva, azaz oly hatások kifejezésére, aminőkre egy másik ujjunk nem képes. Igy például nagyon fontos, hogy kisebb, hasonló alakzatu hangcsoportokat mindig ugyanazon ujjrakással játsszuk, hogy igy a hang karakterének azonosságát teljesen elérhessük. Minden ujjnak megvan a maga egyénisége, tehát ennek megfelelően kell is azt kihasználni. A középső ujj anatomiai helyzete a legkedvezőbb, rajta nyugszik a természetes súlypont. Ám két kezünk mindegyikének lényegében egymástól teljesen elütő működési tere van.

A balkéz helyzetére kedvező, hogy a zongorának a teljes mély és a szonorikus középső része áll rendelkezésre. Gyakran észleltem tanitványaimnál, hogy balkezüknek sokkal több természetes képessége van a zongorajátékhoz, mint a jobbnak, már azért is, mert a markáns, dallamos hangokat a balkéznél az erősebb ujjak (hüvelyk- és mutatóujj) ütik meg, mig a jobbkéznek gyöngébb erőkkel kell a fontosabb szerepet végeznie. Végül a balkéz nem is oly merev, mint a jobb, mert a napi életben nem kényszerül oly kemény munkára, mint testvére a jobbkéz.

Ügyes és találékony ujjrakással oly nagy biztonságot és hibátlan tiszta billentést érhetünk el, hogy a pedál mint kisegitő eszköz a legnehezebb passageoknál is nélkülözhető lesz.

A pedált tudvalevően azért alkalmazzuk, hogy a hangot „szimpatikus vibrációval" szépitsük, másodszor, hogy a távolfekvő hangközöket vagy harmoniákat összekössük, harmadszor, hogy egyes hangokat, akkordokat, vagy alaphangokat tovább

hangoztassunk, mialatt kezeink tovább játszanak, negyedszer, hogy rokonharmoniákat egyesitsünk és végül, hogy idegenharmoniákat és átmenő hangokat összevegyitsünk és eképen a poézis, vagy misztikum sejtelmesen illatos leheletét, a hangszer legsajátosabb és legvarázsosabb hatását elérhessük. Minél magasabb fekvésü a hang, annál szabadabban használhatjuk a pedált. Ehezképest egy crescendo több és hosszabb pedálhasználatot kiván, mint egy diminuendo, épen igy a lejtős futam, vagy passage is több pedált követel, mint a felmenő. Igen hatásos gyors futamoknál a pedál használata. A pedál jelzése általában nem mindenütt változtathatlan, vagy hibátlan. Mert épen a mondottaknál kell a játékosnak a dynamikus kifejezés és értelmezés fokához mérten, egyúttal számolva a helyiség és a hangszer akusztikai viszonyaival, a pedál használatát helyesen meghatározni.

A játékos legyen azzal is tisztában, hogy a pedálnak óvatos és okosan tartózkodó használatával gyakran a legbájosabb hatásokat lehet kihozni. Különösen a hangsoroknál, arpeggioknál, passageoknál és diszitéseknél okoz a túlzott pedálhasználat homályt és elmosódást. Viszont aki fél a pedáltól és takarékosan bánik vele, az kicsinyesen, szintelenül, kifejezéstelenül fog játszani. Meg kell még emliteni, hogy a pedált ép úgy lehet dynamikailag használni, mint a billentésnél, pld. gyönge nyomással fél- vagy teljes letaposással.

Gyors, trillaszerü mozgással finom, poetikus hangszinezést leher elérni, aminőt másképen nem is lehet kihozni. A pedálhasználatnak azonkivül a megjátszott hangjegyek különféle helyzete után is igazodni kell. Mondatjuk, hogy minden oktávszakasz más és más pedálhasználatot kiván.

A pedálhasználat gyakran a tempotól is függ.

Mindez azonban az előadás fejezetéhez tartozik.

Az előadás művészete tulajdonképen Bülowtól ered, aki *oktató kiadványaiban* maradandó érdemeket szerzett, habár né-

hány nézete már túlhaladott. Ujabban dr. Riemann Hugo (Dynamika és agogika c. művében) foglalkozott e kérdéssel eredményesen, nevezetesen az ő érdeme, hogy a ritmus árnyalását, mint agogikát precirozza. Sajnos, az ő tanitása egyhangúvá teszi az előadást és az egyéniség minden szabadabb kifejtését megakadályozza. Vannak úgynevezett negativ hatások is, amelyeknél épen az ellenkezője lép fel és hat annak, amit vártuk volna. Ily meglepetéseket azonban nem szabad sűrűn ismételni.

Riemann frazirozása nagyon egyhangú és hátránya, hogy a nagy mesterek egyéni frazirozását elferditi. Habár azelőtt Riemann tanitásához ragaszkodtam is, később el kellett térnem attól, mert a művészet nem tűr sablonokat. Minden nagy zeneszerzőnek vannak jellegzetes hangsulyozásai, mint például Beethovennek a sforzando és a gyors piano. Az előadás művészetéhez elsősorban a *zongorakantilénán* való teljes uralom szükséges. A *szép ének*, a belcanto a zongorán aképen érhető el, hogy a kézcsuklót mélyebben tartjuk és az ujjhegyek alsó húsos csomóival érintjük a billentyüket. A billentés minden keménysége megenyhül ezáltal. A kéz egész súlyát arra az ujjra kell koncentrálni, amely a billentést végzi.

Az ujjhegyek előbb emlitett részén azt kell éreznünk, mintha a billentyükhöz volna tapadva.

A nagyobb közöket a kéz oldalt forditásával vegyük a portamentoban, a magasabb hangokat pedig kissé később, mint a taktus szerint kell kell megütni.

A kantilena dallamát énekeljük bensőségesen együtt és lehetőleg iparkodjunk, ezt a benső énekhangot a billentéssel visszaadni.

Óvakodjunk azonban attól, hogy játékunkat hangos énekkel kisérjük, mert — amint a hangversenyeken gyakran sajnálatosan tapasztaltam — ez komikus és zavaró hatású lesz. A zongora nemcsak zongora, hanem kis zenekar is.

Ez okból kell a modern hangszerelésnek rendkivüli fejlett-

ségét a polifoniára, harmoniára és hangfestésre való tekintettel itt is jobban kihasználni, mint eddig történt. Ezektől az elvektől vezettettem magam a Chopin-etüdök és más művek átdolgozásánál.

Végül lehetetlen arról a szomoru tapasztalatról számot nem adnom, amit igen gyakran nemcsak oktatás közben, de hangversenyek alkalmával is szereztem. Ez a ritmus hiánya, ami — véleményem szerint — kinosan jellemzi egész előadó művészetünket. Erről azonban más alkalommal.

Látogatás Lisztné asszonynál.

Irta: **Fligl József.**

A szinhely *Liszt* Henriette asszony, a hangok lánglelkű mestere rokonának művészileg berendezett otthona, aki családja körében Bécsben él. Mint csendes, békés sziget a szünet nélkül zakatoló nagyvárosi élet közepette, egy kis birodalmat képezve fekszik a Schottenhof, olyan hatást gyakorolva reánk, mint egy üdvözlet a régmúlt szép időkből. Ebbe a keretbe jól beleillik a szeretetreméltó, nagyműveltségű öreg hölgy, *Liszt* Ede dr. lovag cs. és kir. vezérprokurator özvegye, aki szerettei körében már évtizedek óta lakja műkincsekben és emlékekben gazdag otthonát. Ő és művészlelkű ura meg volt áldva azzal a boldogsággal, hogy nemcsak mint a nagy mester rokonai állottak közel hozzá, de — amint az *Liszt* Ferenc számos leveléből látható — egyébként is első helyet foglaltak el a szivében. Nagy szeretettel és kegyelettel őrzik a mester emlékét. Szinte csodával határos emlékezőtehetséggel beszél az öreg hölgy hirneves neveuje életének részleteiről és epizódjairól.

Liszt Ferenc napokat, sőt heteket töltött ebben a házban. Itt áll még a Bösendorfer-zongora, amelyből mesteri keze kicsalta a legcsodálatosabb alkotásokat és amelyen a négykezes játéknál kuzinjai *Liszt* Hedvig és a jelenleg Grazban özvegységben élő *Saar* bárónő, a vezérprokurátorné leányai gyakran kisérték, Tőle magától tudtuk meg, mennyi pedantériával követelte meg *Liszt* Ferenc a játékban a legapróbb előadási jelek szigorú betartását. De efölött aztán mindig ki is fejezte legteljesebb megelégedését.

Ez a szoba itt, ahol most vagyunk — szólt Liszt Henriette asszony — tele van emlékekkel azon időkből, midőn az abbé itt gyakran órákon át dolgozott *Wagner* Richarddal, aki itt akkoriban zenedrámáinak próbáit vezette.

Zichy Géza gróf itt játszotta az Erlkönignek balkézre kidolgozott átiratát. *Bülow, Tausig, Peter Cornelius, Ole Bull, Bruckner, Rosenthal* és mások gyakran keresték föl a házat, főleg a művészvilág hölgyei, föl, egészen a legmagasabb főrangúakig.

Meghatottan emlékezett meg azonkivül az öreg hölgy a mester utolsó napjairól, midőn Bayreuthben, ahol Lisztné asszony akkor családjával látogatóban volt.

— Néhány nappal később, miközben elhagytuk Bayreuthot, vettük halálának hirét. Enyéim azonnal visszatértek a temetésre, de fájdalom már nem láthatták a halottat.

Beszélgetésünket itt félbeszakitotta Lisztné asszony legifjabb fiának, Ede dr.-nak belépése. Gyöngéd szeretettel csüng tisztelettel körül édesanyján, aki 87 esztendős kora dacára is még mindig kiváló emlékezőtehetséggel, szellemi és testi frisseséggel van megáldva.

Mintha régmúlt idők kelnének új életre, úgy ragad magával a sok emlék, melyekről Lisztné mindjobban belemelegedve cseveg, figyelmessé téve minden értékes tárgyra és drága emlékre, amelyek rendkivül érdekes otthonát diszitik.

Itt Liszt Ferencnek sikerült mellszobra (egy olasz mester műve), amott egy másik Zumbuschtól; emitt a sarokban egy értékes Amati-gordonka, amelyekből már csak három példány van a világon; itt kék selyemszalagon az értékes gitár, amelyen Lisztné maga játszott fiatal leány és asszony korában. A falakon nagy értékü pasztellképecskék és az egész család életnagyságú festményei diszelegnek, továbbá egy valódi Rembrandt, Aldegrever, Claude Lorrains, stb., végül a nagy Tilgner egy elbájoló, értékes miniatürszobrocskája, mely ugyancsak Lisztné hirneves nagybátyját ábrázolja. Érdekes fényképeket tartok a kezemben, többek között Wittgenstein hercegnőét, aki oly közel állott az abbéhoz és családjához; továbbá egy, a megszólalásig hű, nagyon rokonszenves képet Lisztné asszony hires nemeslelké férjéről. Sokáig elmerengek Liszt Ferenc egy ifjúkori felvételén is, amely nagyon emlékeztet Schillerre és amelynek hasonmását eddig még nem láttam sehol Arcvonásai már ekkor a nagy művészlélek csalhatatlan bélyegét viselték magukon. Magas homlokát mintha a geniusz ihlette volna csókjaival, amely diadalmasan ragyog az ég felé tekintő nagy, elmélázó szemekből, amelyek isteni szépségek szemlélésébe látszanak elmerülve lenni.

Időközben beesteledett. Sajátságos érzés lett úrrá a lelkemen, mint ahogy mindenki elfogúlt oly helyen, ahol valamikor lánglelkű emberek időztek és ahol még annyi emlék beszél róluk. Halhatatlan szellemük pedig mintha még mindig szent megilletődést és áhitatott terjesztene.

De a legszebb álomból is föl kell ébrednünk! Még ha tovább akarnék is álmodozni, az idő előrehaladottsága kényszerit arra, hogy búcsut mondjak ennek a varázsbirodalomnak.

Negyedszázad múlt el azóta, hogy a zeneművészet nagy mestere örökre lehúnyta szemeit. Az idők rohanó árja sok mindent megváltoztatott azóta. De következzenek évtizedek, jöjjenek újabb és újabb nemzedékek: a Mester hervadhatatlan művei tovább fognak élni a következő századokban is. Mindaz, amit emberi kezek alkotnak, mulandó; de az „isteni géniusz" sugalta műremek örökön él, alkotója homlokán pedig a dicsőség büszke pálmaága örökké virul!

A magyar zenevilág gyásza.

Popper Dávid, Vavrinecz Mór, Takáts Mihály és Allaga Géza.

A múlt hó közepén rövid két hét alatt négy kiváló művészünk költözött el az élők sorából. Popper Dávid 7-én, Vavrinecz Mór 15-én, Takáts Mihály 21-én és Allaga Géza 22-én.

Popper Dávidról lapunk 1—5 oldalán *Deák* István, a Mester egyik kedvenc tanitványa emlékezett meg.

*

Vavrinecz Mórral (1858-1913) a visszavonultan munkálkodó, de értékes muzsikusok gárdája lett szegényebb. A mai generáció már csak mint a Mátyás-templom karnagyát ismerte a kedves, fürge, temperamentumos öreg urat. Régen Vavrinecz Mór egyik legtermékenyebb, legagilisabb, legsokoldalubb munkása volt a kibontakozó magyar zeneművészetnek, zeneszerző, iró, virtuóz egy személyben, modern jelszavak hirdetője, modern irányok követője és szószólója. Mikor elvégezte a Zeneakadémiát, rövid idő alatt egy csomó kompozicióval lépett a nyilvánosság elé, irt szinfóniai költeményeket, kvartetteket, operákat, melodrámákat. Minden formai előkelőségük és becsületes tartalmi kvalitásuk mellett darabjai igazi, mély hatást nem tettek. Hiányzott belőlük az eredetiség. Vavrinecz nemcsak lelkületében és meggyőződésében, de poézisében is hűséges epigonja volt Lisztnek és Wagnernek. Ez a két hatalmas egyéniség impregnálta zenei képzeletét, mely nagy, szinfónikus keretekben szeretett csapongani, keretekben, melyeknek betöltésére invenciója, tematikus ereje gyönge volt. Több dalműve közül az egyik: Rozamunda 1900-ban szinrekerült a magyar királyi Operaházban. A kritika dicsérte a mű drámaiságát, pátoszát, széles fölépitését, jól kezelt orkeszterét a közönség azonban nem tudott lelkesedni a túlságosan wagneres zenedrámáért. Vavrinecz igen helyesen az egyházi zenére tért át, miséiben pompásan érvényesült kitünő zeneszerőzi készültsége, polifóniája, hangszerelése, a többszólamu vokális stilus teljes ismerete. Vavrinecz a koronázó Mátyás-templomnak huszonhat éven volt karnagya, tanára volt azonkivül a Nemzeti Zenedének. Körülbelül négy hónappal ezelőtt betegedett meg. Súlyos gégerák támadta meg, betegségének azonban nem tulajdonitott nagyobb jelentőséget, reumatikus bántalomnak vélte és csak az utóbbi napokban fordúlt orvoshoz segitségért. Az orvosi tudomány azonban már nem segithetett rajta.

Takáts Mihályban a magyar dalművészet mai leghatalmasabb oszlopa dölt ki. Váratlan elhúnyta gyászba döntötte tisztelőit s operánk műsorát, amelyen pótolni épúgy nem lehet majd, mint operaházunk régi elköltözött nagyjait. Tüdőgyulladást kapott, amely kérhetetlenül végzett vele négy nap alatt

Takáts művészete új énekstilusnak volt megteremtője, aki a helyes magyar nyelvű éneklésnek fejtette meg a problémáit. A modern magyar énekbeszédnek ő volt az első apostola, aki előtt még nem is álmodott senki arról, hogy nyelvünk mennyire alkalmas a művészi éneklésre. Szerepének majdnem minden szövegét átgyúrta, nem is szólva a rossz fordításokról. Mindezeket azonban csak beavatottak értékelték eddig. A nagyközönség előtt ő csak énekművész volt, akinek meleg, szivhez szóló baritonja, párját ritkitó nemes művészi játéka felejthetetlen marad mindörökre.

Takáts 1861. szeptember 19-én született Nagybányán, itt végezte a gimnáziumot, majd a nagyváradi szemináriumba került, ahol három évig növendékpap volt. A nagyváradi teológust még följebbvalói beszélték rá a művészpályára, olyan erőteljes és szép volt az énekhangja. Bubics Zsigmond püspök küldte a budapesti Zeneakadémiára, ahol Pauly Richárd és Passy-Kornet asszony voltak a tanárai. 1883-ban harminc forint ösztöndijat kapott a Nemzeti szinháztól, ahol mint ösztöndijas 1883 szeptember 18-án lépett föl először „Az afrikai nő" egyik kis szerepében. A következő évben, 1884-ben tagja lett az újonnan megnyilt Operaháznak, amelytől sohasem tudott elszakadni, bár bayreuthi szereplése után a kilencvenes évek derekán fényes szerződéssel hivták Karlsruheba, majd a berlini udvari Operaházhoz. 1894-ben Bayreuthban és a „Tannhäuser" Biterolfjának szerepében olyan föltünést keltett, hogy Wagner Kozima asszony betanulta vele a „Parsifal" Ámfortaszának szerepét is. Jelentős szerepei közül fölemlitjük a következőket: „Faust" — Valentin. „Rigoletto" — cimszerep, „Lakmé" — Frederik, „Trubadur" — Luna gróf, „Szevillai borbély" — Figaro, „Rajna kincse" — Alberik, „Lohengrin" — Telramund, „Tanhäuser" — Wolfram, „Figaro házassága" — Almaviva. „Don Juan" — cimszerep, „Bánk bán" — Tiborc, „Aida" — Amonazro, „Hugenották" — De Nevers, „Siegfried — Alberik, „Traviata" — Germont, „Az istenek alkonya" — Alberik, „Toldi" — Tar Lőrinc, „Bajazzók" — Szilvió, „A kremonai hegedüs" — Filippó, „Balassa Bálint" — Hodonnai, „A bibliás ember" — János, „Sába királynője" — Salamon, „Carmen" — Eszkamillo, „Mignon" — Lotário, „Álarcos bál" — René, „Hamlet" — cimszerep, „Otello" — Jágó, „Tell Vilmos" — cimszerep, „Tristan és Isolde" — Kurvenál, „Berlinchingen Götz" — cimszerep, „Brankovics György" — cimszerep, „Tosca" — Scarpia, „Némó" — Rákóczi, „Bohémélet" — Marcel, „Hunyadi László" — Gara, „Manon" — Lescaut, „Sámson és Delila" — főpap, „Anyégin" — cimszerep, „Lakmé" — Nilakanta, „Téli rege" — Polixenesz, „A csavargó" — cimszerep, „A Nyugat lánya" — Sheriff.

*

Allaga Géza az operaház volt gordonkása, önkezével oltotta ki életét. A 72 éves aggastyán, akinek népdalait évek óta országszerte énekelték, anélkül, hogy a szerző neve maga ismertté vált volna, szőlőjében vadászfegyverével lőtte agyon magát, mert gyógyithatatlan betegségben szenvedett.

Allaga Géza zeneköltő egyike volt legismertebb komponistáinknak és zeneművészeinknek. Néhány szinpadi műve nagy sikert aratott és mint gordonka- és cimbalomművész is jelentös sikereket ért el. 1841-ben született Ó-Becsén és a gordonkajátékot a zeneszerzéssel együtt a bécsi konzervatóriumon tanulta. 1861-ben a Molnár György-féle budai Népszinházhoz szerződött, majd a Nemzeti Szinházhoz, azután Pécsen, majd Baján működött, mint zenetanár. 1871-ben visszaszerződött a Nemzeti Szinházhoz és 1884-ben az Operaháznak lett első gondonkása. 1880 óta foglalkozott a gordonka mellett a cimbalommal is, amelynek javitását is lényegesen előmozditotta és jórészt neki köszönhető e ma már divatjátmúlt magyar hangszer elterjedése. 1891-ben foglalta el az ő számára alapitott cimbalom-tanszéket a Nemzeti Zenedében, amelynek ha láláig tanára volt. A múlt század hetvenes éveiben igen sok népszinműhöz és operetthez irt muzsikát Allaga Géza s sok népdala — mint a Befutta az utat a hó . . . és a Szeretlek én egyetlenegy virágom . . . — országszerte elterjedt és ma is mindenfelé éneklik. Irt operettet és népszinművet Bényei István, Tóth Kálmán, Szigligeti Ede szövegére és ő zenésitette meg Rákosi Jenő „Nyomoruság a korsóban" cimü darabját is. **Florestan.**

Popper Dávid. †

Meghalt a világ legnagyobb csellóművésze, aki mint művész, pedagogus és mint komponista klasszikus volt a maga nemében.

Popper Dávidnak Badenben bekövetkezett halála váratlanúl érte a zenevilágot, bár ragyogó pályafutásának alkonyán tért vissza Alkotójához ez a nagy művészlélek. Neve nemcsak a magyar, de az egyetemes zenetörténet lapjaira kerül, úttörő volt, aki a gordonka technikájának és irodalmának történetét forduló pontra vitte, s aki hangszerének legnagyobb, világhirü művésze és mestere volt. Bár idegenből szakadt hozzánk, a mienk volt testestől, lelkestől. Kevés művész élt oly közbecsülésben és közszeretetben, mint ő, mert végtelen szeretetreméltó modora, szellemes társasága mindenkit lebilincselt, egyszeri érintkezés után. Kedélyes, humoros jókedve örökre elmult azzal a fenséges művészettel együtt, amelyet gordonkáján senki úgy visszaadni nem volt képes. Köteteket lehetne róla irni mint

emberről: az ő mindig friss kedélyéről, az ő tökéletes egyéniségéről, kedves és meleg humoráról, nemes egyszerűségéről és jóságáról. Tökéletes ember és művész volt a szó legszorosabb értelmében. És emellett a szerénység mintaképe. Sőt túlságosan szerény. Boldogoknak kell lennünk, hogy még láthattuk őt, hogy ismerhettük az ő ragyogó, tökéletes egyéniségét és hogy hallhattuk az ő csillogó művészetét.

Liszt Ferencet a zongorakirálynak, őt a gordonka királyának nevezték. És méltán. Óriási technikája mellett rendkivül meleg és nagy tónusa volt. Oly mély érzéssel és szívhez szólóan játszott, hogy hallgatói szeméből könnyeket fakasztott. Higgadt és nyugodt, de emellett szenvedélyes játéka mindenkit lebilincselt. Minden nyilvános szereplésekor extázisba hozta a közönséget. Mikor játszott, minden póz nélkül kezelte hangszerét. Nem kábitotta el a nagy siker és az a végtelen rajongás, mellyel királyok és a közönsége körülvette. Nem játszott behunyt szemmel; látni akarta hallgatóit. Művészetében nem zavarta a közönség sokasága. Játékának nagy közvetlensége, keresetlen egyszerűsége és igaz, tiszta művészete meghozta a világ minden részéről az elismerést.

Hangversenykörútja alkalmával az egész világ csodálta és méltányolta. Uralkodók érdemkeresztjei és kitüntetései mellett mindig vele volt az általa még sokkal többre becsült meleg szeretet és rajongás közönsége és ismerői köréből.

Művészetében a legnagyobb és egyedülálló volt, versenytársak nélkül és ismerőinek osztatlan elismerése, csodálata és hódolata igazolta az ő szép ezüstfehér fején a halhatatlanság babérkoszoruját.

Mint pedagogus sem volt kisebb, mint művész. Szinte szuggerálta tanitványait. Egy szavából meg lehetett érteni, hogy mit hogyan akart. Tanitványai imádták őt. Viszont tanitványait egyformán szerette és azok ép ezért kifogyhatatlan kedvvel és ambicióval tanultak nála. Konkurrenseket sohasem látott tanitványaiban. Tudta, hogy minél nagyobb sikere van a tanitványának, annál nagyobb az ő érdeme.

Nagy pedagogiai tudásának és tevékenységének legfényesebb bizonyitéka a „Hohe Schule des Violincellspiel" cimű 40 etude-je. Az egész világ összes zeneiskoláiban ezt tanitják és ez a művészi fejlődésnek lépcsője.

Mint előadóművészt a cselló Liszt Ferencének mondták, mint komponistát a cselló Chopinjének nevezték. És az ő kompozicioi valóban méltóvá teszik erre a cimre. A cselló egész zeneirodalmának úgyszólván egyedüli komponistája, aki műveiben érvényre hozza a páratlanul kezelt hangszerén kihozható legfinomabb nuanceokat is. Nagyszámu és harmonikus tiszta művészlelkét visszatükröző művei által neve a cselló zeneirodalmának is a legelső helyén van, bizonyitja részére a halhatatlanságot.

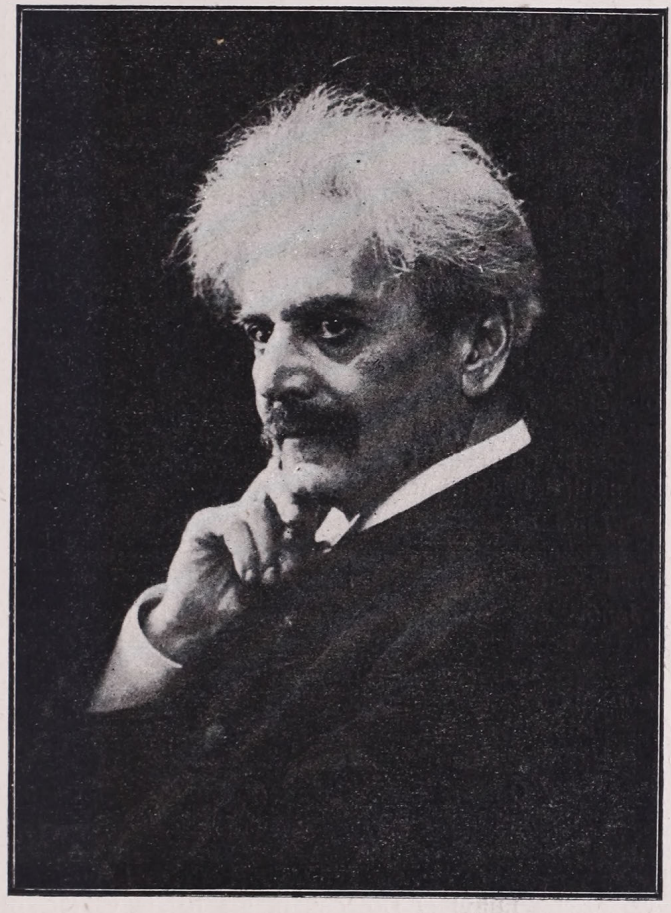

POPPER DÁVID

Zenéje klasszikus, melyben benne van az ő végtelen egyszerüsége. Darabjai mélységes gondolatokkal telve, valamennyi dallamos és mindegyiknek megvan a sajátságos karaktere. Főkép mazurkái, különféle nemzetek fantáziái és „Karakterstück"-jei. Kiérezni belőlük minden népfaj változatos jellemét. Szószólója az ő nagy intelligenciájának és bizonyitékai annak, hogy mennyire át tudta érezni a különböző népek érzéseit, jellegzetes faji tulajdonságait.

Megbecsülhetetlenek a kisebb darabjai is. Kompoziciói egyedüli kincsét képezik a csellóirodalomnak, amely — ha Popper művei nem léteznének — számba sem jöhetne.

*

Popper Dávid muzsikális családból származott: Prágában, 1843 junius 18-án született. Atyja szegény kántor volt. Tehetségét 8 éves korában fedezte fel Bülow és attól kezdve Goltermannál tanult a prágai zenekonzervatoriumban. Rendkivüli tehetségénél fogva igen gyorsan haladt a tanulásban. Tizenöt éves korában (1858) Prágában koncertezett először, sőt komponált is. Ekkor adta ki Hohenzollern hercegnek ajánlott 3. számú opuszát; „Sechs Charackterstücke" cim alatt. Számtalan kiadást ért meg ezen kompoziciója, mellyel nagy hirnevét megalapozta. 17 éves korában (1860) világkörútra indúlt. Leipzigben kezdte meg koncertjei sorozatát. Pár év múlva Löwenbergben, Hohenzollern herceg zenekarának, akkoriban a világ legjobb zenekarának lett első hangversenymestere. Ennek az orkeszternek nem kisebb emberek, mint: Berlioz, Bülow, Liszt, Rubinstein, Wagner stb. voltak a dirigensei.

1868-tól hét éven át a bécsi operaháznak volt első hangversenymestere és szólócsellistája. Ez időben lépett házasságra Menter Zsófia zongoraművésznővel, de házassága, melyből egy leánya Celestin született, rövid együttélés után felbomlott.

1886-ban Liszt Ferenc hivására, ki akkor az Országos Magyar Királyi Zeneakadémia igazgatója volt, fogadta el a csellótanári állást, melyet haláláig hűségesen betöltött.

Hubay Jenővel együtt alapitotta a budapesti hirneves vonósnégyes társulatot. Popper megállapitotta és szabályokba foglalta a cselló-játék technikai tudását és egy nemzedéket nevelt, melyben hosszú időre az ő iskolája él tovább. 1905 március 28-án ünnepelte művészetének negyvenéves jubileumát a Zeneakadémia.

Kiadott szerzeményeinek száma elért Op. 187-ig.

Másodszor Löw Olgával Prágában kötött házasságot és az meghozta számára egész halála napjáig a legboldogabb családi életet, telve szeretettel, melegséggel és megértéssel.

Ebből a házasságából egy fia született, Popper Leó festőművész és iró, ki 2 évvel ezelőtt húnyt el Drezdában. Fia halála végtelenül lesújtotta. Ha róla beszélt, jóságos mély szemei könnybe lábadtak. Fájdalma az elmúlt két év alatt nem enyhült. Egyedüli vigasza otthona és tanitványai voltak.

1913. év februárjában súlyos baleset következtében jobb felső karját eltörte. Alig épült fel betegségéből, elutazott nejével Badenbe pihenni, hol alig néhány hét múlva 2 napi szivekörüli nyomásban nyilvánuló rosszullét ágyba döntötte.

Mikor állapota rosszabbra fordúlt, s azt mondták neki, hogy menjen nyugalomba, azt felelte: „Ich gehe nicht in Pension, ich habe Freude von meinen Schülern".

1913. augusztus 7-én délben féltizenkettőkor 70 éves korában Badenben a Zellerhofban aludt ki benne örökre az a nagy láng, mely még hosszú ideig mutathatta volna a fejlődés országútját.

És a világ legnagyobb csellistája, akinek életében ezrek hódoltak és hajtottak fejet művészete előtt, aki annyi embert fakasztott könnyre és

hozott extázisba művészi játékával, elhagyatva feküdt a badeni halottasház kamrájának hideg bádogravatalán.

Augusztus 10-én a drezdai krematoriumból temették el egyik legnagyobb művészünket és azt az embert, aki valamikor a legszebb és legharmonikusabb életet élte. Utolsó kívánsága az volt, hogy temetésén Schubert: „Du bist die Ruh" cimü művét játsszák a szertartás ideje alatt.

A királyi kegy halála előtt egy nappal tüntette ki az udvarí tanácsosi méltósággal.

Itt hagyott bennünket, rajongó tanitványait, kik úgy érezzük, hogy egy fényesen ragyogó csúcsról zuhantunk szédítő, sötét mélységbe. De ha a tömeg el is felejti őt, nekünk, árván hagyott tanitványainak egyedüli életcélunk az lesz, hogy Popper Dávid aranytiszta művészetét és fenkölt szellemét hirdessük, szeretettel ápolva emlékét annak a nagy és melegszivü embernek, ki még utolsó percében is reánk, művészetének követőire gondolt.

Deák István.

Verdi-ünnep Veronában.

Giuseppe *Verdinek*, Italia édesszavú halhatatlan zeneköltőjének idén október 13-án lesz *századik* születési évfordulója, melyet méltóan készül megünnepelni a művelt világ. Az ünneplések hosszú sorozatát a kis Trient kezdte meg egy szoborlelepzéssel, a második tegnap volt Veronában, a Diokletian császár idejében (K. u. 290) készült hatalmas amphiteatrumban, ahol Aidát adták — szabadég alatt vagy 40.000 ember jelenlétében.

A méreteiben felülmúlhatlan előadás impozáns volt és stilusos, amiért a vállalkozás geniális rendezőjét: Napoleone *Cardottim*-ot és a világhirű Tullio *Serafin* karmestert illetik világraszóló dicsőség.

De merész fantázia is kellett ennek az előadásnak a megvalósitásához. Az aréna szinpadja az egész területnek*) egyharmad részét foglalta el, háromszög alakban. A szinpad magasságát az első ülőhelylépcső magasságáig emelték fel. A rendezés monumentális hatásokra törekedett s természethűségre törekedve került minden szinpadi rekvizitumot. Nincs háttere és nincsenek kulisszái, nincs függönye és nincs szinpadi kerete. A rivaldát két óriási szfinx, mellette két obeliszk fogta be. A szinpadnak körülbelül első harmadában nyolc alexandriai stilusu oszlop áll, ezek jelképezték a memfiszi királyi palotát. Az ó-egyiptomi épitkezés mintájára készült könnyü faépitmények lehetővé tették a gyors szinváltozást. A nilusparti virágokat és pálmákat Nizzából szállitották, a tevéket és egyéb exotikus állatokat pedig a római állatkertből kérték kölcsön. Különösen nagy gondot forditottak a

*) A 32 méter magas kőfallal körülvett aréna tengelye a legmagasabb helyen 153 méter, a porondon, melyet szintén nézőtérré alakitottak át, 122 méter.

kosztümök stilszerüségére. A főszerepeket a legkiválóbb olasz művészek és művésznők adták: Giovanni *Zanatello* (Radamesz), Ester *Mazzoleni* (Aida), Maria *Gay* (Amnerisz) és *Amerigo* (Amonazro). A szinpadon vagy ezer ember, 30 ló és ökör vonult fel elragadó, pittoreszk képet nyújtva.

Az ünnepi előadás, amelyen gróf Amadeo *Torinoi*, a király unokaöccse is jelen volt s akit a nép határtalan lelkesedéssel fogadott királyhimnusz hangjai mellett, — esti 9 órakor kezdődött. A lázasan csevegőket egy pillanat alatt elnémitotta *Serafin* karmesteri pálcája. Egyszerre abszolut csend lőn, aminőt csak egy ily megérző, csodás zenei értelemmel megáldott néptől várhatunk. A nagy csendre szükség is volt. Már a bevezető zene első — etherikus taktusai is elvesztek a csillagos éjszakába, a 135 főből álló zenekar gyönge volt a hatalmas dimenziókhoz. Az előadás folyamán is többször állott be folytonossági hiány, a pianisszimókat csak a zenekar közelében, a pianokat csak a 15—20 sorig lehetet hallani. Az énekesek közül legjobban Aida győzte, akinek mezzavocei is eljutottak az utolsó sorokig. A többi szereplőnek inkább a játékát élvezhettük. Elvégre az emberi organum nincs ily dimenziókra berendezve. Az illuziót ezek a hibák nem igen csökkentették, az Aida minden taktusa vérében van ennek a forró szivü népnek, s aki nem hallotta jól a pianisszimókat, maga egészitette ki a fel-felcsendülő töredékeket.

Annál grandiozusabban hatottak a fortek és fortisszimók, melyek nyomában mindenkor egetverő brava kiáltások és tapsok törtek ki.

Az előadás éjfélutáni egy órakor ért véget. A negyvenezer főnyi hallgatóságnak kétségtelenül minden képzeletet felülmúló művészi élvezetben volt része. A festői látvány az I—IV. századok cirkuszi előadásokéhoz lehetett hasonló, amelyet felejteni soha nem lehet. A közönség, mely a 78 kijárón 10 perc alatt minden tolongás nélkül hagyta el a Teatro Romanot, Verdi örökszép muzsikájától és a lenyügözően szép előadástól megittasulva tért nyugvóra.

Már hajnalodott, de Verona utcái még nem voltak csöndesek: az álmosan álmodozók versenyt dudolták a friss hajnali szellővel: „Celeste Aida, forma divina . . .

Verona, 1913. augusztus 11. **Marion.**

Laumann Róbert üzletében, VII., Erzsébet-körút 36, olyan *iskolahegedük* kaphatók, amelyek a helyesen kiválasztott faminőség folytán, de a hangszerek kidolgozása folytán is, az igazi iskolahegedük mintaképét teszik. Igen szépek, jó hangúak s emellett a hegedük ára igen mérsékelt úgy, hogy aránylag kevés pénzkiadással szerezhetik meg a szülők.

Ostendei levél.

Ostendében a koncertszezon nyáron van. A világ minden részéről odasereglő közönséget zenei tekintetben a Kursaal igazgatósága a legnagyobb mérvben igyekszik kielégiteni. A Director M. Leon Rinskopf nem sajnál anyagi áldozatot zenei nagyságokat szerződtetni. Naponként több hangverseny van s igy temérdek énekes s instrumentalista működik közre. A zenekar 125 tagu. Egy-egy idényben rengeteg ujdonságot mutatnak be. A francia és olasz zene dominálnak. Az énekesek legnagyobb része szintén olasz és spanyol operákból kerülnek ki. Természetesen a más operákban szereplő nagyságokat az igazgatóság szintén igyekszik lekötni. Hetenként egyszer szinfonikus hangversenyt is rendeznek a szinházban. Karmesterüket Rinskopf urat ismeri a pesti közönség egy Budapesten rendezett belga hangverseny alkalmából. A művészet minden ágában elsőrangú nevek fordulnak elő : Caruso, Hubay, Vecsey, Kubelik, Elmán stb. stb., mind szeretett művésze a Kursaal-nak. Meg kell emlitenünk az — ugylátszik évenként rendezendő — osztrák— magyar hangversenyüket, melyet királyunk születése napján adnak elő. Ezen az estélyen rendszerint a mi szeretett mesterünk dr. Hubay Jenő Őméltósága dirigál. Ez alkalomkor mutatják be a külföldi közönségnek a mi zeneszerzőink egy részét. Idén Bartók szvitje, Weiner szerenádja és Hubay Alienor-nyitánya lett előadva Hubay prof. vezetése alatt. A hangverseny alkalmából hallottuk a magyar s ugyszintén az osztrák hymnust is. A sok művész közül fel kell emlitenünk egy pár magyar nevet is, kik mind diadallal állották ki Ostendei szereplésüket. Márkus Lily, Sándor Erzsi, K. Durigo Ilona. A hegedüsök közül a fentemlitetteken kivül Szigeti, Weltman Róza és Fery, Gyárfás Ibolyka s Kerékjártó Duci, mind Hubay mester növendékei arattak sikert Ostendében, a közelmúltban.

Ostende, 1913. augusztus 21.

Eusebius.

—

Tudósitások.

RÓMA. A Teatro Costanzi bukás előtt áll. Róma operai életét 1909-ben lenditette fel az úgynevezett Stia társaság. Stia, ez a röviditése a Societa Teatrale Italiana-Argentina-nak, amely négy évvel ezelőtt egyesült a Societa Teatrale Italiana Nazionale-val. Hatalmas tőkeerőt hozott össze a társaság és átvette a római Teatro Costanzi, a nápolyi San Carlo, a liszaboni opera és egy csomó argentinai szinház vezetését. Ilyen módon lehetővé vált a művészi személyzet kicserélése a különböző szinpadok között és az olasz fővárosban az operaszezon évről-évre jelentősebb és érdekesebb lett. A társaság nemsokára meg is vásárolta a Teatro Costanzi épületét és a Costanzi opera szezonja a legfényesebb lett. A vállalat a legszebben indult, amikor egyszerre bekövetkezett az 1911. évi kiállitási szezon. Valóságos débacle volt ennek a szezonnak az anyagi sikertelensége, amit fokozott az, hogy a társaság délamerikai részvényesei nem voltak hajlandók fedezni a római deficitet és nem akarták saját zsebükből fedezni az olasz vezetők ravaszságának következményeit. A következő szezon sem volt jó, úgy hogy a két társaság kénytelen volt ujra szétválni és az olasz társaság, a Societa Nazionale föloszlott és a Teatro Costanzit eladta. A római művészi és zenei körökben

a Teatro Costanzi eladása a legnagyobb nyugtalanságot idézi elő. Ha a szinházat nem veszi át valami olyan társaság, amelynek megfelelő tőkéje van, akkor a római opera-szezon amely 1910—1913-ig olyan szépen fejlődött, teljesen lezüllik. A szinház sorsáról egyelőre az a hir van elterjedve, hogy a Teatro Costanzit az egyesült társaságok eddigi vezetője, a svájci származásu Walter Mocchi (Emma Carelli-nek, a híres drámai énekesnőnek a férje) veszi át és az eddigi szellemben vezeti tovább. Hogy sikerülni fog-e neki megtartani az eddigi nagy stilust, nagy kérdés. Annyi már is bizonyos, hogy a „Parsifal" 1914-re tervezett római bemutatójáról egyelőre beszélni sem lehet. Ez az első szomorú következménye a Teatro Costanzi bukásának.

MILANO. A Scala-szinház az idén nagy fába készül vágni fejszéjét: teljes hetedfél hónapon át akarja nyitva tartani kapuit A hatalmas szinháznak százados multja alatt ez lesz a leghosszabb évadja. Az évad egy részét — az október elsejétől november tizenhatodikáig terjedő részét — Verdinek szenteli a szinház. November tizenhatodikán kezdődik azután a Scala tulajdonképeni évadja. Verdi emlékét a mester öt nagyszabásu alkotásának előadásával ünnepli meg a szinház. Előadja a Nabucco-t, Verdinek azt az ifjukori apróságát, amelynek első igazán nagy sikerét köszönhette, azután Aidá-t, Falstaff-ot, Othello-t és a Messa da Requiem-et. Három kiváló karnagy fogja elő készíteni és vezetni ezeket az előadásokat: Arturo Toscanini, Tullio Serafin és az öreg Leopoldo Magnone, a legkiválóbb Verdi-diringesek egyike. A Verdi-ünnepségek sorát a Nabucco előadása kezdi meg. Ez a hires opera 1842. március 9-én került bemutatásra ugyancsak a Scalában. Női főszerepét Strepponi Teréz, Verdinek későbbi hitvestársa és korának egyik legnagyobb drámai énekesnője énekelte. Az operának rendkivüli volt a sikere Abban az évadban ugyancsak nyolcszor adták, de még ugyanazon év augusztusában ismét műsorra tüzték és akkor 57-szer került sorra. Egyazon évadban soha sem addig, sem azóta opera annyiszor nem került szinre a Scalában. A Nabucco előadásait Magnone igazgatja, fő női szerepeit Gagliardi és Garidaldi asszonyok, cimszerepét Galeffi baritonista, basszus szerepét Nazzareno de Angelis, a leghatalmasabb hangu olasz basszisták egyike énekli. A Nabucco után az Aida kerül sorra. Ezt Serafin tanitja be és főszerepeit Gagliardi (Aida), Zenatelloné Gay Mária (Amneris), Zenatello (Radames) és Galeffi (Amonasro) énekli. Ezután következik a Requiem, amelyet Toscanini vezényel. Az énekkar háromszáz fejü lesz. A Requiem-et a Falstaff követi, ugyancsak Toscanini igazgatásával. Ennek az operának bemutató előadása szintén a Scalában volt, még pedig 1893-ban. Cimszerepét akkor Maurel, a hires francia baritonista énekelte, magának Verdinek kivánságára. Ezuttal Scotti, a szerepnek leghiresebb élő alakitója fogja énekelni. Befejezi a Verdi-operák sorát az Othello. Ezt teljes tizenhárom éve nem adták a Scalában, ami érthető, mert utoljára — 1900-ban — Tamagno énekelte cimszerepét s emléke oly erős Milanóban, hogy senki sem mert vele megküzdeni. Ezuttal egy Icilio Calleja nevü fényes és hatalmas hangu, szép alaku és fiatal tenorista fogja énekelni. Jago-nak is nagynevű énekes jutott: a hires Sammarco baritonista, aki sok év óta először szerepel hazájában.

Zeneiskolai szemle.

Az Orsz. m. kir. zeneakadémia idei évkönyve 238 oldalas terjedelemben jelent meg. Bevezetésében dr. *Hubay* Jenő jubileumát örökiti meg szeretetteljes hangon, történeti hűséggel. A tanév történetéből tudjuk meg, hogy *Burese* Adolf nyugalomba vonúlt s helyébe a kitünő magyar fuvolás: *Demeter* Lajos került. Uj zongoratanszakot állitottak fel *Hegyi* Emanuel számára, bevezették a basszus klarinétot is, tanitásával *Förster* Ferenc bizatott meg. A növendékek száma 549 volt. Oklevelet százhuszonhárman nyertek az 1912-1913. tanév végén, és pedig:

a) *zongoratanárok* lettek: Berczel Verona, Delmár Dezső, Dobóné-Dömény Mária, Fischer Ervin, Frommer Rózsi, Gold Ella. Guttmann Sándor, Kardos Olga, Kein Leonie, Klein Lily, Komáromy Zoltán, Komlóssy Ilona, Kovacsik Paula, Kuti Adél, Rudensky Recha és Rusznyák Irén;

b) *hegedütanárok* lettek: Eletánty Ilona, Gergely Dezső, Istók Barnabás, Plán Jenő, Rados Dezső, Rákos Arnold és Tiefenbrunn Stefánia;

c) *tanitóképző-intézeti zenetanár* lett: Dastler Gábor;

d) *énektanitó* oklevelet nyertek nyolcvanheten;

e) *operai oklevelet* kapott: Babits Vilma, Lukács Sári, Murányi Erzsébet, Ney Margit, Ney Mária, Vajda Elza és Vas Flóra;

f) *állami művészi oklevelet* nyert: Benkő Alice, Koncz János, Reuss Anna és Torra Célia a hegedüből és Fijalkovszky Zsófia a zongorából.

Az évkönyv tartalmazza még a zeneakadémia szervezetét, a növendékek névsorát és osztályzatait, közli a különféle vizsgálatok és pályázatok szabályait, végül a beiratásra és felvételre vonatkozó tudnivalókat.

A negyvenedik oldalon érdekes újitás húzódik meg csöndesen, *a zeneszerzési tanszak ezután öt tanévből fog állani.* A 64-ik oldalon részletezett tanterv szerint az eddigi II. és III. osztályokat kibővitették II., III. és IV. osztályra. Akarjuk hinni, hogy ez csak átmeneti intézkedés, mert alapos készültséghez elengedhetlennek tartjuk a hatesztendős beosztást, amelyet csak *igen tehetséges* növendékek végezhetnének öt év alatt. Alfred *Bruneau* is elragadtatással helyesli a szentpétervári konzervatorium hat éves zeneszerzési kurzusát, amelyet ezuttal aktualisnak tartunk röviden*) ismertetni:

I. Összhangzattan.

II. Ellenponttan. Szigorú és szabad stilus.

III. Fuga. Elemzés. Hangszerelés.

IV. Kis formák, zongoraszonáta.

V. Kamarazene, szinfonia.

VI. Vokálzene, opera, oratorium.

A kisebb lyrai darabok komponálása már az első évtől kezdődik.

A konzervatorium zenekara prof. Galkin vezetése alatt hetenkint kétszer gyakorol. Egyiken klasszikus szerzők vannak műsoron, a másik nap a zeneszerzési tanszak IV., V. és VI. évfolyamaiban lévő növendékeknek áll rendelkezésre, akik saját- és idegen kompozicziókat dirigálnak, sőt a hatodéveseknek operai jeleneteket is van alkalmuk vezényelni.

Csak az abszolváthat, aki egy oly szinfoniát, vagy nagy kantátát (szólók, kar- és zenekarra) vagy drámai operajelenetet nyújt be és amelyet előadásra el is fogadnak.

*) Bővebb ismertetésnek is sorát ejtjük (Szerk.)

A 94 éves **Kolozsvári zenekonzervatorium** tavalyi értesitőjét — melyet *Taritzky* Ferenc h. igazgató szerkesztett — *Lavotta* Rezső igazgatónak elődjéről, *Farkas* Ödönről irt gyönyörü megemlékezése vezeti be. Utána dr. *Szádeczky* Gyula v. alelnök gyászbeszéde következik, amelyet Farkas Ödön ravatalánál tartott. A titkári jelentés szerint a múlt évben 327 növendéke volt a konzervatoriumnak, akik 12 tanár vezetése alatt folytatták zenei tanulmányaikat, melynek sikeres eredményéről hat hangversenyen számoltak be a nagyközönségnek. A konzervatorium zenekarának a növendékeken kivül 21 működedvelő tagja is volt. Az új igazgató müködésével új életnek néz elé a Kolozsvári zenekonzervatorium, amelyhez a legszebb reményeket füzzük. (Beiratási dij 6—10 korona, tandij 10 korona).

Fodor Ernő zeneiskolája jubiláris évkönyvet adott ki az intézet tizéves fenállásának alkalmából. Az intézetet jubileuma alkalmával örömmel köszöntjük mi is, akiknek mindenkor csak spontán elismerésre nyilhatott alkalom, amidőn erről az intézetről megemlékeznünk kellett. Az évkönyv első 18 oldalát az intézet tanári karának arcképei diszitik. *Bloch* József zeneakadémiai tanár: „Tiz év" cimen elmélkedik a hegedüpadegogia haladásáról az utolsó esztendőkben. Dr. *Hubay* Jenő: „Az orsz. m. kir. zeneakadémia jelentősége a múltban és jelenben" c. alatt közöl pompás megfigyeléseket, mig Szendy Árpád a zongoratanárképző missiójára és ezzel kapcsolatban az örvendetesen javuló zenetanitási viszonyokra mutat rá. Dr. *Kasics* Ozmán az intézet tizéves történetét irta meg néhány sorban, tiszta objektivitással feltárva az okokat, amelyeknek a Fodor-intézet *páratlan jó hirnevét és tekintélyét* köszönheti. — Az intézetnek 50 rendes és 15 helyettes tanára és 929 növendéke volt az elmúlt tanévben. A növendékek 15 nyilvános hangversenyen szerepeltek, egyik este *zenekari* hangverseny volt. (Beiratási dij 10 korona, a tandij havi 12—20 korona).

A **Miskolci városi zeneiskola** XII. évfolyamának értesitőjét *Szent-Gály* Gyula igazgató szerkesztette. „Függő kérdések" c alatti bevezetésében igen objektiven mutat rá azokra a lehetetlen állapotokra, amelyek között zenekulturánk tengődik, s amelyekre egy kis jóakarattal oly könnyü volna orvoslást találni. A miskolci városi zeneiskolában 6 rendes és 5 óradijas tanár működött. Az év folyamán beiratkozott 242 növendék. Vizsgálati hangversenyt ötöt rendeztek a tanév végén. (Beiratási dij 10 korona, tandij évi 100 korona).

A **VIII. ker. zeneconservatorium** (Budapest, József-körút 69) XIII. évf. évkönyve szerint az intézetnek az elmúlt tanévben 13 tanára és tanszakonként számitott 306 növendéke volt. A fővárosi vigadó nagytermében eddig előadott nagyzenekarra irt kompoziciók száma az idén már 45-re szaporodott. Nyilvános hangverseny 5 volt, közöttük egy nagy zenekari. (Beiratási dij 10 korona, tandij 12—20 korona).

A **dr. Mezey, Szalay és Zay**-féle aradi zeneiskola évkönyve szerint a II. évfolyamot befejező komoly intézetnek 138 növendéke volt, akik 6 hangversenyen számoltak be készültségükről. A február 15-iki hangversenyen a zeneiskola 43 tagú vonószenekara is működött, amely jövőre teljes nagyzenekarra lesz kiegészitve. (Tandij havi 8-12 korona).

A **Pécsi városi zeneiskola** évkönyve *Kürschner* Manó igazgató szerkesztésében jelent meg. *Zupancic* Vilmos érdekes dolgozatot irt „Csevegés a kamarazenéről" c. alatt. Az intézetben 7 tanár 192 növendéket tanitott. A két intézeti hangversenyen az intézet zenekara is résztvett. Igen fontos missiót teljesitett a tanári karból álló kamaratársaság is, amely több népszerü matinét rendezett. (Beiratási dij 10 korona, tandij havi 10—12 korona).

A **Debreceni zenede** 1912—13. tanévre vonatkozó évkönyve szerint 338 növendék részesült zenei oktatásban. A tantestület 11 tagból állott. Ugyancsak 11 volt a nyilvánosan rendezett hangversenyek száma is, amelyek némelyikén a vonószenekar is sikert aratott *Füredi* Sándor vezetése alatt. Az intézet félszázados jubileuma alkalmával *Dramár* János hatalmas kötetben szerkesztette meg a Debreceni zenede történetet, amelyről a 160. oldalon szólottunk. (A Debreceni zenedében a beiratási dij 4—6 kor., a tandij havi 5—10 kor.)

A **Komáromi városi zeneiskola** 1912—13. értesitője *K. Ledermayer* Ilona igazgató szerkesztésében jelent meg. Két rendes és egy helyettes tanár 75 növendéket tanitott. Három növendékhangversenyt is tartottak. (Beiratási dij 4 korona, tandij évi 40 korona).

A **Kecskeméti városi zeneiskola** idei értesitőjét *Bodon* Pál igazgató állitotta össze. Vezérhelyen *Kada* Elek polgármestert parentálja el, utána *Bordeaux* Géza h. igazgató érdemeit méltatja nyugalomba vonulása alkalmával. A zeneiskolának az elmúlt évben nyolc rendes és öt óradijas tanára volt. A növendékek létszáma 215-re emelkedett. (Beiratási dij 5 korona, tandij évi 70 korona).

Balassa Kálmán zeneiskolájának (Budapest, I., Alagút-u. 1) évkönyve szerint kilenc tanár 102 növendéket oktatott. Két vizsgálati hangversenyt tartottak. (Beiratási dij 4 korona, tandij havi 12—20 korona).

A **Debreceni zenekonzervatorium** V. évfolyamának értesitőjét P. *Nagy* Zoltán igazgató-tulajdonos állitotta össze. *Füredy* F. Gusztáv kegyeletes sorokban emlékezik meg Wagner Richard centenariuma alkalmából a bayreuthi Mesterről. A tantestület 9 rendes és 2 helyettes tanerőből állott, akik 350 növendéket tanitottak. Tizenkét tanitványhangversenyt is tartottak. (Tandij havi 8—12 korona).

A **Temesvári városi zeneiskolában** az elmúlt évben beiratkozott 262 növendék 3 rendes és 6 segédtanártól nyert oktatást és tizenegy növendék hangversenyen számolt be készültségéről. (Beiratási dij 6 korona, tandij havi 10—16 korona).

Szemere József zeneiskolájának VI. évfolyamáról kiadott értesitője előszavában az intézet igazgatója megszivlelendő igazságokat mond a fővárosban *közveszedelmesen* elszaporodott kontárkézben lévő zeneiskolákról és tudatlan, sötétben dolgozó *olcsó* zenetanitókról, akiknek gyakran ül fel közönségünk. *Olcsón* és *jól* magános nem tanithat, mert nem fog megélni tudni. Aki *jól* tanit, az magasabb tandij mellett is olcsóbb, mint egynémely szinházi trombitás, cimbalmos vagy őrmester, aki havi! 6—7 koronáért *minden*

ZALÁNFI ALADÁR
BUDAPEST, VIII., ORCZY-ÚT 42.
Zeneelmélet: Koessler
Orgona: Straube
Harmónium: Karg-Elert
Karének: Dalcroze
} módszerével

hangszert tanit a világon!!! Itt az ideje, hogy a közönség ne üljön fel már a hirhedt olcsójánosoknak. Cikiró a „magas“ miniszteriumot vádolja! *Sehol a világon nincs jobban korlátozva a zenetanitás mint nálunk.* Ne a kodifikáció hiányával indokoljuk ezt a kórtünetet. A pesti ember elfajult vállalkozási szelleme okozza a bajokat, amely mindenre ráveti magát (kávéház, mozi, boyvállalatok stb.), ahol könnyen, nagy hasznot remél. A tanári kar és növendékek létszáma nem vehető ki az „Értesitő“-ből. Öt növendékhangversenyt rendeztek. (Beiratási dij 10 korona, tandij havi 12—20 korona).

Somogyi Mór zenekonzervatoriuma a XIX. évfolyamát töltötte be. Intézetében 15 tanár, 508 növendék nyert zeneoktatást, amelynek sikerét 8 hangverseny újságkritikájával igazolja. A XX-ik jubiláris esztendő folyamára érdekes újitásokat igér, amelynek örömmel nézünk elébe s amelyekről — annakidején — szivesen be is számolunk. (Beiratási dij 8 korona, tandij 12—10 korona).

A székesfehérvári zenekedvelők egyesületének zeneiskolájában, amelyben Hermann László okl. kép. okl. zenetanár igazgatón kivül még 3 okleveles zenetanár működik, a tanitványok száma már az első napokban meghaladta a százat. Az intézet reorganizálását Dr. *Schlamandinger* Jenő, vármegyei t. főügyész. a zeneegylet buzgó elnöke és *Schmelzer* Jákó alelnöke nagy körültekintéssel végezték.

—

Irodalom.

Könyvek.

Drumár János: A Debreceni Zenede Története 1862—1912. A Debreceni Zenede kiadása, 221 l. (Ára 4 korona). — Hatalmas kötetben látott napvilágot a Debreceni Zenede félszázados története, telve számos értékes feljegyzéssel, amelyek némelyike igazán kulturhistoriai jelentőséggel bir. Debrecen városát mintaképül állitjuk vidéki városaink elé. Ennek a könyvnek átlapozása közben számtalan követésreméltó tanulságot merithetnének arra nézve, miként lehet magas nivóju zenekulturát teremteni ott, ahol kicsinyes érdekek félretolásával mindenki összetart egy nagy eszme szolgálatában. Csaknem minden vidéki városnak lehetne *városi* zeneiskolája, sőt ma már egyenesen létkérdése zenei ügyünk fejlődésének a jó vidéki zeneiskolák várositása, ami kulturhivatása mellett biztos anyagi eredményt fog nyújtani a köznek, ha szolid és kitünő alapokon szervezik azokat. A Debreceni Zenede történetét Drumár János szerkesztette. Előszava után, amelyben szerényen minden dicsőséget *Simonffy* Emil igazgatóra, mint szerkesztőtársra hárit — *Zichy* Géza gróf védnöknek bevezető sorai következnek. A nagy munkából Drumár irta a „Krónika“, „Növendékek“, „A Zenede mint kulturtényező“, „Tanszerek és leltár cikkeket“, Simonffy pedig „A debreceni zenei élet a Zenede keletkezését megelőző időben“, „Tanrendszer“ és „A Zenede vagyoni fejlődése“ cimü fejezeteket. Tizenkét oldalt tölt be az alapitó és tiszteletbeli tagok névsora. A művet dr. *Ujfalussy* József elnök végszava zárja be. Az értékes történelmi munka egy zeneiskola könyvtárából sem hiányozhat. (Sajnos, legtöbb zeneiskolában a „könyvtár“ szó ismeretlen fogalom még).

Dr. Wágner József: „Goethe Faustjának zenei hatásairól“. Szerző sajátja. Arad, 1913. — Dr. Wágner tanulmánya 3 fejezetben tárgyalja a Faust megzenésitésének kérdését.

Elsőben a Faust-dráma szinpadi zenéjének szerepéről szól a különféle inscenirozásokban. A másodikban a Faust-operákat ismerteti, főleg dramaturgiai szempontból, bár a zenét sem hagyja figyelmen kivül. A tárgyalt operák közül (*Spohr* Faustja, *Berlioz* Fauszt elkárhozása, *Gounod* Margitja, *Boito* Mephistophelese, *Zöllner* Faustja és Brüggemann még befejezetlen trilogiája) zeneileg legrészletesebben utóbbit ismerteti. A tanulmány 24 zenei illusztrációja közül e műre 11 esik. Szerző egyébként is azt az eljárást követte, hogy a kevésbbé ismert zenei művekből közöl mutatványokat, pld. az I. fejezetben az eredeti weimari Faust bemutatón (1829) Goethe felügyelete mellett előadott Eberwein-féle szinpadi zenének, mely ma is csak kéziratban van meg a weimari udvari szinházban, hat illusztrációt szánt. A III. aránylag igen rövidre szabott fejezet a Faustnak hangversenyterem számára készült vokális és instrumentális feldolgozásait ismerteti. Érdekes, hogy ezek közt egy magyar szerző is szerepel: *Mihalovich* Ödön, kinek a tanulmány ajánlva van. Bizonyára financiális okok akadályozták meg a fejezetnek bővebb kidolgozását, ami a ma még elég drága hangjegypéldák nélkül úgy se volna lehetséges. A fáradságos utánjárással készült mű ilynemü tanulmányokban szűkölködő zeneirodalmunkban annál inkább érdemel méltánylást, mert szerzője vidéken, Aradon él, s műve is ott jelent meg. Az izlésesen kiállitott 66 lapos tanulmányt 1 K 20 fill. előleges beküldőjének szerző bérmentve küldi meg.

Zeneművek.

Uj magyar férfikarok: Az „Apolló“ férfikargyűjtemény legújabb 107-ik száma a következő műveket tartalmazza: 526. számú kar Ihnari Krohn: Csönd. E kart Hiljaa cimen évekkel ezelőtt a Suomen Laulu mutatta be. 527. számú kar Kregezy Ede: Vadászdal, 528-ik kar Dr. Horváth Ákos: Dal, dr. Mikes Lajos szövegére 529—531-ik kar, Entzbruder Dezső: Bakonyi dalok: a) Várasz-e még rám... b) Látod rózsám látod . . . c) Esik eső esik . . . Az „Apolló“ zeneműfolyóirat eddigi 27 évfolyama 13 részbe kötve is kapható. Évi előfizetési dija 7 korona. Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, VI., Lázár-utca 18. A kiadóhivatal kivánságra bárhol megjelent férfikari kiadványokat beszerez.

—

Pályázatok.

Kétezer korona operaszövegért. Gróf Bánffy Miklós, a magyar királyi Operaház kormánybiztosa a mai nappal pályázatot hirdet magyarnyelvü operaszövegre. Pályázni lehet mindenféle fajú, akár komoly-, akár vidámtárgyu librettóval, amely egész estét betölt. A pályadijat az arra külön összeállitandó bizottság csakis olyan pályaműnek fogja odaitélni, amely megzenésitésre teljesen alkalmas, de azonfelül szinpadi sikerrel biztat. A kormánybiztos azonban fentartja magának a jogot, hogy a pályadijat nem nyert, de egyébként szinpadra alkalmas librettókat az Operaház számára leköthesse. A pályadij kétezer korona s ezenfelül a szokásos tantiémek. A pályadijat nyert, illetve a szinpadra alkalmas szövegek megzenésitéséről a magyar királyi Operaház a legkiválóbb magyar zeneszerzőkkel való megbeszélés alapján fog intézkedni. A pályázat határideje 1914 január 15. A pályamunkák idegen kézzel, tisztán leirva,

jeligével és a szerző nevét tartalmazó jeligés levélke csatolásával a határnapig az Operaház titkári hivatalához küldendők. Későn érkező pályaművek nem vehetők figyelembe.

*

Vidéki városba zeneiskolához az 1913—14. tanévre Zeneakadémiát vagy Nemzeti zenedét végzett *zongoratanárnő* kerestetik. Fizetés mint vidéki városokban szokás. Ugyanott egy zongoratanitónői állás is betöltendő, amelyhez más zeneiskolai végzettség is elfogadtatik. Tudakozódhatni **Gáspárdy Katinka** zeneiskolatulajdonosnál Eger, Rózsa-utca 2. szám.

—

Hirek.

Tisztelettel kérjük olvasóinkat, hogy a hátralékos előfizetési dijakat szíveskedjenek beküldeni, vagy a példányokat költségünkön visszaküldeni.

Dr. Molnár Géza: *A renaissance előtti zene története* cimen minden hétfőn és szerdán d. u. 5—6-óráig féléves kollégiumot tart a m. kir. tudományegyetem bölcsészeti karának XII. sz. tantermében.

Verdi-szobor Trientben. A m. hó elején leplezték le Trientben Verdi pompásan sikerült szobrát s ezzel Trient nyitotta meg a Verdi-ünnepségek sorozatát.

A „Parsifal" Bécsben. Bécsből irják: *Gregor* igazgató a bécsi udvari Operaház uj szezonját *Puccini*: „A nyugat leánya" cimü darabjával nyitja meg. A második bemutató Franz *Schmidt*: „Notre dame"-ja lesz. A „Parsifal" Bécsben 1914. január 6-án kerül bemutatóra *Roller* rendezésében. Gregor a német Bühnenverein határozatához hiven a darabot csak ritkán, ünnepélyes alkalmakkor fogja előadatni.

Kerpely Jenőt hivták meg az Orsz. m. kir. zeneakadémiára *Popper* Dávid helyére. Kerpelyt szükségtelen bemutatnunk. Mint művész világhirü, mint pedagogus óriási készültségü, mint ember nagymüveltségü; finom érzésü, poétalelkü professzora lesz a zeneakadémiának.

A Parsifal Párisban. A párisi nagy Opera sem akar elmaradni a Parsifal előadásáért folyó általános versenyben. Máris nagy előkészületek folynak, bár az előadást csak január elején fogják megtartani. A partitura már négy hónappal ezelőtt érkezett meg Bayreuthból.

Népopera Münchenben. Münchenben konzorcium alakult, amely nagy népoperaházat akar épittetni. Az alapitás költségeire tizmillió koronát irányoztak elő s úgy tervezik, hogy az új szinházban ötezer hallgatónak lesz helye.

Uj vigopera. *Oszetzky Béla*, a „Neues Politisches Volksblatt" zenereferense „*Velencze gyöngye* cimen 3 felvonásos vigoperán dolgozik, melynek zenéjét *Janetschek* István — *Koessler* János volt tanyitványa — irja. A librettista témáját Velencze életéből meritette, amelyben a mű alapjául egy történelmi jelenet — a dogenak az „Adriá"-val való eljegyzése — szolgált.

A római dij nyertese — nő. Párisból jelentik, hogy az „Institut" a nagy zenei jutalmat: a római dijat ezúttal egy fiatal leánynak itélte oda. A dij nyertese Lilly *Boulanger*, az első hölgy, akit a nagy kompozició-dijjal kitüntettek. Tavaly a szobrászok közül nyerte el a nagydijat egy hölgy: mlle. Lucienne *Heurelmans* és most a zenei dijat hóditották el a hölgyek a férfiak elől. A dijnyertes Lilly Boulanger még

csak tizenkilenc éves. Régi zenész családból származik. Néhány évvel ezelőtt nővére Nadia is pályázott a római dijért. Anyjának szintén kiváló zenei tehetsége van és atyja ügyes zeneszerző volt. Több darabja került szinre a párisi Vigoperában s 1885-ben tizenkilenc éves korában ő is elnyerte a római dijat. A leány nagyanyja pedig operaénekesnő volt. A kompozició témája, amellyel Boulanger kisasszony a dijat elnyerte, egy „Faust és Heléne“ cimű költemény.

Verdi Pattiról. Abból a levelezésből, amelyt Verdi milanoi kiadójával, Ricordival folytatott, érdekes levelet találtak, amelyben a mester Pattiról nyilatkozik. A levél 1877-ben kelt és Sant-Agatából, ahol akkor Verdi lakott, irta Ricordihoz. Patti akkoriban lépett fel először Milanoban és amint várható volt, óriási sikerrel. Ezzel kapcsolatosan irta Verdi a következőket:

— Amikor őt (akkor csak 18 éves volt) Londonban első izben hallottam, nemcsak nagyszerü előadása, hanem játéka is elbájolt. Emlékszem arra a mesés játékra, amellyel az Alvajáróban a tiszt ágyára feküdt és arra, amint Don Juanban a csábitó szobáját elhagyta. Emlékszem továbbá egy némajátékára Don Bartolo áriája alatt a Szevillai borbélyban, de mindenekelőtt a Rigolettóban a kvartett előtti recitációjára, amikor atyja a korcsmában megmutatja szeretőjét s tőle megkérdi:

— Szereted még mindig?

— Szeretem! — feleli Patti, és senki sem tudja elérni azt a hatást, amit Patti ez egyetlen szóval el tudott érni. Verdi ezután igy folytatja:

— Ezek és egyéb dolgok Pattinak már tiz év előtt megszerezték a sikert.

FODOR ERNŐ

államilag képesitett okl. zenetanár vezetése alatt álló

ZENEISKOLA

Liszt Ferencz-tér 4.

Beiratási dij: 10 korona. | **Évi tandij: 120 és 200 kor.**

Felvételnek kezdő és haladó növendékek a következő tanszakokra: zongora, hegedü, gordonka, ének, zeneszerzés, zenediktálás, általános zenetan, zeneelmélet, kamarazene, zenekari gyakorlat, karének, hangszereléstan, partitura olvasás, prima vista olvasás, irodalomtörténet és énekkorrepetició, valamint a

középiskolai énektanitásra előkészitő tanfolyamra és a

GOBBI HENRIK

- zongora kimüvelési tanfolyamra. -

TANÁRI TESTÜLET:

1. Ifj. Ábrányi Emil, 2. Anisz Aladár, 3. Bárdos Béla, 4. Berényi Aladár, 5. Berkovits Lajos, 6. Böhm Gizella, 7. Braun Irén, 8. Chovan Margit, 9. Csuka Béla, 10. Delmár Dezső. 11. De Sanctis Artur, 12. Epstein Irén, 13. Freund Ernő, 14. Gobbi Henrik, 15. Gondáné K. Olga, 16. Grünfeldné Sch. Anna, 17. Halászné Sch. Olga. 18. Horald Lajosné, 19. Horti Gyula, 20. Kereszty István, 21. Koczyné O, Malvin, 22. Kovács Sándor dr., 23. Kovácsné T. Emma, 24. Kőrösyné W. Szidonia, László Sándor, 26. Meszlényi Récert dr., 27. Nagy Irma, 28. Novacsek Károly, 29. Plan Jenő, 30. Radnai Miklós, 31. Recht Sándor, 32. Dr. Renkeyné H. Sarolta, 33. Rusznyák Irén 34. Sarneczky Ferencz, 35 Sándor Margit, 36. Schmidt Konstancia, 37. Senn Irén, 38. Siklós Albert, 39. Staub Margit, 40. Südfeld Lajos, 41 Szatmáry Tibor, 42. Szigeti Dezső, 43. Szilágyi Arabella, 44. Tarnay Alajos, 45. Thoma József, 46. Tóth Árpád, 47 Vikár György, 48. Waldbauer József 49. Wank Ricáárd, 50. Zádorné S. Berta,

HELYETTESEK: 1. Berger Stefánia, 2. Borovits Ilona, 3. Deák Ella, 4. Hamvas Margit, 5. Hudeczek Margit, 6. Kalmár Josefa, 7. Neugebauer Lili, 8. Orbán Erzsébet. 9. Ranschburg Mária, 10. Rechnitzer Izabella, 11. Rosenberg Bella, 12. Sándor Árpád, 13. Schreiber Boriska, 14. Simonyi Etel, 15. Stier Gizella.

Az intézet jubiláris évkönyve kapható az összes hangszer- és zenemü-üzletekben. — Husz fillér portóbélyeg beküldése ellenében d i j t a l a n u l küldi meg az igazgatóság.

Világhirű hegedűművészektől és tanároktól a saját készitményü uj

hegedűinkért

a legmagasabb elismerések.

A magy. kir. technologiai iparmuzeumban a hegedű versenykiállitáson a saját készitményü hegedűink a versenyre jelentkező összes hegedűket fölénnyel győzték le. — Művésziesen javitunk, régi hegedűt veszünk, kedvező részletfizetésre szállitunk. — **Árjegyzék ingyen.**

KOMÁROMI és TÓTH

műhegedűkészitő mesterek

Budapest, IV., Kossuth Lajos-u. 11.

Ifj. Buchner Antalt dr. Csernoch János Magyarország hercegprimása újabb kitüntetésben részesitette, midőn főegyházmegyei könyvbiráló bizottsági taggá vagyis cenzorá kinevezte. Kinevezését itt közlünk:

Magyarország hercegprimása 4400. szám. Tekintetes ifj. *Buchner* Antal főszékesegyházi karnagy urnak Esztergom. Jelen sorok erejével kinevezem tek. Uraságodat cenzorrá az egyházi zene és énekművekre vonatkozólag. Esztergomban, 1913. junius 28. *János* érsek s. k.

FELELŐS SZERKESZTŐ: SEREGHY ELEMÉR.

Z. FUNTLER BERTA

zongoratanárnő cime:

Budapest, Baross-utca 81, III. em. 30.

Bosworth & Co.

LONDON, LEIPZIG, WIEN.

Zongoratanárok figyelmébe ajánlja:

Brück J. op. 40. 7. Concert-Etude.
Kessler és Moscheles etüdökkel párhuzamosan tanitandó. — Az 1. sz. a hires Staccato-Etude, melyet Paderewsky New-Yorkban játszott s 2 év alatt **négy kiadást ért el!** — Mindegyik szám külön koncert darab. —

Brück J. op. 39. Seelenstimmungen.
I. és II. füzet. Előadási gyakorlatok az V. évf. számára, Heller op. 45., 46., 47. helyett.

Ujdonság!

Rózsavölgyi és Társa bizománya:
Brück Gy. **A legkönnyebb tanulmányok a zongoratanitás második évfolyama számára,** 2 füzetben.
Az első füzet ára 2 korona
a második „ „ 2 korona 40 fill.

PLIVERICS MIKSA

fuvóhangszerkészitő

Budapest, Üllői-út 58.

≡ Elvállal javitásokat is. ≡

Cs. kir. szab. Amerikai Cottage-szivólégrendszerü

HARMONIUMOKAT

valamint európai rendszer szerint legolcsóbban szállit

PAJKR REZSŐ és Tsa

Budapest, X. ker., Delej-utca 25. sz.

(Tisztviselőtelep.)

Árjegyzék ingyen és bérmentve

Részletfizetésre 8 kor.-tól feljebb.
Tanerőknek és lelkészeknek külön százalék engedmény.
Bérmentes szállitás az utolsó vasutállomásig.

Pedálos harmoniumok

mindkét rendszer szerint és minden nagyságban, pontos orgonaméretekkel, templomok, szemináriumok részére és gyakorló-orgonák.

Kérjen árjegyzéket zongorák- és pianinókról.

GOTTSCHLIG ÁGOSTON

császári és királyi udvari szállító,

rum-, likör-, cognac-gyáros, tea- □ □ nagykereskedő □ □

Budapest, IV., Váci-u 11.

a különlegességi tőzsde mellett.

Magyar, francia cognac, hollandi likőrök, cacao és csokoládék. Eredeti angol és francia teasütemény- és cukorka-különlegességek. A legjobb tea- és kávébeszerzési forrás gazdag választékban. Kivánatra árjegyzék ingyen, bérmentve.

Központi iroda: Régi posta-utca 10.
Gyár: Kőbánya, Martinovits-tér 9.

STÉHLIK LAJOS

hegedükészitési műterme

BUDAPEST

VIII., JÓZSEF-KÖRUT 71. SZ.

Régi mesterhegedük szakszerű javitása. — Saját készitményű hangversenyhegedük. — Finom vonók, álltartók, tokok, valamint a legkitünőbb quinttiszta húrok :: stb. állandóan kaphatók. ::

Hegedűt, zongorát harmoniumot ne vegyen mielőtt

Reményi Mihály

a m. kir. zeneakadémia házi hangszerkészitője

elsőrangu hangszer- és zongora-telepét meg nem látogatta.

Budapest, Király-utca 58.

Quinttiszta hangversenyhúrok. — Hegedűjavitások a legművésziesebb kivitelben. — Árjegyzék minden hangszerről különkülön kérendő.

I arany, I ezüst és a milleniumi nagy éremmel kitüntetve.

▽

Alapittatott 1867. évben.

A pécsi országos kiállításon állami arany éremmel kitüntetve.

▽

Alapittatott 1867. évben.

Angster József és Fia

orgona és harmónium-gyár, Pécs.

A budapesti bazilika nagy orgonájának építői.

Ajánlják kitűnő hangu és erős szerkezetű légnyomatu és elektromos berendezésű

orgonáikat

a legjutányosabb árak mellett művészi kivitelben.

Raktáron kitünő hangu HARMONIUMOK minden nagyságban.

Elektromos fujtató készülékek.

Árjegyzéket kivánatra ingyen küldünk.

Rusznák és Türk könyvnyomdája, Budapest, VI., Király-utca 8. — Telefon 138—35.

54145

A ZENE

TUDOMÁNYOS ÉS MŰVÉSZETI HAVI FOLYÓIRAT

ÖTÖDIK
ÉVFOLYAM

1913 OKTÓBER

ÁRA 40 FILLÉR.

NÉMETH JÓZSEF könyv- és zeneműkereskedése, Budapest, I., Fehérvári-út 15. Telefon 146—59.

Első magyar villamos erőre berendezett hangszergyár

STOWASSER JÁNOS

csász. és kir. udvari szállító a m. kir. operaházi tagok, budapesti színházak zeneakadémia, zenedék, az összes fővárosi iskolák, hadsereg stb. szállítója, a hangfokozó gerenda és a javított Rákóczi-tárogató feltalálója. ••••••••••••••••

GYÁR: BUDAPEST

II., LÁNCHID-UTCA 5. ═══ ÖNTŐHÁZ-UTCA 3.

Magyarország legnagyobb vonós- □□□ és fuvóhangszer-gyára □□□

Ajánlja mindennemű saját gyárában készült hangszereit, ugyszintén húrokat és hangszeralkatrészeket. Hegedűk vonóval 8 K-tól. Harmoniumok 90 K-tól. — Tárogatók 70 koronától.

Tanerőknek kedvezmény.

Javítások a legművésziesebb kivitelben.
Árjegyzék kivánatra ingyen és bérmentve.

TARTALOM:

Arckép: Volkmann Róbert. — **ifj. Toldy László dr.**: Volkmann. — **Dr. Hans Volkmann**: Volkmann Róbert életrajza. — **Major J. Gyula**: Visszaemlékezések Volkmann Róbertre (egy eredeti Volkmann-levél fakszimiléjével). — **P. G.**: A Madonna ékszere. (Operakritika). — **Opera**: M. kir. opera. Népopera. — **Musica sacra**: Egyházzenei tanfolyamok. A győri székesegyház szeptemberi műsora. — **Tudósitás**: Miskolcz. — **Irodalom**: Könyvek (Herzfeld Viktor: A fuga). Zeneművek (Recht Sándor birálata Imrik Kornélia: Magyar ábrándjáról). Christian Sinding: Fünf Lieder. Uj eredeti magyar férfikarok az Apolló folyóiratban. — **Pályázatok**: Meddő zenei pályázat. Ének- és zongoratanitónő vidékre. — **Hirek**: Kersch Mihály †. Radó Aladár operaujdonsága. Anthes György — a zeneakadémia tanára. Puccini — szenátor. Mozart Figarojának folytatása. Geszler Ödön külföldi sikere. Hammerstein uj operaháza. Fauszt-előadás szabad ég alatt. Egy indiánnő operája. A milánói Verdi-szobor. Verdi két levele. Amerika és a zene.

Szerkesztőség és kiadóhivatal:
BUDAPEST, VIII., József-körút 69. sz.

Egyes szám ára 40 fillér.
Előfizetési ára egész évre 4 korona.

V. ÉVFOLYAM BUDAPEST, 1913. OKTÓBER HÓ. 8. SZ.

A ZENE

TUDOMÁNYOS ÉS MŰVÉSZETI HAVI FOLYÓIRAT

Szerkesztőség és kiadóhivatal:
BUDAPEST, VIII., József-körút 69. sz.

Egyes szám ára 40 fillér.
Előfizetési ára egész évre 4 korona.

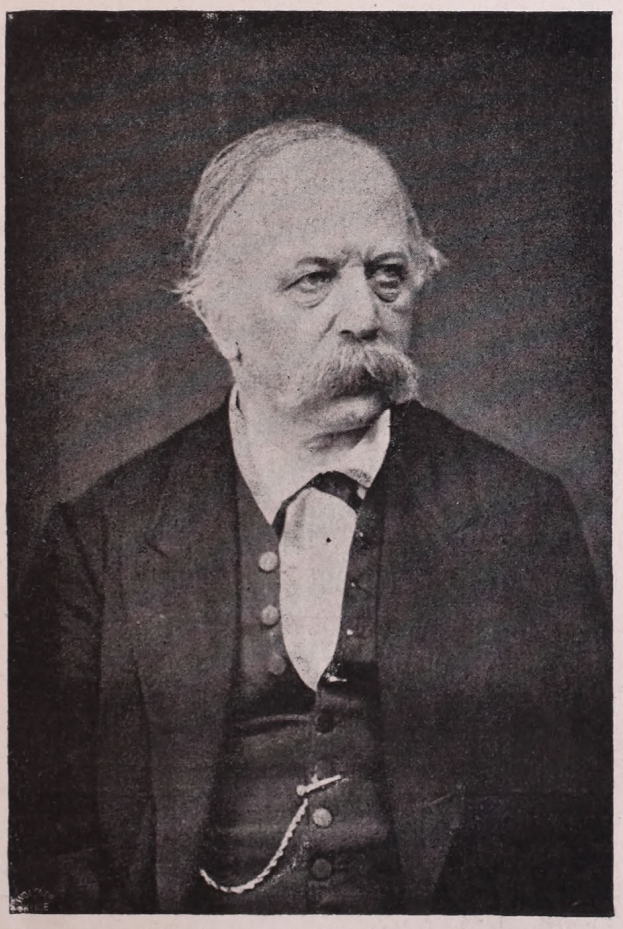

Volkmann Róbert. (1815—1883.)

Közleményeink csakis a forrás megnevezésével vehetők át.

Volkmann.

Harmincz esztendő, egy emberöltő zajlott le Volkmann Róbert halála óta.

A megemlékezés kegyeletes ünnepet ül; a kialvó tüznek kései parázsából fellobog egy láng, hogy momentóképen figyelmeztessen bennünket: álljunk meg egy perczre, hajtsuk meg zászlónkat egy letünt, viharos korszak, a kibontakozás korszakának harczosa: Volkmann Róbert előtt.

Aki ismeri a magyar föld vonzó erejét, aki ismeri a magyar népnek minden erényét és minden hibáját, megérti, mi volt nekünk magyaroknak Volkmann Róbert.

A magyar haza levegője kötötte őt hozzánk és a magyar faj erényei és hibái tették őt mesterünkké, tanitónkká.

Volkmann, aki a müvelt nyugat egyik legnagyobb zenésze volt s akinek feje köré a germán geniusz fűzte babérjait: a mienk lett, a mienk maradt.

Abban az időben, midőn zenei életünk fellendülni kezd: idejön, kikeresi magának a zenei tehetségeket: tanitja, oktatja őket, neveli a muzsika szeretetére és megtanitva őket a zeneművészet értékelésére; *tanitómester* és *apostol* egyaránt.

A külsőleg mogorva, zárkózott ember, a hideg szász: egyszeribe felmelegszik abban a környezetben, ahol szeretik, becsülik őt, midőn ajkáról áhitattal lesik az igét. És az ige, a művészet és hazafiság igéje szárnyalóan zeng ajkairól, megtanitja tanitványait a zene ideál értékelésére, buzditja őket, serkenti a haladásra és gyámolitja törekvéseikben.

Igy lett ő nemcsak korának, de az utókornak is tanitó mestere és ő szabott irányt a magyar zeneművészet fejlődésének.

Most, hogy immár harmincz év óta a kerepesi temető csendes lakója lett, keresse őt fel kegyeletünk és a babér helyett, melyet a dicsőség és géniusz hullattak sirjára, hintsünk mi is egy késői nemzedék gyermekei égő rózsaszirmokat szeretetünk örök szimbolumaként.

ifj. Toldy László dr.

Volkmann Róbert életrajza.

Irta: dr. Hans *Volkmann.*

Volkmann halálának harmincadik évfordulója alkalmul szolgál arra, hogy a zenekedvelő körök figyelme e felé az előkelő művészegyéniség felé forduljon. Egyrészt az a körülmény, hogy hosszu éveken át budapesti lakos volt s mint ilyen 1849-ben nemzetőri minőségében részt vett a szabadságharcban is, másrészt pedig az, hogy műveiben gyakran dolgozott fel magyar motivumokat, méltóvá teszik Volkmannt a művészt és az embert egyaránt a magyarok meleg érdeklődésére.

Volkmann Róbert Frigyes, második fia Volkmann Frigyes Ágost Gotthelf kántortanitónak, 1815. április 6-án született Lommatzschban, egy Meissen közelében fekvő kis városkában. A szülei ház szűkös körülményei csak üdvös hatással voltak reá, megacélozták erejét, s igy képessé tették ama nélkülözések és csalódások elviselésére, melyeket az élet tartogatott számára. Az apa hivatása már korán érintkezésbe hozta a fiut a zenével, s rendkivüli tehetsége már ekkor mutatkozott, ugy, hogy résztvehetett egyházi zeneművek betanitásában. De az apát sem a gyermek kiválóan szép hangja, mellyel mint a templomi előadások szólistája elragadta Lommatzsch lakóit, sem korán megnyilatkozott zeneszerzői tehetsége (már 13 éves korában irt egy áriát zenekar-kisérettel), nem inditották arra, hogy a fiut muzsikusnak nevelje, még kevésbbé arra, amit szülők oly gyakran tesznek meg sok tehetség kifejlődésének kárára, hogy őt mint csodagyermeket kihasználja. A családban hagyományos tanitói-, illetőleg kántori pályára szánta fiát, s Freibergbe küldte (a Szász Érchegységben) s ott a gymnasiumban, majd a szemináriumban végezte tanulmányait. Itt azután Anacker A. J., akinek neve a „Bergmannsgruss" révén még ma is ismeretes, döntő befolyással volt fejlődésére, mert rábirta a fiatal embert, ki időközben elvesztette volt édes atyját, hogy szentelje magát teljesen a zenének.

Mikor Volkmann szerencsésen befejezte szeminariumi tanulmányait, Anacker tanácsára s az ő ajánlóleveleivel ment el Leipzigbe, s ott Becker G. F.-nél, a Nicolai-templom orgonistájánál kezdett összhangzattant és zeneszerzést tanulni, mert hisz első sorban *zeneszerző* akart lenni. Zongoraleckékkel szerezte meg szerény életmódjának anyagi eszközeit, mert arra nem is gondolhatott, hogy öreg édesanyja segélyezze. 1839. őszén befejezte Beckernél tanulmányait, Prágába ment s ott énektanitói állást vállalt egy kevéssel azelőtt alapitott zeneiskolánál. De Prágában nem tudott véglegesen megmaradni és örömmel fogadta el a rá következő évben Stainlein-Saalenstein grófnő meghivását Ipolyság mellett fekvő birtokára, Szemerédre, hogy ott leányai zongora- és énektanitását elvállalja.

Ennek a meghivásnak azért tett eleget, hogy kielégitse vándorlási hajlamát, beakarta járni a világot, s akkor még nem sejtette, hogy már az első idegen országban, melynek határát átlépte, horgonyt fog vetni. Mert 1854—58-ig tartó bécsi négy évi tartózkodásától eltekintve, élete azontul Magyarországon folyt le. Mikor a grófi családtól megvált, annak össze-

köttetései révén Pestre került. Itt mint zenetanitó, sokszor nagy nélkülözések közt küzdötte át magát az életen. Pesti tartózkodása első évtizedében mély hatást gyakoroltak reá a politikai viharok, a nemzet szabadságharca, s 1849. május havában mint nemzetőr tényleges részt vett az eseményekben. (A nemzetőrségnél a káplárságig vitte.)

Minden szabad percét a zeneszerzésnek szentelte Volkmann, s az éhség és lelki rázkódtatások mellett is nőttön-nőtt szerzeményeinek száma. Persze, hogy művei elterjedését nem igen mozditotta elő az ő csendes, szerény egyénisége, s minden vásári reklámtól idegenkedő, előkelő lénye. Ellenben jó barátai, akik művei becsét felismerték, legnagyobb áldozatkészséggel karolták fel azokat. Hans von Bülow a b-moll-triónak, ennek a Beethoven utáni idők legmélyebb és legnagyobb kamarazene-művének előadásával az egész zenei világ bámulatát szerezte meg Volkmannak, s e siker következtében Heckenast Gusztáv akkép intézte el művei kiadásának ügyét, hogy a mester azontul minden anyagi gondtól menten teljesen alkotó művészi munkájának szentelhette idejét. Mikor azután 1875-ben meghivták a már öregedő komponistát az akkoriban megalapitott orsz. magy. kir. zendakadémiához az összhangzattan és zeneszerzés tanárának, ugy érezte, hogy elérte élete célját. Budapest zenei köreinek tisztelete, tanitványainak rajongó szeretete vette őt körül ez állásában, amelyben sok kiváló zeneszerzőt nevelt Magyarországnak, s mint a zeneakadémia tanára hunyt el 1883. okt. 29-én.

Nem könnyü dolog Volkmannt, a zeneszerzőt jellemezni, mert művei, noha valamennyiökben van közös, sajátságos vonás, egymás közt még is nagyon különbözők. Nem mondhatjuk Volkmannról, mint akárhány más zeneszerzőről, hogy elég egy művét ismernünk, s már ismerjük valamennyit; ha megakarjuk érteni az ő művészi egyéniségét, külön-külön kell tanulmányoznunk minden egyes alkotását, mert mindenikben más-más oldalról mutatkozik be.

A zene fejlődésére, különösen az ifju oroszok iskolájára (Csajkovszki, stb.) mélyreható befolyással voltak első sorban Volkmann zenekari művei. Két szinfóniája, a heroikus d-moll és a vidám B-dur a 19. század legjelentékenyebb művészi alkotásai közé tartozik. Ezekben szigoruan ragaszkodik a klasszikus formákhoz, nyitányaiban pedig sajátos, egészen eredeti, modern utakon halad, legkivált abban a démonikusan hatalmas, megrázó nyitányban, melyet Shakespeare III. Richardjához irt. Inkább szabad zenekari fantáziának mondható ez a mű: invenciójában és kialakulásában geniális, nagyszerü s amellett legfényesebben hangszerelt műve a mesternek. Másik két nyitánya, a hangverseny- és az ünnepi nyitány szerényebb jellegűek, de mindkettő nemes és tele van a leggazdagabb melódikával. Két hangversenyt irt zenekari kisérettel: az egyiket, a celloversenyt, ennek a hangszernek a mesterei a legjobb és legszebb műnek mondják, melyet valaha cellora irtak és minden cellistának szinte a szivéhez nőtt, a másik a zongoraverseny, csak kevéssé terjedt el, noha rendkivül bájos és széphangzásu. Volkmann legeredetibb alkotásai közé tartozik három vonós szerenádja. Az első (C-dur) nem tudott meghonosodni a hangversenytermekben, a másik

kettő időnkint meg-megjelenik a műsorokon. A második (F-dur) finom keveréke a kicsapongó jókedvnek és a kényelmes jólérzésnek, ez utóbbi különösen a népszerüvé vált bájos kis walcerben nyilvánul meg; a harmadiknak (d-moll) főszépsége az a bánatos celloszóló, mely végig vonul az egész művön.

Kamarazeneművei közül hat vonósnégyese maradt fenn Volkmannak, közülök a g-moll és e-moll négyesek gondolataik ereje és szépsége révén, állandó műsorszámaivá váltak a legkiválóbb négyestársaságoknak. Ezt az elterjedtséget legalább ép ugy megérdemelné az f-moll négyes, mely talán a legmélyebb gondolatokat tartalmazza valamennyi között. A már előbb emlitett mélységesen szép b-moll-trión kivül egy könnyed, kecses kisebb triot is irt F-durban, mely különösen dilettáns körökben terjedt el. Ugy látszik, ezeknek a köröknek szánta a mester hegedüdarabjait is, különösen a mélázó „Chant du Troubadort", a temperamentumos Allegrettot és a szenvedélyes Rapszodiát.

Egyes zongoradarabjaiban a német klasszikus és magyar elemek sajátságos egybeolvadása mutatkozik. Gondoljunk csak „Visegrád"-ra erre a tizenkét megható poémára, melyek a régi királyi vár nevéhez füződnek, vagy a Bajza költeményeihez irt „Improvizációkra". Händel u. n. „Grobschmied"-témájára irt variációja, Volkmannak ez a legjelentékenyebb zongora szerzeménye viszont teljesen klasszikus tartalmu, minden nemzeti jellegtől ment, magasztos irányu mű. Német kedély vonul végig a „Wanderskizzen" és „Lieder der Grossmutter" c. ciklusokon; ez utóbbiak gyermekeknek szánt darabok, melyek méltán megállják helyüket a Schumann gyermekdarabjai mellett, s népszerü jellegök otthonosakká tették őket mindenfelé a német családok körében.

Méginkább áll mindez Volkmann négykezes zongoraműveiről, melyek az e téren alkotott legfényesebb művek közé sorozhatók. Van-e leendő zongoraművész, akinek a szinekben gazdag „Musikalisches Bilderbuch" ne nyujtott volna élvezetet, buzditást, üdülést, s van-e, ki azt érettebb éveiben ne venné ismét elő szivesen? „A nap szakai" is rendkivül gazdag belső szépségekben tárja elénk egy a gyermek életéből vett nyári napnak, változatos kedves eseményeit, amint azok a reggeli énektől kezdve az éjjeli őr nyugovóra intő daláig elvonulnak előttünk. Volkmann négykezes művei közül azonban legjobban elterjedt a „Hét magyar vázlat", ezeknek a fülbemászó, német fülnek egészen különleges dallamai és élénk rythmusai nagy közvetlenségükkel mindenkor megkapják a hallgatót.

Volkmann dalai is méltók az ugyanolyan érdeklődésre, mint amilyennel zongoraműveit mindenfelé fogadják, de mégis mindeddig csupán két napsugarasan derüs dala „A megtért" (Goethe: Die Bekehrte) és a „Csalogány" nyerték meg szélesebb körök érdeklődését. Pedig mennyi gyönyörü, értékes dala van, melyek méltóan sorakoznak e kettő mellé! Hadd mutassak itt rá néhányukra: „Megbánás", „Álom" (op. 16.), „Fenn az égből" (op. 52.), „A korsócska" (op. 72), a német lyrának mindmegannyi gyöngyei.

Vegyes karra tulnyomólag egyházi tartalmu műveket alkotott Volkmann, s ezek közül a „Karácsonyi ének a tizenkettedik századból“ c. hatalmas kórus, messze tulszárnyalja művészi érték tekintetében a többit és Palestrina és Bach halhatatlan alkotásai mellé méltán sorakozik.

Nagyobbterjedelmü vokális művei közül különösen kiemelendő két énekjelenet női hangra, zenekari kisérettel, ezek: „ Az éjszakához“ és „Sappho“, utóbbi kölönösen hálás előadási darab magas drámai szopránhangnak.

Két világi karából „A lég oly csendes“ és „Csatadal“ szinművekből a természet nemes szeretete árad, gyengéd kedélyének öröme sugárzik ki.*) Ugyanebbe az érzelmi szférába tartoznak nagyrészt férfikarai is, *sok figyelemre méltó* akad köztük, s a dalárdák, melyek eddig mellőzték azokat, mivel tulságosan nehezeknek hiresztelték el, bátran megpróbálkozhatnának velök. Előkelö jellegök mellett is tulnyomólag könnyen énekelhetőleg tette le őket a mester.

Ime röviden vázoltam Volkmann életét, s megemlékeztem legkiválóbb műveiről, valamennyire e szük keretben nem terjeszkedhettem ki. Az itt megemlitett művek méltón sorakoznak a zene legkiválóbb mestereinek alkotásai mellé. Halálának most küszöbön álló harmincadik, — születésének rövidesen bekövetkezendő századik évfordulója bizonyára alkalmul fognak szolgálni arra, hogy műveit mindenütt, ahol él a nemes zene kultusza ujból felkarolják, hiszen az érzelmek egész skáláját felölelik azok.

Mert Volkmann egyforma erővel és biztonsággal kezeli az égető, mélységes fájdalom és a csapongó humor hangjait, a heroikus büszkeség, a jóllakott kedélyesség, a romantikus félhomály, a klasszikus derü mind él, vibrál, visszhangra talál az ő gazdag kedélyében: dús kincseiből mindenki számára tartogat adományt, mindenik más-más, de egyaránt értékes és elbüvölő.

(*Ford. M. Gy.-né.*)

Visszaemlékezések Volkmann Róbertre.

— Halála harmincadik évfordulója alkalmából. (1883. október 29.) —

Amikor 1878.-ban felvettek az orsz. magy. kir. zeneakadémiába, a zongora tanszakon Erkel Ferenc, utóbb Liszt Ferenc tanitványa lettem, a zeneszerzésben Volkmann Róberté. Kezdetben az összhangzattant, ellenpontot és a fuga tanát tanultam nála, de már két hónap multán azt mondta, hogy áttérhetek a tulajdonképeni zeneszerzésre. Megkockáztattam azt a kérdést, vajjon hivatásommá válhatik-e a zeneszerzés, de erről Volkmann nem akart véleményt mondani, mig önálló szerzeményeket nem mutattam be neki. Buzditott a komponálásra, s igy sorra bemutattam neki apróbb

*) Az orsz. magy. kir. zeneakadémia ép ez év május havában adta elő vegyeskarral e két művet, mély hatást keltve velök.

vokális és instrumentális kisérleteimet, utóbb már egyszerü és kettős ellenpontban irt kisebb tételeket. Váratlan örömöt szerzett egy nap az a felszólitása, hogy — mivel szerzeményeimet lehetetlen az iskolai órák alatt áttanulmányoznia, — menjek el hozzá a Várban levő lakására, ott majd több időt szentelhet nekem.

Ettől fogva Volkmann bájos fekvésü, egyszerü lakásában töltöttem felváltva a délelőttöket és délutánokat. Eddig a kiváló zenepeadagógust, az utolérhetetlen mestert tiszteltem, csodáltam benne, most pedig mint vendégszerető kedves házigazdát, mint atyai jóakarómat, nemes pártfogómat a rajongásig megszerettem. Figyelmes gyengédsége még aprólékos dolgokban is megható volt, igy pl. sohasem feledkezett meg arról, hogy valamivel megvendégeljen, mert — ugymond - - Ön fiatal, s az Ön korában a fizikai táplálék legalább ép oly fontos, mint a szellemi.

Tavasz felé aztán 2—3 órai munka után mindig sétára hivott Volkmann, s e feledhetetlen séták alkalmával bámulva láttam, milyen járatos ő a tudományok összes ágaiban. A budai hegyek közt próbára akarta tenni ásványtani és geológiai tudásomat, — erdőn, mezőn növénytani ismereteim iránt érdeklődött, s mindig ujból mondá: „nachholen, nachholen". Szép csillagos estéken a csillagokról beszélgetett, s én kénytelen voltam bevallani, hogy a csillagászattanban teljesen járatlan vagyok. Hogy ezt a hiányt némileg pótoljam, megvettem és tanulmányozni kezdtem Siegmundnak akkoriban megjelent csillagászattani művét.

Az első évi vizsgálatra egy Rondót és egy zongoratriót komponáltam. Volkmann tetszését különösen a Rondó középső tétele nyerte meg (ezt később felhasználtam a Concert Symphonique, op. 12. finalejában), de a befejező tételt nem találta elég hatásosnak, s ezt át kellett dolgoznom. Volkmann törölt egyes taktusokat, megváltoztatta a modulációs tervezetet, s csak hét-nyolcszori átkomponálás után engedte meg, hogy a vizsgálaton eljátszam. Ugyanigy járt el B-dur-triómmal, s mindig intett, hogy óvakodjam a feszességtől, a mesterkéltségtől. Ennek a triónak a kéziratát, melyben benn vannak Volkmann sajátkezü javitásai, ma is féltő szeretettel őrzöm.

A rákövetkező esztendőben a kánont és fugát tanultam Volkmannál. A zenei formákat mindenkor Mozart és Haydn szonátáin. quartettjein, szinfóniáin demonstrálta, Mozartnak g-moll és Jupiter szinfóniáit a legapróbb részletekig megbeszéltük. Akkoriban felszólitottak egy hangversenyen való közremüködésre, azzal a kikötéssel, hogy saját szerzeményeimből is adjak elő valamit.

Egy kis Scherzinot fejeztem volt be épen, s kértem Volkmannt, mondjon véleményt felőle. Annyira megtetszett neki, hogy eljátszatta velem néhányszor, s Erkel Ferencet is behivta, hogy meghallgassa. A két öreg ur aztán hosszasan elbeszélgetett s alighanem az ő megbeszélésök következménye volt, hogy kevéssel utóbb a Rózsavölgyi-cég elkérte tőlem ezt a Scherzinot. Az 1885. évi országos kiállitás alkalmából a cég a miniszterium megbizásából, Bartalus István szerkesztésében kiállitási albumot adott ki, s ebben az albumban megjelent a Scherzino is, „Ellentétek" c. alatt.

A harmadik esztendőben főleg Beethoven szonátáinak egyes tételeit hangszereltette velem Volkmann, s részletesen megbeszélte azoknak alakját. Ismereteim kibővitése céljából elvitt a filharmóniai társaság hangversenyeire. Egy alkalommal megkérdeztem tőle, miért nem foglalkoztunk eddig Wagner műveivel; erre azt válaszolta, hogy Neumann Angelo eljön társulatával Budapestre, s elő fogja adni a tetralogiát, természetesen jelen leszünk ez előadásokon. Át is adta a tetralogia zongorakivonatát, melyet az Akadémia megvett volt, s utasitott, hogy tanuljam meg jól, hogy aztán neki eljátszhassam. Ezt meg is tettem, s Volkmann magával vitt az első előadássorozatra. Az utolsó előadás után megkérdeztem, mi a véleménye Wagner műveiről. Nem mondott kritikát, hanem meghagyta, váltsak jegyet a második ciklusra is. Egyszeri hallásra nem lehet eléggé élvezni, annál kevésbbé birálni, — mondá. Ezt a kis epizódot csupán azért emlitem, mivel azt bizonyitja, hogy Volkmannak eszeágában sem volt kedvezőtlenül, elitélőleg nyilatkozni Wagnerről, holott ezt sokan tévesen állitják.

Ugyanebben az esztendőben komponáltam Volkmann vezetése mellett c-moll-triómat és egy zenekari nyitányt. Időközben azonban annyi erőt vett rajtam régibb keletü gyomor és idegbajom, hogy mikor nyitányomat előadta az operai zenekar, annyi erőm sem volt, hogy a dobogóra menjek és megköszönjem a hallgatóság tapsait. Volkmann és Erkel közbenjárására Trefort miniszter 150 forintot utalványozott ki számomra fürdőkurára, s igy 1881. julius havában Radegundba mentem. Oda intézte hozzám Volkmann az itt következő első levelet, a másikat pedig már Vinkovcéba, mert a radegundi fürdőzés után ott töltöttem nehány hetet nagybátyámnál.

Budapest, Festung, 25./7. 81.

Lieber Herr Mayer!

Ihr Brief von Radegund hat mich recht gefreut. Ich hoffe, dass die dortige Kur Ihnen sehr wohl anschlagen wird, so gut, wie die Hinreise, die Ihnen wenigstens viel Vergnügen gemacht hat. Obwohl ich die Gegenden, welche Sie zum ersten Male fahren (mit Ausnahme von Radegund) aus eigenem Anschauen genugsein kenne, hätte ich doch gern gehabt, die Eindrücke, die *Sie* davon empfangen haben, von Ihnen beschrieben zu erhalten. Holen Sie dies nach, Sie haben überflüssige Zeit jetzt mir Ihre ganzen Reiseabenteuer zu erzählen. Von der Schiffahrt aus Pest bis zu dem Kurort. In welcher Gesellschaft reisten Sie? Was haben Sie erlebt? Mit welchen Personen haben Sie verkehrt? Wo haben Sie gewohnt? etc., etc. Wahrscheinlich haben Sie nicht so geschwitzt, wie wir hier, wo sogar Sonnenstichfälle vorkommen. Die gute steyerische Luft und das dortige Wasser müssten ja schon einen halbkranken Menschen gesund machen. Wenn hier die Hitze nicht gar so abschreckend gross wäre, würde ich warscheinlich auch schon auf der Wanderschaft sein. Bis zum 12-ten nächsten Monats wird wohl die Hitze erträglicher sein, dann möchte ich auch flott werden, wahrscheinlich nach Deutschland. Bis zu dieser Zeit erwarte ich von Ihnen noch Nachricht, oder vielmehr viele Nachrichten. Wie schlägt Ihnen die Kur an?

Mit freundl. Gruss ihr aufrichtiger *R. Volkmann.*

Lieber Herr Mayer!

Ihrem Briefe aus Radegrund vom 2ten August gemäß müßten Sie jetzt in Vinkovce sein. Leider haben Sie meine Frage, wie Ihnen die Radegunder Cur angeschlagen hat u. wie Sie sich bei Abfassung obigen Briefes befanden, zu beantworten vergessen, woraus ich indeß schließe, daß Ihr Gesundheitszustand befriedigend ist. Sollte Letzteres der Fall sein, so hätte ich gern, daß Sie mich auf meiner bevorstehenden kürzeren oder längeren Reise begleiten. Für das Reisegeld hätten Sie nicht zu sorgen, das würde sich schon finden.

Ich möchte nicht gern allein reisen, auch convenirt mir nicht jeder Mensch als Reisebegleiter. Ich will jedenfalls zuerst nach Wien, von da wahrscheinl. noch weiter reisen. Ferner möchte ich ehebald von hier abfahren, wo möglich am 24ten August, oder wenigstens am 25ten, spätestens am 26ten.

Ich bitte, mir gleich nach Empfang dieser Zeilen zu telegraphiren, ob Sie meinen Wunsch erfüllen können oder wollen. Telegraphiren Sie mir jedenfalls ob Sie mich abholen werden u. wann, oder ob Sie nicht kommen können. In 2 bis 3 Tagen erwarte ich von Ihnen telegraphische Antwort u. lebe in der besten Hoffnung bezügl.

Erfüllung meines Wunsches,
um so mehr als ich Ihnen Verschie-
denes mitzutheilen habe. Sollten
Sie auf meinen Vorschlag einge-
hen, so müßten Sie aber sofort
von Vinkovce, das Sie übrigens
wohl schon genug genossen haben,
hierher abreisen. Ihren Herrn
Onkel bitte ich deshalb um Nachsicht.
Schließlich ersuche ich Sie, das oben
dargelegte Reise-Projekt möglichst
geheim zu halten, ich habe mancherlei
Gründe für dieses Verhalten.
Zu allerletzt erkläre ich noch, daß
wenn Sie nicht telegraphiren oder
melden, daß Sie nicht zu der von mir
gewünschten Zeit hier eintreffen
können, ich allein abreisen muß,
u. daher nicht länger hier warten
kann als bis zu oben bezeichneten
Tagen; daher nochmals: telegra-
phiren Sie schnellstens!

Hoffentlich auf baldiges
Wiedersehen! Ihr

aufrichtig theilnehmender

Robert Volkmann.

Budapest
Festung 19 August 1881

Végtelenül megörvendeztetett ez a levél, a benne foglalt meghivást nagy kitüntetésnek tekintettem, s természetesen siettem haza Budapestre. Aug. 25-én megérkeztem, elintéztem egy és más ügyemet, s már augusztus 27-én Volkmannal egyenest Bécsbe mentünk.

Ott Jahn, az opera igazgatója operajegyeket bocsátott rendelkezésünkre; más műélvezetben akkor, nyár derekán nem lehetett részünk. Zenei kiválóságok közül csupán Dopplert, Ehrbart, Nottebohmot találtuk otthon. Utóbbi teljesen nekünk szentelte idejét, többször kirándultunk vele és e kirándulások alkalmával kifogyhatatlan beszélgetési témát szolgáltattak Beethovenre, Schumannra való visszaemlékezései. Ilyenkor Volkmann egész szótalan volt. mint mindig, ha kettőnél többen voltunk.

Bécsből Regensburgba mentünk, s ott legelőbb a Walhallába. A remek kilátás, mely onnan a Dunára nyilik, még emelkedettebbé tette amugy is áhitatos hangulatunkat, s elmélyedtünk a mellszobrok szemlélésében. Egy német mészárosmester csatlakozott hozzánk, s kénytelenek voltunk társaságát elszenvedni. Különös érdeklődéssel vizsgálgatta a négyszögalaku köveket, melyekkel a termek padozata ki volt rakva, s hirtelen örvendezve felkiáltott: „Aha, Menthausenből valók", — s hozzátette, hogy a köveket gondolta. Halkan megjegyeztem, hogy ez az ember aligha élvezhet sokat: anyagias gondolkodásával csak a részletek iránt érdeklődik, s az egésznek nagyszerüsége nem is hathat reá.

Volkmann mélységes komolysággal nézett rám, elgondolkodott s csak ennyit mondott: „igaza van!" Ha azután a rákövetkező télen egyik-másik folyton reminiszeencákra vadászó zenész valamely mű előadása alkalmával felkiáltott: „Honnan is való ez vagy amaz a téma!" akkor Volkmann mosolyogva rámnézett, s halkan csak ezt mondta: „Aus Mauthausen". Ilyenkor el kellett, hogy mondjam a társaság többi tagjának, mi volt ennek a megjegyzésnek az eredete.

Regensburgból Mainzba vitt utunk, s ott a Schott-cég főnökei voltak előzékeny házigazdáink, azután pedig Kölnbe mentünk. Volkmannra itt két dolog volt mély hatással: először is meglátta készen, teljes szépségükben a dómnak tornyait, melyek tudvalevőleg évszázadokon át befejezetlenül állottak, s melyekre ő még gyermekkorából emlékezett; a második szenzáció pedig Hillerrel való megismerkedése volt; izgatottan, örömmel várta mesterem ezt a találkozást. Hiller az ő tiszteletére velünk együtt meghivta ebédre Köln zenei életének kiválóságait, s Jensen, Quast s mások gyönyörködtették a társaságot előadásaikkal.

Majnai Frankfurt volt következő állomásunk. Bilse karmester várta a pályaudvaron, s még aznap elvezetett a Palmengartenba, ahol naponta dirigált. Műsoron volt Volkmann cello-szerenádja. Heking cellista kitünően adta elő, s a remek szépségü művet a hallgatóság zugó tapssal jutalmazta. A mikor pedig megtudta a közönség, hogy Volkmann ott van a hangversenyteremben, mindenáron látni kivánta, s tombolva hivta a szerzőt, de Volkmann semmi áron sem akarta elhagyni helyét, nem tartotta illőnek, hogy ne frakkban, fehér nyakkendővel, hanem uti ruhában jelenjék meg e dobogón. Ismételt kérésemre, sürgetésemre azonban végre mégis rászánta magát, hogy kimenjen s megköszönje az ovációkat.

Frankfurtból aztán Bécsen át hazamentünk Budapestre.

A következő évben természetesen folytattam tanulmányaimat Volkmannál; velem együtt tanultak *Bátor* Izidor, *Bloch* József, *Krausz* Gusztáv, *Bleuer* Oszkár, mig *Hazslinszky* Gusztáv, *Eibenschütz* Zsigmond, (a bécsi Karltheater mostani igazgatója), *Aggházy* Károly, *Szabados* Károly, *Weisz* József és *Juhász* Aladár már a megelőző években kerültek ki Volkmann iskolájából.

Ez évben sikerült megismertetnem Volkmannt *Kunwald* Antallal, ezzel a mérnök létére is elsőrangu hegedüssel, a budapesti zenei körök ismert és kedvelt tagjával, aki házi zeneestéin előadta állandó négyestársaságával Volkmann négyeseit, s az ő kivánságára az enyémet is. Kevéssel utóbb Liszt megint eljött Budapestre, s ugylátszik Volkmann felhivta figyelmét négyesemre. Liszt azután a következő sorokban fejezte ki abbeli kivánságát, hogy művemet hallani óhajtja:

„Es wird mir sehr angenehm sein das Quartett von Herrn Julius Mayer zu hören, und danke zum Voraus den gefälligen Mitwirkenden, den Herren Kunwald, Suborics Csizik und Grünfeld für ihre freundliche Bereitwilligkeit. **F L.**

(A kártyalap hátlapján: „Franz Liszt")

Ennek a négyestársaságnak tagjai voltak Kunwald Antal mellett Suborics min. tanácsos, Csizik Gyula (most iparrajziskolai igazgató) és Grünfeld Vilmos, az opera hangversenymestere.

Junius 18-án a Zeneakadémia vizsgálati hangversenyén Erkel Ferencz vezénylete alatt előadtam ez alkalomra komponált zongoraversenyemet, s ezzel a művel búcsút mondtam az akadémiának.

Felemlitem még, hogy amikor még Radegundba utaztam, Volkmann „minden eshetőségre" — ahogy ő mondta — tanulmányaim eredményéről bizonyitványt állitott ki, hogy ezt mintegy legitimációul magammal vigyem Bécsbe.

Ez a bizonyitvány igy szól:

Zeugniss!

Es wird hiemit bestätigt, das Herr Julius J. Major aus Budapest durch drei Jahre von (1878—1881) als Schüler der Ungarischen Landes-Musikakademie unter meiner Leitung die theoretischen Studien (Harmonielehre, Contrapunkt, etc. Formenlehre u. Instrumentation) absolvierte, und dank seiner hervoragenden Begabung und seines musterhaften Fleisses in diesen Lehrfächern eine bedeutende Stufe erreichte.

Budapest, 7. Juli 1881.

Robert Volkmann,
Ordentlicher Professor der Musiktehorie an der Ungarischen Landes-Musik-Akademie.

Még 1882 nyarán szinházi karmesternek szerződtem el Besztercebányára, de bizony nem nagy örömöm telt ott a triviális operettek bemutatásában, s mesterem is sajnálattal értesült róla, hogy mivel kell foglalkoznom.

De már a télen sürgősen hivott vissza Budapestre, a Zeneakadémia igazgatósága; Volkmann megbetegedett. Rögtön felbontattam szerződésemet s hazajöttem. Végtelen fájdalmamra szeretett mesteremet betegen, nagyon megöregedve láttam viszont. Nemsokára azonban javult az állapota (sajnos, csalékony volt ez a javulás!) s ismét átvette a tanitást. De ereje észrevehetőleg fogyott, s mindinkább fárasztotta a hosszú út, mely a Lánchidon át, fel a Várba a lakásáig vitt. Több barátja és tanitványa biztatására a nyáron átköltözött a pesti oldalra. Ma szinte úgy tünik fel, hogy talán éppen ez a lakásváltozás siettette halálát. Nélkülözte uj lakásában mindazt amit Budán megszokott: a szép kilátást a Dunára, az egész városra, a tiszta hegyi levegőt, a reggeli napot, a csendet. Baja mindinkább erőt vett rajta, de azért csak úgy kijárt, mint azelőtt, s ősszel újból megkezdte a tanitást.

Október utolsó napjaiban még a következő sorokat intézte hozzám:

Herrn Julius Major, Pest.

Ich komme bis $^1/_2 7$ Uhr zu Herrn Bettelheim im Haas'schen Palais (Redoutenhaus) Auf Wiedersehen!

R. Volkmann.

De a jelzett este nem találkoztam vele, s mikor rákövetkező napon meglátogattam, már ágyban fekvő beteg volt, s gazdasszonyától azt hallottam, hogy orvosa igen aggodalmasnak látszott. Másnap nem ismert fel már sem engem, sem Bátor barátomat, ki velem együtt ment el őt meglátogatni, s a harmadik nap reggelén már csak keserű könnyeket hullathattam felejthetetlen drága mesterem holtteteme mellett. Elvesztettem atyai barátomat, pártfogómat, tanácsadómat, ki négy éven át elárasztott jóságának jeleivel, akinek elvesztése mérhetetlen fájdalommal töltött el. Emléke most is szent és felejhetetlen előttem!

Major J. Gyula.

A Madonna ékszere.

Wolf—Ferrari Ermanno 3 felvonásos operája.

Bemutatták a Népoperában 1813. október 11-én.

Gennaro — — — — Vogelstrom Frigyes
Carmela, az anyja — Bazilidesz Mária
Maliella — — — — Van der Osten Éva
Biaso — — — — — Hajagos Károly
Raphael, a kammoristák vezetője — — — Pajor Ödön
Cicillo, kamorrista — — Pázmán Ferenc
Rocco, kamorrista — — Bihar Sándor
Stella — — — — — — Jávor Mária
Cercetta — — — — — Ábrányiné Rózsi
Totonno — — — — — Huszár Károly

Hogy operai közönségünk vágyodása mennyire fokozódott már uj dalmű után, mi sem bizonyitja jobban, mint az a lelkes fogadtatás, melyben a Népopera ujdonsága részesült. Ha más, kulturáltabb időket élnénk, bizonyára a mai külső siker sem lett volna olyan zajos és Wolf—Ferrari operája kevesebb dicsőséggel is beéri.

A mai est mégis meglepetés volt azok számára, kik Wolf—Ferrari eddigi stilusát ismerték. Mig a *„Kiváncsi nők"*, *„Susanne titka"* előbbi két dalműve mozarti hangulatokat tükröznek vissza, a zárt formákat, a csipke szövésü zenét Wolf—Ferrari ezuttal erős drámai akcentusokkal, realisztikus festéssel cseréli fel. Vad szenvedély, tobzódás jellemzik az ujdonságot, melyben e hangulatokat az opera cselekményei inspirálják.

Gennaro Maliellát szereti, akit Gennaro anyja nevelt föl. A leány azonban Rafaelevel, a kamorristák vezérével kacérkodik, s amikor Rafaele a Madonna ékszereit igéri szerelme zálogául, Maliellának nincs többé nyugta otthon. Bucsuzni készül nevelő anyjától. Gennaro azonban megtudja az elhidegülés okát, s hogy megmentse boldogságát, maga rohan elrabolni a Madonna ékszereit, s Maliella — az övé lesz. Lelkiismerete azonban Gennaro karjaiba hajtja a leányt, de Rafaele eltaszitja, s Maliella a tengerbe öli magát. Gennaro pedig ugy engeszteli ki a Madonnát, hogy egy Máriakép elé rakja az ellopott ékszereket, s sziven szurja magát.

A dalmű szövege szines, tarka, amelyben sok alkalom kinálkozik szinpadi- és tömeghatásokra. Származását illetőleg önkénytelenül is Carmen jut eszünkbe ugy *Maliella* féktelen és vad kacérsága, mint az egész miliő megrajzolásának láttára. A mozgalmasan változó jelenetek sora hasznos a szinpadnak, a rendezőnek, de nem kedvez a zene plaszticásának, nincs elég idő a zenei lényeg kidomboritására. Témákat hallunk, amelyek kidolgozás nélkül maradnak. Melódikus invenciója többször nem üti meg az operastilus mértékét, de a drámai akcentusok aláfestését jól eltalálta hatalmas zenekarával. S ha melodia vezetése nem is egyéni, nem annyira hibája a műnek, mint a gyakran felcsendülő monotonia, amely kellemetlen egy zeneileg értelmes fülnek. Az I. felvonást befejező hatalmas kórus egybevágón, plasztikus értelmezéssel előadva mélységesebb hatás kiváltója lehet. A II. felvonás kerti jelenetében (Rafaele—Maliella) melegen ömlő melodiák gazdag polifoniája lep meg. A III. felvonást bevezető olasz táncok figyelemreméltó érdekes zenei alkotások. A II. és III. felvonás előtti intermezzók tetszetős melodikája inkább naiv egyszerüségükkel és finom dyna-

mikai árnyalatukkal hatnak. A partitura egyébként telve hatalmas kontrasztokkal; brutális fortisszimok és leheletszerü finomságok, megrázó realizmus és érzelgős lira, sötét vérszagu konturok és verőfényes pleinair tarka összevisszaságban találkoznak benne, óriási technikai fölénnyel megkonstruálva, mely nem elégszik meg a celestától-tubáig eddig alkalmazott hangszerekkel, de a tömegeffektusok elérésére még vagy tiz zörejszerszámmal is szaporitja a zenekart.

Az est sikeréhez nagyban hozzájárult az elsőrangu szereposztás is. *Van der Osten* Éva (Maliella) művészete, ugy énekben mint játékban valósággal bearanyozta szerepét. Alakitásában tulzásnélküli egészséges realizmus, hangjában a megértés, az érzés meleg vibrációja, felejthetetlen művészi emlékek. Amellett a rendezésben is oroszlánrész jutott neki, s igy az előadás sulypontja rajta nyugodott és *Vogelstrom* Frigyesen, aki Gennarot játszotta és szintén egyik rendezője volt az ujdonságnak. Meglepő közvetlenséggel játszott és énekelt ő is. A harmadik főszerep *Pajor* Ödön kezében volt. Rafaeleja kétségtelenül haladás, de organuma kicsi a Népopera dimenzióihoz.

A kiállitás gondos, a rendezés művészi és fegyelmezett volt. A zenekart *Reiner* Frigyes vezette, aki óriási feladatát — aránylag kevés zenekari próbával — fényesen oldotta meg. Jól megérdemelt művészi sikerében méltán osztozkodik zenekara, amely sokat fejlődött erőben és finomságban a szinházavatás óta.

Általában a mai est sikere azon a fiatalos akaráson mulott, amit a szereplők, a kórus, zenekar, rendezés a mű érdekében a hallgatóság elé vitt. A közönség pedig megértve az est jelentőségét, az előadókat szemmellátható, nálunk szokatlan lelkesedéssel ünnepelte. Ugy látszik, hogy a Népopera vonzóerejü uj operával gyarapitotta műsorát.

P. G.

Hegedű-húrokról. A régmúlt időkben a húr-készités fő és egyetlen szabalya volt: az egyenlően való sodrás, egyenlően választott bélhúrokból. Azóta természetesen haladtak az igények s ezzel a húr-készités technikája is, amely a lehető legnagyobb tökélyre törekszik. Abszolut quinttiszta s lágy, de emellett tartós húrok tudtunkkal Laumann Róbert üzletében, Budapest, VII., Erzsébet-körut 36. kaphatók.

Opera.

— 1913. szeptember hó. —

M. kir. operaház.

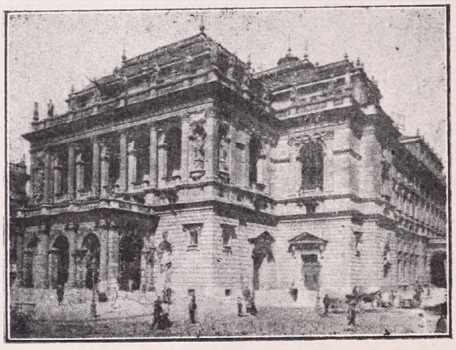

M. hó 12-én nyillottak meg a m. kir. operaház kapui a Cremonai hededűs-sel és a Bajazzók-kal. Az első hét reprizekkel és *Burián* vendégszereplésével (Lohengrin, Bibliás ember) telt el. Huszadikán Puccini Bohémélet-jében *Taccani* Giuseppe — kit azoperai szabályok 129. §-a ellenére, 4 vendégszereplés mellőzésével szerződtettek 3 évre, Tango ajánlatára — lépett fel Rodolphe szerepében. A közepesen aluli staggione énekes, szerződése épen nem volt indokolt s ez a merész eljárás is csak jellemzi az operai vezetőség ellenőrzés és szakértelem nélküli önkényes uralmát. Másnap a Toscát adták egy másik szabályellenesen szerződtetett baritonistával; *Parvis* Taurinoval, aki Scarpia szerepét játszotta. Játékbeli készültsége elég magas nivón áll, organuma azonban teljesen kopott, szintelen, sok helyen dezilluzionáló. *Tango* karmester ismét elemében volt, sok újat hozott ki a partiturából. A két új olasz énekest 24-én egy este is hallottuk: *Taccani* Turiddut énekelte a Parasztbecsületben, *Parvis* a bambát a Bajazzókban. Taccani ezuttal még rosszabb volt, mint a Bohéméletben, játékát csak ugy, mint énekét visszautasitotta a közönség. Ellenben Parvis megrázó realizmussal játszotta a bamba szerepét. Ritkán láttunk ily kitűnő alakitást operánk szinpadán; persze jobb baritonistát — olcsóbban fizetett hazánkfiát — igen gyakran hallottunk. — Harmincadikán Strauss Richárd „Rózsalovag"-ját ujitották fel. A repriz erkölcsi sikert aratott, amely még intenzivebb lett volna, ha a drezdai igen bölcs röviditésekkel adják elő. Két szerep gazdát cserélt. Ochs bárót *Szende* Ferencz játszotta, akinek szépen fejlődő organumát és hihetetlen biztos muzikalitását örömmel élveztük. Játéka mesterre szorul. Jövője érdekében figyelmébe ajánljuk *Stoll* Gizellát, mint az operai játék ezidőszerinti legnagyobb magyar művészét. A másik uj szereplő *Dalnoki* dr. volt. Faninalja kitünő alakitása a széphangú szorgalmas és komoly művésznek.

—

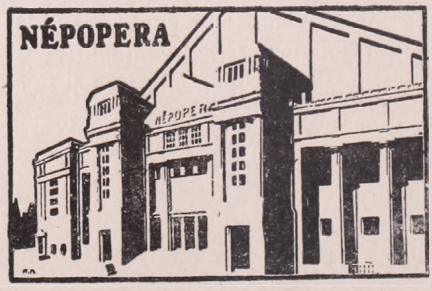

Még a kánikulában kezdte meg operette előadásait a Népopera, amig csak szeptember 19-ére készült el az első operai bemutatóval: Wagner Lohengrin-jával. A dicséretes ambiciót nem várt siker koronázta, amennyiben

a szinház teljesen megtelt lelkesen tapsoló közönséggel. A szinház vezetősége ezuttal is beláthatta, hogy nemcsak külvárosi ostobaságokkal lehet telt házat csinálni, hanem komoly művészettel is. Mert a Lohengrin szinrehozásában sok komoly törekvést láttunk. A tavasszal vendégszereplő dessaui operatársulat szolgált a mai bemutató mintájául. Igen sok stilusos részletet tapasztaltunk, mert hát egészben véve ma még nem produkálhat abszolut tökéletes Wagner előadást ez a fiatal szinház, ehhez hosszú idő kell. A siker oroszlánrésze *Reiner* Frigyesé, aki a zenei rész fölötte nehéz munkáját dicséretesen végezte. Utána *Murányi* Erzsébet, Ortrud személyesitője volt az est fénypontja, aki meleg, pasztozus hanggal és megrázó drámai erővel debütált. A többiek törekvése nagyobbrészt meddő maradt. *Arányi* Dezső — aki a cimszerepet adta — merészen vállalkozott erre a feladatra; az előkelő Lohengrin kissé távol esik ábrázoló képességétől. *Adler* Adél is gyönge Elza volt, filigrán művészete itt-ott mégis tudott illuziót kelteni. *Bihar* Sándor nagyon külvárosi nivón alakitotta a király szerepét, játékban jobb volt *Pajor* Ödön (Telramund), kár, hogy állandóan disztonált. Az együttesek pompásan sikerültek, a rendezés is stilusos volt. A szövegkönyvet Reiner Frigyes karmester ügyesen korrigálta. A zajos siker okain pedig gondolkozzék a Népopera igazgatósága. Nem hálátlan dolog a népnek olcsón kulturát nyujtani. **S. E.**

Huszonhatodikán *Eysler* Ödönnek A nevető férj c. 3 felvonásos operettjét mutatta be a Népopera. *Brammer* Gyula és *Grünwald* Alfréd igen gyönge szövegéhez ugyancsak sekélyes muzsikát komponált Eysler. Sokszor hallani vélt érzelgős bécsi melódiák kis tudással meghangszerelve, ennyi az egész. Egy csomó polka, keringő, induló, sőt — Gassenhauer, amelyek közül egy sem való a Népoperába Miért nem hallunk klasszikus operetteket, amilyeneket a mai nemzedék még nem ismer? Offenbach, Suppé, Millöcker, Hervé és a csodálatos Lecoq, akinek Angot-ját ötszázszor adták en suite Párisban, igazán kiaknázatlan értékes területeket nyujtanak a Népoperának. Erkölcsit úgy, mint *anyagit.* Ez utóbbinak biztos reményében ideje volna meghallgatni többször hangoztatott tanácsunkat.

—

Musica sacra.

Egyházzenei tanfolyamok. Az egyházi zene országos reform művét előmozditandó Járosy Dezső zeneakadémiai tanár, temesvári székes-egyházi karnagy a szünidő folyamán három egyházzenei tanfolyamot rendezett. Az elsőt Temesvárott julius hó 4—14-ig a papnevelőintézetben ahol ugy a tavalyi mint pedig a tavalyelőtti évben ugyanilyen tanfolyamok rendeztettek. Az igy megtartott temesvári tanfolyam sorrendben tehát a *harmadik.* A tanfolyamra összesen 28-an jelentkeztek ugy a csanádi, mint pedig az ország más egyházmegyéiből. A jelentkezők között voltak kántorok, tanitók, karnagyok és énektanitók. A második egyházzenei tanfolyam szintén hasonló céllal rendeztetett augusztus hó 21—30-ig Szegeden a tanitóképző intézetben. A jelentkezők száma itt is meghaladta a harmincat és közöttük képviselve

volt az országnak ugyszólván minden egyházmegyéje. Ugy a temesvári, mint a szegedi tanfolyam tárgyai a következők voltak:

1. A hagyományos gregorián koralis elmélete és gyakorlata. A tanfolyam tartama alatt összesen 22 óra. Tanára: Temesvárott Grunewald Kamill győri zenetanár, Szegeden Járosy Dezső a tanfolyam vezetője.

2. Zeneelmélet és öszhangzattan, főtekintettel a népénekre. A tanfolyam tartama alatt összesen 22 óra. Tanára: Temesvárott Vajdits Károly kassai kir. tanitóképzői zenetanár, Szegeden Naszády József szegedi tanitóképzői zenetanár.

3. Az egyházi zene liturgiája, főtekintettel a gyakorlati egyházzenei reformra. A tanfolyam tartama alatt összesen 10 óra. Tanára: Temesvárott Járosy Dezső a tanfolyam vezetője, Szegeden Dr. Kováts Sándor, szentszéki ülnök, apátfalvai plébános.

4. Az orgona játék elmélete és gyakorlata. A tanfolyam tartama alatt összesen 12 óra. Tanára: ugy a temesvári mint a szegedi tanfolyamon Járosy Dezső a tanfolyam vezetője.

5. Énekgyakorlatok a gregorián koralis és műének köréből. A tanfolyam tartama alatt összesen 10 óra. Tanára: Temesvárott Grunewald Kamill, Szegeden Naszády József.

6. Az énektanitás pedagógiája. A tanfolyam tartama alatt összesen 5 óra. Tanára: ugy a temesvári, mint a szegedi tanfolyamon Járosy Dezső a tanfolyam vezetője.

Amint a tantervi felosztás e vázlatából kitünik, a jelentkezők az egyházi zene egészében kaptak egységes áttekintést és gyakorlati utmutatást. A 10 nap alatt gyakorlatilag elsajátitott ismereteket ugy Temesvárott, mint Szegeden egyházzenei hangverseny és liturgikus nagy keretében igazolták be. Utóbbi alatt elénekelték a mise összes állandó és változó részeit. Részint a gregorián koralis, részint pedig az ujabb egyházi műének szerint. Mindkét tanfolyam látogatói a kurzus végén bizonyitványt is kaptak. Azonkivül a tanfolyam látogatói állandóan összeköttetésben maradnak a tanfolyam vezetőjével, aki gyakorlati munkájuk közben segitségükre van.

A harmadik egyházzenei tanfolyam papok és papnövendékek részére rendeztetett Máriaradnán julius 14—19. E tanfolyam célja ép ugy, mint az előző évben ugyanezen helyen megtartotté az volt, hogy a jelentkezők egyrészről felvilágositást nyerjenek az oltárének gyakorlati előadását illetőleg, másrészről pedig, hogy az egyházzenei reform kivitelében szakértelemmel birjanak s kántoroknak segitségére legyenek. A máriaradnai tanfolyam gyakorlati eredményeit szintén liturgikus nagymise keretébe igazolták be. Nevezetesen elénekeltek egy koralis misét és azonkivül közreműködtek a tanfolyam vezetője által rendezett orgona-hangversenyen is.

A máriaradnai tanfolyam az eddig rendezett egyházzenei tanfolyamok sorában a *hatodik* volt és a végzett munka eredményei már is nyilvánvalóak. A tanfolyamot látogatott hallgatók buzgósággal dolgoznak az egyházi zene érdekében és az eredmények szemmel láthatók. Mig Magyarországon egyházi zeneiskola létesül és a kántorképzés ügye rendezve nem lesz, addig e tanfolyamok nélkülözhetetlen eszközei a magyar egyházi zene reform megvalósitásának. (—).

A győri székesegyház templomi karának szeptember havi műsora: 7. Mise: Pembauer, Grad, Offert: Griesbachertől. 8. Mise: Hahn, Grad: Bibl, Offert: Treglertől. 14. Mise: Horák, Grad: Motetto Wolf, Offert: Zsoltár dr. Dvoráktól. 21. Mise: Fránek, Grad: Zsoltár Bortnyanskytól, Offert: Motetto Guilmanttól. 28. Mise: Gruber, Grad: Ambros, Offert: Motetto Schinntől.

—

Tudósitás.

A Borsod-miskolczi közművelődési egyesület e hó 9-én nyitotta meg zenei szezonját magas nivón álló hangversennyel, melyen a Városi zeneiskola „uj" tanárai mutatkoztak be, egy csapásra meghódítva a hangverseny termet szinültig megtöltő közönséget. Hajdú István, gordonkás, Koller Ferencz és Rákos Arnold hegedűsök és Kúti Adél zongorás, egytől-egyig vérbeli művész egyéniségek.

Dicsérettel emlitjük még Halmay Ilona és Eckerdt Laura szintén zeneiskolai tanárnőket is, kik az egyes számokat kisérték művészi finomsággal.

(—a.)

—

Irodalom.

Könyvek.

Herzfeld Viktor: A fuga. (Rozsnyai Károly kiadása. Ára 3.— korona). A legszigorubb és legnehezebb ellenpontozati műfajról, a *fugáról* pompás, kimeritő kézi könyvet irt *Herzfeld* Viktor, a Zeneakadémia kitünő zeneszerzés tanára. Magyarországon nincs ma nála hivatottabb ember a kontrapont e fejezetének megirására. Világos magyarázat, számos história fejtegetés és a nagy gonddal összeválogatott példák sokasága teszi jelentős értékűvé Herzfeld Viktor hézagpótló könyvét.

Zeneművek.

Imrik Cornélia: *Magyar ábránd.* (Rózsavölgyi kiadása.) A műfaj, melynek egy szerencsés példánya e megjelenéssel ujra napvilágot látott hosszú ideje szendereg. Annyira, hogy e szendergést azok, akik a magyar műzene eddig megvolt formáival s megnyilatkozásaival csak egy parányit is törődnek, szinte fájdalmas rezignációval nyugodtak abba bele, hogy ez a hallgatás már nem is szendergés, hanem végenélküli elalvás. Ugy látszik a rezignáció korai volt s az e fölött érzett megelégedés lehet az első érzés, amit e mű megjelenése felkelt. A megelégedést követi a tetszés, s a tüzesebb megismerés után pedig az a tudat s meggyőződés, hogy az, aki a régen szendergő ábrándformában szólaltatta meg gondolatait, hivatott és sikerült alkotással igazolt e forma létjogosultságára. Az eredeti mélódiák — a magyar dalnak kiváló képviselői — a pattogó ritmusú frissek állandó érdeklődést s élvezetet szereznek a hallgatónak. A formának bár kiszélesitett vonalai s az azokat megtöltő tartalom érdekes harmóniával s szólamvezetésével a komoly zeneértőnek figyelmére s dicséretére méltók. A mű a maga egészében szépen és érdekesen állitja elénk szerzőjének egész muzikális lényét, tartalmas és komoly zenei gondolkozását s fantáziájának menetét. A mű Stefániai Imrének van ajánlva.

Remélhetőleg ez a kiváló művész nem fogja elmulasztani mindenütt bemutatni a magyar zenei irodalom e gazdagodását ott, ahol azt szivesen fogják fogadni és tapsolni,

Recht Sándor.

Christian Sinding: *Fünf Lieder.* Texte nach P. Jakobsen, für eine Singstimme und Pianoforte. (Rob. Forberg, Leipzig. Ára füzetenként 1 márka). Az öt kis dal nem kiván virtuoz énekest vagy énekesnőt, de előadásukhoz finom zenei felfogás szükséges. A legpoetikusabb a 4-ik (Im Serail című). A többi négy (u. m.: *Und wenn der Tag sein schweres Leid,* — *Seestück,* — *Dafür wird gebüsst,* — *Ewig)* az elsővel együtt sem lép fel nagy igényekkel. A dalok Sinding különben bő invencióját csak gyengén képviselik.

Uj eredeti magyar férfikarok. Az „Apolló" zeneműfolyóirat most megjelenő 108-ik száma a következő férfikari ujdonságokat tartalmazza: 532. Dr. *Goll* Aladár: Boldogasszony anyánk . . . 533. *Révfy* Géza; Éji zene *Czóbel* Minka szövegére, 534—538. *Nádor* Mihály: Harangoznak imádkozzunk . . . Az eddig megjelent összes karokról kézséggel küld jegyzéket a kiadóhivatal: Budapest, VI., Lázár u. 19.

—

ZALÁNFI ALADÁR

BUDAPEST, VIII., ORCZY-ÚT 42.

Zeneelmélet: Koessler
Orgona: Straube } módszerével
Harmónium: Karg-Elert
Karének: Dalcroze

Pályázatok.

Meddő zenei pályázat. *Zichy* Géza grófnak magyar stilü zenekari művekre hirdetett pályázatára az idén három pályamű érkezett be. A zsűri a minap tartotta meg Gobbi Alajos vezetésével döntő ülését és ugy határozott, hogy a pályadijat nem adják ki. Ellenben dicsérettel tüntette ki a *Mikes* cimű munkát és felszólitja a szerzőt, hogy a mű előadása tárgyában jelentkezzék a Nemzeti Zenede igazgatóságánál.

*

Jól iskolázott prima vista énekesnő, aki egyuttal *zongoratanitónő* is, vidéki városban kerestetik. Ajánlatok: *„Énekesnő"* cim alatt a szerkesztőségünkhöz intézendők.

—

Hirek.

Kersch Mihály kulai plébános, az Orsz. Magy. Cecilia—Egyesület tagja a nyáron elhunyt. A közelmultban számtalan értékes kiadványa jelent meg a musica sacra köréből és igy elköltözése érzékeny veszteséget jelent a Ceciliánusok táborában.

Radó Aladár fiatal magyar zeneszerzőnek „A fekete lovag" c. operáját a berlini Operaház elfogadta; két éven belül be is mutatja. Radó, aki évekkei ezelőtt a Zene munkatársa is volt, három év óta Berlinben él komoly munkálkodás közepette. Egyike zeneakadémiánk azon kitünően végzett növendékeinek, akik még *Koesslertől* tanulták a zeneszerzést. A fiatal komponista egészen Dohnányi útján halad.

Anthes Györgyöt a m. kir. operaház volt magánénekesét megbizták az Orsz. m. kir. Zeneakadémia énektanszékén való tanitással. A kiváló művész egyike lesz a zeneakadémia tanári kar diszének, ahova dicsőséges pályája után került.

Puccini — szenátor. Nagy kitüntetés érte *Puccini*-t, a világhirű olasz komponistát, tagja lett a római szenátusnak, amelyben eddig csak *Verdi* és *Boitó* foglaltak helyet, mint a zenevilág megtiszteltjei.

Mozart Figaro-jának folytatása. Xavier Leroux, az ismert francia zeneszerző most fejezi be egy uj művének partituráját, amelynek tárgya mintegy folytatása Mozart „Figaro lakodalma" cimű operájának. Leroux azonban nem operát, hanem operettet ir Hennequin és Delorme szövegére „Figaro leánya" cim alatt. Mulatságos helyzetekben tünnek fel az uj darabban a rég ismert kedves alakok a „Sevillai borbély" és „Figaro lakodalmá"-ból, köztük a kecses Cherubin-apród is, aki időközben 60 éves lett, de szivében megőrizte a rajongó szeretetet. Az uj darab még ebben a szezonban bemutatóra kerül párisban.

Magyar zeneszerző kitüntetése külföldön. A világhirű drezdai Kreuzchor, mely 700 éves multra tekint vissza, elismerten a legtökéletesebb, legmagasabb müvészi fokon álló vegyeshangu énekkar. Ebben az énekkarban müködött annak idején Kuhndu (Bach J. S. elődje a lipcsei templomban) Graun (Friedemann Bach-mestere), Hiller Ádám (a lipcsei Gewandhauskoncertek alapitója) és többen az óklasszikus mesterek közül. Tudvalevő Wagner Richard ennek az énekkarnak komponálta a „Rienzi" nagyszerü korusait. Az énekkar jelenlegi vezetője dr. *Richter* kir. zeneigazgató, aki a Kreuzchor hangversenyeit olyan befejezett tökéletességü művészi nivóra emelte, hogy a kar minden egyes szereplése eseményt jelent egész Németországban, sőt a külföldön is. Mindezt abból az alkalomból emlitjük föl, hogy ez a zenetörténelmi nevezetességü énekkar folyó hó 13-án előadta kiváló zeneszerzőnknek, és lapunk kitünő munkatársának *Geszler* Ödönnek vegyeskarra irt nagyszabásu Pater noster-ét, ami annál hizelgőbb a szerzőre nézve, minthogy a Kreuzchor hangversenyeinek műsorát kizárólag klasszikus művek alkotják. A mű fényes sikerét mi sem bizonyitja jobban, mint az a körülmény, hogy azóta már ötször előadták. A kar vezetősége az előadásról táviratilag értesitette a mű kiadóját Rozsnyai Károlyt.

Hammerstein új operaháza. Hammerstein Oszkár, nem törődve a Metropolitan operaház fenyegető pörével, az őszszel csakugyan megnyitja új newyorki operaházát. Az új operaháznak hangzatos cime: American National Grand Opera House. Hammerstein angol, francia és olasz nyelven akar operaelőadásokat tartani. Szerződtette Marvinit, a párisi Opera Comique basszistáját, Verzani tenoristát, Barrientos Máriát, akit a legnagyobb élőkoloraturaénekesnőnek mondanak, sőt az éneklő Dusét: Gemma Bellincionit is. És rajtuk kivül még nagyobb meglepetéseket igér Hammerstein, aki különösen sok angol operát akar majd adni. A premiérek közül elsőknek Massenet Theresáját és Erlanger Aphroditéjét igéri. Az új operaház kétezerhétszáz nézőt fogad be.

Z. FUNTLER BERTA
zongoratanárnő cime:
Budapest, Baross-utca 81, III. em 30.

„Fauszt"-előadás — szabad ég alatt. A saintesi nagy amfiteátrum, amelynek eredete még a galliai római uralom korára nyulik vissza, érdekes kisérlet szinhelye volt az elmult hóban. Először került szinre Gounod Faustja az antik amfiteátrumban, szabad ég alatt. Az egész környékről, különösen Bordeauxból különvonatokon és automobilokon özönlöttek látnivágyók a látványosság szinhelyére. Mire fölhangzott a nyitány, körülbelül tizenötezer főnyi embertömeg töltötte be a római aréna hatalmas méreteit. Az akusztika pompásnak bizonyult. Az énekesek a Nagyopera művészei voltak és zavarólag csak a festett kulisszák hatottak néha, amelyek elszinteleneditek a természet ragyogása mellett. Meglepő volt, hogy milyen teljes zengéssel hangzottak a hangok és a zenekar legfinomabb árnyalatai is. Az előadásnak igen nagy sikere volt és minden valószinüség szerint megismétlik.

A ZENE előfizetési dijával igen sok olvasónk többszöri felhivásunk dacára is egy, sőt két évfolyammal hátralékban van. Miután folyóiratunk példányait értékesiteni tudjuk, felkérjük mindazokat, akiknek nincs szándékukban az előfizetést megújitani, a legutolsó lejárat óta kapott példányokat sziveskedjenek *költségünkre* visszaküldeni, nehogy anyagilag károsodjunk.

Egy indiánnő operája. Newyorkból jelentik: Különös bemutató volt az amerikai Vernalban (Utah állam). Egy opera-premier volt, amelynek szerzője egy fiatal indiánus nő, aki darabja tárgyát a sioux-indiánok életéből meritette. A darab cime: „Naptánc", a szerzőnőt pedig, aki maga is a sioux-k törzséből származik, *Zitkala Sa*-nak hivják. A darab nagy sikert aratott.

A milánói Verdi-szobor. Mult héten leplezték le nagy ünnepség mellett *Verdi* szobrát. A leleplezésen az olasz király helyett a turini gróf, a kormány képviseletében pedig *Credaro* kultuszminiszter jelent meg. A szobor fölavatását megelőzően a turini gróf rövid beszéd kiséretében a király bronzkoszoruját tette le Verdi sirjára, mig a kormány nevében a kultuszminiszter hatalmas babérkoszoruval diszitette föl a mester nyugvóhelyét. Ugyancsak a sir mellett tartott hosszabb emlékbeszédet *Sormani* gróf szenátor mint a *Skála-szinház* igazgatóságának tagja. Az ünnepség főrésze a *Piazza Michelangelo Buonarotti*-n fölállitott emlékmű előtt folyt le. *Sürzi* professzornak, a szoborbizottság elnökének megnyitó beszéde után *Gatignani* Giuseppe, a konzervatórium igazgatója átadta a szobrot a városi hatóságnak, majd *Scherillo* tanár méltatta Verdi érdemeit. Az ünnepséget a maesztro operáiból válogatott korusokkal fejezték be. A szobor, mely Butti olasz művész remeke, magas talapzaton, kényelmes állásban, hátravetett kézzel ábrázolja Verdit, a hogy a maesztro ismerőseivel legtöbbnyire beszélgetni szokott. A talapzat oldalán köröskörül a maesztro operáiból való romantikus alakok reliefjei láthatók. Este a Skálában az *Aida* cimű operát adták s a város nagyobb terein Verdi-hangversenyeket rendeztek.

Verdi két levele. Verdi két érdekes levelét közli most a Rómában megjelenő Orfeo cimű művészi folyóirat. A levelekből látni, hogy a legnagyobb olasz muzsikus mily liberálisan gondolkozott mindenfajta zenéről s eleve megbocsátott még a futuristáknak is. Vajjon megváltoztatná-e véleményét, ha a mai futuristák kakofóniáit,

lármáját és fülsiketitő disszonanciáit csakugyan hallaná? Az első levél Sant Agatában kelt 1875 julius 5-én és igy szól: Boldog lennék, ha kikerülnénk a zenei forrongásból. Az egyik zenész melodikus akar lenni, mint Bellini, a másik harmónikus, mint Meyerbeer. A magam részéről azt szeretném, ha a fiatal zeneszerzők mikor komponálnak sohase gondolnának arra, hogy melódikusak, harmónikusak, ideálisták, a jövő muzsikusai, vagy más effélék akarnak-e lenni. A harmónia és a melódia csak eszköz a művész kezében, eszköz arra, hogy jó zenét csináljon. Az igazi művészet országa akkor fog elkövetkezni, ha sem melódikusokról, sem harmónikusokról, olasz iskoláról ép oly kevéssé, mint német iskolákról nem fognak beszélni az emberek és ismeretlen lesz a distinkció is: a mult, a jelen, meg a jövő zenéje. Nem lesz más, csak kétféle muzsika: jó és rossz. Második panaszom az ifjú komponisták ellen az, hogy igen félénken dolgoznak, folyton tekintettel vannak a közönségre s a kritikára. Te azt irod, hogy sikereimnek az a titka, hogy zenémben szerencsésen egyesül a harmónikus elem a melódikussal. Ez meglehet, de ha igy van is, istenemre, öntudatlanul csináltam. A másik levél Genuában kelt. 1882. május 17-én s többek közt ezeket mondja: A zenei irányzatokkal szemben engedékeny vagyok és türelmes. Eltűröm a melódikusokat, csakugy mint a harmónikusokat, sőt — mert most nagyon divatban van — az unalmas zenét is. Eltűröm a mult és a jelen zenéjét és eltűrném bizonnyal a jövőét is, ha ismerném és úgy találnám, hogy jó. Egyszóval: melódia, harmónia, deklamáció, koloratura, zenekari effektus, helyi szinezet (cou-

Világhirű hegedűművészektől és tanároktól a saját készitményű uj

hegedűinkért

a legmagasabb elismerések.

A magy. kir. technologiai iparmuzeumban a hegedű versenykiállitáson a saját készitményű hegedűink a versenyre jelentkező összes hegedűket fölénnyel győzték le. — Művésziesen javitunk, régi hegedűt veszünk, kedvező részletfizetésre szállitunk. — Árjegyzék ingyen.

KOMÁROMI és TÓTH

műhegedűkészitő mesterek

Budapest, IV., Kossuth Lajos-u. 11.

Bosworth & Co.

LONDON, LEIPZIG, WIEN.

Zongoratanárok figyelmébe ajánlja:

Brück J. op. 40. 7. Concert-Etude.
Kessler és Moscheles etüdökkel párhuzamosan tanitandó. — Az 1. sz. a hires Staccato-Etude, melyet Paderewsky New-Yorkban játszott s 2 év alatt **négy kiadást ért el!** — Mindegyik szám külön koncert darab. —

Brück J. op. 39. Seelenstimmungen.
I. és II. füzet. Előadási gyakorlatok az V. évf. számára, Heller op. 45., 46., 47. helyett.

Ujdonság!

Rózsavölgyi és Társa bizománya:
Brück Gy. **A legkönnyebb tanulmányok a zongoratanitás második évfolyama számára,** 2 füzetben.
Az első füzet ára 2 korona
a második „ „ 2 korona 40 fill.

Zenetudományi Könyvtár.

Eddig megjelent füzetek:

1. **Palestrina.** Wajdits Károly . . . . 30 fill.
2. **A koncertforma.** Geszler Ödön . . 40 „
3. **Beethoven zongoraszonátái esztétikai megvilágitásban.** Zágon Vilmos 90 „
4. **A programmzenéről.** Lavotta Rudolf 30 „
5. **Beethoven kilenc szinfoniája.** Perényi Géza.
   - 5a „ **első** „ „ „
   - 5b „ **második** „ „ „
   - 5c „ **harmadik** „ „ „
   - 5d „ **negyedik** „ „ „
   - 5e „ **ötödik** „ „ „
   - 5f „ **hatodik** „ „ „
   - 5g „ **hetedik** „ „ „
   - 5h „ **nyolcadik** „ „ „
   - 5i „ **kilencedik** „ „ „
6. **Liszt szinfonikus költeményei.** Geszler Ödön
7. **Általános zenetörténet.** Lavotta Rudolf 150 f.
8. **Rousseau.** Kereszty István . . . . 20 fill.
9. **A kinai zenéről.** Sereghy Elemér . 50 „
10. **Paganini.** . . . . . 50 „
11. **A tánc psychologiája** Lavotta Rudolf 40 „
12. **Zenei alapismeretek.** Sereghy Elemér 60 „
13. **Bayreuth.** Baumgartner Alajos . . 80 „
14. **A régi görögög zenéje.** Dr. Batka Richard. Sajtó alatt.
15. **Bach.** Zalánfi Aladár. Sajtó alatt.

A ZENETUDOMÁNYI KÖNYVTÁR füzetei kiadóhivatalunknál, továbbá minden fővárosi és vidéki könyv- és zeneműkereskedőnél kapható.

A ZENE RÉGI ÉVFOLYAMAI:

I. évfolyam 1909 Elfogyott

II. évfolyam 1910 füzve — — — — — 3 K
piros vászonkötésben 4 „

III. évfolyam 1911 füzve — — — — — 3 „
piros vászonkötésben 4 „

IV. évfolyam 1912 füzve — — — — — 3 „
piros vászonkötésben 4 „

Két füzött évfolyam egyszerre rendelve 5 K, kötve 7 K
Három „ „ „ „ 5 K 50 f, „ 10 K

Csak a **kiadóhivatal** utján rendelhetők, a pénz előzetes beküldése mellett.

leur locale, egy kifejezés, melyet mostanában oly sokszor használnak s mely többnyire a gondolatszegénységet takarja), mindez semmi egyéb, mint eszköz, készség. Készitsetek vele jó zenét és áldásomat adom rá!

Amerika és a zene. *Freund* John, a legnevesebb newyorki zeneműkereskedő érdekes statisztikában számol be az Egyesült-Államok közönségének zenei célokra szánt kiadásáról. Freund számitása szerint a jenkik birodalmában évenkint nem kevesebb, mint hatszáz millió dollárt, tehát körülbelül három milliárd koronát költ a publikum muzsikára. Ez az óriási összeg, amelybe nincs beleszámitva a zenés szindarabok bevétele, a következőképen oszlik meg: Kétszázharminc millió dollár esik évenkint a különféle zenei instrumentumok beszerzésére, ideértve a gramofont és egyéb zenélőgépet. Tandijra száznyolcvankét és fél millió dollárt költ a jenki a zeneiskolákban. Ötvenöt millió dollár jut az egyházi zene céljaira, huszonöt millió zenekarra, harminc millió hangversenyre s ugyanannyi a szinházi zenekarok fentartására. Az opera nyolc milliót nyel el, mig a zene célját szolgáló hirlapi közlések és reklámok három és fél millió dollárt emésztenek föl. Ezek a horribilis számok alegutolsó newyorki zenetanár-kongresszus során kerültek szóba, ahol Mr. Freund Amerika zenei életének föllendüléséről tartott zajos tetszéssel kisért fölolvasást. Véleménye szerint az amerikaiak legalább három annyit költenek zenére, mint a hadsereg és a tengerészet céljaira.

—

FELELŐS SZERKESZTŐ: SEREGHY ELEMÉR.

Cs. kir. szab. Amerikai Cottage-szivólégrendszerü

HARMONIUMOKAT

valamint európai rendszer szerint legolcsóbban szállit

PAJKR REZSŐ és Tsa

Budapest, X. ker., Delej-utca 25. sz.

(Tisztviselőtelep.)

Árjegyzék ingyen és bérmentve

Részletfizetésre 8 kor.-tól feljebb.

Tanerőknek és lelkészeknek külön százalék engedmény.

Bérmentes szállitás az utolsó vasutállomásig.

Pedálos harmoniumok

mindkét rendszer szerint és minden nagyságban, pontos orgonaméretekkel, templomok, szemináriumok részére és gyakorló-orgonák.

Kérjen árjegyzéket zongorák- és pianinókról.

GOTTSCHLIG ÁGOSTON

császári és királyi udvari szállitó,

rum-, likör-, cognac-gyáros, tea- □ □ nagykereskedő □ □

Budapest, IV., Váci-u 11.

a különlegességi tőzsde mellett.

Magyar, francia cognac, hollandi likőrök, cacao és csokoládék. Eredeti angol és francia teasütemény- és cukorka-különlegességek. A legjobb tea- és kávébeszerzési forrás gazdag választékban. Kivánatra árjegyzék ingyen, bérmentve.

Központi iroda: Régi posta-utca 10.
Gyár: Kőbánya, Martinovits-tér 9.

STÉHLIK LAJOS

hegedükészitési műterme

BUDAPEST

VIII., JÓZSEF-KÖRUT 71. SZ.

Régi mesterhegedük szakszerű javitása. — Saját készitményű hangversenyhegedűk. — Finom vonók, álltartók, tokok, valamint a legkitünőbb quinttiszta húrok :: stb. állandóan kaphatók. ::

Hegedűt, zongorát harmoniumot ne vegyen mielőtt

Reményi Mihály

a m. kir. zeneakadémia házi hangszerkészitője

elsőrangu hangszer- és zongora-telepét meg nem látogatta.

Budapest, Király-utca 58.

Quinttiszta hangversenyhúrok. — Hegedűjavitások a legművésziesebb kivitelben. — Árjegyzék minden hangszerről különkülön kérendő.

I arany, I ezüst és a milleniumi nagy éremmel kitüntetve.

▽

Alapittatott 1867. évben.

A pécsi országos kiállításon állami arany éremmel kitüntetve.

▽

Alapittatott 1867. évben.

Angster József és Fia

orgona és harmónium-gyár, Pécs.

A budapesti bazilika nagy orgonájának építői.

Ajánlják kitűnő hangu és erős szerkezetű légnyomatu és elektromos berendezésű

orgonáikat

a legjutányosabb árak mellett művészi kivitelben.

Raktáron kitünő hangu

HARMONIUMOK

minden nagyságban.

Elektromos fujtató készülékek.

Árjegyzéket kivánatra ingyen küldünk.

Rusznák és Türk könyvnyomdája, Budapest, VI., Király-utca 14. — Telefon 138—35.

54145

A ZENE

TUDOMÁNYOS ÉS MŰVÉSZETI HAVI FOLYÓIRAT

ÖTÖDIK
ÉVFOLYAM

1913 NOVEMBER

ÁRA 40 FILLÉR.

NÉMETH JÓZSEF könyv- és zeneműkereskedése, Budapest, I., Fehérvári-út 15. Telefon 146—59.

Első magyar villamos erőre berendezett hangszergyár

STOWASSER JÁNOS

csász. és kir. udvari szállító a m. kir. operaházi tagok, budapesti színházak zeneakadémia, zenedék, az összes fővárosi iskolák, hadsereg stb. szállítója, a hangfokozó gerenda és a javított Rákóczi-tárogató feltalálója.

GYÁR: BUDAPEST

II., LÁNCHID-UTCA 5. ÖNTŐHÁZ-UTCA 3.

Magyarország legnagyobb vonós- és fuvóhangszer-gyára

Ajánlja mindennemű saját gyárában készült hangszereit, ugyszintén húrokat és hangszeralkatrészeket. Hegedűk vonóval 8 K-tól. Harmoniumok 90 K-tól. — Tárogatók 70 koronától.

Tanerőknek kedvezmény.

Javítások a legművésziesebb kivitelben.
Árjegyzék kivánatra ingyen és bérmentve.

TARTALOM:

Verdi. — **Járosy Dezső**: A Verdi-centenárium jelentősége. — **Delarne-Mardrus Lucie**: Keleti zene. — **Lafite Károly**: Zenészek és költők. — **S. E.**: Verdi Requiemje az Operában. — **Marion**: Boccacio. — **Járosy Dezső**: Filharmoniai hangversenyek. — **Florestan**: Tetrazzini Lujza. — **Opera**: M. kir. operaház. Népopera. — **Hangversenyek.** — **Tudósitások**: Arad, Székesfehérvár, Győr, Kolozsvár, Miskolc, Pécs, Róma, Páris. — **Zeneiskolai szemle**: A Nemzeti Zenede választmányi ülése. — **Irodalom**: I. Könyvek. (Kereszty István Parsifal-fordítása). II. Zeneművek. (Brück Gyula, Schott B.) — **Hirek**: A Győri székesegyház templomi énekkarának október havi műsora. Humperdinck új operája. A Parsifal — Párisban. Új Beethoven-kéziratok. Dubois meghalt. József főherceg elismerése.

Szerkesztőség és kiadóhivatal: BUDAPEST, VIII., József-körút 69. sz.

Egyes szám ára 40 fillér. Előfizetési ára egész évre 4 korona.

V. ÉVFOLYAM BUDAPEST, 1913. NOVEMBER HÓ. 9. SZ.

A ZENE

TUDOMÁNYOS ÉS MŰVÉSZETI HAVI FOLYÓIRAT

Szerkesztőség és kiadóhivatal:
BUDAPEST, VIII., József-körút 69. sz.

Egyes szám ára 40 fillér.
Előfizetési ára egész évre 4 korona.

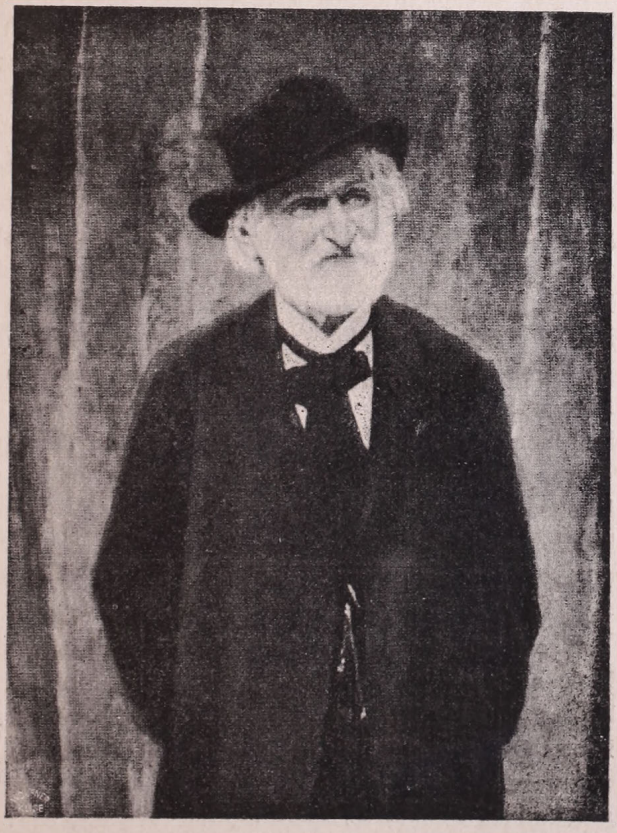

Verdi.

Közleményeink csakis a forrás megnevezésével vehetők át.

A Verdi-centenárium jelentősége.

Irta: **Járosy Dezső**, az Orsz. m. kir. zeneakadémia tanára.

Az utóbbi évek előadó művészetének szinte már a szemére vetik majd, hogy beleszeretett a történelembe és száraz matematikai évszámoknak s hideg dátumoknak eszköze. Sohasem volt a gyakorló zenekultura annyira emlékezetes és kegyeletteljes és sohasem ünnepeltünk annyi évfordulót centenáriumot, félszázadot, mint éppen most. Tiszteletreméltó jogcimmé avatjuk ezeket az évfordulókat és örvendünk, hogy a kegyeletnek van annyi varázslatos ereje, hogy régi fényeket gyujt meg s emlékezik úgy, hogy egyuttal ünnepel és ünnepel úgy, hogy az ünneplés egyuttal tanulságos is legyen. Vigasztaló az is, hogy az ünnepléshez nem tapadnak gyarló emberi vonások, hiszen halottaknak szól, kiknek jogcimük van arra, hogy haláluk után részesüljenek olyan kiengeszteléshen, mely életükben nem jutott osztályrészül. De van egy másik faktor is, mely ezeket a jubiláris örömöket oly keresettekké teszi, ez a nemzeti becsvágy. Ebből a hiu, de mindenesetre jogos forrásból erednek az ünneplésnek első kisérletei, vágyai, s amit egy nemzet szinte inditványszerű óhajjal fejez ki, az csakhamar világünneppé lesz. Ebben az értelemben ünnepelte *Bécs* a közelmultban *Haydnt, Salzburg Mozartot,* mi magyarok *Liszt* Ferencet. Ki vonná egy pillanatig is kétségbe, hogy ezek az ünnepek lényegesen kinőttek a helyi ünneplés szük keretei közül s ami ma egy szülővárosnak egy országnak volt ünnepe, az holnap már vörösbetűs napja a zenekultura egyetemességének, hiszen ez az általánosabb, magasabb érdekeltség ad éppen a helyi ünneplésnek is ünnepi kereteket. Ha az ünneplések ezen jubiláris egymásutánjában minden nemzetet megillet a sorrend, úgy kétségkivül igazolt, hogy ebben a rendben az *olasz vért* illeti föltétlen elsőség. Az olasz nemzet dajkálta a zeneművészetet s az opera bölcsője is a velencei, nápolyi és firenzei kisérletek első jelentkezései között keresendő. Effelé az izig-vérig zenekultura felé fordul most a vén Európa figyelme, midőn az idén *Verdinek,* a nagy zenedrámai költőnek születési centenáriumát üli meg Olaszország. Minden nemzet hiú zenei nagyjaira, de az olasz ebben a hiúságban is legelől jár. Amint az olasz népies zenekultura feltétlenül egyértelműnek veendő az opera kultuszával, úgy egészen bizonyos, hogy az olasz szinte gyermekies hittel és entuziazmussal fordul azon nagyjai felé, kik épen az opera földjén műveltek nagyot.

Verdi neve ebből a nézőpontból a szangvinikus és gyorsan lángoló olasz szemében a legkörülrajongottabb név. Másrészről az olasz zenei véna, mely

a szinfonikus stilus terén alig alkotott nagyobb szabású dolgot és a pedagógia terén is meglehetősen elmaradott, az opera műfajában ismeri fel egyedüli hegemóniáját. E műfaj terén az ujabban felszinre került realisztikus irány három nagy képviselője, még az élőkhöz számit s igy a közöttük való éles rivalitás is távol tartja az olasz nemzetet attól, hogy bármelyiket is az ünneplés középpontjába állitsa. Nem maradt tehát hátra egyéb, mint állandó ideál gyanánt a pármai maestronak, *Verdinek* képét felidézni és az ő nevéhez fűződő kultusznak szerte mindenfelé rajongókat biztositani. Az olasz nemzetnek nem is volt a centenárium keletjére szüksége, hogy ezt megtegye. Minden staggione művészete Verdi műveinek ciklikus bemutatását vallja főcéljának és úgy a milánói *Scala*, mint pedig a római *Costanzi* csakúgy dőzsölnek Verdi műveinek abszolut tiszta előadásában. Azokat a Verdi előadásokat, melyeket tavaly és tavalyelőtt a római Costanziban hallottam, felejteni soha sem fogom. Olasz lélek tud csak annyit kihozni ezekből a partiturákból, a lélek, mely kötelességének vallja a nemzet nagyjának emlékét művei utján halhatatlanná tenni.

Verdit tehát mindig és mindenütt ünnepelték, ahol Itália kék ege alatt csak lelkesednek a zenedrámai művészetért. Centenáriuma nem az elrejtettnek fogja diadalát és föltámadását jelenteni, hanem élő hagyományt fog a babér hallhatatlan leveleivel körülövezni. Rendszert fog csinálni műveiből és ciklikus egymásutánban létesült alkotásaiból, hol eddig csak szórványosan jutott szóhoz. De Verdi centenáriuma s igy műveinek intenziv föltámasztása az általános zenekultura szemében is olyan nyereséget jelent, mely egyenesen gondviselésszerű. Köztudomású tény, hogyha valahol, úgy az operai téren jutott el az invenció bizonyos meddő határokhoz, melyek egyenesen terméketlenséget és üresség jeleznek. A gondolatnak tartalmát és súlyát pótolja egy beteges pátosz, mely szegénységet van hivatva elpalástolni. Ami azelőtt lényeges és elsőrendű kifejező tényező volt, most másodrangúvá vált. A zenei szinek tarkaságából galád játékot űzünk, csak azért, hogy elpalástoljuk azt, hogy hiányzanak egységes vezérmotivumaink és korrekt mondanivalónk! Miközben ezt tesszük, nemcsak nagyravágyunk, hanem a lomtárba küldtük a multnak minden tiszteletreméltó emlékét.

Az olasz művészeteket ma nemcsak a képzőművészet, hanem a zene világában is a *futurizmus* átkos jelszavai ejtették rabul. Ez a futurizmus elsősorban a mult alkotásainak üzen hadat és miután ezt megtette, akkor ennek a negativ műveletnek romjain akar a régi fejlődésű momentumok lábbaltiprásával uj folyamatot előidézni. Ez a forradalmi művészeti törekvés föltétlen bizonysággal boszulja meg magát az abszolut, a szövegnélküli zene terén is, de itt a forradalmi művelet a zene kifejezési eszközein tul alig

terjed. Ellenben a drámai zenében, hol a szövegkifejező része determinálja a zenét, itt a futurizmus átkos pusztító munkát végez. Ha reális tárgyakon kivül a mitosz is hitelét veszti, akkor meginog a talaj lábaink alatt, amint *Strauss* Rihárd perverz libbrettói ezt az igazságot szomoruan demonstrálják.

Verdire és műveire való emlékezés tehát első sorban egészséges invenciónak, meleg ariozus készségnek emlékét fogja felidézni. Bár Verdi műveiben a belkantónak nem jut oly lényeges szerep, mint *Rossini* műveiben és bár Verdi egyénisége egész természeténél fogva inkább *Meyerbeerhez* szit, mégis egy egészséges, reális, kiapadhatatlan invenciónak gazdagsága árad felénk műveiből. A futurizmus lovagjai, kik oly szivesen ugorják át a történeti időket, sajnálják, hogy Verdi nem élt néhány évtizeddel később. Fájlalják, hogy Verdi nem ismerte a zenei kifejezési módok raffinált módjait és zenekarának egyszerű összetételére is sajnálkozva tekintenek. Mindez a sajnálkozás azonban erőltetett pátosz. A történelmet nem lehetett siettetni s Verdi prehisztorikus működése egyenesen szükséges volt, hiszen enélkül nem lehetett volna szó a későbbi olasz zenedrámai iskoláról, mely már csak leszakitotta a Verdi által megérlelt gyümölcsöket. Rendkivül érdekes fejlődéstörténeti jelenség, hogy Verdi szereplése *Wagner* Richárd fellépésével egykorú. Ez a találkozás a dolog természetéből kifolyólag megteremtette hatását. Köztudomású, hogy Verdi utolsó operáin, főleg az *Aidán* és *Falstaff*-on erősen érezhető volt Wagner hatása. Aidának gyakori rézfúvó együttesei kétségtelenül Wagner muzsájára emlékeztetnek és aki elfogulatlanul vizsgálja a kettőt, a hasonlatosságnak föltétlenül nyomára jön. Csak természetes, hogy Verdinek nagy zenedrámai készsége és egyénisége egyébb vokalis művein is meglátszik. A *Manzoni* költő halálára komponált *Requiem* a *Mozarthoz* hasonló nagy arányok dacára egészen heterogén mű. Hasonlókép az a négy *pezzi sacri*, melyet az egyházi zene szövegkönyvéből merített, tulajdonképen ugyanide vezetendő vissza. Verdi ezen műveiben is megmaradt operairónak és egy percig sem tudta levetni egyéniségét és nem tudott szolgálatára állani egy más célirányos művészetnek, mely az opera nyelvétől eltérő frazeologiát sürgetett.

Verdi termelésének mennyisége mellett annak minőségével is lángelmék sorsára volt érdemes. Az a rengeteg invenció, mely alkotó képességét egy pillanatra sem szegte meg, olyan elsőrangú zeneköltővé avatja aminőt keveset ismerünk. Az olasz vérmérsékletnek megadatni szokott dallambeli készsége pedig egyikévé tették azon népszerű szerzőknek, kik soha sem lesznek időszerűtlenekké. S hogy művei a régi patina mellett még mindig jogosultak arra, hogy a frisseség erejével és közvetlenségével hassanak, ennek két módja lehetséges. Az egyik, hogy a régi zenét aprólékosan stilizáló gondda l

és elmélyedéssel kell kidolgozni s nem szabad kimélni a fáradságot, hogy a régit uj köntösben mutassuk be zenében, dekorációban és rendezésben egyaránt. A másik gondolat nemzeti és az olaszokat terheli. Már évekkel azelőtt vetődött fel az eszme, hogy az olaszok *bayreuthi* mintájára *Verdi-operát* épitenek, hol Verdi műveinek ciklikus és stilszerű előadásával áldoznak a nagy zeneköltő emlékének. Az eszme akkor nemcsak Olaszországban, hanem Európában mindenütt rokonszenves fogadtatásra talált.

Centenáriuma évében *Pármában* rendeznek nagyobb ünnepségeket s Európa legtöbb operájában bizonyára felelevenítik az olasz maestronak alkotásait, ki nemcsak mennyiségileg, hanem értékileg is egyike volt az opera legnagyobb olasz fejedelmeinek. Az a realisztikus tény, mely nyomában főleg *Puccini* műveiben lesz nyilvánvalóvá, csak részben, a külső ruhában lett hűtlenné azokhoz a hagyományokhoz, melyeket Verdi szentesitett. Bizzunk azonban, hogy az olasz kegyelet nagyobb vokális alkotásairól sem fog megfeledkezni s hogy az opera arra egyedül illetékes deszkáin ezek is hozzájárulhassanak ahoz, hogy szerzőjüket a halhatatlanság örökzöld babéra ékesitse.

Keleti zene.

Jegyzetek Delarne—Mardrus Lucie utirajzából (Páris).

Észak-afrikai, egyiptomi, törökországi, sziriai meg palesztinai barangolásaim idejében sok éjen át gyönyörködtem a muzulmánok zenéjében. Mindjárt ki is jelentem, hogy a muzulmán zenét nagyon szeretem, talán jobban, mint a miénket.

A legérdekesebb muzulmán zene az egyiptomi, utána következik a sziriai. Egyiptomban, s főleg fővárosában — Kairóban — tartózkodnak a Kelet leghirnevesebb énekesei és énekesnői. A sok közül csak Sett Bambát és Sett Wassilát emlitem meg, akik kedves barátnőim, s igy hosszabb időt töltöttem Kairóban, hogy éneküket hallhassam.

De valamennyi hires énekesüket is hallottam, Joussef sejktől kezdve aki nemrég halt meg, egészen Abdim—Haïig, aki még a legjobb erőben és egészségben van.

Az arab énekesek és énekesnők, zenekaruk kiséretében énekelnek, vagy egyszerűen az ő „oud"-jukat, esetleg lantot használnak kiséretül, amit legtöbbször maga az énekes penget.

A zenekar mindössze egy, vagy két gitárból, ugyanannyi nádfuvolából egy üstdobból, egy darabukkából (állatbőrrel bevont bádoghenger) és egy vagy két pszalterionból áll. A „modernebbek" ezt a zenekart még egy hegedűvel egészitik ki.

A zenekar hosszabb előjátékra zendit; a zenészek mozlim módra keresztbefont lábakkal ülnek egy áttört padon, vagy a padlóra vetett vánkosokon.

Játék közben felső testüket ringatják; zenéjüket gyakran félbeszakitják, hogy szomjukat csillapitsák, hogy a hangszereket meghangolják, vagy hogy valami tréfás megjegyzést közöljenek egymással és azután, hogy végre közömbös arckifejezéssel folytassák ismét muzsikájukat. Komikus muzsikájukban gyakran hirtelen beálló kuszált, zavaró és lélekzetfojtó szünetek vannak.

A darabukka nehézkes kisérete olyan mint egy beteg sziv tompa dobogása. Ez a muzsika csak egy madársereg danájához hasonlitható; fantasztikus, egyhangu, mindig lágy hangnemben moduláló, csaknem mindig ugyanazon dallamokkal és hangokkal.

Ha a zenekar bevégezte az előjátékot, az énekesekre vagy énekesnőkre kerül a sor.

A arabok hangja már a jellegzetességében is annyira elüt az európaiak hangjától, hogy teljesen utánozhatatlan. Mindig magasabb hangon énekelnek, mint organumuk szerint kellene és orrhangon

Zenéjük nem áll a hangjegyek diktálta hangokból. Nekünk lehetetlen volna éneküknek akár csak egy részét is utánozni, vagy ismételni.

Énekük valójában inkább hangkitörések, trillák, sóhajok, zokogások. Azután vad felkiáltások, szivettépő feljajdulások. És ez a nagyon is művészies és amellett mégis természetes ének úgy tünik fel, mint az emberi ösztönnek az éj homályában elhangzó kiáltása. Általában az arab melódiákat európai idegzet nem birja el.

A mi nyers párisi tetszésnyilvánitásainkat Keleten nem ismerik.

Nem ismerik az arculütés csattanásához hasonló kéztapsot, amely nálunk minden jobb zenei előadást nyomon követ.

Ha egy énekest ott üdvözölni kivánnak, vagy bátoritani akarnak, akkor tompa felkiáltást hallatnak, amely a dallam tonusához hasonló. Semmi sem hatásosabb ezeknél a keleti estélyeknél, mint a mámoros közönségnek ezek a tompa sóhajai.

Az európai módra berendezett kávéházakban fellépő egynéhány silányabb képességü énekesnő kivételével az arab nő csak a háremében énekel, s épen ezért Kairo és más városok nagy énekesnőinek művészi képességeiről az utazó közönségnek épen úgy nincs sejtelme, mint egyéb sok más dologról. Általában a mai mohammedán zene az európai előtt még nagyobbrészt ismeretlen terület.

A képzettebb hegedűjátékos figyelmét leginkább egy-egy zeneidény tereli rá a jobb minőségü hangszerekre. És pedig azért, mert talán hangversenyen való közreműködéséhez lenne szüksége ilyen hangszerre, vagy esetleg mert valamelyik más hangversenyző megállapitott sikere nagy részben a megfelelő hangszernek volt tulajdonitható. A most küszöbön álló zeneidény alkalmával olvasóinknak saját érdekükben ajánljuk **Laumann Róbert, Budapest, VII., Erzsébet-körut 36. sz. a.** üzletét, mint ahol elsőrendü olasz hangverseny-hegedűk (D. Nic. Amati, Nicolaus Gagliano stb.) és egyéb kevésbé költséges hegedűk nagy választékban kaphatók. Különös figyelmet ésdemel két remek hangverseny celloja is,

Zenészek és költők.

Irta: **Lafite Károly.**

Muzsika és szöveg, mely a régi klasszikus korban még karöltve járt, Róma bukása után kénytelen volt vándorbotot ragadni. Földkörüli bolyongásaikban csak évszázadokon át, futólagosan találkozhatnak a katholikus templomok homályában. Itt ér véget a szökevények hontalansága, egymáshoz való legális viszonyukat is a katholikus egyház szankcionálja. Ebben a szövetségben még további évszázadokon át a zene az erősebb, bár a művészi gondolatok leghatalmasabb megnyilatkozása, az oratorium, még ma is a biblia ki nem apadó forrásából táplálkozik. A világi irodalom csak a német klasszikusok fellépésével közeledik a zenéhez és megforditva. De a közeledési kisérletek még a XVIII-ik század vége felé is csak lassan és félénken haladnak; természetesen legkönnyebben megy — a dalnál. Schubert egyike az elsőknek, aki gondtalan természetességgel tette magáévá Goethe és Heine lirikumát és Schiller balladáit. A mély gondolkodású és drámai érzésű Schumann, Wolf Hugó, Brahms és kortársaik már pompás eredményeket mutatnak fel. De nagyon makacsul áll még a dolog a képzőművészetek egyesitése körül, az opera birodalmában. Gluck erélyes fellépése dacára sok idő telik el, mig a zenészek és költők közös művészi munkálkodásra egyesülnek. Ha a klasszikus és romantikus korszak szövegprodukcióit szemügyre vesszük, három oszlopot látunk, melyek irányadón utalnak a hatások különböző lehetőségeire. A „Bűvös vadász", Kind Frigyes naiv, de ügyesen konstruált, gyöngéd érzésű librettója nyitotta meg az operaszövegek sorozatát. Sajnos, a szép sujet-eket annyira kimeritették, hogy ez a zsáner egészen megszünt. Wagner Szigfrid „Bärenhäuter" és Humperdinck „Hänsel und Grete"-je az utolsó eredményes termékek ezen a téren. A „Fidelio"-val a többé-kevésbé szabadon feltalált, eredeti operacselekvények veszik kezdetüket. A „Don Juan"-nal az epikai novella lép kapcsolatba a zenével. Ez a hatalmas zsáner úgyszólván napjainkig hatásos maradt. Az új anyag kissé eltorzitott alakban jelentkezik a gyönyörű zenéjű „Mignon"-ban, legideálisabb esete pedig a „Carmen". De a „Pillangó kisasszony", a „Bohémek", sőt a „Bibliás ember" is ide tartoznak. Az operaszövegek megválasztásában már Weber reformtörekvéseivel egyidejüleg nagyobb komolyság mutatkozik; például Helmine von Chery sokat ócsárolt „Euryanthe"-ja. Marschner, a sokat jelentő összekötő kapocs már elfordult a regevilágtól (Hans Heiling) és az epikus novella (Walter Scott) felé közeledett. Utána a szövegiró és komponista Arrigo Boito érdekes Janus-feje tünt fel, hogy egyetlen nagy sikere után (Mefistofelé) egészen a libretto-

költészetnek szentelje magát, apósának, az öreg Verdinek nagy örömére. Schiller művei („Räuber", „Don Carlos", „Luisa Miller") iránti különös előszeretete mellett tárgykörét ott vette, ahol találta, geniális alkotóerejének misem állhatott ellent. Ilyen csodálatos alakuláson egy művész sem ment keresztül. Két utolsó alkotása az „Otello" és „Falstaff", különös fénnyel koronázta Boito páratlan sikerü működését. Olaszországi utódai a veristák, jelentékeny de brutális erejüket előszeretettel a szenzációs francia drámákra „Fedora" (Giordano), „Manon" (Puccini) forditották. Érdekes, hogy ezalatt az elegánsabb, de halványabb francia tehetségek német irányba tértek, pld. „Werther" (Massonet). Ugyancsak német szövegkönyvet dolgozott fel Mascagni az „Amico Fritz"- és a „Rantzan"-ban, de mindkettő feltartózhatatlan bukását jelentette. A szláv mesterek szigoru tartózkodással szülőföldi anyaghoz tartották magukat. Csajkovszky legnagyobb sikereit Puskin költészetének köszönheti („Piqui-Dame", „Onegin"). Rubinstein pedig („Dämon", „Kinder der Heide", „Kalaschnikoff") az ifju Lermontoff-nak. Glinka, Dvorak, Smetana, Rimsky-Korsakow a nemzeti területet egyáltalában nem hagyták el. Mint látjuk a zenészek közeledése a jelentőséggel biró költeményekhez idővel mindig bátrabb és intenzivebb lett. Egy Bellini vagy Donizetti szellemében irt libretto ma sehol nem állná meg a helyét; viszont egy nagy drámának operaszöveggé való átalakitása sem, mint „Faust", „Hamlet" vagy „Tell Vilmos". A használható librettók alkotása idővel igazi irodalmárok kezeibe került, kik olyan szövegkönyveket szolgáltattak, melyek magukban mint szinművek is helytállnak. Ilyenek a „Sába királynője", „Arany kereszt", a „Windsori vig nők", a „Makrancos hölgy", a „Merlin". Goldmark-nak nem volt mindig ily szerencséje szövegeivel; „A téli rege" de főképen „Götz von Berlichingen" sok kivánni valót hagynak hátra, főleg esztétikai szempontokból. Legifjabb komponistáink anyagukat a jelenlegi irodalmi termékekből meritik. Strauss Richard Wilde „Salome"-ját és Hofmannsthal Hugó „Elektra"-ját csekély kihagyás és változtatással szószerint ültette át; a gyengéd idegzetű franciák hasonló hűséggel ragaszkodtak Maeterlinek költészetéhez; igy Dukas Pál a „Kék szakál"-ban, a szellemes Debussy a „Pelleas és Melisande"-ban. A Pelleasban valami ultimátum szerüt látok, Verdi „Traviatá"-ja szélső ellentétjét. Miként itt a szöveg zene nélkül értéktelen, ugy ott — a modern szellemi egyesülés mellett — a zene, mely Maeterlink gyengéd, árnyékszerü fantáziáját finom simulékonysággal követi, szöveg nélkül valami lénynélkülit, üresen hangzót képezne, annyira felbonthatatlan bensőséggel alakult a muzsika és szöveg közötti erotikus viszony. Persze Wagner Richard világjelentőségü szerepéről külön fejezetben kell elmélkednünk.

Verdi Requiemje az Operában.

Halottak napját ismét Verdinek szentelte a m. kir. Operaház és stilszerüségből előadta a Requiemet.*) Nem volt valami szerencsés gondolat. A centenarium fényét jobban emelte volna a Falstaff vagy Othello reprize, de ez a felújitás nem volt kulturszükséglet, mert ennek a műnek annyi a gyöngéje, hogy igazán nem alkalmas Verdi nagyságának dokumentálására.

Verdi először Rossini halála után gondol arra, hogy requiemet irjon. És hogy Rossini emlékét minél jobban megörökítse, felszólitja Italia 12 legjobb komponistáját — az akkor már félig vak Mercadanteval az élén, — hogy kiki egy tételt vállaljon a Rossini-requiemből. Az eszme nagyon tetszett és Verdi csakhamar el is készült a *Libera me* tétellel, de a tervet ekkorra már elejtették. Időközben meghal Manzoni, az olasz regényirodalom legkiválóbb büszkesége és Verdi — barátja emlékét megörökitendő — a Rossini tervezetből megmaradt tételhez hozzákomponálja a requiem többi zeneszámát is.

A milani San Marco templomban adják először, de nyilvánosan Párisban mutatják be Manzoni halála évfordulóján: 1874. május 22-én. Azután felkapják, egész Európa kiváncsi arra, milyen gyászzenét irhat egy Verdi, aki eddig csak féktelen szenvedélyről, mámoros szerelemről daloit izzó melódiákat?

A válasz kedvezőtlen; a Requiem sehol sem volt hosszú életü. Miért? A mű belső értéktelensége miatt. A legfőbb ok Verdi lelkületének pszihikai összetételében rejlik. Egy halotti misezene megkomponálását mélységes fájdalom átérzése nélkül el sem képzelhetünk. Ám az elmulás szomoru gondolata Verdiben nem szálhatott mélyre, aki túlságosan schopenhaueri filozofiával fogta fel a halált, amelynek zord költészetét áttörte, feloldotta az ő erőteljes lirikuma.

Az a meleg, sok helyütt áradozó, üde lirai hangulat, amelyet csak kevés helyen szaggat meg egy-egy teátrális drámai akcentus, nem leheli felénk az enyészet szomorú mementoját. Némely résznek ezenfelül bántó a naivitása is. Az Agnus-t például a szoprán és mezzoszoprán komikusan hangzó párhuzamos oktávákban vezeti be. A Sanctus-ban félreértette a szöveget. Az égiek örvendezését ugyan mesteri felépitésü kettős fuga tolmácsolja, de ez a muzsika inkább vidám és pajkos érzések kiváltója.

Ezek a lélektani eltolódások nemcsak a mű eszmei tartalmát hamisitották meg, a kifejezési eszközök megválasztására is előnytelenül hatottak. Hogy a liturgikus cél dacára mellőzte az egyházi, a cecilianus stilust, ép oly tévedése Verdinek, mint a kórusok helytelen alkalmazása. Mig operáiban mintaszerüen hangzanak kórusai, itt teljesen figyelmen kivül hagyta a fenséges hatásnak ezt a legnagyszerübb eszközét, nem szólva arról, hogy

*) Budapesten ez volt az ötödik előadása. Először 1876-ban *Erkel* Sándor vezetése alatt játszották a Nemzeti Szinházban, utoljára 1903-ban *Máder* Rezső dirigálta az Operában.

egyházi zeneművekben a kórusoknak kell dominálniok. Ehelyett Verdi rövid dallamtöredékekkel, imitációkkal lépteti be a karokat és a súlypontot a magánszólamokra helyezi, ezek pedig édeskés melódiákkal, a szinpad drámai frazeologiájával akarják szinezni szólamuk egyhangúságát.

A centenáriumtól eltekintve, az a tény, hogy vokális mű került bemutatásra, mindenesetre dicsérendő. De ha már requiemre volt szükség, helyesebb lett volna Brahms, Cherubini, Mozart, Berlioz vagy Saint-Saens requiemét előadni.

Sok időt, sok munkát pazaroltak a betanulásra, noha a kisérlet meddő maradt. *Lichtenberg* Emil kitünő zenész, elsőrangu korrepetitor, de nagyszabású produkciókat vezetni kissé különb legényre van szükség. Kernerre, Tangora. Valamelyes lekicsinyelése a publikumnak az operaház eljárása, hogy szürke kis korrepetitort állit egy többszáz főre rúgó együttes vezénylésére. A főszereplők közül *Sebeők* Sári nem volt diszponálva és versenyt ingadozott a kórussal és zenekarral. *Marschalko* Rózsi, dr. *Székelyhidy* Ferenc és *May* Richard, cs. kir. kamaraénekes, a bécsi Hofoper kitünő basszistája derekasan igyekeztek megmenteni az estét a szégyenteljes bukástól. **S. E.**

Boccaccio.

Operett-bemutató a m. kir. Operaházban 1913. október hó 26-án.

Érdekes tanulmányt irhatnánk arról, hogyan került Suppé: Boccaccioja a m. kir. Operaház szinpadjára. Az első fejezet egy nemzeti ideálról szólana, egy olyan Operaházról, amely nem ismer megalkuvást a művészetben és amelynek direkcója hivatva volna minden salaktól megóvni az operai művészetnek e legmagasabb, legtisztább templomát. Külön paragrafus szólna az okoskodó szinházi emberről, aki ex gratia Dei főrendező lett, de még ma sincs tisztában a műfajokkal és aki apodiktikusan ráfogja a közönségre, hogy nem kell neki opera. Beszélhetnénk arról is, miként züllött le az operett arra a nivóra, ahol táncosok énekelnek, s amelynek annál nagyobb a közönsége, minél alacsonyobbra sikerült sülyednie.

De minderről ne essék most szó. Tegyük fel, hogy a jobb izlésü publikum, amelynek súlyos még az opera, tényleg az úgynevezett „klaszszikus" operettek után vágyik és bizonyos, hogy a *mai* operett-szinházak hangtalan énekes gárdája nem alkalmas többé komoly feladatra; hová menjen tehát az ilyen közönség? Nem képzelhetünk szebb missziót a Népopera számára, amely sajnos, e helyett a brettlikkel konkurrál.

Hogy az Opera presztizsét megvédjék, a Boccacciót kinevezték *vig daIműnek.* Vaskos formatani tudatlanság. Suppé muzsikája ugyan elég komoly, némely részének zenei felépitése is *operaszerü*, de csupa kis dal- és táncformából soha sem lehet — *operazene*, épúgy, mint Zell és Genée

szövegkönyvéből — *operalibretto.* Sem hangulata, sem drámai konstrukciója nem alkalmas arra, hogy vigoperává emelkedjék. Operett marad, de egyik legtökéletesebb képviselője ennek a műfajnak.

Suppé belga származású családból született Dalmáciában, ahol elolaszosodott. Bécsbe került jogásznak, de tanulmányait a konzervatoriumon fejezte be, ahonnan mint kitűnő dirigens és alapos készültségü zeneszerző lép ki a világba. Invencióban gazdag műveiből is az olasz melodika erotikája ömlik, sok helyütt german szentimentalizmussal, de mindvégig kifinomult gall esprit-vel. Kórusai kitünően hangzanak s általában jól bánik az énekhanggal. Lirája olvadozó, humora disztingvált.

A felujitás alkalmából *Harsányi Zsolt* ujra leforditotta a szövegkönyvet költői lendülettel és zamatos magyarsággal, ám nagyon tévedett, amikor azt hitte, hogy az emlékezetünkben élő strófák helyett jobban fognak hatni az ő versei.

A rendezés igen előkelő miliőt nyujtott az ujdonságnak, gazdag pompát fejtett ki a kiállitásban, sok tarkaságot a kosztümökben. És ami a Lohengrinben annyira hiányzik: a nagy tömegekből álló kórus, itt feleslegesen volt megduplázva. Az operettestilushoz szükséges friss elevenség sokat szenvedett emiatt. A III. felvonás Commedia dell'Arte izléstelen jelenetét mindenütt kihagyják, nálunk is felesleges volt.

Mindazonáltal a Boccaccio ebben a gigaszi rendezésben az ujdonság erejével hatott. A szereplők közül *Medek* Anna Fiamettája volt a legtökéletesebb; organuma üdén, ezüstösen csengett, játéka csupa finomság, csupa közvetlenség volt. *Dömötör* Ilona adta Boccacciot. Nagy szinészi készültségével mindenkit elragadott és kitünően megfelelt énekszerepének is. *Hegedüs* alakitása — egy füszeres szerepét adta — egyike volt legnagyobb művészi sikereinek. A többi szerepben *Gábor, Mihályi, dr. Dalnoky, Ambrusné, Varady* Margit, *Berts* Mimi és *Szende* arattak sikert azért a stilusos alkalmazkodásért, amellyel a darab sikerét előmozditani igyekeztek. A zenekart *Ábrányi* Emil vezette körültekintő gondossággal és finoman pointirozva, de kevés fantáziával. **Marion.**

Filharmoniai hangversenyek.

— *Első (október 20) és második (november 5) hangverseny.* —

A hangversenyek mértani haladvány szerint növekedő áradatának egyre kevesebb köze lesz a komolyan dolgozó zenekulturához. A mennyiség és minőség forditott aránya kihat a jelentős eseményekre is, fokozottan éber és színvonalon álló munkára serkentve azokat, kik ebből a vizszinből menekülni kivánnak. A filharmoniai hangversenyek a hazai kulturtényezők között elsőranguak. Hagyomány és produkció egyaránt tette őket azzá. Hogy az utóbbi évek alatt ha nem is a belső bomlás, de mindenesetre az elválás és egységhiány szimptomái voltak észlelhetők, ennek oka, hogy a

tisztes, szolid tradició mindig készségesebben kapcsolódik a multba, mint a jövőbe. A filharmonikus munkának összeroppanását is az átkos konzervativ irány eredményezte, mely görcsös lélekkel kapaszkodik a tradicióba és irtózik az ujnemüségnek még a látszatától is. Nem kell prófétai ihlet annak megállapitására, hogy az ó-szellem egyre a régiségtárba kerül. Az idei műsor gazdagsága, egységes esztétikai elrendezése (francia, orosz est), azonkivül a vendégdirigensek fölléptetése mind azt igazolják, hogy lépésről-lépésre haladunk. Ha még intenzivebb gondot forditanának a hazai, mostoha bánásmódban részesülő zeneszerzőkre, akkor idei zászlóbontásuk is minden tekintetben kielégitené a várakozásokat.

Az első hangverseny megnyitója gyanánt a fiatal *Hentschel*-nek *„Hadak útja“* cimű nyitányát mutatták be. A kiváló Kössler-tanitványt ezúttal cserben hagyta formaérzéke és invenciója. A történeti programm epikai nehézségeivel nem tudott megbirkozni: lendületesen, szinesen indul, de már a kidolgozás első részénél bántó erőtlenség és dekadencia volt észlelhető, melyet a befejezés minden erőlködése sem tudott felejtetni. A szinfonikus számok sorából a Mozart-kultusznak rendkivül népszerü terjedését és fogadtatását mutatta a *„kleine Nachtmusik“* c. apróság, mely a Vigadó fölötte kedvezőtlen méretei dacára a rokokóstilus eleven korhüségével hatott. A Strauss-stilus művészi interpretálásához filharmonikusaink idén is hűek maradtak. A most műsoron lévő *„Halál és megdicsőülés“* c. szinfonikus költemény egyike a szerző legfrisebb, legszebb alkotásainak. Fiatalabbkori műveinek tematikája, invenciójának melegsége, mesterien szines hangszerelése mindvégig lekötik a hallgatót. A hálás opusz a filharmonikusok mindvégig stilusos előadásban, elsőrangu szinezéssel, helyenkint valóban megvesztegetően interpretálták. Az estnek vendége Hubay-tanitvány volt: *Telmányi* Emil. Művészete most járja az európai népszerűség iskoláját s neve már hitelre talál olyan hangversenytermekben is, hol elsőrangu művészek nyernek csak polgárjogot. *Paganini*-nek inkább technikailag, mint zeneileg figyelemreméltó D-dur hangversenyét játszotta. Stilusfölfogása nyugodt és tárgyilagos. Művészi képzettsége kiforrott és ment a fiatal művészeket annyira jellemző önbizakodástól. Második szám gyanánt *Chausson*-nak francia impresszióval átszőtt apróságát hozta Párisból, mely formalitása dacára érdekes harmonizálásával és mindvégig (kissé terjengős) szines és fordulatos espritrével lekötötte az érdeklődést.

A francia iskola térhóditását és szupremációját jelentette *a második hangverseny* élén a vendégdirigenssel *Pierné Gabriel*-el. Helyes programmérzékkel mellőzték ezuttal a szólistát s kizárólag zenekari jelleget adtak a hangversenynek. Az est több volt egyszerü faji jellegü bemutatkozásnál. Hű igazolást állitott ki arról, hogy a fejlődés lehetőségei és a népszerüség zenéje ma a franciák kezében vannak letéve. A francia vért annyira jellemző graciozitás és könnyedség, a formákat uraló szellemfrisseség, az invenció melegsége és az impresszionista álmodás, a zenekari művek kaleidoszkopszerü váltakozása — ezek mind francia erények, melyeket a többi európai zenei kulturnép csak kölcsönvesz tőlük, tehát kopizál. Amellett vérbeli népeik nem stagnálnak, mint a németek veleszületett zenei hajlamai, hanem a legmerészebb fejlődés utvonalai konstatálhatók még a kortársaknál

is. Amint a hangverseny igazolta, régi embereik is ujak (*Franck, Pierné*), az ujak pedig revelációszerüen nagyok és egyéniek. Az est ünnep volt, azzá tette nem csupán a francia stilus, hanem a dirigens pálcája is. *Pierné*-nek érdekessége nem csupán abban nyilvánult, hogy szuggerálólag hatolt a zenészekre (a vonósok tömege összehasonlithatatlanul meleg és kifejező volt), hanem abban, hogy francia érzékével fölfedezte a műnek francia ötleteit s ezeket most pointirozva hozta. Az estét tagadhatatlanul két mű uralta: *Franck* és *Debussy*. Az előbbinek gyönyörüséges a-moll szinfoniája az új impresszionista irány első szócsöve. A mű minden taktusán megérzik az orgonastilus szerzője és előadója. Tételei tömöttek és kifejezők s a hanghatás szinte vetélkedik az orgonáéval, amellett a szinfonikus irány is meleg szindús: francia. *Debussy*-nek „*Nuages*“ c. műve a francia impresszionista művészet apoteózisa. A programm nem cim, hanem szinte konkrét módon tükröződik vissza a zenekaron. A hatás oly elragadó volt, hogy megigézve tartotta a közönséget. Természetes, hogy Debussy után *Pierné* és *Charpentier* művei dekrescendót jelentettek a műsorban. Az utóbbi szerzőnek főleg *Nápoly* c. szinfonikus költeménye egyvelegszerü és groteszk hatásaival teljesen célját tévesztette.

Az est sikere páratlanul nagyszerű és tanulságos volt. Gyökeres szakitást jelentett a régi sablonos programm alkotással szemben s beigazolta hogy a haladás akkor is kötelesség, ha a mult évtizedekre szóló, becsületes munkát jelez. **Járosy Dezső.**

Tetrazzini Lujza.

Ennek a névnek a csodálatos varázsa kissé meghalványult néhány napra. Patti, Wiltné, Sembrich, Kurz, Hempel, Lipkovszka, Barrientos és minden idők koloraturcsillagánál tündöklőbb nagyságnak tüntette fel őt a — *reklám*, ez a gyakran még a büntető paragrafusokkal is szembe merészkedő valami és kis hijja, hogy rajta nem vesztett. Nagyhangú frázisokkal könnyü publikumot csőditeni Budapesten, pláne idegen névvel, ahol tudvalevően láttatlanban szoktak visszautasitani és lemosolyogni mindent, ami magyar, *mert magyar*, de vakon áldoznak vagyonokat egy — gyakran ravasz fondorlattal szövegezett — reklám által agyondicsőitett, sokszor külföldön jelentéktelen művészre.

November negyedikére a Traviata előadását tűzték műsorra az Operában, Tetrazzinival Violetta szerepében. A négyszeresen felemelt helyárak dacára minden jegy elkelt. A nézőtér ragyogott a fejedelmi kosztümök és ékszerek tarkaságától, pedig tudj'Isten, éppen nem volt előkelő ez a különben festői látványt nyujtó nézőtér. Az előjáték elhangzása után feszült

várakozásban gördült fel a függöny, s mindjárt, az első jelenésben, belépett a várva-várt fenómen. Kinos kiábrándulás már az első percben. A reklám *elfelejtette* közölni, hogy a művésznő kissé korpulens és túl van az ötvenen. Violetta eddigi személyesitői pedig igen fiatalon élnek emlékezetünkben. Első impresszionak elég keserü. És döntő a kudarcra. A közönség a magas helyárakra gondol és kritikus szigorral várja a történendőket. Egyesek már visszaélésről beszélnek. És Tetrazzini énekelni kezd. A frázisokat asztma okozta gyakori szünetek szakitják meg, a hallgatóság egymásra néz és türelmetlenkedni kezd. Azután jön a nagy ária, végre egy tisztán csengő koloratura. A publikum fellélekzik, tehát mégsem csalódtak. . . A második felvonásban poetikus, élvezetes az éneke, de a harmadikban ujra feladja a küzdelmet. A meghalási jelenetben már csak játéka vonz, bár nem kelt illuziót. De ezt a közönség nagy része már nem láthatja, a fél szinház időközben kiürült. A boszusan távozók arcán ott ül a széttépett illuzió szántotta haragos vonás. Pedig hát Tetrazzini nagy művésznő. Kétségtelenül egyike a legnagyobbaknak. Ma már nincs meg az az üdén, frissen csengő hangja, mint sok évvel ezelőtt, de organuma tömör, érzékien meleg és kitünően illett Verdi erotikus muzsikájához. Főleg a második felvonásban éreztük. Nagy terjedelmü szopránja, a mély és középfekvésben tüneményes iskolázottsága dacára sem fénylik oly ragyogóan, mint a felső frázisokban, ahol áthatóan és ezüstösen cseng, még a pianisszimokban is. Amilyen könnyen énekel, olyan nehézkes a játéka. De szerepének minden legkisebb momentumát is átéli. A korpulencia persze illuziorontó. A harmadik felvonásban egy ötven éves matronáért esengett a husz esztendős Alfréd. Ezt senki nem hitte el. Tetrazzini művészete nem hidalja át azt a távolságot, amely Violetta szerepe és kora között mutatkozik.

De hogy nagy művésznő, ezt a nyolcadikán tartott dalest bizonyitotta legjobban. A vllághirü olasz divát az operai hűvös fogadtatás után ez este olyan véget nem érő lelkesedéssel ünnepelték, amilyenben igazán kevés művésznek volt nálunk része. Az a nagy kulturáltság, amely minden apró finomságban szuverén megnyilvánulást nyer, jellemezte dalainak előadását is. Annyi bizonyos, hogy a Rigoletto nagy áriáját, Solvejg dalát, a Romeo és Julia keringőjét és a Mignon polonaisét ritkán lesz alkalmunk hallani ilyen eszményi interpretálásban.

A koncertrendező irodáknak ez az eset szolgáljon azzal a tanulsággal, hogy minden lelkesitő felhivásuknak csak akkor lesz igazán foganatja, ha a tiszta igazságot is publikálják. Ennyit talán megérdemel a hüségesen fizető közönség.

Florestan.

Opera.

— 1913. október hó. —

M. kir. operaház.

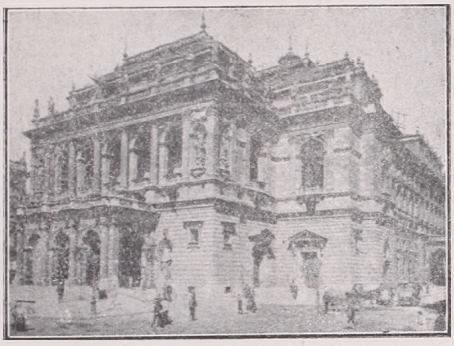

Érdektelen vendégszereplések, szürke reprizek, egy csomó műsorváltozás, lemondás — ezzel telt el az Operaház múlt hónapja. **2**-án Walkür helyett Lohengrin *Burián* Károllyal a cimszerepben és *Walter* Carlo — mint király. Buriánt fáradtnak, idegesnek találtuk, játékában meg sem közeliti Anthest, hangja is veszíteni kezd régi fényéből. Walter, az olasz basszista elsőrendü szinész, de rossz énekes. Állandóan tremoláz, hangvétele erőltetett, organumának nincs terjedelme, csengése. Az előadás az 1. felvonásban megakadt s csak *Medek* Anna lélekjelenléte mentette meg a teljes lekopogástól. **4**-én Mefisztót énekelte *Walter* Carlo. Plasztikus játéka dacára élvezhetetlen volt ebben a szerepben is. Minthogy királyunk névünnepét magyar diszelőadással szokták megünnepelni, a fiasco sulyosabb elbirálás alá esik. **17**-én Dohnányi „Pierrette fátyol"-át újitották fel és pedig igen helyesen: balletszemélyzettel. Eddig ugyanis állandó volt a panasz, hogy a pantomime eddigi énekes szereplői merev mozdulatokkal kreálták ezeket a csupa ritmust, táncot, plasztikus mimikát követelő szerepeket. *Sebesi* Teréz Pierrette-je nagy sikert aratott, de kitünő volt Toronyi és Guerra is. Másnap **18**-án a Siegfried cimszerepét énekelte *Burián*. Kitünően volt diszponálva, gyönyörüen énekelt és lelkesen játszott, s a közönség elárasztotta tetszésnyilvánitásaival. **27**-én a Boccacciot nyitották fel, erről a 198. oldalon külön cikkben számoltunk be.

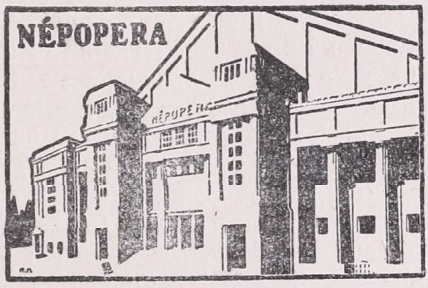

Két bemutató és néhány vendégszereplés volt a Népopera múlt havi műsorán. **7**-én *Vogelstrom* Frigyes énekelte Lohengrint és *Van der Osten* Éva asszony Elzát. A két drezdai művészt a felemelt helyárak dacára zsúfolt ház nézte végig. *Van der Osten* alakitása csupa melegség, igazi törékeny és ábrándos leány az ő Elzája. Deklamációja értelmes, a germán iskola disztingvált Wagner stilusától soha el nem tér. Nincs lelki vibráció, melyet meg ne tudna éreztetni velünk, leheletszerü pianiszszimói, ezüstösen csengő fortéi, abszolut muzikalitása a legmagasabb esztétikai gyönyöröket idézik elő. Vogelstrom-ot lágy tenorja inkább lirai szerepkörre utalja. Lohengrinje túlságosan édeskés. Az előadás nivójában dekadenciát észleltünk. Sokan

még ma sem biztosak a szerepökben. A **9**-iki Carmen-előadás vegyes érzelmeket keltett. *Van der Osten* Éva a cimszerepet félelmetesen határozott körvonalakkal rajzolta. Vérbeli művészete megdöbbentő valeuröket hozott felszinre játékában és énekében. *Vogelstrom* Don Joséja esetlen, merev volt. Éneke ma több illuziót keltett, a II. felvonás búcsúdalát — *horribile dictu* — megismételték. Szép városligeti szokás! Különben az egész előadás rendezése lompos volt, csak a zenekar állotta meg a helyét. A **12**-iki „A Madonna ékszere" bemutatójáról múlt havi számunk 177. oldalán irtunk. **22**-én *megint* vendégszereplő énekelt, *ujra* felemelt helyárak mellett, *ismét* a Lohengrin cimszerepében és pedig *Miller* William, a bécsi Hofoper tenoristája. Terjedelmes hangja világos, áttetsző tenor, csengése nemes. Játéka férfias, mozdulatai előkelőek, nagyszerü stilusérzékkel deklamál. A többi szereplőről már irtunk a 7-iki előadással kapcsolatban. **25**-én Zerkovitz-Béldi-Mérei uj operettjét mutatta be a Népopera. Cime: Katonadolog. Birálatára nem tartjuk magunkat illetékesnek.

—

Hagversenyek.

— 1913. október hó. —

15. *Backhaus Vilmos zongoraestélye.*

Bach-St. Saens (sic!): Nyitány a 29-ik Templomi Cantateból.
Scarlatti: Allegro. Scherzo.
Beethoven: Szonáta op. 31. 3 sz.
Brahms: Változatok op. 35,
Chopin: 2 Mazurka op. 63. Nocturne op. 55. Prelude, b-moll. Scherzo op. 54.
Janetschek J.: Toccata op. 25-ből.
Rachmaninoff: Prélude, g-moll.
Gounod-Liszt: Fauszt keringő.

A régi Backhaus-játék, amiből ma-holnap jelző lesz az üres tartalmatlan zongorázás jellemzésére. A gyönyörü Beethoven-szonáta és a Chopinek valósággal növendék szinvonalon! A tökéletes technika nem érdem, még kevésbé mentség. Szép sikere volt a magyar *Janetschek* Toccatájának; megismételtették. A közönség zsufolásig töltötte a termet és tapsolt, sokat tapsolt. . . **(Edge.)**

19. *Az Országos szinfoniai zenekar I. hangversenye.*

Weber: Euryanthe-nyitány.
Ravel: Ma mère l'Oye.
(Gyermekmesék).
Liszt: Tasso. Lamento e Trionfo.
Csajkovszky: Hatodik szinfonia.

A zsufolásig megtelt hangversenyterem élénk bizonysága volt annak, hogy az Országos szinfoniai zenekar a közönségnek azt a rétegét tudja vonzani, kik eddig a zeneművészettől távol tartották magukat. A változatos műsor ezuttal is ujdonságot hozott. Maurice *Ravel* az uj francia iskola egyik kimagasló alakjának 4 apró számból álló gyermekmeséit hallottuk. A művek ugy tartalomban, mint hangszerelésileg sok érdekes, változatos és élvezni való ujdonságokat hoztak. *Ravel* is a Debussy-iskola hive, azonban gondolatai és témái általában pregnánsabbak a Debussy-témáknál, tehát szinfonikusabbak is. A négy apró kis zeneképben a modern francia iskola minden jelegzetes sajátságát meg lehet találni, de úgy a melodia, mint a hangszerelés nincs egyéniség nélkül. Kún László karnagy megkülönböztetett gonddal és szeretettel hozta

életre a művet; és az apró, finom részlet-kidolgozások, melyeket a zenekar szabatos pontossággal hozott ki, az ő fáradhatatlan szorgalmát dicsérik. A műsor többi számai után is a hallgatóság bőkezüen nyilvánitotta osztatlan tetszését. **P. G.**

21. *Heinemann Sándor balladaés dalestélye.*

Brahms: Von ewiger Liebe. Sonntag. Feinsliebchen, du sollst mir nicht barfuss gehn. Ständchen.
Loewe: Das Erkennen. Hinkende Jamben. Prinz Eugen. Die Lauer.
Stöhr: Sonnenuntergang. Märchen. Morgen. Die Werkeluhr.
Grieg: Zur Rosenzeit. Im Kahne. Der Schwan.
Hermann: Salomo.
Schubert: Der Wanderer. Litanei. Erlkönig.

A kitünő énekmester nagyszerü művészetében gyönyörködhettünk ismét. Ideális megérzéssel tolmácsolta műsorát és oly nagyszerüen volt diszponálva, hogy a közönség egyáltalán nem vette észre hangja elhalványodását. A nagyszámu hallgatóságnak igazán magas esztétikai élvezetben volt része, s igy méltán ünnepelték oly szeretettel a kedves öreg urat.

22. *Schmidthauer Lajos orgonahangversenye a koronázó templomban.*

Guilmant: Orgonaszinfonia zenekari kisérettel.
Bach: Toccata és fuga (d-moll).
Schmidthauer: Variációk és fuga a „Megfagyott gyermek“ témájára.
Widor: Allegro.

Schmidthauer aki külföldön is egyre-másra aratja zajos sikereit, minden évben két hangverseny keretében mutatja be az orgona-irodalom remekeit. Idei második hangversenyének műsorát ismét ragyogó művészettel adta elő a kitünő orgona művész. Bach tartalmas és szövevényesen ellenpontozott d-moll Toccatája és fugája egyik legnagyobb alkotása a mesternek, de Schmidthauer fölényesen kifinomult technikája egyáltalában nem éreztette a mű nehézségeit. Widor grandiózus Allegroja is magával ragadta a hallgatóságot csak ugy, mint saját szerzeményü variációi és fugája, mely művészi feldolgozása „A megfagyott gyermek“ cimü melancholikus népdalnak. Bevezetésül Guilmant hatalmas orgonaszinfoniáját hallottuk zenekari kisérettel. A közelmultban elhunyt francia orgonista művének minden szépsége az első és utolsó tétel grandiozitása csak ugy, mint a második tétel idillikus pasztoráléja, tökéletes interpretációban került előadásra. A nagy zenekarra irt kiséretet a VIII. kerületi zenekonzervatorium növendékei látták el, akik már több zenekari hangversenyen igazolták rátermettségüket. A zenekart e folyóirat szerkesztője, mint az intézet igazgató tanitotta be és vezényelte. Az egyes számok között Ferenczy Ilus hegedüművésznő Godard: Adagio pathétique-jét játszotta bensőséges frazirozással Brunner Irén hangversenyénekesnő pedig Saint-Saens; „Ave Máriá“-ját énekelte frissen csengő, pompás hangjával. Mindkettőjüket Sugár Viktor orgaművész kisérte művészi izléssel és nobilis diszkrécióval. A templomot zsufolásig megtöltötte az áhitatosan hallgató közönség, melynek soraiban igen sok társadalmi előkelőség foglalt helyet. **m. a.**

Z. FUNTLER BERTA
zongoratanárnő cime:
Budapest, Baross-utca 81, III. em 30.

26. *D'Albert Jenő hangversenye a Népoperában.*

Két évi visszavonulás után újra megjelent a nyilvánosság előtt korunk egyik legnagyobb pianistája, *d'Albert* Jenő. Liszt: Esz-dur zongoraversenyét játszotta zenekari kisérettel, Beethoven egyik Scherzoját és Ecossaisesát, egy Chopin Nocturnet és Polonaist, ráadásul több kisebb kompoziciót. Régi, hatalmas művészete ismét teljes fényében ragyogott, technikája, magyarázóképessége tüneményesen pompázott, s a hallgatóság nem tudott betelni játékával Mióta utoljára hallottuk, az idő csak bezománcozta művészetét, amely felejthetetlen emléket hagyott lelkünkben. Sikere páratlan nagy volt és őszinte. A matinéet Weber: Bűvös vadász-nyitánya vezette be, a műsoron Mihalovich hatalmas és gyönyörü szinfonikus költeménye is szerepelt. Mindkettőt jó előadásban hallottunk *Reiner* Frigyes vezetése alatt a Népopera kitünő zenekarától.

28. *Wehner Géza orgona hangversenye a belvárosi templomban.*

Bach: Fantázia és fuga (g-moll).
Reger: Basso ostinato.
Grieg: Gyászinduló.
Ravanello: Ima.
Bossi: Scherzo.
Salomé: Allegretto:
Guilmant: Pastorale.
Bonnet: Rapszódia.

Egy kitünő fiatal orgonista mutatkozott be *Wehner* Géza személyében, aki — mint zongoraművész — régi jó ismerősünk. Az orgonánál is jó izlésü muzsikusnak bizonyult, akinek pompás kéz- és pedáltechnikája van, artisztikusan regisztrál és figyelemreméltó komoly zenei intelligenciával rendelkezik. Kitünően sikerült hangversenyén *Marschalkó* Rózsi énekelt és *Vikár* György gordonkázott egy-egy számot.

28. *A Busch-Grümer vonós-négyes kamaraestélye.*

Brahms: Vonósnégyes (a-moll).
Schumann: „ (a-moll).
Beethoven: G-dur hármas.

Az úgynevezett „Wiener Konzertverein-Quartett" bemutatkozása kisszámú közönség jelenlétében folyt le. A társaság muzikalitásáról, lelkiismeretes összjátékról tett tanuságot, kik még nem tartoznak a legelsők közé, de minden kvalitásuk arra vall, hogy idővel azzá lehetnek. A közönség élénk tapsokkal adott kifejezést rokonszenvének A műsor énekszámait *Sziráki* Dóra énekelte. Pompás előadása, ezüstösen csengő organuma elragadó volt.

—

Tudósitások.

ARAD. *Uj hangversenyterem az uj kulturpalotában.* Az aradi fejlett zeneélet régen érzett hiányát végre most pótolta az uj kulturpalota, melynek felavatása október hó 25. és 26-án a kultuszminiszter és nagyszámu országos notabilitás jelenlétében folyt le. A felavatás első része volt az Aradi Filharmonia Egyesület által rendezett hangverseny. Ez alkalomra egyesültek a filharmonikusokkal a szinházi és katonazenekar, ugy hogy a 80 főnyi zenekar épen hogy elfért a pódiumon. Jászai Mari, Herceg Ferenc prologját szavalta, majd gróf Zichy Géza személyesen dirigálta el erre az alkalomra komponált nagyhatásu „Ünnepi hangok" c. nyitányát. A többi számot az egylet karmestere, Zellner Sándor

vezényelte. Schubert csonka szimfoniája (h-moll), Goldmark „Falusi lakodalom“ szinfoniájának II. tétele: „A kertben“, Bizet első suiteje az Arlesi lány zenéjéből s végül Beethoven Házavatása voltak a műsor többi számai. A nagyvárosi eleganciával épült pompás hangversenyterem — 1000 ember befogadóképességgel — szinültig megtelt s lelkes tapsokkal ünnepelték a vendég gróf Zichyt, a filharmonikusokat, kiknek elnöke dr. Mandl Vilmos beszéddel köszönte meg az elismerést s Zellner karmestert. Október 26-án a palota többi részeit is felavatták, u. m.: képtár, könyvtár, muzeum, időszaki kiállitások, stb. Megemlitendő még, hogy a Városi Zeneiskola szintén a kulturpalotában van elhelyezve. A kulturpalotát az aradi zenészek kétszeres örömmel tekintik jövendő működésük bázisául, mert épitője, Szántay Lajos, szintén tagja a filharmoniai zenekarnak s mint ilyen a palota keretében a zenei szempontokat olyannyira érvényesitette, hogy pld. az akusztika is kitünő a hangversenyteremben. **(Dr. W. J.)**

SZÉKESFEHÉRVÁR. A *Székesfehérvári Zenekedvelők Egyesülete* múlt hó 18-án rendezte *harminchatodik* hangversenyét a „Szent István“-teremben, amelyet utolsó helyig megtöltött Székesfehérvár legelőkelőbb közönsége. Műsoron voltak: Dohnányi zongoraötöse, amelyet Havas Gáborné (zongora), Hermann László (I. hegedü), Jámbor Zsigmond (II. hegedü), dr. Kneifel Ferenc (viola) és Hermann Ede (gordonka) adtak elő pompásan összetanult művészi együttesben. Rózsa S. Lajos, operaénekes a Bajazzók prologusát és Wolfram versenydalát, egy Verdi áriát és Sztojanovics bordalát a „Ninon“-ból énekelte nagy sikerrel. Szécsi Béla zongoraművész Schumann, Liszt, Chopin és Hermanntól játszott kisebb kompoziciókat a közönség zajos tetszése mellett, Hermann igazgató pedig Saint-Saens hegedűversenyében és egy Hubay darabban mutatta be nagyszerü technikáját és értékes művészetét. A hallgatóság őszinte szeretettel ünnepelte a közreműködőket.

GYŐR. A „Győri filharmoniatársaság, és a „Székesegyházi kar“ ezidei első hangversenyében Pater Hartmann „Septem ultima verba Christi in cruce“ cimü legujabb oratoriumát adta elő. A szólórészleteket Kaiser—Schuster bécsi oratoriuménekesnő, továbbá Forstmeyer és Spal urak látták el. A hangversenyt Fránek Gábor székesegyházi karnagy és egyleti elnök-igazgató vezényelte művészi lendülettel és óriási erkölcsi sikerrel.

KOLOZSVÁR. E hó 11-én tartotta a Zenekonzervatorium több estére tervezett és súlyos művészi programmal kecsegtető szinfonikus hangverseny-sorozatának első debütáló koncertjét. A bemutatkozás tulajdonképen *Lavotta* Rezső zeneigazgató részéről történt, akinek ezen a diadalmas, forró estén volt először alkalma arra, hogy minden várakozáson felül beválthassa a megválasztásakor személyéhez füzött reményeket. A hangverseny műsorszámainak okos összeállitása is nagytudásu szakemberre vall, kifinomult tematikus érzéke, pompás magyarázó képessége és biztos, energikus, temperamentumos dirigálása pedig a vérbeli muzsikust, a disztingvált, előkelő művészt dicsérik. Mendelssohn: Hebridák-nyitányában imponált az a hatalmas crescendo, amelyet ebből a fiatal

zenekarból ki tudott hozni. Jaernefelt és Volkmann apróságaiban sok szingazdagság, kecses grácia érvényesült. Mozart g-moll szinfoniája próbaköve volt Lavotta vállalkozásának. A nagy klasszikus zenepoéta három legutolsó és legértékesebb szinfoniája közül ez követel legtöbb finomságot ugy dinamikában, mint ritmusban és értelmezésben. És a hogy Lavotta gárdája játszotta, bizonyára eltörölhetetlen emlék marad a kolozsváriak szivében. Befejezésül a Mesterdalnokok-nyitányát hallottuk. Talán soha nem markolt mű annyira idegeinkbe, mint ennek a gigászi alkotásnak lenyügöző szépségei hallatára. Zúgó tapsvihar volt a válasz és lélekemelő tüntetés Lavotta mellett, amelynek dokumentumául hatalmas babérkoszoruval lepték meg a nagyszerü művészt, aki, ha a jelek nem csalnak, Kolozsvár zenekulturájának már is jelentős fordulatot adott. **Jr.**

MISKOLC. A minorita rend templomában felállitandó uj orgona költségeire a mindszenti plébánia templomban e hó elején egyházi hangversenyt tartottak Szent-Gály Gyula, zeneiskolai igazgató vezetése alatt. Ő állitotta össze a műsort, ő toborozta össze a hangverseny gárdáját, vezette a próbákat és megmutatta, hogy miskolci erőkből, miskolci énekesekből és művészekből is lehet olyan hangversenyt rendezni, mely minden tekintetben elsőrangu és föltétlenül nivós. A koncerten bemutatták Szent-Gály legújabb Ave Máriáját, melyet vegyeskar, orgona és vonószenekar kisérete mellett dr. Katona Lászlóné énekelt. Az Ave Mária Szent-Gálynak egyik legértékesebb darabja, amelynek ugy a hangszerelése, mint eredeti, invenciózus, bensőséges melódiája egyaránt elsőrangu és mesteri. A hangverseny első száma Beethoven „Krisztus az olajfák hegyén" c. oratóriumának bevezető zenéje volt és igazán minden szépségét pompásan kihozta Beethoven nagyhirü alkotásának. Utána ifj. Klicka József orgonán édesatyja id. Klicka József prágai zeneakadémiai tanár „Legendá"-ját adja elő tökéletes, könnyed, stilusos, művészi előadással. Rhuz Pál, Klicka József preciz, alkalmazkodó orgonakisérete mellett Farkas Ödön két dalát énekelte rendkivüli hatással. Koller Ferenc Bach S. J. és Goldmark Air-jét játszotta hegedün orgonakisérettel. Azután Pergolese: Sancta Materjét (kettős a Stabat Mater-ből) orgona és vonószenekar kiséret mellett énekelte Sassy Csabáné és Szabó Piroska tökéletes, művészi előadással, Klicka József pedig három Bossi-kompoziciót játszott orgonán. Az egyházi hangverseny kiváló sikeréért elsősorban Szent-Gály Gyulát, a miskolci zeneiskola hirneves tanárait és Klicka József karnagyot illeti az elismerés, amelyből bőven kivehette részét minden szereplő is. **r.**

PÉCS. *A Pécsi Zenekedvelők Egyesülete* rendkivül sikerrel nyitotta meg október 21-én hangversenyszezónját a közönség nagy érdeklődése mellett. Műsoron Beethoven C-moll (op. 18.) vonósnégyese szerepelt, melyet Wallerstein Bódog dr., Tolnai Jenő dr., Boldis Dezső dr. és Schumann János adtak elő kitünően csiszolt összjátékban. Rendkivüli sikere volt Wolf-Ferrari gyönyörü kamaraszinfoniájának, amelyet az egyesület zenekarának tagjai adtak elő dr. Boldisné Andalits Irma városi zeneiskolai tanár közreműködésével, aki a rendkivül nehéz zongorarész tökéletes művészi előadásával osz-

tatlan tetszést aratott. Az est magánszereplője Farkasné Del Oro Camilla hegedűművésznő volt, aki Bach és Sarasate műveit kiforrott művészettel adta elő. Az egyesület a tél folyamán hat hangversenyt fog rendezni.

RÓMA. A városi tanács által kiirt operapályázat sorsa most dült el. Az Itália minden részéből beérkezett ötvenöt pályamunka közül az első dijat a *Canossa* című operának itélték, melynek librettóját a trieszti *Benco* Szilvio, zenéjét pedig egy egészen ifju velencei komponista, *Malipiero* Franceszko irta. A librettó tárgya IV. Henrik kanosszajárása; a szövegiró nem annyira egységes cselekménnyel áll elő, mint inkább drámai epizódokat soroz egymás mellé. Hogy a pályázat célját — igazi nemzeti operát adni — elérte-e Malipiero műve, a közel jövőben megtartandó premiéren válik el.

PÁRIS. Astruc Gabriel párisi színházában, a Champs-Elysées operaházban a szinház utolsó előadásául megtartották a Godunow Boris bemutatóját, de ezt már nem Astruc adta, hanem a szinház művész- és műszaki személyzete saját költségére, hogy a sajtó és a bérlők számára bemutathassák az utolsó művészi produkciót, amelyre hónapok óta készültek. Végre a szinház bezárta kapuját. Astruc reméli, hogy Gailhard Pedrónak, a Nagy Opera egykori igazgatójának segitségével a szinházat ismét lábra állithatja és a Parsifal-t is előadhatja. Gailhard azonban tegnap kijelentette, hogy Messager Andréval együtt csak ugy társul Astruchoz, ha bizonyos számu bérlőt biztositathatnak az uj rezsim számára. Ezenkivül egyik föltétele az, hogy a szinházban csak áprilistól juliusig játsszanak operát, az évad többi részeiben pedig revüt és operettet. Ő ugymond minden különös művészi ambició nélkül akarja a szinházat vezetni. Ezt a föltételt Astruc aligha fogadja el.

—

Zeneiskolai szemle.

A Nemzeti Zenede igazgató-választmánya *Zichy* Géza gróf v. b. t. t. elnöklésével tartott legutóbbi ülésén több új tanárt választott, azonkivül több irányban megváltoztatta a tanári kar jelenlegi munkakörét. Megbizta *Szikla* Adolfot a zeneszerzés osztályainak, *Kern* Aurélt az ének, karének, zenetörténet, zeneesztétika osztályainak vezetésével és felügyeletével s megválasztotta *Altmann* Leót a hegedűkiművelő osztályok, *Péterfi* Jenőt a zenepedagogia és *Sugár* Viktort a liturgia tanárává. Rendes tanárok lettek: *Telkessy* Erzsi és *Gróf* Endre. Helyettes tanárok a zongoraszakon: *Kortsák* Paula, *Mödlinger* Ágnes és *Jámbor* Piroska. Az orgonatanszak helyettes tanárává választották *Zalánfi* Aladárt. A Vavrinecz Mór halálával megüresedett zeneszerzési osztályokat ifj. *Toldy* László dr., egyetemi magántanár vette át. A zenekar helyettes karmestere *Kladivko* Vilmos lett.

SZEGŐ JENŐ
Budapest, VII., Erzsébet-körut 24
kiadásában kapható:
A zongorahangolás kézikönyve. Ára 1 korona.
A cimbalmozók kézikönyve. Ára 1 kor. 60 fill.

Irodalom.

I. Könyvek.

R. Wagner: *Parsifal.* (Szövegkönyv.) Forditotta: *Kereszty* István. Az egész világ zenei körei érdeklődésének előterében ma Wagner nagyszerű műve, a Parsifal áll, amelynek előadására, most hogy előadási joga felszabadult, folyik a készülődés mindenütt. Kapóra jön tehát a Parsifal első magyar forditása, amely Kereszty István zeneiró munkája. Kereszty, ki már több száz kisebb-nagyobb énekművet látott el szöveggel és a zenés szövegek egyik leghivatottabb forditója, Wagner remekét is nagy szeretettel, a poétikai és éneklési szempontok figyelemben tartásával ültette át. Az érdekes munkát, mely magában, mint dráma, zene nélkül is élvezetes költői olvasmány, a Fővárosi Szinházak Műsora cimű népszerű vállalatban a Lampel R. (Wodianer F. és Fiai) cég kiadásában jelent meg. Ára 60 fillér.

II. Zeneművek.

Brück Gyula: *Die leichtesten Etuden.* 43 igen könnyü zongora tanulmány. (Rózsavölgyi és Tsa kiadása. I. füzet 2 K, II. füzet 2 K 40 fill.) A kitűnő professzornak nagyszerű pedagogiai érzékkel megirt tanulmányai, amelyeket ügyesen keresztülvitt fokozás és invenciózus tartalma tesz értékessé.

ZALÁNFI ALADÁR
BUDAPEST, VIII., ORCZY-ÚT 42.
Zeneelmélet: Koessler
Orgona: Straube
Harmónium: Karg-Elert
Karének: Dalcroze
módszerével

B. Schott zeneműkiadó világcég *olcsó kottái* megjelentek végre a magyar könyvpiacon is. Minden egyes szám 24 fillérbe kerül. A zeneművek remekei (főleg klaszszikusok) dus választékban találhatók a több mint 2700 különféle művet tartalmazó gyüjteményben. Wagner, Verdi stb. operái, Mozart, Beethoven, Schubert, Schumann stb. zongora, hegedű s énekre komponált legkiválóbb alkotásai teljes számban fellelhetők. Árjegyzéket *Léderer István* könyv- és zeneműkiadó cég (Budapest, VII., Erzsébet-körut 36.) dijmentesen küld.

—

Hírek.

Tisztelettel kérjük olvasóinkat, hogy a hátralékos előfizetési dijakat szíveskedjenek beküldeni, vagy a példányokat költségünkön visszaküldeni.

A Győri székesegyház templomi énekkarának október havi műsora. 4. Mise: Schuberttől. Grad: Gounod. Offert: 70-ik zsoltár Jankevicztől. 5. Mise: Rihovsky. Grad: Bibl. Offert: 24-ik zsoltár Reimantól. 12. Mise: Mozarttól. Grad: Bibl. Offert: Gounodtól. 15. Mise: Reimantól. Grad: Motetto Schinntől. Offert: D Dvoráktól. 19. Mise: Seylertől. Grad: Seyler. Offert: Janetschektől. 26. Mise: Krenntől Grad: Kainerstorfer. Offert: 130-ik zsoltár Arthur Allin-től.

Humperdinck uj operája. Engelbert *Humperdinck*, új dalművet fejezett be, amelynek „Die Marketenderin" a cime. Humperdinck uj operája: „daljáték", amely tisztára Lorzing modorában készült. A dalmű szövege, amelyet Robert *Misch* irt, a német hadsereg rajnai átkelésének idején történik, 1813 Szilveszter éjjelén. Főalakja Blücher. Az uj Humperdinck-opera bemutatója valószinüleg ez év Szilveszterestéjén lesz, a darab cselekményének százéves fordulóján.

A „Parsifal“ Párisban. Január elsején két „Parsifal“ bemutató lesz Párisban. Az egyik a Théatre des Champs Elysées előadása, teljesen német nyelvű lesz, a másik, a Nagy Operáé francia nyelvű. A Nagy Operában a napokban volt a „Parsifal“ első szinpadi próbája, Messager igazgató vezetésével. A főszerepeket *Bréval* kisasszony, *Franz*, *Delmas* és *Journet* éneklik.

Uj Beethoven-kéziratok. A Clam-Gallas grófi család birtokában érdekes Beethoven-kéziratokra akadtak, amelyekről kétségtelenül megállapitották, hogy a nagy zeneköltő örökéből valók. Sok mindenféle vázlat mellett teljesen befejezett kompozíciókat is találtak. Egy német szaklap most a fölfedezésről külön cikkben számol be s közli egyuttal az emlitett kompozició egyik tételét. A szerzemény első tétele (egy esz-dur adagio) már megvan egy példányban a berlini királyi könyvtár kézirat gyüjteményében, a többi azonban mind uj és ismeretlen. A Clam-Gallas-család tulajdonában levő példány a következő dedikációval van ellátva: Pour la belle J. par L. v. B. A szép J. alatt Clary Jozefin grófnőt kell érteni. Clam-Gallas gróf későbbi feleségét, akinek a birtokából az értékes emlék a most élő Clam-Gallas Ferenc gróf birtokába került.

Dubois meghalt. A párisi konzervatórium európai hirű igazgatója: *Dubois* Théodor hetvenhat éves korában meghalt. Dubois, aki nyugdijazása óta Reimszben élt, automobil-szerencsétlenség áldozata lett. Poincaré üdvözlésére indult s utjában a motor oly erővel ment neki egy vasrácsnak, hogy Dubois és felesége sulyos sérüléseket szenvedtek. Dubois állapota egyre rosszabbodott, mig végre megváltotta

Világhirű hegedűművészektől és tanároktól a saját készitményű uj

hegedűinkért

a legmagasabb elismerések.

A magy. kir. technologiai iparmuzeumban a hegedű versenykiállitáson a saját készitményű hegedűink a versenyre jelentkező összes hegedűket fölénnyel győzték le. — Művésziesen javitunk, régi hegedűt veszünk, kedvező részletfizetésre szállitunk. — **Árjegyzék ingyen.**

KOMÁROMI és TÓTH

műhegedűkészitő mesterek

Budapest, IV., Kossuth Lajos-u. 11.

Bosworth & Co.

LONDON, LEIPZIG, WIEN.

Zongoratanárok figyelmébe ajánlja:

Brück J. op. 40. 7. Concert-Etude.
Kessler és Moscheles etüdökkel párhuzamosan tanitandó. — Az 1. sz. a hires Staccato-Etude, melyet Paderewsky New-Yorkban játszott s 2 év alatt **négy kiadást ért el!** — Mindegyik szám külön koncert darab. —

Brück J. op. 39. Seelenstimmungen.
I. és II. füzet. Előadási gyakorlatok az V. évf. számára, Heller op. 45., 46., 47. helyett.

Ujdonság!

Rózsavölgyi és Társa bizománya:
Brück Gy. **A legkönnyebb tanulmányok a zongoratanitás második évfolyama számára,** 2 füzetben.
Az első füzet ára 2 korona
a második „ „ 2 korona 40 fill.

A

Zenetudományi Könyvtár

eddig megjelent füzetei:

1.	**Palestrina.** Wajdits Károly	ára 30 fillér
2.	**A koncertforma.** Geszler Ödön	„ 40 „
3.	**Beethoven zongoraszonátái esztétikai megvilágításban.** Zágon Vilmos	„ 90 „
4.	**A programmzenéről.** Lavotta Rudolf	„ 30 „
5.	**Beethoven kilenc szinfoniája** Perényi Géza	„ 150 „
	Külön füzetekben	
	az I. II. IV. és VIII.	„ 20 „
	a VI. és VII.	„ 30 „
	a III., V. és IX.	„ 40 „
6.	**Liszt szinfonikus költeményei** Geszler Ödön	„ 100 „
7.	**Általános zenetörténet.** Lavotta Rudolf	„ 150 „
8.	**Rousseau.** Keresztyi István	„ 20 „
9.	**A kinai zenéről.** Sereghy Elemér	„ 50 „
10.	**Paganini.** Hermann László	„ 50 „
11.	**A tánc psychologiája** Lavotta Rudolf	„ 40 „
12.	**Zenei alapismeretek.** Sereghy Elemér	„ 60 „
13.	**Bayreuth.** Baumgartner Alajos	„ 80 „
14.	**A régi görögök zenéje.** Dr. Batka Richard	Sajtó alatt
15.	**Bach.** Zalánfi Aladár	ára 20 fillér
16.	**A klarinét.** Stein Márton	„ 90 „
17.	**Összhangzattan.** Freund Ernő	

A ZENETUDOMÁNYI KÖNYVTÁR füzetei kiadóhivatalunknál, továbbá az ország összes könyv- és zeneműkereskedésében kapható.

A ZENE RÉGI ÉVFOLYAMAI:

I. évfolyam 1909	Elfogyott	
II. évfolyam 1910	füzve — — — — —	3 K
	piros vászonkötésben	4 „
III. évfolyam 1911	füzve — — — — —	3 „
	piros vászonkötésben	4 „
IV. évfolyam 1912	füzve — — — — —	3 „
	piros vászonkötésben	4 „

Két füzött évfolyam egyszerre rendelve 5 K, kötve 7 K
Három „ „ „ „ 5 K 50 f, „ 10 K

Csak a **kiadóhivatal** utján rendelhetők, a pénz előzetes beküldése mellett.

szenvedéseitől a halál. Dubois 1837-ben született Rosnay-ban s a párisi konzervatórium növendéke lett. 1861-ben elnyerte a római nagy dijat s mikor Olaszországból hazament előbb a Szent Klotild, azután Madelaine-templom karmesterévé választották. 1871-ben a konzervatóriumban összhangzattan tanára. 1894-ben tagja lett az akadémiának s két évvel később a konzervatórium élére került mint igazgató. Dubois a klasszikus iskola hive volt s mint zeneszerző is jó nevet szerzett magának. Oratóriumai közül különösen a Páris városa által kitüntetett „Elveszett paradicsom", operái közül a Fekete kenyér, Abes Hamet, Frithjof érdemelnek megemlitést. Szép sikerei voltak szinfonikus költeményeivel és dalaival is.

József főherceg elismerése. *Imrik* Kornélia Nagyvárad jeles zongoratanárnője pompás szerzeményét: a „Magyar Ábránd"-ot a napokban magas helyről kitüntetőleg honorálták. A művésznő szerzeményét megküldötte József főhercegnek és a fenséges ur az alábbi sajátkezüleg irt levélben tolmácsolta köszönetét:

Kistapolcsány, 1913. X. 11.

Nagyságod! Csak most volt alkalmam Magyar Ábrándját átanulmányoznom, jobban mondva azt játszva átélveznem és annak gyönyörű alkotását és zenei szépségeit megismernem. Fogadja a mű megküldéseért hálás köszönetemet és igazán megkapó szerzeményéhez szerencsekivánatomat. Igaz tisztelettel *József főherceg.*

—

FELELŐS SZERKESZTŐ: SEREGHY ELEMÉR.

Cs. kir. szab. Amerikai Cottage-szivólégrendszerü

HARMONIUMOKAT

valamint európai rendszer szerint legolcsóbban szállit

PAJKR REZSŐ és Tsa

Budapest, X. ker., Delej-utca 25. sz.

(Tisztviselőtelep.)

Árjegyzék ingyen és bérmentve

Részletfizetésre 8 kor.-tól feljebb.
Tanerőknek és lelkészeknek külön százalék engedmény.
Bérmentes szállitás az utolsó vasutállomásig.

Pedálos harmoniumok

mindkét rendszer szerint és minden nagyságban, pontos orgonaméretekkel, templomok, szemináriumok részére és gyakorló-orgonák.

Kérjen árjegyzéket zongorák- és pianinókról.

GOTTSCHLIG ÁGOSTON

császári és királyi udvari szállitó,

rum-, likör-, cognac-gyáros, tea- □ □ nagykereskedő □ □

Budapest, IV., Váci-u 11.

a különlegességi tőzsde mellett.

Magyar, francia cognac, hollandi likőrök, cacao és csokoládék. Eredeti angol és francia teasütemény- és cukorka-különlegességek. A legjobb tea- és kávébeszerzési forrás gazdag választékban. Kivánatra árjegyzék ingyen, bérmentve.

Központi iroda: Régi posta-utca 10.
Gyár: Kőbánya, Martinovits-tér 9.

STÉHLIK LAJOS

hegedükészitési műterme

BUDAPEST

VIII., JÓZSEF-KÖRUT 71. SZ.

Régi mesterhegedük szakszerű javitása. — Saját készitményű hangversenyhegedük. — Finom vonók, álltartók, tokok, valamint a legkitünőbb quinttiszta húrok :: stb. állandóan kaphatók. ::

Hegedűt, zongorát harmoniumot ne vegyen mielőtt

Reményi Mihály

a m. kir. zeneakadémia házi hangszerkészitője

elsőrangu hangszer- és zongora-telepét meg nem látogatta.

Budapest, Király-utca 58.

Quinttiszta hangversenyhúrok. — Hegedűjavitások a legművésziesebb kivitelben. — Árjegyzék minden hangszerről különkülön kérendő.

I arany, I ezüst és a milleniumi nagy éremmel kitüntetve.

▽

Alapittatott 1867. évben.

A pécsi országos kiállításon állami arany éremmel kitüntetve.

▽

Alapittatott 1867. évben.

Angster József és Fia

orgona és harmónium-gyár, Pécs.

A budapesti bazilika nagy orgonájának épitői.

Ajánlják kitűnő hangu és erős szerkezetű légnyomatu és elektromos berendezésű

orgonáikat

a legjutányosabb árak mellett művészi kivitelben.

Raktáron kitünő hangu HARMONIUMOK minden nagyságban.

Elektromos fujtató készülékek.

Árjegyzéket kivánatra ingyen küldünk.

Rusznák és Türk könyvnyomdája, Budapest, VI., Király-utca 14. — Telefon 138—35.

54145

A ZENE

TUDOMÁNYOS ÉS MŰVÉSZETI HAVI FOLYÓIRAT

ÖTÖDIK
ÉVFOLYAM

1913 DECEMBER

ÁRA 40 FILLÉR.

NÉMETH JÓZSEF könyv- és zeneműkereskedése, Budapest, I., Fehérvári-út 15. Telefon 146—59.

Első magyar villamos erőre berendezett hangszergyár

STOWASSER JÁNOS

csász. és kir. udvari szállító a m. kir. operaházi tagok, budapesti színházak zeneakadémia, zenedék, az összes fővárosi iskolák, hadsereg stb. szállítója, a hangfokozó gerenda és a javított Rákóczi-tárogató feltalálója. ••••••••••••••••

GYÁR: BUDAPEST

II., LÁNCHID-UTCA 5. ═══ ÖNTŐHÁZ-UTCA 3.

Magyarország legnagyobb vonós- □□□ és fuvóhangszer-gyára □□□

Ajánlja mindennemű saját gyárában készült hangszereit, ugyszintén húrokat és hangszeralkatrészeket. Hegedűk vonóval 8 K-tól. Harmoniumok 90 K-tól. — Tárogatók 70 koronától.

Tanerőknek kedvezmény.

Javítások a legművésziesebb kivitelben.
Árjegyzék kivánatra ingyen és bérmentve.

TARTALOM:

Saint-Saens Kamill: Reminiszcenciák a régi párisi konzervatoriumi életből. — **Hubermann Bronislav:** Vallomások. — **Marion:** A zenei hallásról. — **Zalánfi Aladár:** Mi a mesterharmónium és mi a normálharmónium? — **Florestan:** Saljapin Tivadar. — **Perényi Géza:** Geszler Ödön uj zongoraművei. (A Harangszó kóta-mellékletével.) — **Opera:** M. kir. operaház. Népopera. — **Hangversenyek.** — **Tudósitások:** Székesfehérvár, Kaposvár, Kassa, Szolnok. — **Musica sacra:** A budapesti belvárosi templom. A győri székesegyház énekkarának november havi műsora. A székesfehérvári székesegyház ének- és zenekara. — **Zeneiskolai szemle:** Orsz. m. kir. Zeneakadémia. Nemzeti Zenede. — **Irodalom:** I. Könyvek. (Sugár Viktor: Az orgona. Járosy Dezső: A hagyományos gregorián korális zeneesztétikai méltatása. Perényi Géza: Beethoven kilenc szinfóniája. Baumgartner Alajos: Bayreuth.) II. Zeneművek. (G. Hollander. E. Sauret. Klökner Ede uj kiadványai. Nádor Kálmán kiadványai. Rieding Oszkár hegedűdarabjai.) — **Hirek:** Az elpusztult Stradivárius. Elveszettnek hitt Wagner-kézirat. Marchesi Matild. Kontor Elek felhivása.

Szerkesztőség és kiadóhivatal:
BUDAPEST, VIII., József-körút 69. sz.

Egyes szám ára 40 fillér.
Előfizetési ára egész évre 4 korona.

V. ÉVFOLYAM BUDAPEST, 1913. DECEMBER HÓ. 10. SZ.

A ZENE

TUDOMÁNYOS ÉS MŰVÉSZETI HAVI FOLYÓIRAT

Szerkesztőség és kiadóhivatal:
BUDAPEST, VIII., József-körút 69. sz.

Egyes szám ára 40 fillér.
Előfizetési ára egész évre 4 korona.

Reminiszcenciák a régi párisi konzervatoriumi életből.

Irta: **Saint-Saens Kamill.**

Akinek ifjusága annyira összeforrt a Rue Bergère-ben lévő konzervatoriummal, mint nekem is, bizonyára határtalan szeretettel fog visszagondolni erre a minden modernséget nélkülöző, antik kinézésü, régi jó időkre emlékeztető épületre. Szeretem ezt a fantasztikus, kissé bizarrnak tetsző négyszögletes komplexumot, amelyben kétségbeesett szoprán- és tenorhanghullámok, zongorakalimpálások, harsogó trombita- és puzónhangok, klarinétarpeggiók olyan ultrapolifoniába egyesültek, aminőket hiába kisérlenek utánozni mai komponistáink. Különösen zenei kiképzésem emlékein csüngök rajongó szeretettel, amelyek ezekhez a méltóságteljes termekhez füznek; ezekhez a termekhez, amelyek már régesrégen kicsinyeknek bizonyultak a világ minden tájáról idesereglő növendékek befogadására.

Tizennégy éves voltam, amikor zongoratanitóm Benoist orgonatanárnak bemutatott, egy csodálatraméltó és rendkivül szivélyes öreg urnak, akit Benoist-papa néven ismertek és ked-

Közleményeink csakis a forrás megnevezésével vehetők át.

veltek egész Párisban. Szörnyen izgatott voltam, amikor zongorához ültetett és amikor játszani kezdtem, az egész növendékhallgatóság vad kacajban tört ki. A vizsga eredménye az volt, hogy felvettek a *hallgatók* sorába, azaz: megengedték, hogy mások játékát hallgassam.

Mégis boldog voltam és szorgalmas, egy szó nem kerülte el figyelmemet az előadásból. Otthon is igyekezettel dolgoztam és tanultam. Különösen Bach fugáiba szerettem elmélyedni. Egy napon — épen kevés növendék volt jelen — Benoisnak nem volt más dolga, az orgonához ültetett. Ezuttal már senki sem nevetett; rögtön felvettek a növendékek sorába s az év végére a második dijat nyertem el.

Tizenöt éves koromban Halévy osztályába kerültem. Feladatom kisebb vokális és hangszeres darabok komponálásából állott. Ekkor irtam „Reverie" c. kis dalformáju zongora-piécemet és sok egyéb dolgot, amelyek azóta örök feledésbe merültek.

Ezidőben Halévy folyton vigoperákon dolgozott, de egyikkel sem aratott dicsőséget, művei egymásután tünedeztek le a műsorról. Pedig minden idejét alkotó Muzsájának szentelte, zeneszerzési osztályát teljesen elhanyagolta és csak akkor jött tanitani, ha véletlenül ideje engedte. No de mi sem jártunk szorgalmasabban a tanórákra, mert ha be is jött a professzorunk, idejének legnagyobb részét terhes látogatások, énekesnők és művészek vették igénybe. Ha nem jött órára — *rendesen* nem jött, — fölkerestem a könyvtárt, s ott végeztem *egyedül* tanulmányaimat a régi és uj mesterek fölhalmozott műveiben böngészve.

A kótaolvasás magában nem elegendő, hallani is kell a muzsikát. Akkoriban létezett egy koncerttársaság, valóságos Paradicsom, amelynek kapujában Lescot, a portás, lángpallossal kergette vissza a hivatatlanokat. A szentélybe nehéz volt bejutni, de szerencsére Lescot kedvelt engem, ismerte az orkeszter iránt érzett szenvedélyes vágyamat és csak legvégső esetben fosztott meg az élvezettől. Végül is egy páholybérlő vett

pártfogásába, akinek jóindulatát több éven át élvezhettem. Különösen a szinfoniákat tanulmányoztam előadás előtt, s igy nem egyszer kritizálni is merészeltem a játékosokat, ami nagyon sok tanulságos vitára adott alkalmat.

A koncerttársaságnak állandóan nagy sikere volt a terem pompás akusztikájánál fogva s ép ezért más orkesztert nem is engedtek közreműködni. Végre Rubinstein Antal a szépművészeti miniszter engedélye alapján kieszközölte, hogy a Colonne-zenekar is adhasson itt koncertet. A koncerttársaság kétségbeesett ellenkezése dacára megtörtént a nagy esemény és Colonne-ék győztek. Az összehasonlitás nem kedvezett a régi társaságnak, kisütötték róluk, hogy minden valamire való hanghatást csak kitűnő hangszereiknek köszönhetik. Rájöttek arra is, hogy ez a hangversenyterem kiválóan alkalmas az állandó használatra és igy végül is feloldódott a koncerttársaság monopoliuma. Ez a terem, amelyben Franciaország először hallotta Haydn, Mozart és Beethoven mesterműveit, történeti nevezetességű hely, s megérdemli, hogy soha le ne romboltassék. Remélhetőleg a francia metropolis soha nem fog ilyen vandalizmusra gondolni.

Az utóbbi időben számos ujitás történt a konzervatoriumon, viszont sok régi intézményt beszüntettek. Sajnos. Auber idejében voltak ugynevezett teljes ellátások vidéki énekesek számára, akiknek ki sem kellett mozdulniok a konzervatorium épületéből, amely védelmet nyujtott az organumot annyira veszélyeztető nagyvárosi élet kisértései ellen. Itt laktak valamikor Bouhys, Lassalleék, Capoulék, Gailhardék és sokan Franciaország későbbi nagyjai közül.

Voltak drámai gyakorlatok is, amelyeknek az volt a főértékük, hogy szinházban soha nem hallható darabokat is műsorba iktattak. Itt hallottuk Méhul „József"-ét, amely régen lekerült a repertoárról, ugyancsak Méhul bájos „Irato"-ját, Gluck „Orfeusz"-át, Rossini „Othello"-jának utolsó felvonását, amelynek hatása alatt irtam „Sámson"-om II. felvonásbeli viharmuzsikáját.

A modern zenei élet egy kórtünete a reformáló hajlam. A párisiak mostanában a külföldi uj zenei intézeteket tanulmányozzák. Mielőtt hozzányulnának a mi konzervatoriumunkhoz, gondolják meg, vajjon jobb növendékek kerülnek-e ki a fényes palotákból, mint ódon épitkezésű zeneiskolánkból? Én inkább a könyvtárakat szaporitanám. Sokan felejtik, hogy egy igazán értékes zenésznek irodalmilag alaposan képzett egyénnek kell lennie. Csak ilyen muzsikusokat szabad komolyan vennünk.

Vallomások.

Közli: **Hubermann Broniszláv.**

Senki se merné kockáztatni több heti ágyban fekvés után, hogy lábaival a Montblancra vitesse magát, pedig ami a Montblanc a turista lábainak, ugyanaz a hegedűsre nézve hegedűje, azzal a különbséggel, hogy emennek utjai még sokkal keskenyebbek és nyaktörőbbek. A gyakorlat, vagyis az ujjak begyakorlásának célja minden szellemi munka kizárásával hármas feladatot kell, hogy felöleljen: a technika elsajátitását, alkalmazását és állandó tökéletesitését, végre pedig a trainingben való kipróbálását. E három cél mindegyike különböző eljárást kiván még. Technikára szert tenni, annyi, mint a hegedű birodalmában leggyakrabban szükséges fogásokat, futamokat és vonókezelést elsajátitani. Ehhez a célhoz leghamarabb vezet el az olyan etudeök tanulmányozása, melyek a technikai közhelyeket módszeresen veszik elő. Mint minden elmélet, az etudeök elmélete is szürke s a zenei élet minden tüneményét előre nem sejtheti meg. Azért a zeneműben előforduló futamok nagyobb részét egyenként szükséges begyakorolni. Ez volna az alkalmazott technika tana. A legnehezebb a harmadik rész, a trainirozás, vagyis a technika legnagyobb elsajátitásának elérése. Ezen a téren igazi csodákat tapasztalhatunk. Megtörténik, hogy valamely futamot órákig, napokig gyakoroltunk, végre ugy látszik, mintha menne a dolog, megkönnyebbülten lélegzünk fel és a robotolásért akként akarjuk magunkat kárpótolni, hogy a művet vagy a tételt, melyben a futam előfordul saját kedvtelésünkre a maga egészében játsszuk végig. De már a futam első hangjainál megbotlunk, mintha semmi sem történt volna. Az egészből kiszakitva megy a futam, az egésszel összefüggésben nem megy, mert a training hiányzik. Az egésszel összefüggésben az ujjaknak nincs meg már a kitartásuk a nehéz futamhoz, vagy emlékezetük összekuszálódik. Az akadályt ugyszólván neki futva kell legyőzni most már. Habár a gyakorlat ennél a processzusnál a legfontosabb munkát végzi is, mégis tagadhatatlan benne a fizikai rész is. Ezt számtalan apró körülmény elárulja. Például: ha egy futam a gyakorlat ellenére sem akar sikerülni, talán egy különösen nehéz hang makacssága folytán, akkor gyakran megesik, hogy a nehézséget autoszuggeszcióval

győzöm le, amennyiben a nehéz hangot gondolatomban ugyszólván hangsulyozottan kierőszakolom, vagy pedig meglassitva könnyitek rajta, jól értsük meg, képzeletemben, nem pedig valóságban; s a futam sikerül. A fizikai közreműködés egy másik szimptomája a technikában az a tény, hogy gyakran a legnehezebb passageok hetekre sőt évekre terjedő gyakorlat után sem mennek, de hosszabb szünet után ujra megpróbálva a legjobban sikerülnek.

Ugyanide vág az az észlelet, hogy az ujjak sokszor a legkönnyebb futamokkal szemben is megbicsaklanak és felmondják a szolgálatot. Lehet az ok idegesség vagy tulfeszitett munka, vagy eredhet ijedtségből, mint az idegrendszer más pathologikus jelenségeinél, például oly módon, hogy valamikor az illető passzus előadása közben a közönség vagy a kiséret részéről támadt irritáció következtében a passzus nem sikerült és most az esetre való visszaemlékezés folytán, s annak ismétlődésétől való félelemből tényleg ismét nem sikerül. Ha előbb a hegedűt a Montblanc-kal hasonlitottam össze, ugy az ujjaknak ezt a nem ritkán hirtelen beálló indiszpozicióját legtalálóbban a tériszony általánosan ismert érzésével hozhatom párhuzamba s a gyógyitásukra vezető eszközök mindkettőnél egyformán az idegek általános edzése, vas energia, autoszuggeszció s talán hipnozis. Ha nem félünk a koncesszióktól ugy félre siklunk, épugy mint a lábak tériszonyával kerülő utat veszünk, vagyis a hegedű nyelvére forditva át az eddigi megszokott természetes ujjfogások helyett ujakat, sokszor bolondul nehezeket veszünk s a tériszony le van küzdve. Én a magam részéről csak örülök, ha gyakran a technikailag legnehezebb helyek a közönség előtt észrevétlenül maradnak, mert ez legerősebb bizonyitéka, hogy ugy sikerültek, mintha gyerekjáték lettek volna. A publikumnak a legyőzött nehézséget orrához dörgölni annyi volna, mint elárulni magunkban a művészi vagy inkább művészietlen parvenüt. De forditott esetben el nem tudnám fojtani magamban a mosolyt, ha látom, hogy a közönség a legegyszerübb effektusokra is mily könnyen bemászik, hogy milyen eredménnyel, habár többnyire csak efemer eredménnyel lehet port hinteni szemébe. A helytelenül nehéznek tartott effektusokhoz tartoznak például a pizzicatóval és flageolettel való manipulációk. Igaz, hogy azokban is megnyilatkozhatik kecsességben, ritmusban, démoni temperamentumban a művészi egyéniség, de a pizzicató és a flageolet mind olyan könnyü. Ha egyszer megtanultuk, alig kell többé gyakorolni, holott például Beethoven hegedűkoncertjéből a hatástalan futamokat is kényességük s a kifejezéssel való összefüggésük miatt minden előadás előtt föl kell frissiteni.

A közönség által tulbecsült, vagy inkább nem érdeme szerint becsült produkciók sorába tartozik a kivülről való játszás is. Mikor már egy hallgató semmihez sem ért, legalább az emlékező tehetséget bámulja. Pedig ennek vajmi kevés része van a kotta nélkül való játszásban. Emlékezés alatt én az aktiv, tudatos megfigyelő képességet értem, azt az emlékező tehetséget, amely különnemű fogalmak, össze nem függő nevek és számok p. o. az ásványok keménységi foka, vagy a történelmi évszámok „bemagolásánál“ lép működésbe. Nos, erre a segitségre egyedül nem bizhatjuk magunkat, mert az igen ingatag volna. A zenében nincs habozás,

nincs mesterséges veszteglés egy hangnál, mig kegyes emlékezetünknek méltóztatik megsugni azt, amire oly esdve várunk. A pódiumon a ritmus osztogatja könyörtelen parancsát és annak parirozni kell. E célra két segitség áll rendelkezésünkre, amelyek mindegyike sokkal megbizhatóbb, mint az agy emlékezése. Először is ott van a specifikus zenei emlékezet, amely különleges adomány, amely képessé tesz arra, hogy az egyszer vagy többször hallott zenei képletre emlékeztessen melodiája fonalán, azaz nem csupán emlékezetszerüleg tekinteni át azt, hanem magunknak összerakni, mint egy lánc szemeit. Nagyon jellemzően, habár nem épen szabatos meghatározással nevezik e képességet jó zenei hallásnak. De az ilyen emlékezet is cserben hagyhat néha. Nem egyszer történt meg velem, hogy a pódiumon megriadtan kérdeztem magamban: „Istenem, hogy is van tovább az X-hang után?“ Én hamarabb mint sem felelhettem volna rá: ujjaim elsiklottak rajta s a tünemény, amely megmentett, az ujjak emlékezete volt. A fej elkerülésével végezték az ujjak munkájukat reflex mozgás szerint. A zenedarabban előforduló sok ezer hangjegy mindegyike ugy bele véződött az ujjakba, hogy bizonyos ingere a következő hangjegy kihozására bizonyos reflexmozgást vált ki és pedig öntudatlanul, mint valamely életfunkció elvégzését. Ennélfogva nem frázis, hanem betüszerinti igazság, ha egy művészről azt mondják, hogy valamely darab husába és vérébe ment át, hogy legbensőbb sajátjává lett.

A zenei hallásról.

Általános nézet, hogy muzsikális mindenki, aki a zene iránt érdeklődik, akár mint foglalkozásszerű zenész, akár mint dilettáns, de mindenesetre az üzleti érdekeltség minden látszata kizárásával. Ez a nézet azonban szembeötlően hamis és elég, ha az ugynevezett zenei köröket közelebbről vesszük szemügyre. Azonnal meggyőződhetünk róla, hogy ez a csupa külső érdeklődés még nem állapitja meg senkinél a tulajdonképpeni muzsikalitást. Ez a tulajdonság inkább bizonyos belső pszichologiai viszonyt tételez föl az egyén és a zene közt, bizonyos lelki kapcsolatot tesz szükségessé emezzel. Létezhetnek tökéletesen muzsikális hajlamu egyének is anélkül, hogy ezt a tulajdonságukat bármiben is elárulnák külsőleg.

Igen sokan vannak, akik a zenéből csak a hangot és ritmust fogják fel, tehát azt, amit az aesthetikus tisztán érzéki elemnek nevez benne. Ezek a hegedűnek csak olvadó lágyságát, a kürtöknek csak harsogó szózatát, a doboknak csak ritmikus pergését, a fuvolának lágyan epedő suttogását élvezik és a zene művészetének örökösen csak a pitvarában vesztegelnek, rá vannak kárhoztatva. Ezekről beszél *Hanslick* oly lenézően, habár nem épen jogosan, mert nem szabad felednünk amit *Helmholtz* mond, hogy a zene sokkal szivósabb viszonyban áll az érzéki érzetekkel, mint bármely más művészet, ugy hogy a hangszerelésnek minden varázsa, ha csak nem drámai célokat tűz maga elé, tisztán érzéki hangzáson alapszik.

Van aztán egy más csoportja az embereknek, akik a zenét, elte kintve a tisztára véletlen emlékezet-társitásoktól, mint egy kép, egy esemény, egy érzés vagy hangulat tükrét látják maguk előtt. Sőt *Schopenhauer* a világ és minden szenvedély vagy affektus hű kinyomozásának tekinti a zenét „in abstracto". Ez az „in abstracto" sok zenészt megtévesztett, akik Schopenhauer rendszerét vallják s akik csodálatos bölcsességet tulajdonitanak annak. Az igazat megvallva, ennek a felfogásnak lehet is némi jogosultsága a drámai- és a programmzenénél, az énekszólamoknál és az egyházi zenénél, de aki a tisztán kamara- és instrumentál zenébe, tehát az abszolut zenébe is ilyen gondolatokat visz be, az a zenei tartalmat nem hogy kiemelné abban, de egyenesen megfosztja azt e kritériumától. Igaz, hogy ez a tiszta zene is rendszerint egy hangulat kifejezése, de nem egy „in abstracto" hangulata, hanem a teremtő és alkotó művész hangulatáé. S még vele szemben is igaztalanok volnánk, ha azt imputálnánk neki, mintha célja volna hangulatának kifejezést adni. Semminek sem akar kifejezést adni, csak zenét akar produkálni, vagy amint *Hanslick* találóan mondja, a rózsa illatozik ugyan, de soha sem jelképezi a rózsa illatát. Aki tehát az abszolut zenében ilyen nem muzsikális asszociációkat keres, téves uton jár. Sohasem juthat el a zeneművészet csarnokába, mindig csak a zenei megértés küszöbén fog lézengeni. Amellett igazságtalan is a programmzene valódi megteremtőivel szemben, mert feledi, hogy csak annak a programmzenének van valódi értéke, mely nemcsak zeneileg fest, hanem beltartalommal is bir.

A zenekedvelők egy további csoportja az, mely a zenei forma figyelemmel kisérését vallja a zenei apperecpció fő feladatának. Ezen a nézeten látszik lenni *Billroth, Jadassohn, Hanslick* és abban igazuk lehet, hogy a zeneelmélet előadói igy élvezik a zenét s mivel náluk a zenei formával való állandó hivatásszerű foglalkozás egész természetesnek és önként értetődőnek mutatja a zenei alkotás formás elemeinek ezt a folytonos megfigyeléseit. Ez az állapot azonban nem nélkülözhetlen föltétele a zenei megértésnek, sőt ellenkezőleg, inkább eltérit a zenei Szép igazi élvezetétől. Aki egy Bach-féle mesterfuga, vagy egy Beethoven-szinfónia hallatára tudatosan csak annak formai felépitését figyeli meg, az előtt nagyon sok elvész a zene igazi szépségéből. Épen ugy, aki a wagneri zenedrámák zenei fénypontjai hallgatása közben csak arra ügyel, hogy hány és minő motivum fut össze ugyanazon helyen, arra nézve a zene igazi szelleme megszünt létezni. Ilyen reflexsziók a dolgozó asztal körébe tartoznak, ott fokozhatják zenei gyönyörüségünket, de igazi zenei élvezethez nem szükségesek.

Mi tehát a tulajdonképeni zenei hallás, zenei megértés, vagy muzsikalitás? Minden muzsikális hallás megkivánja, hogy a hallgató a tonalitást, annak ritmikus keretét a szó legszorosabb értelmében képes legyen felfogni. Tonalitás alatt azt a zenei törvényt értjük, melynél fogva egy zenemű minden hangja egy főhanggal: a tonikával való rokonságban kapcsolódik össze, miként egy zenei alkotás minden harmoniája függőségi viszonyban áll valamely alapakkordtól. Legalább ez a lényege *Helmholtz* és *Thuille* meghatározásának. A dolog jobb megértetéséül hozzunk fel néhány példát. A vezérhang a tonika felé törekszik, a szeptim az alaphang szekesztjébe akar alácereszkedni, a domináns hármas zönge a tonika hármas zöngéje felé

vonzódik, az aldomináns a domináns felé. Az ugynevezett bővitett és lebegő tonalitás, sőt a tonalitás változása és a Schönberg által ugynevezett feloldott tonalitás sem egyéb alapjában véve, mint többé-kevésbé bujósdi játék a tonalitással. Tehát nem negációi, de inkább megerősitései a törvénynek. A hangoknak és összhangzatoknak a tonalitás által teremtett titkos viszonyai a zene hallgatójának akképen jutnak tudatára, hogy az egyes zöngék és akkordok közt közeledést és távolodást, vonzást és taszitást vesz észre. E jelenség összhangzattani okáról nem szükséges, hogy tudomással birjon hallgatás közben, de éreznie kell, mit céloz az egyes hang vagy akkord, vajjon ki akar-e tartani, s akkor tonika, vagy pedig átmenetre törekszik, s akkor más hanglétrához tartozik.

Ám ha csak ilyen viszonylatok volnának egy zeneműnél, abból csupa kaosz állna elő. Hogy ez be ne következzék, arra való a ritmus, amely alatt itt nem csupán ütembeli egységet értünk, hanem főleg egy zenemű periodikus tagozódását. Ebben az értelemben tonalitás és ritmus adják meg a zenének igazi értelmét, tartalmát. Olyanok azok, mint egy mondat logikája, a zenei forma csak külső mez, vagyis mint *Hanslick* kifejezi „a zenében rend és értelem van; olyan nyelv az, amelyen beszélünk s értünk, de amelyet leforditani nem tudunk". Aki ilyen értelémben érti a zenét, annak muzsikális hallása van, az muzsikális. Aki azonban csak a zeneiskolában tanulja meg a tonalitás s a ritmikus tagozottság mivoltát, az hibás uton jár, mert ennek természettől fogva is eredetileg kell élnie abban, akiben zenei hivatás van.

Marion.

Mi a mesterharmónium és mi a normálharmónium?

Irta: **Zalánfi Aladár.**

A mesterharmónium a régibb eredetű. Kifejlődött példánya az ugynevezett fuvó-légrendszerű harmóniumtipusnak. A fuvó-légrendszer lényege, hogy az átcsapóan rezgő réznyelveken keresztül nyomott levegő ereje által a kapott hang dinamikailag hajlitható, azaz kisebb levegőnyomással gyengébb, nagyobb levegőnyomással erősebb hangot kapunk. Ez eredményezi a harmónium legnagyobb értékét, az expressivitást. Az e rendszerű harmóniumot Grenié találta fel 1810-ben Párisban s „Orgue expressif"-nek nevezte el. E harmóniumtipus az idők folyamán lassacskán mindig tökéletesebbült, mig a zseniális párisi harmóniumgyáros, Viktor Mustel, gyors egymásutánban a következő találmányaival lepte meg a világot. 1854-ben feltalálta az expressivitás két oldalrészre (basszus és diszkant) való feloszthatóságát (Double-Expression), amely lehetővé tette a polydinamikai játékot. Ugyanazon évben találta fel még a forte-deszkácskáknak pneumatikailag való kormányoz-

hatóságát (Forte Expressif) és a kettős réznyelvű változatokat (Harpe Eolienne és Voix Céleste). 1878-ban a „Métaphone" nevű redőnyszerkezetet találta fel, amellyel bizonyos változatoknak még egy másféle hangszint is adhatunk s igy 1 változatot kétféle hangszinnel használhatunk. 1894-ben pedig a „Prolongement"-et találta fel, mely által C-től H-ig akár egy, akár több billentyüt azok lenyomása és elengedése után is tetszés szerinti ideig lenyomva tarthatunk. Mindezen találmányait azután egy modellben alkalmazta s az igy nyert hangszer sokoldaluságát mintegy hangsulyozva, elnevezte azt „Harmonium d'Art"-nak. Mustelnek legjobb német utánzói Johannes Titz (Löwenberg) és a Schiedmayer-cég (Stuttgart). Az előbbi Kunstharmoniumnak, az utóbbi Meisterharmoniumnak nevezte el Mustel tipusát. Mi mesterharmóniumnak mondjuk. A Mustel által megállapitott egységes mesterharmóniumtipus tehát mindössze csak 20 éves s diszpoziciója: 4 végigmenő játék, a basszusoldalon még 1 játék, mely kettős nyelvsoru, a diszkant-oldalon még 4 játék, melyek közül 2 kettős nyelvsoru. Tehát összesen $6^1/_2$ játéku = 8 nyelvsoru. A 4 végigmenő játék közül 1 mint ütőhangszer-változat is használható kis kalapácsszerkezet által. (Perkussion.) Azonkivül mindkét oldalon egy-egy forte-deszkácska, mely mechanikailag és pneumatikailag is működtethető. Mindkét oldalon Métaphone, C—H-ig Prolongement, s ami a legfontosabb, a polydinamikai játékot lehetővé tévő osztott expressivitás, amiben főleg különbözik a mesterharmónium a kisebb modellektől. — Ez a mesterharmónium. Titz és Schiedmayer a Mustel által megállapitott diszpoziciót kibővitették még egy pár változattal, melyek azonban a mesterharmónium irodalmának szempontjából fölöslegesek. Természetesen vannak még nagyobb harmóniumok is a mesterharmóniumnál, vannak 2 manuálosak is, azokat azonban nem mondhatjuk mesterharmóniumnak, mert a megállapitott egységes diszpoziciónak nem felelnek meg s igy az egységesen regisztrált mesterharmónium-literatura nem adható elő azokon meghamisitás nélkül.

A fuvó-légrendszer ellentéte, a szivó-légrendszer, ujabb keletű találmány. (Ha ugyan szabad találmánynak nevezni az olyan felfedezést, mely által a fuvó-légrendszer expressivitását, tehát a régi tipusu harmónium lelkét megölték, lélekzetét elfojtották!) Mason & Hamlin bostoni cég volt az első, mely ez ujabb légrendszer mellett tört lándzsát s utána igazodtak azután az összes amerikai harmóniumgyárak, s ma már Németországban is több szivó-légrendszerű harmóniumot gyártanak, mint fuvó-légrendszerűt. Ez uj levegőirány-berendezés egyedül annak köszönheti közkedveltségét, hogy sokkal olcsóbb mint a régi s hogy általa a hang tényleg puhább, lágyabb lett. Megfosztotta azonban a harmóniumot annak igazi karakterisztikus

hangjától, mely most inkább orgonaszerű lett, ami nem mondható előnynek, mert hiszen minden hangszernek az legyen a célja, hogy önmagát nyujtsa tökéletesen, nem pedig az, hogy társait tökéletlenül utánozza. Legnagyobb hibája az uj légrendszernek azonban az, hogy expressiv-játékot nem fejthetünk ki avval. Az amerikaiak, sajnos, „Orgel-Ersatz"-hangszernek tekintik a harmóniumot s a régi fuvó-légrendszer szépségeit inkább feláldozták, hogy azután utánozhassák az orgonát. A szivó-légrendszerű harmóniumot röviden amerikai harmóniumnak is nevezik. Hogy az ezen hangszeren való regisztrálást megkönnyitsék a játékosoknak, a „Verein Deutscher Harmoniumfabrikanten" 1913-ban az amerikai harmóniumok számára egy egységes diszpoziciót állapitott meg, melyet normálharmóniumnak neveztek el. Ez a harmónium tehát még csak 10 esztendős s diszpoziciója: 2 végigmenő játék, melyek közül $1^1/_2$ tompitva is használható, a basszus-oldalon 1 kettős nyelvsoru s 1 oktáványi játék, a diszkant-oldalon még 1 játék, azonkivül egy végigmenő szuperoktáv-kopula s egy tremolo-szerkezet. Tehát összesen $3\ ^1/_5$ játéku $= 3\ ^1/_2 + \ ^1/_5$ nyelvsoru. — Ez a normálharmónium. Természetesen vannak még sokkal kisebb és nagyobb diszpozicióval biró amerikai harmóniumok is, azokat azonban nem nevezhetjük normálharmóniumnak, mert a megállapitott egységes diszpoziciónak nem felelnek meg.

Saljapin Tivadar.

Valóságos regény *Saljapin*-nak, a nagy orosz basszistának élettörténete.

Ő maga beszélte egyszer, hogy apja szegény parasztember volt, aki későn tanulta csak meg a betüvetés, meg az olvasás mesterségét; azután falujából felköltözködött a városba, ahol valami irnoki állást kapott és igy tengette nyomoruságos életét.

A kis Tivadar nagyon eleven fiucska volt és már akkor feltünt harsány, tiszta hangocskája, amikor pajtásaival játszva, játékukat énekkel kisérték.

Szép hangjának hamar hire ment ugy, hogy nemsokára a templomi énekkarban foglalt helyet, s annak is legkiválóbb muzsikális támasza és disze volt. Szülővárosában — Kazánban — majd minden templomban énekelt. De ekkor a biztatóan megindult művészi pályafutás hirtelen félbeszakadt. Ki kellett lépnie az énekkarból, hogy azzá legyen, ami az apja volt.

A fiatal Saljapin azonban többre vágyott; duzzadó tehetsége tudatában nem tetszett neki a kis hivatalnoki pálya egyhangusága, kényszerű igénytelensége és kicsinyessége. Igy tehát 16 éves korában kóbor életre adta magát, amely tele volt nyomoruságggal és bizonytalansággal, de viszont korlátlan szabadsággal és függetlenséggel.

Eleinte mint vándorló mesemondó kószált szerte hazájában; a falvakban áhitatos gyülekezeteket toborzott maga köré és figyelmes hall-

gatóinak elmeségelte azokat a fantasztikus legendákat, amelyeket az orosz paraszt mindenekfölött szeret.

Később Asztrakánba került, s itt vett részt először szinielőadásban. Ez a szereplése vitte őt arra a gondolatra, hogy színész vagy énekespályán próbálkozzék. Egyik nizsninovgorodi vásár alkalmával szerződtette őt egy impresszário az ugai szinházhoz husz rubel (50 korona) havi fizetéssel.

Azt hiszi ez a szegény, kopott vándorló, akinek összes vagyona az a néhány vánnyadt ruhadarab, ami testét födi, hogy most már elért boldogsága küszöbéhez.

A szinpadon szorosan a sugólyuk elé áll, kezeit mellére szoritja s szemeit állandóan a karmester pálcáján szegezve harsogja a nézőtér felé dalait, amelyek az Ugában előadott francia operettekben előfordulnak.

Bármily esetlenül viselkedik is a szinpadon, csodás hangjával valósággal lenyügözi a közönséget.

Néhány gazdag polgár felkarolja és a moszkvai konzervatóriumra küldi őt, hogy ott tanuljon. De vándorló ösztöne nem hagy nyugtot neki s innen is elüzi őt. Egyszer négy éjjen át fekszik éhezve egy barlangban... Szerencsecsillaga akkor tünik fel, amikor a véletlen egy jó énekmesterrel hozza össze, aki rendszeres oktatásban részesitve őt, — megvetette alapját Saljapin későbbi dicsőséges pályafutásának. **Florestan.**

Geszler Ödön uj zongoraművei.

Három füzetben harminc zongorapoéma. Invencióval telitett, lelemények és sokoldalu zeneirodalmi termékek, melyeknek nagy előnyük, hogy kezdő zongorázók technikai készültségét tul nem haladják, tehát mindenki által hozzáférhetők. A modern zenepedagogia egyik leglényegesebb vivmánya, hogy gyakorlati ujitások mellett a fizikai kérdéseket sem hagyta figyelmen kivül; eddig a zenetanitásban a kezdőfokon főleg technikai szempontok vezéreltek, ma ezzel párhuzamosan a mű eszmei tartalmának, lélektani rugóinak megfigyelésére is kényszeritjük tanitványainkat. Mig zenepedagogiai irodalmunkban sok figyelemreméltó utalást találunk a helyes, célravezető megoldásra, — a régi előadási darabokat egyre elavultabbaknak találjuk. A kezdő zongoristáknak szánt ujabb kompoziciókban örvendetes törekvést látunk ugyan, de egyikben sincs meg az a közvetlenség, amely odatalál a gyermeklélekhez. Kiváló zeneszerzők keresik ezt az utat, annyira azonban egyik sem jutott mint Geszler Ödön most közreadott opuszaival.

A *Gyermekjátékok* cimű tiz darab kedves emlékeinket idézi fel. A *Hinta-palinta, Csiga-biga gyere ki, Erdő mellett nem jó lakni* stb. ismert gyermekjátékok, illetőleg gyermekmelódiákból vett motivumoknak ellenponttal, ritmikai változatokkal való feldolgozása sok egyéni vonást enged fölfedezni. Ugy a modern harmoniákkal fellépő motivum-töredékek, mint a gördü

lékeny ellenpont az ismert gyermekdallamoknak sok érdekes szint, változatosságot adnak. Természetes, hogy a motivumok felhasználása szerzőnek csak eszköz volt saját egyéni felfogásának kidomboritására. *A kis Gyermekjátékok mint kompoziciók teljesen ujat jelentenek,* mert ugy a köntös, melyben a motivumok megjelennek, mint a feldolgozás önálló.

A *Vázlatok és képek*-ben a kitünő zeneszerző más oldalról mutatkozik be. A két füzetbe osztott husz zongoradarab ugy tématikai — tehát dallam — mint kidolgozásbeli oldaláról tekintve szerzőnek a dallamkitalálásban levő gazdag invencióját dicséri. A kis programmszámokat az egyénien modern harmonizáció mellett az jellemzi, hogy szerző milyen kevés eszközzel képes a legtalálóbb zenei kifejezést adni. Nehány hang elég neki arra, hogy ujszerű modulációval frappáns zenei fordulatokat kifejezzen. Ellenpontozása egészséges, ritmikája minden egyszerüsége mellett nagyon változatos. Szembeötlően domborodik ki a lüktető ritmus azokban a számokban, ahol a szerző a ritmikát zenei kifejezés eszközéül használja. Ilyen az *Erdei manó* cimü jellemdarab, amelyben főleg a ritmika ragadja meg figyelmünket. Tökéletes dalforma a *Harangszó*: a harangokat imitáló quintlépések eredetiek és ötletesek. A *Bölcsődal* bájos melodiájával, a *Patak mellett* harmonilázásával köt le. A *Karácsony* c. darabban a hangulat eltalálása érdemel dicséretet. A *Csillagos éj* nocturne, melynek szerkezeti beosztása eredeti, a záróötödök stilszerüen festik a tiszta, nyugalmas éjszakát, az égbolton éles fényben vibráló csillagok sokaságával. A *Leányálmok* invenciozus keringő, triója rendkivül behizelgő. A *Hangok az erdőben* és *Esik az eső* a természet hangjait festik; az eső imitálása a kevés eszköz dacára pompásan kifejező. Ez az utoljára emlitett mű népszerű vizsgadarab lesz rövid időn belül. Nehéz volna minden egyes kis programmszámnak zenei értékét külön-külön méltatni, mert mindegyikük sok ujat és értékeset mond. Ez a kedves és szórakoztató zongoramuzsika minden vonásában nemes, előkelő nivón áll. Azoknak a követelményeknek felel meg, amelyeknek kezdő soraimban adtam kifejezést.

A füzetek Rozsnyai Károly kiadó bőkezű, pompás kiállitásában jelentek meg és az ő szives engedelmével jelenik meg mutatóul a „Harangszó“ is a (Vázlatok és képek) 225. 226. oldalon. **Perényi Géza.**

Ha anyagiakban a sors bőven megáldotta Önt és fia, leánya, vagy más valaki, aki szivéhez közel áll, rajongója a zenének, vagy ha maga is többé-kevésbé mestere a játéknak s kedvenc eszköze a hegedű, a hangszerek e legtökéletesebbike és a szeretet közelgő ünnepén Önnek igazi benső óhaja fiának, leányának, vagy bárkinek is igen-igen nagy örömet szerezni, ajánljuk: vegyen **Laumann Róbert** hegedűkészitő cégnél — Budapest, VII., Erzsébet-körut 36. — egy valódi olasz mester-hegedűt. Ajándéka nagyobb és tartósabb örömet fog kiváltani, mint minden ékszer vagy más értéktárgy. A megajándékozott, hegedűjátéka élvezetében, egész életén át hálával fog Önre gondolni.

Harangszó.

Glockenton. ✞ Voix des cloches.

Geszler Ödön Op. 8a 1-10.

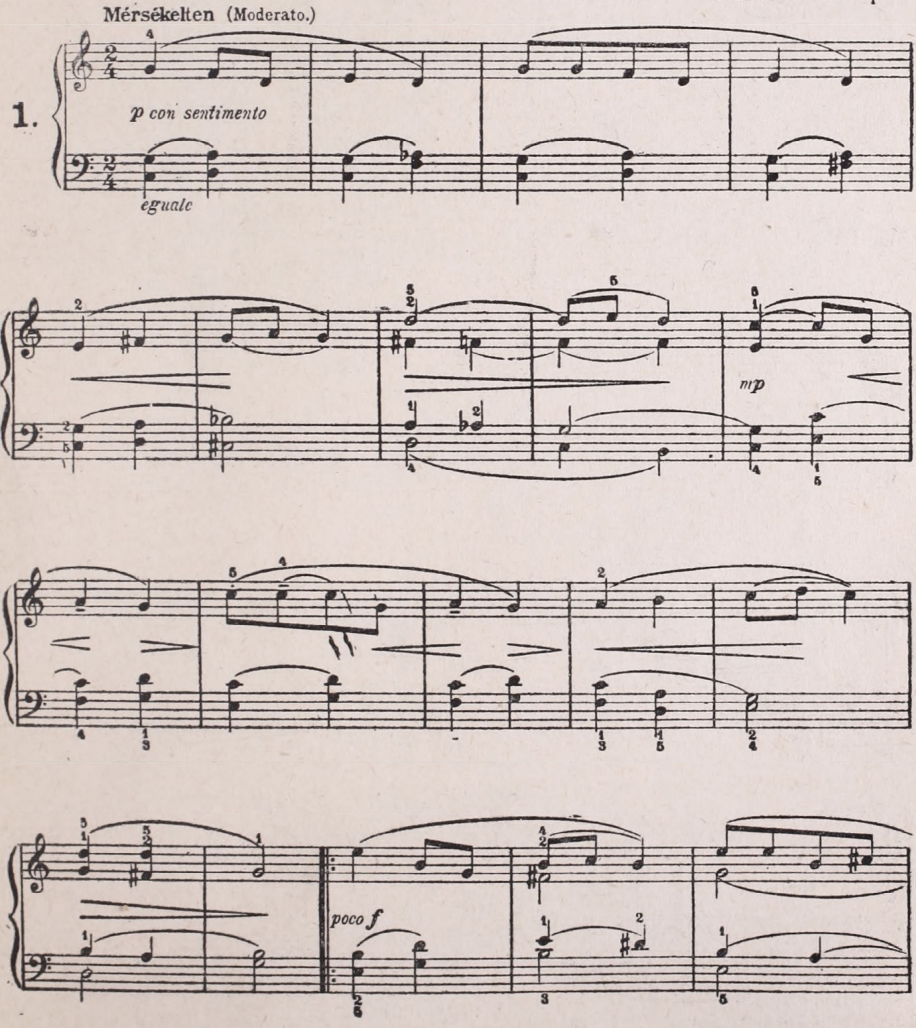

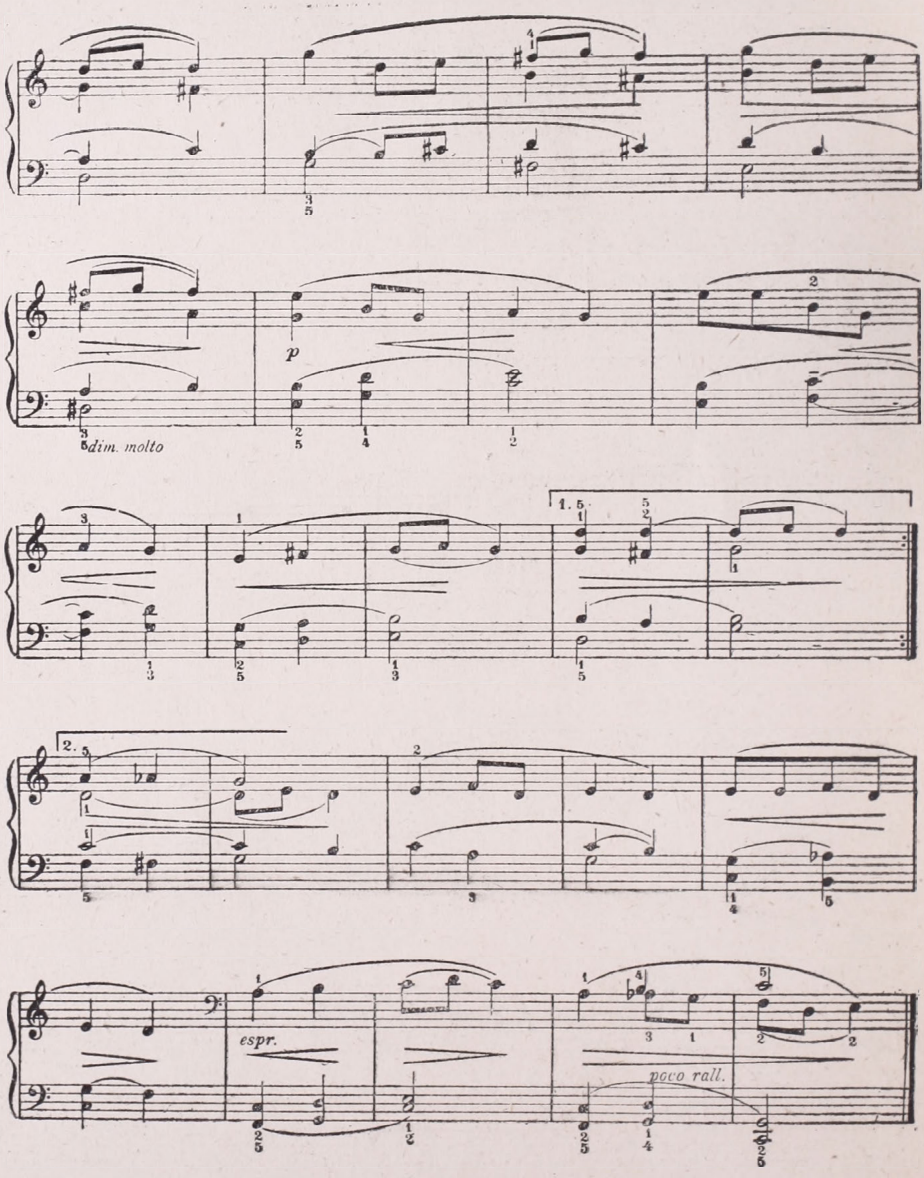

Rozsnyai Károly kiadó (Budapest, Muzeum-körút 15) szives engedelmével.

Opera.

— 1913. november hó. —

M. kir. operaház.

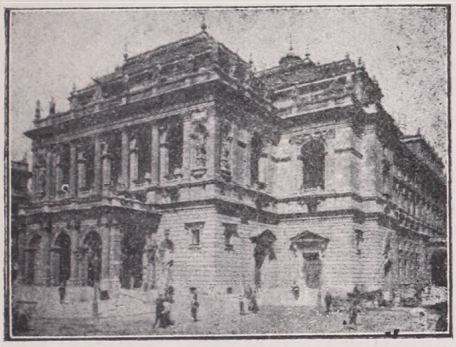

A Zene novemberi számában már ismertetett Verdi-rekviem és Tetrazzini-esttől eltekintve csak az Aida-repriz érdemel említést; a Hamlet felujitás részben uj diszletekkel szürke esemény volt.

Az uj Aidát 13-án mutatta be Operaházunk, mint a Verdi-ciklus utolsó állomását. Méreteiben monumentálisat, külsőségeiben pazar pompát fejtett ki ez a szinház és hogy minél intenzivebb sikert arasson, kihasznált minden elképzelhető rekvizitumot. A felujitásban mindent kiküszöböltek, ami a régi Aidára emlékeztetett, sajnos, olyan dolgokat is, amelyek sokkal helyesebben voltak megoldva a régi rendezésben. Uj volt minden, a betanulás, a szereplők, a rendezés, a kosztümök és a dekorációk. Vegyük sorra őket. Már az előjátékban megéreztük, hogy zeneileg finoman kidolgozott, minden frázist gondosan, szeretettel betanult előadásban lesz részünk. *Tango* karmester legszebb feladata előtt állott ma este, hiszen egy olasz karmester számára nem képzelhetünk nagyszerübbet az Aidánál. És Tango kitünően állotta meg a helyét, nem volt detail, amelyet zeneileg valaha tökéletesebben hallottunk volna. De a régi Aida zenei felépitése, emelkedő vonala mintha impozánsabb lett volna. Kerner a detailokat feláldozta az egészért, ám döntse el a közönség, hogy ezek a apró élvezetek felértek-e a régi, maradandóbb impresszióknál. A szereposztásban jól esett a magyar együttes beállitása. Rózsát és Medek Annát kivéve, minden nagy szerepet ujonnan osztottak ki, igy Radamest Környei Béla, Amneriszt Haselbeck Olga, a királyt Szende Ferenc, a főpapot Vencell Béla, a főpapnőt Bársony Dóra és a hirhordozót Toronyi Gyula játszotta. Környei kitünően volt diszponátva, soha ilyen diadalt nem aratott, mint ma este. Patétikus játéka, csodálatosan csengő hangja több izben lázba hozta a közönséget, amely nyilt szinen is tombolva ünnepelte a kitünő magyar tenoristát. Haselbeck hatalmas termetü Amneriszét is szimpatikusan fogadták, ellenben Vencell és Szende szerepet cserélhettek volna: semmi ok nem volt arra, hogy Vencellnek, aki összehasonlithatatlanul jobb király volt, a kevésbbé neki való főpapszerepet osztották ki. Toronyi ügyetlenkedése bosszantott és a tehetséges Bársony Dóra sem léphet még Berts Mimi örökébe. Medek uj alakitását érdekesnek találtuk ugyan, de finomabb, izlésesebb volt a régi alázatos Aida, a mai alattomos etiop leányzónál. Organuma azonban ma is tündökölt, sőt még az együtteseket is állandóan dominálta. A rendezés merész ujitásokkal lepte meg a közönséget. Az az elv azonban, hogy minden másként legyen, amint eddig volt, sok helyütt tulzásokra ragadta a mindenáron modernizálni akaró főrendezőt.

Sőt izléstelenségekre. A gróf Bánffy tervezte diszletek nagyszerű látványosságszámba mentek, de a tulszines, sokfelé elszórt csoportok tulságosan igénybe veszik és elvonják a figyelmet a lényegestől. A kosztümök és dekorációk tarkasága karakterisztikus keleti szinpompát nyujtottak és mintha a muzeumok antik reliefjei elevenedtek volna fel előttünk valamelyik egyptomi teremben, olyan hűséggel másolták le a figurákat. Különösen gyönyörű volt a második felvonás finaléja, amely mintegy 300 szereplővel teljes nagyságában mutatta hatalmas szinpadunkat, de misztikus hangulatával elragadott a Vulcan-templomi jelenet is, szinhatásaiban pedig a Niluspart csillagos, holdfényes dekorációja. A közönség leirhatatlan lelkesedéssel ünnepelte a szereplőket, a karmestert és a rendezőt és ha az emlitett tévedések a jövőben kiküszöböltetnek, semmi kétségünk az iránt, hogy az uj Aida egyik komolyabb művészi diadalát jelenti Operaházunknak. **S. E.**

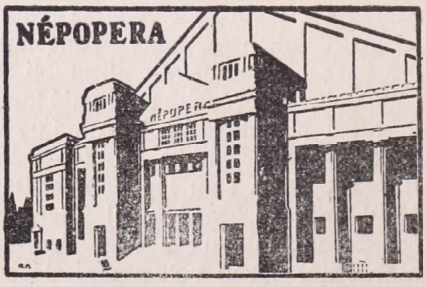

A mult hó második felében *Pareto* Graziella, *Jadlowker* Hermann és *Vigna* karmester vendégszereplése szerzett telt házakat a Népoperának. **14**-én a Traviata fölötte hálás szerepében élveztük *Pareto* csodás művészetét. Az I. felvonásban a hirtelen végzetessé gerjedt szerelem megérzékeltetését, a kerti jelenetben fájdalmas vonaglással megjátszott szakitása, az utolsó képben a késő őszi szerelem hervatag poézise utolérhetlen finom és mélyen megindító lelki átélésekre kényszeritettek. Pareto legnagyobb művészi értékét abban látjuk, hogy takarékoskodik a fortékkal, artisztikusan bánik a bravuros frázisokkal, sohasem áldozza fel a szinészt az énekesért, komoly művészi valőröket olcsó, hatásvadászó fogásokért. *Arányi* Alfrédját ismerjük a kir. Operából. Ma sem jobb. Ellenben örömünk tellik *Gábor* Arnold biztos fejlődésében. **20**-án énekelte először *Jadlowker* Lohengrint. Mindent nyujtott, csak azt a művészetet nem, amellyel elhitette volna Lohengrin rendkivüli lényét. Az a mindent átfogó, meggyőző művészet, amely Anthes hattyulovagjában megejt bennünket, teljesen hiányzott Jadlowkerből. Elzát *Adler* Adél énekelte; nagyon gyönge volt, csak *Murányi* Erzsébet Ortrudját dicsérhetjük a magyar együttesből. **22**-én felujitották a Mignont. A cimszerepet *Delaunois* Raymonde belga művésznő énekelte. A párisi vigopera primadonnája játékművészetében sok figyelemreméltó momentum akadt, be hangja kicsiny, hallása nincs, ritmikája ingatag. *Jadlowker* adta Meister Vilmost. Gyönyörű orgánuma, izléses játéka megközelithetlen finomságokban tündökölt ez este. Bucsuja és a románc mindnyájunkat magával ragadott. A zenekar excellált *Reiner* vezetése alatt. **28**-án Rigoletto került szinre és *Vigna* karmesteri genije megint csak csodát művelt a szinpaddal, zenekarral egyaránt. Persze a maga módja szerint. Az olasz operák szangvinikus melódiáinak tolmácsolása sokszor leküzdhetlen önuralmat követel. Vigna szenvedélye nem ismer mértéket,

határt s ha magával ragad is, nem teszi művészi eszközökkel. Jadlowker és Pareto nagyszerű színészképességeitől szintén ragyogott ez a Rigoletto-előadás, amelynek közönsége szünni nem akaró tapssal ünnepelte a három kitünő vendéget.

—

Hangversenyek.

— 1913. november hó. —

2. *Waldbauer-Kerpely négyes.*

Schubert: Négyes op. 161. G-dur.
Beethoven: Négyes op. 74. Es-dur
Csajkovszky: Négyes op 22. F-moll.

Az immár előkelő zenei tényezővé vált vonósnégyes társaság idei első hangversenye tartalmas műsorral a klasszikusok jegyében folyt le. Ma különösen jól voltak diszponálva és összjátékuk úgy a klasszikusoknál, mint a Csajkovszky kvartetnél (a mi ugyan ma már szintén klasszikusnak számit) kitünő volt. A négyesek minden intonálási nehézségeit könnyedséggel oldották meg. Csajkovszky örökszép négyesét szivesen hallottuk műsoron. Szuggesztiv erővel hatott és nagy lelkesedést váltott ki. **(p. g.)**

6. *Gabrilowits Ossip zongoraestélye.*

Beethoven: Sonate pathétique.
Schubert: Sonate, a-moll, op. 42.
Chopin: Hat etud. E-dur, C-dur, Es-moll, F-dur op. 10. Cis-moll, C-moll op. 25.
Schumann: Carneval, op. 9.

Mintha több komolyság és elmélyedés lett volna azelőtt Gabrilowits játékában. Tiszteletreméltó készültsége és tulságosan lirizáló lelkülete különösen a romantikusokat érezte stilusosan. A közönség szeretettel ünnepelte egész este.

10. *Friedmann Ignác Chopin-estélye.*

Ábránd, f-moll, op. 49. Nocturne, F-dur, op. 15. Impromptu, As-dur, op. 29. Három Etude: A-moll, E-moll, Cisz-moll op. 25-ből. Scherzo, b-moll, op. 31. Polonaise, es-moll, op. 26. 4 Prélude: Es-dur, B-dur, Fis-dur, D-dur op. 28-ból. Keringő, As-dur. Fantaisie-Impromptu, op. 66. Ballada, As-dur, op. 47.

Valamikor azt hittük Friedmannról, hogy meghatározója a Chopinstilusnak. Sajnos mindjobban távolódik attól az eszményi megérzékeltetéstől, amely joggal keltette bennünk ezt a hitet. Ezen az estélyen annyi önkényes tempót és frazirozást észleltünk játékában, hogy egyáltalán nem tudtuk élvezni.

11. *Lhévinne József zongoraestélye.*

Beethoven: Sonate, op. 81.
Beethoven: Sonate, op. 109.
Mozart: Pastorale Variée.
Schumann-Taussig: Der Contrabandiste.
Brahms: Variationen über ein Théma von Paganini.
Chopin: Impromptu, Ges-dur. Etude, op. 25. h-moll.
Borodine: Nocturne.
Balakiref: Islamey (Orientalische Fantasie).

Bár a művészetben nincsenek dogmák, mégis a tradiciók tisztelete függvénye az igazi nagyságnak. Ez igazolja Lhévinne nagyságát is. Billentésében férfias erő, értelmezésében filozofikus nyugalom, elgondolásában költői fantázia ragyog. A publikum tombolva ünnepelte a kiváló fiatal művészt.

13. *Thomán—Szigeti—Son triotársaság.*

Beethoven: D-dur trio op. 70.
Wolff—Ferrari: Fisz-dur trio op. 7.
Schumann: G-moll trio op. 110.

A kitünő együttes ezidei első hangversenyét a Royalban tartotta meg. Az előadást a művészi ihlet jellemezte, melyet a három művész a közönségre szuggerált. Beethoven és Schumann klasszikus opuszai kiforrott összjátékban hangzottak el a jelenlevő szép számú hallgatóságnak igaz gyönyörüségére. Wolf—Ferrari triója első opuszai közül való, mely invencióval bővelkedő dallam mellett kamarastilusbeli készültségét előnyös oldaláról tünteti fel. A művészek az ujdonságot megkülönböztetett szeretettel hozták a közönseg elé. —a)

16. *Dohnányi Ernő hangversenye a Népoperában:*

Hubay Jenő: „Alienor"-nyitánya.
Berlioz: a) Szilfidek tánca.
b) Rákóczi-induló.
Előadta a Népopera zenekara.
Beethoven: Esz-dur zongoraverseny
Schumann: a) Des Abends
b) Aufschwung
Schubert: c) Mom. Mus. Asz-dur
d) „ „ F-moll.
Előadta Dohnányi E.

A neves magyar művészt mindenkor örömmel üdvözöljük itthon; művészetét sokszor méltattuk. Ezuttal feltüntek az önkényes agogikai változtatások, melyekkel a Beethoven-művet játszotta; ilyen „ujitásokat" nem vagyunk hajlandók elfogadni. Trillái ritka szépek, gömbölyüek. A műsorára tett Schumann és Schubert opuszokat mintha már tulgyakran hallottuk volna tőle; az f-moll Moment Musicalt — egész biztosan emlékszünk — harmadszor játszotta nekünk. Megmagyarázhatlan, hogy a világjáró nagyok oly kevés gondot és figyelmet fordítanak műsoruk felfrissitésére. Ráadásul következett — talán nem is kell megirni, legutóbb D'Albert, Backhaus stb. valamenynyien ezzel áltak elő — a Chopin Asz-dur keringő . . . A zenekari számokat és a versenymű kiséretét *Reiner* Frigyes hozzáértéssel és sikerrel vezényelte. **Edge.**

16. *Az országos szinfoniai zenekar hangversenye.*

Pfitzner Hans: Das Christ-Eeflein. Nyitány. (Először).
Lendvai Ervin: Maskara. Scherzo. Op. 7. (Először).
Händel: Orgonaverseny (g-moll).
Orgona: Antalffy Zsiross Dezső
Strauss Richard: Don Juan. Op. 20
Goldmark Károly: Falusi lakodalom.

A klasszikusok bemutatása az országos szinfoniai zenekarnak egyik legelső feladata. A mi zenét szerető közönségünk zöme nincs abban az anyagi helyzetben, hogy zenekari vállalkozások drága beléptidijait képes volna elviselni. Pedig nagyon sokan vannak épen a kevésbé tehetősek között, kik ugyszólván éheznek zenekari muzsikára és ezek feltétlenül hű látogatói az országos szinfoniai zenekarnak. Csakhogy nem kulturtényked és az, ha a művészetet drágán mérik: a művészet pedig legyen művészet olcsó helyárak mellett is. Nem lett volna szabad megtörténni tehát annak, hogy Händel stylusában maga az orgonázó művész a közönséget megtéveszti Klasszikusokat ne modernizáljunk; a hagyomány megsértése rendszerint nem művészi izlésből ered. Antalffynak, mint zeneakadémiai tanárnak tudnia kell, hogy a Händel és a Bach-féle zenekar fuvóhangszer szólamai nem egy-egy

hangszert, hanem hangszercsoportot jelentenek. Továbbá, hol volt az obligát *cembalo* szólam? Az első és második tétel attacca lett volna előadandó előírás szerint. E helyett azonban a Händel stylusában annyira jellegzetes átvezető *három* taktust törölték. Sajnálatos, hogy a karnagy ilyen kegyeletsértő és indokolatlan rövidités ellen nem tiltakozott. Természetes, hogy az ugynevezett „Chorische Besetzung" be nem tartásának következményekép a „senza ripieno" és „futti" előírásokat figyelembe venni nem lehetett. Előadásbeli hiba, hogy a koncertáló hangszer ugyanazon témát dialogusként nem a zenekar által helyesen frazirozott módon ismétli, hanem önkényesen megváltoztatta, ami egyenetlenséget vont maga után. Különösen szembeötlő ez a dialogusban levő témacsoportok között, melyek más-más frazeologiával rikitóan és bántóan hatnak. Ezek a sarkalatos stylusbeli hibák pedig nagyon könnyen kikerülhetők lettek. A Bach és Händel féle összkiadásban (a partiturákban) minden pontosan ki van dolgozva, ami helyes is, hogy mindenképen stylszerű előadást biztositsunk a műnek; de azután persze az előirásokat be kell tartani! — A németek Hans *Pfitznert* nagyon nagyra tartják. Csak a német műpártolás és a nemzet önbecsülése teheti ezt, mert Pfitzner jó muzsikus, de invenciója nem bő forrása a szép zenei gondolatoknak. Ez a ma előadott műve jelentéktelen alkotás. *Lendvai* scherzója keresett, zenekari effektusokra bazirozott, gerinctelen gondolatok egymásutánja. Inkább a szinfoniájára volnánk kivánesiak, mely a németeknél állitólag diadalt aratott. *Strauss* Don Juanja a zenekar erejét multa felül, mig a „Falusi lakodalom"-ban Kun László karnagy zenekara teljesen helyén volt. A fáradhatatlan karnagy ambiciójának legszebb elégtétele a minden hangversenyén megtelt ház, a hallgatóinak spontán elismerése. (—i.)

19. *Vecsey Ferenc hangversenye.*

Bach: Hegedűverseny (E-dur).
Corelli: La Folia.
Lalo: Hegedűhangverseny (Symphonie Espagnole).
Händel-Hubay: Larghetto.
Vecsey: Humoresque. Chanson Triste. Caprice.
Paganini: Változatok (a-moll).

Vecsey neve ma a legkiválóbb hegedűművészek között is fogalommá vált. Utolérhetetlen tiszta intonációja, a vonókezelés szuverén biztossága, a végtelen nyugalom, a legintimebb részletekig kidolgozott előadási modor, az előkelő, nemes egyszerüség, férfiasan széles és tömör tónusa egyenesen arra utalják, hogy mintaképül szolgáljon a törekvő ujabb nemzedéknek. Arisztokratikus büszkeséggel rejtegeti az ifjuság féktelen szenvedélyeit és jól kiszámitott önuralommal csak annyit ád, amennyit szükségesnek talál. Legelső számként Bach egy ritkán hallott (E-dur) hegedűversenyét hallottuk orgonakisérettel. A közönség konvencionális tapssal fogadta a rég letünt idők remekművét. Corelli La foliájában olyat produkált Vecsey, amiben csak legnagyobb konkurrensei vetekedhetnek vele. Lalonak ma már egykissé kopásnak induló, spanyol szinfoniájában a meggondolt és leszürődött életfilozófiáju férfi kontemplativ elmélyedése nyilatkozott meg. Eltekintve Paganini a-moll változatainak szédületes és minden tekintetben kritikán felül álló technikai készültséggel szinte odalehelt nehézségeitől, még három nagyon kedves, behizelgő

melódiáju kis nippjét hallottuk. Vecseynek, tanubizonyságot téve gourmet izléséről s modern harmonizációra hajló produktiv erejéről. A végeszakithatatlan ráadások után a diszes közönség egy felejthetetlen est emlékével távozott.

22. *Wildermann B. Mária zongoraestélye.*

Ph. E. Bach: a) Allegro di Molto. b) Solfeggietto.
Beethoven: Sonata, op. 53. C-dur.
Schumann: Papillon, op. 2.
Brahms: Ballada. d-moll, op. 10. 1. sz.
Saint-Saens: Rhapsodie d'Auvergne.
Chopin: Két Prauludium (A dur és Des-dur). Etude, Ges-dur, op. 25. 9. sz. Nocturne, f-moll, op. 55.
Liszt: Rhapsodie Hongroise, 15. sz.

A fiatal amerikai pianista bemutatkozását meleg rokonszenvvel fogadta közönségünk s ez egyrészt pompásan összeválogatott műsorának, valamint el nem vitatható érdekes játékának tulajdonitható. A klasszikusokat épolyan megértéssel játszotta, mint amennyi őszinteséget találtunk a Schumann, Brahms és Saint-Saens kompoziciókban. Elegánsan játszotta a három Chopin-számot is, de igazi sikerét Liszt: Magyar rapszódiájával aratta.

27. *A Capet-négyes Beethoven-estélye.*

A-dur négyes op. 18. Nr. 5.
F-moll „ „ 95.
Cis-moll „ „ 131.

A Capet-kvartett társasággal már ugy vagyunk, mint akár a Wiener Koncertverein zenekarával, — nincs mit mondani róluk. Ma is a legtökéletesebb összjátékot produkálták, amit kamarazenében el lehet képzelni. A rendkivül előkelő közönség lelkes ovációja bizonyitja, hogy szivesen látott vendégek nálunk. —pg—

29. *Culp Julia dalestélye.*

Schubert: Heimliches Lieben. An die Nachtigall. Des Fischers Liebesglück. Die Forelle. Die Männer sind méchant. Ave Maria.
Ó-francia és angol népdalok:
Lully: Bois épais.
Weckerlin: Mignonnette.
Marie Antoniette: Romance du pauvre Jacques. I've been roaming Away, away. Long, long ago.
Brahms: Meerfahrt. Sonntag. Heimkehr. Ständchen. In Waldeseinsamkeit. O liebliche Wangen.

Culp dalestélyei mindig a legelőkelőbb zenei események közé tartoztak. Hivei ezidén is együtt voltak és rajongó lelkesedéssel ünnepelték egész estén át. A művésznő kitünően volt diszponálva, organuma ragyogóan tiszta, hangjának csengése ma is nemes, előadóművészete páratlanul tökéletes. Legnagyobb sikerét Weckerlin Mignonnettejével aratta.

—

Tudósitások.

SZÉKESFEHÉRVÁR. A *Székesfehérvári Zenekedvelők Egyesülete* Erzsébet Amália királyi hercegnő védnökségével m. hó 23-án tartotta harminchetedik hangversenyét a Szent István-teremben, mely zsufolásig megtelt diszes közönséggel, melynek soraiban megjelent Prohászka Ottokár dr. megyés püspök is. A fényes sikerü hangversenyen közreműködött *Szendy* Árpád zongoraművész is. A hangverseny Mozart szerenádjával vette kezdetét,

melyet Hermann László igazgató lendületes vezényletével az egyesületi vonóskar adott elő nagy készültséggel, a mozarti finomságok legkisebb árnyalatait is művészien kidolgozva. Nagy sikert arattak Grieg két kis zenekari képének tökéletes előadásával is. Utána Kmentt Ilona Puccini, Chopin, Grieg és Tarnay műveiből énekelt. A fiatal énekesnő, aki Bécsben Papier Rózánál folytatja tanulmányait, máris kulturált hanggal rendelkezik, előadása is öntudatos, művészi. Majd Szendy Árpád Liszt és Chopin műveinek mesteri interpretálásával gyönyörködtette a közönséget, mely alig tudott betelni a tetszés nyilvánításával. Saját szerzeményű Magyar rapszódiája után pedig olyan taps volt, hogy a kitünő művésznek még egy számmal meg kellett toldania a programmját. S. E.

A *Székesfehérvári Zenekedvelők Egyesülete* Dr. *Hubay* Jenő hegedűművész, *Reschofszky* Sándor zongoraművész és a budapesti cs. és kir. 23. gyalogezred fuvósaival kiegészitett egyesületi zenekar közreműködésével f. hó 15-én rendezte 38-ik filharmonikus hangversenyét. A műsor bevezető számaként Gluck: „Iphigenia Aulisban" c. dalművének nyitánya szerepelt. Utána Hubay és Reschofsky brilliroztak a Goldmark Suite előadásával. Hubay ezenkivül Schubert-Wilhelm Ave Mariaját és saját szerzeményei közül is néhányat, köztük a „Hullámzó Balaton" c. csárdajelenetet (zenekari kisérettel) játszott el fényes, bensőségteljes sikerrel. A közönség szünni nem akaró tapsaira a szintén saját szerzette bölcsődalát játszotta. A műsoron még Haydn, Meyerbeer és Hermann László művei szerepeltek. A szépszámu közönség nagy érdeklődéssel és lelkesedéssel adózott a kitünő zenekari számokért s melegen ünnepelte a zenekar nagyszerű dirigensét, Hermann Lászlót, a székesfehérvári zeneiskola igazgatóját.

KAPOSVÁR. Az itteni Zenekedvelők Egyesülete c hó 14-én tartotta ezidei első hangversenyét, a következő műsorral: 1. Mozart XV. sz. kvartett. Előadták: Gyenes Izsó, dr. Holló Lajos, Dénes Miksa és Vadász Mihály. 2. a) Schubert: Die böse Farbe; b) Brahms: Liebestreu, c) Frühling: Rosen. Énekelte Berndorfer Ada kisasszony, zongorán kisérte Kemény Gyuláné urnő. 3. a) Saint-Saens: Fantasie (op 95), b) J. S. Bourrée, c) Horn: Concert etude. Hárfán előadta Mosshammer Román. 4. a) Puccini: Ária a Tosca c. operából, b) Pergolese: Nina. Énekelte Berndorfer Ada k. a. 5. F. Prenitz Norwegische Ballade, Es-dur. Hárfán előadta Mosshammer Román. A most alakult Gyenes-Vadász vonósnégyes igen sok igyekezettel oldotta meg feladatát. Berndorfer kisasszony persze még nem esik komoly elbirálás alá. Kemény Gyuláné hozzáértéssel kisérte az énekszámokat. Mosshammer Román művészete volt az est fénypontja, leheletszerű pianisszimói, csodás crescendói, hatalmas fortéi s mély érzésű előadása elragadták a közönséget, mely szünni nem akaró tapsokkal jutalmazta a művészt és egész estén át lelkesen ünnepelte az összes közreműködőket. G. S.

SZEGŐ JENŐ
Budapest, VII., Erzsébet-körut 24
kiadásában kapható:
A zongorahangolás kézikönyve. Ára 1 korona.
A cimbalmozók kézikönyve. Ára 1 kor. 60 fill.

KASSA városa átlag havonta egyszer hallgat koncertet, de akkor elvárja, hogy az elsőrendű legyen. Alig is akad a világjáró nagy művészek közt olyan, ki itt már meg nem fordult volna. Három nagy előnye van Kassának: a közönségnek roppant hálás volta, a Schalkházhotel gyönyörű hangversenyterme s a Vitéz zeneműkereskedő és hangversenyrendező cégnek utolérhetetlen rutinja a reklám és rendezés terén. Novemberben *Casalst* hallottuk *Dienzl* és *Mambriny* közreműködésével. A műsor főpontjait Beethoven G-dur triója Locatelli D-dur szonátája s egy köteg Popper-apróság képezték. Casals méltó volt önmagához, Dienzl játékát is mindenki ismeri. Mambrinyi diszkrét finomságával s lágy tonusával tünt ki. A közönség rendkivül fájlalta, hogy az eredeti műsor Bach-suitejét elejtették. — Decemberben a Felvidéki Zeneszövetség égisze alatt *Hubay* és *Reschofszky* Sándor jártak itt. A műsort Goldmark-suitettel nyitották meg. Majd Beethoven és Bach következtek, azután Chopin, Liszt, Taussig (Reschofszky egyedül), végül Hubaynak saját művei kisérettel és anélkül. Hubayt már ismerte a kassai publikum, ércbe vésett neve rég óta ott ragyog azon a bizonyos kótatartón. Főleg Bach (a II. szonátából) Suite-jének igazán klasszikus előadásával, saját „Holdfényben" c. apróságával s Schubert-Vilhelm „Ave Maria"-jával váltott ki meleg lelkesedést; s midőn ráadásul saját gyönyörű „Bölcsődal"-át játszotta, a taps egyáltalán nem akart szünni s a közönség szinte ugy viselkedett, mintha elfeledné, hogy a legszebb koncertnek is egyszer vége van. A kassaiak előtt még ismeretlen *Reschofszky* szerény fellépésével teljes ellentétben álló brilliáns játékával, szines tonusával, ragyogó technikájával és a darabba teljesen belemélyedő előadásával meglepetést okozott s mindenkit egyszerre meghóditott. Szinte szájról-szájra ment a megjegyzés, hogy: „Sauer óta senki sem játszott igy Kassán". A Ritter-Polonaise-t a kassaiak nem fogják elfeledni. Reméljük, hogy londoni utja után mielőbb viszontlátjuk. **W. K.**

SZOLNOK. M. hó 15-én fényesen sikerült hangversenyben volt része közönségünknek. *Stiasznyi* Nándor a városi zeneiskola igazgatója és hegedűtanára, *Bán* János, ugyanezen intézet zongoratanára és *Rezik* Károly gordonkaművész mutatkoztak be trioestély keretében. Bevezetésül Schubert örökszép B-dur triojával, befejezésül pedig Mendelssohn d-moll triojával gyönyörködtették a kisszámu, de lelkes közönséget. Mindhárman szerepeltek szólószámokkal is. Stiasznyi egy Huber: magyar ábránddal, Bán Liszt XII-ik rapszódiájával, Rezik pedig Van Goens és Popper szerzeményekkel ragadta el a közönséget. A lelkesedés igen nagy volt, minden szólószám után ráadásokat is adtak a művészek.

—

Musica sacra.

A budapesti belvárosi templomban f. hó 6-án tartották Kasselik Ferenc és Erzsébet lelki üdvéért az alapitványi rekviemet. A gyász-istentiszteleten nagyszámu előkelő közönség volt jelen és megilletődve hallgatta a kóruson előadott Mozart nagy rekviemet, amelyen *Pichler* Elemér karnagy vezetése alatt csupa elsőrangu művész működött közre. A hatalmas felépitésü gyászzene elemi erővel hatott a kedélyekre s akik

annyira ellenzői a templomi orkesztrális művészetnek, a mai rekviemelőadáson bizonyára elismerték, hogy a klasszikus zenekari alkotások állják a versenyt a szigoru stilusban tartott vokális művekkel. Elvégre azt a célt, hogy a buzgólkodó lelkeket felemeljük Istenhez, nem csak vokális művekkel lehet elérni. A fődolog, hogy a muzsika tartalma, eszmei lényege álljon a hit szolgálatában. Ez az oka, hogy a Vatikán — igen bölcsen — nem helyezkedik arra a merev álláspontra, hogy a kórusokról számüzze a zenekart. A Mozart-rekviemet Pichler Elemér vezényelte, csaknem elejétől végig — kivülről. Mai működése után kétségtelen, hogy elsőrangu, szaktekintély a musica sacra szolgálatában, amelyet hűségesen, művészlélekkel tölt be. Az abszolucióhoz Gounodnak kissé teátrális Liberáját adták elő mélységesen, lenyűgöző hatást keltve. A magánszólamokat Sándor Kornélia, Kőrösi Pálné, Déri Jenő és Vencell Béla művészek énekelték, az orgonán Szikla Adolf karmester játszott.

A budapesti belvárosi templom kórusa a mult hó 16-án előadta *Meiszner* Imre egri főszékesegyházi karnagy legujabb offertóriumát, a „De profundis"-t. A basszus-szóló, vegyeskar- és zenekarra irt egyházzenei kompozicióban ideálisan van megoldva az eszmei tartalom, a művészi fantázia és a szigoru liturgikus stilus kongruenciája, ami Meisznernek mélységes lelkületére, kiforrott zenei készültségére és tiszteletreméltó dogmatikus érzékére vall. Az uj offertóriummal egyházi zeneirodalmunk értékes opusszal gazdagodott.

A Győri székesegyház templomi énekkarának november havi műsora. 1. Mise: Bieger. Grad: Renner. Offert: Franek. 2. Mise: Horák. Grad: Baini. Offert: Motetto Schinn. 3. Requiem: Kammerlander. Libera: Domasetti. 9. Mise: Kempter. Grad: Wolf. Offert: Dr. Angyal. 16. Mise: Gruber. Grad: Stoibr. Offert: Zierer. 23. Mise: Fibich. Grad: Mottetto Arnold. Offert: zsoltár Fránektől. 30. Mise: Mitterer. Grad: Singenberger. Offert: Kainerstorfer.

A székesfehérvári székesegyház ének- és zenekara m. hó 23-án, Cecilia napján dr. *Kneifel* Ferenc karnagy vezetése alatt Rheinberger C-dur miséjét adta elő. Az orgonarészt Hermann László zeneiskolai igazgató látta el. Betétek voltak gradualéra Stehle „Afferentur regi" vegyeskar, offertoriumkor „Aveverum" vegyeskar zenekar kisérettel Hermann Lászlótól.

—

Zeneiskolai szemle.

Az **Orsz. m. kir. zeneakadémia** m. hó 12-én Wagner Richard születése századik évfordulójának emlékére rendezte idei első nyilvános (zenekari)-hangversenyét. Megnyitásul kitünő zenetudósunk: *Molnár* Géza dr. egyetemi tanár mondott magas szárnyalásu *Ünnepi* beszédet Wagner soha el nem hervadó jelentőségéről. A zenekar *Hubay* Jenő dr. művészi dirigálása mellett a Siegfried-idyllt és a mesterdalnokok előjátékát adta elő. A szép számú hallgatóság lelkesen ünnepelte aziluszt-ris profeszort és pompásan fegyelmezett zenekarát. *Adorjánné* Sámson Mária három dalt énekelt, *Csuka* Etel pedig Lisztnek egy magyar népdalra irt zongorafantáziáját adta elő ügyes technikával, de kevés lélekkel.

A **Nemzeti Zenede** idei első koncertjén Volkmann: „III. Richard" nyitányát és egy korán elhunyt cseh komponistának: *Fibich* Zdenkónak „Est" c. zenekari idilljét játszották. Fibich műve tulságosan szentimentális zenekép, egy átlagmuzsikusnak utánhallásai, katonakarmesterek dagályos stilusában. A növendékek közül *Féder* Rezső gordonkást, *Urbányi* Anna zongoristát és *Koharits* József hegedűst illeti megérdemelt dicséret. A zenekar kitünően fegyelmezett együttest produkált és diszkréten kisérte a szólószámokat. Nagyszámu közönség volt jelen, amely sokat tapsolt a közreműködőknek és *Gobbi* igazgatónak.

—

Irodalom.

I. Könyvek.

Sugár Viktor: *Az orgona*. (Pfeifer Ferdinánd kiadása Budapest). Amikor az orgona iránt való érdeklődés egyre általánosabb lesz és aránylag rövid idő alatt annyira emelkedett, hogy az orgonakultusz utóbbi időben a vidékre is kiterjedt, akkor csak örömmel üdvözölhetjük Sugár Viktor e hézagpótló munkáját, mert a magyar zenei szakirodalomban páratlanul áll. Igazi alapos és szakavatott tudással választ ad mindazokra a kérdésekre, melyekkel laikusok zaklatják az orgonistákat, akik többnyire maguk sem tudtak — és sajnos még ma sem tudnak — eligazodni hangszerük labirintusában. Az orgona történelmi fejlődésének és magának a hangszernek alapos ismertetése után, a csuszka rendszert, a csőrendszerű pneumatikát, az elektropneumatikát stb., a legmodernebb technikai vivmányokat a lehető legnagyobb alapossággal és körültekintéssel tárgyalja. Az értékes, könnyen áttekinthető és laikus rendszerben foglalt könyv nemcsak szakember, hanem az orgona iránt érdeklődő közönség számára is készült. **Karácsonyi István**

Járosy Dezső: *A hagyományos gregorián korális zeneesztétikai méltatása.* Járosy könyvében ujabb bizonyitékát adja, hogy az egyházi zenének legalaposabb ismerője és legérdemesebb kutatója Magyarországon. Az egyházi zene régi, de folyton élő stilusvilágát, a hagyományos gregorián korálist az uj zenei fejlődés problémáihoz való viszonyában mutatja be ez a könyv. Sohasem volt erre nagyobb szükség, mint napjainkban, mikor az *Editio Vaticana* munkálatai befejezésükhöz közelednek. Ez a körülmény adja a *második kiadás* közrebocsátásának jelentőségét. Ugyancsak most adta ki Járosy: *Az egyházzenei tanfolyamok módszertana* c. művét. Járosy előtt eszményi célok állottak, mikor az egyházi zene széles, országos reformjára gondolt, s amikor ennek a majdan évtizedekig dolgozó következetes műnek tavaly az alapjait vetette meg azáltal, hogy Temesvárott 10 napig tartó egyházzenei kurzust rendezett karnagyok, de főleg kántorok és tanitók részére. Kétségtelen, hogy országos mulasztások pótlására ez az egyedüli eszköz, mely célra vezet. Az egyházmegyei hatóság megnyerése után Járosy megállapitotta, hogy a 10 napra terjedő időtartam keretében minő tárgyak dolgozandók fel, mily beosztásban és terjedelemben. Minderről alapos tájékozódást nyujt ez a jeles kis kézikönyv. Mindkét mű a szerző kiadásában jelent meg (Temesvár, Papnevelő-intézet) s áraik 1·50 és —.50 korona. **(Edge.)**

Perényi Géza: *Beethoven kilenc szinfoniája.* (Zenetudományi könyvtár 5. sz., ára 1.50 K.) Szerző kiterjedt széleskörü tanulmány alapján tárgyalja és dolgozza fel a kimerithetetlennek tetsző anyagot. A munkának legerősebb és legjelentékenyebb oldala a legapróbb részletekre is kiterjedő, pontos analizis. Az a művészi készség, amellyel a kitünő esztétikus a Beethoven-szinfoniáknak legklasszikusabb, leghatalmasabb értékét: a formát tárgyalja, már egyedül is biztositja a könyv maradandó becsét. Az egyes művek poétikus tartalmának magyarázata és ismertetése kissé háttérbe került a fentemlitett kimerítő részletmunkával szemben, de a közhelyek elől izléssel kitérve irja le benyomásait erről is. Külön emlitésre méltó az, amit a szinfoniák hangszereléséről, harmóniáiról mond. Perényi olyan könyvet ad kezünkbe, mely a zenekedvelőkön és hivatásos zenészeken kivül a kulturtörténész számára is épen annyi érdekességet kinál, mint a szinfoniák hallgatóinak, a hangversenylátogatóknak. Mint a legjobb, legmegbizhatóbb vezetőt melegen ajánljuk olvasóink figyelmébe. Az egyes szinfoniák külön füzetekben is kaphatók 20—30 fillérért.

Baumgartner Alajos: *Bayreuth.* (Zenetudományi Könyvtár 13. sz., ára 80 fillér.) Hivatott és szakavatott tárgyalása Bayreuth történetének, jelentőségének, a zenedráma reformjának, kapcsolatban Wagner Richard ezirányban kifejtett irodalmi működésével. Baumgartner műve közvetlen nyelvezettel megirt és mindenkinek élvezetet nyujtó olvasmány, amely mindent felölel Bayreuthre vonatkozólag, sőt olyan adatokat is tartalmaz, amelyek bennünket, magyarokat különösen érdekelnek. Történeti adatainak alapját Wagner összegyüjtött munkáiból és a Wagnerre vonatkozó hatalmas irodalomból meritette. Szerző érdekfeszitő elbeszélés keretében mutatja be Bayreuthot az első ünnepi játékoktól napjainkig, nem hagyva figyelmen kivül a Parsifal-kérdést sem, amely mostanában élénken foglalkoztatja a zenevilágot.

II. Zeneművek.

G. Hollander: *Fundamental Studien für jeden Violinspieler.* (R. Forberg kiadása Leipzig). Az első füzetben 36 igen praktikus gyakorlat az 1. fekvésben, a második füzetben 30 gyakorlat az 1—3. fekvésben. Ára füzetenként 3 márka.

E. Sauret. *Gradus ad Parnassum au Violoniste.* (R. Forberg kiadása, Leipzig). Öt részben á 4 Márka 50 pf. XV. kiadás.

Klökner Ede uj kiadványai: *Hermann Lászlótól*: Idill (1.20), Gavotte (1.50), Dal szöveg nélkül (1.50), Mazurka de Salon (1.50), *Horváth Gézától*: Első ujjgyorsasági tanulmányok (2 füzet á 1.80), Két könnyü instruktiv szonáta (á 1.80), Magyar dalkoszoru, a magyar dalok ritmikus harmonikus játszásának előiskolája (4 füzet á 2.—). *Chwatal*: „Divertissement Originale"-ja 6 kezes zongoraátirata (2.—). *Sabathil F.*: Tennisz-játék, zenekép (1.25) és Bájos szempár, Gavotta (1.50).

ZALÁNFI ALADÁR
BUDAPEST, VIII., ORCZY-ÚT 42.
Zeneelmélet: Koessler
Orgona: Straube
Harmónium: Karg-Elert } módszerével
Karének: Dalcroze

Nádor Kálmán kiadásában megjelentek a Magyar Zenetár sorozatában: *Rieding:* Ein Märchen (1.—). *Bodó A.:* Trois Morceaux (3.—). *Rieding:* Die Nixe (1.50) és Die Erwartung (1.30). Valamennyi mű zongorára, két kézre irva.

Rieding Oszkár előadási hegedűdarabjai zongorakisérettel (Nádor Kálmán kiadása, Budapest, IV. Károly-körut 8):

op. 28.	Valse á la diable	Ára 1.50 M
op. 39.	Etude melodieuse	„ 1.50 „
op. 41.	Désir ardent	„ 1.20 „
op. 42.	Gavott	„ 1.20 „
up. 43.	Valse	„ 1.20 „
op. 44.	Marcia	„ 1.20 „
op. 45.	Rondino	„ 1.20 „
op. 46.	Canzone	„ 1.20 „
op. 47.	Impromptu	„ 1.20 „

Rieding kompoziciót melódiabősége és természetessége jellemzi. Dallamai kedvesek és fülbemászóak, ha nem is mindenütt eredetiek. Mint a hegedű technikájának egyik legalaposabb ismerője, ügyesen helyezi el a hatásos frázisokat, amelyek bár kevés technikát igényelnek, könnyen nagy sikert biztositanak. A rendkivül hálás darabokat szivesen ajánljuk b. olvasóink figyelmébe.

Z. FUNTLER BERTA

zongoratanárnő cime:

Budapest, Baross-utca 81, III. em 30.

Hírek.

Tisztelettel kérjük olvasóinkat, hogy a hátralékos előfizetési dijakat sziveskedjenek beküldeni, vagy a példányokat költségünkön visszaküldeni.

Az elpusztult Stradivárius. Aki tudja, milyen ragaszkodással viseltetnek a muzsikusok megszokott drága hangszereik iránt, méltányolhatja csak annak az esetnek a jelentőségét, amely Casselben történt. *Petschnikow*, a pétervári zeneakadémia professzora, hangversenyét adta és hogy a lelkes ünneplést megköszönje a koncertterem minden sarka felé meghajtotta a fejét. Közben kicsuszott a kezéből Stradivárius-hegedűje, a földre esett és ezer apró darabra törödt. Petschnikow az ijedtségtől sápadtan, remegő testtel vonult vissza a művészek számára fentartott szobácskába, ahol idegroham fogta el. A művész sulyos betegen fekszik ma is Casselben. Hozzáértők állitása szerint a hegedűt nem lehet többé összeállitani. Az eltört Stradivárius 75.000.

Elveszettnek hitt Wagner-kézirat. Mottl Félixnek, az elhunyt irónak hagyatékában megtalálták Wagner Richard Die Hochzeit cimű fiatalkori, befejezetlen partiturájának elkallódottnak hitt kéziratát. A kéziratot Wagner Richard a würzburgi zeneegyesületnek ajándékozta, amelynek karnagya volt. Az egyesület nemsokára feloszlott és a kézirat egy zeneműkereskedő birtokába jutott, akitől hiába igyekezett Wagner visszaperelni. A kereskedő azután elvesztette a kéziratot, amely egy angol Wagner-rajongó birtokába, majd ismét Németországba és most Mottl hagyatékából eladásra kerül. A kéziratnak Wagner kezétől eredő cime ez: „Fragment einer unvollendeten Oper: Die Hochzeit, von Richard Wagner. Dem Musikverein in Würzburg zum Andenken verehrt. Introduction, Chor und Terzett.“ A kézirat terjedelme 36 folio-oldal.

Marchesi Matild asszony, Európa egyik leghiresebb énektanárnője, mult hó végén nyolcvanhatéves korában meghalt. Frankfurtban született és német nevelésben részesült. Már mint fiatal leány *Garcia* növendéke lett s korán szerepelt mint hangversenyénekesnő Párisban és Londonban, ahol nagy sikerei voltak. Európai hirnevét azonban énektanitásával alapitotta meg. Módszerét még ma is csaknem minden zeneiskola alkalmazza. Sokáig tanitott Bécsben, ahol férje, Marchesi Salvatore, szintén mint énekmester működött. Unokahuga volt a Beethoven által nagyra tartott zongoraművésznőnek, *Graumann* Dorottyának. Memoárjait két izben, 1877-ben és 1888-ban adta ki. Nagyon érdekes munka mind a kettő, mert Marchesi asszonynak igen sok előkelőséggel volt dolga életében, különösen művészemberekkel. 1881-ig tanitott Bécsben s ekkor költözött Párisba, ahol a legutóbbi évekig tartott énekiskolát. Európa leghiresebb énekesnői kerültek ki a keze alól, köztük ami kedes hangu *Komáromi* Mariskánk is.

—

Felhivás.

Kontor Elek zeneszerző a Szent István Társulat irodalmi és tudományos osztályának tagja (Budapest, II. kerület, Albrecht-ut 7) aki a nép és kántorok ajkán élő Mária dalok és versek gyüjtésével immár 25 év óta foglalkozik, eddigi munkásságát dokumentáló 10 megjelent füzetét további gyüjtéssel akarja folytatni, a nyomtatásban eddig még meg nem jelent zenei gyöngyöket az utókor számára megmentendő, ezuton intéz felhivást a szerző vagy költő nevével ellátott Mária dalok és versek beküldésére.

Ime itt közöljük a felhivást teljes egészében:

„Mig a Mária-dalok gyüjtését csak folytatom, addig a többi egyházt és világi

Világhirű hegedűművészektől és tanároktól a saját készitményű uj

hegedűinkért

a legmagasabb elismerések.

A magy. kir. technologiai iparmuzeumban a hegedű versenykiállitáson a saját készitményű hegedűink a versenyre jelentkező összes hegedűket fölénnyel győzték le. — Művésziesen javitunk, régi hegedűt veszünk, kedvező részletfizetésre szállitunk. — **Árjegyzék ingyen.**

KOMÁROMI és TÓTH

műhegedűkészitő mesterek

Budapest, IV., Kossuth Lajos-u. 11.

Bosworth & Co.

LONDON, LEIPZIG, WIEN.

Zongoratanárok figyelmébe ajánlja:

Brück J. op. 40. 7. Concert-Etude.

Kessler és Moscheles etüdökkel párhuzamosan tanitandó. — Az 1. sz. a hires Staccato-Etude, melyet Paderewsky New-Yorkban játszott s 2 év alatt **négy kiadást ért el!** — Mindegyik szám külön koncert darab. —

Brück J. op. 39. Seelenstimmungen.

I. és II. füzet. Előadási gyakorlatok az V. évf. számára, Heller op. 45., 46., 47. helyett.

Ujdonság!

Rózsavölgyi és Társa bizománya:

Brück Gy. **A legkönnyebb tanulmányok a zongoratanitás második évfolyama számára,** 2 füzetben.

Az első füzet ára 2 korona

a második „ „ 2 korona 40 fill.

A

Zenetudományi Könyvtár

eddig megjelent füzetei:

1.	**Palestrina.** Wajdits Károly	ára 30 fillér
2.	**A koncertforma.** Geszler Ödön	„ 40 „
3.	**Beethoven zongoraszonátái esztétikai megvilágításban.** Zágon Vilmos	„ 90 „
4.	**A programmzenéről.** Lavotta Rudolf	„ 30 „
5.	**Beethoven kilenc szinfoniája** Perényi Géza	„ 150 „
	Külön füzetekben	
	az I. II. IV. és VIII.	„ 20 „
	a VI. és VII.	„ 30 „
	a III., V. és IX.	„ 40 „
6.	**Liszt szinfonikus költeményei** Geszler Ödön	„ 100 „
7.	**Általános zenetörténet.** Lavotta Rudolf	„ 150 „
8.	**Rousseau.** Kereszty István	„ 20 „
9.	**A kinai zenéről.** Sereghy Elemér	„ 50 „
10.	**Paganini.** Hermann László	„ 50 „
11.	**A tánc psychologiája.** Lavotta Rudolf	„ 40 „
12.	**Zenei alapismeretek.** Sereghy Elemér	„ 60 „
13.	**Bayreuth.** Baumgartner Alajos	„ 80 „
14.	**A régi görögök zenéje.** Dr. Batka Richard	Sajtó alatt
15.	**Bach.** Zalánfi Aladár	„
16.	**A klarinét.** Stein Márton	ára 20 fillér
17.	**Összhangzattan.** Freund Ernő	„ 90 „

A ZENETUDOMÁNYI KÖNYVTÁR füzetei kiadóhivatalunknál, továbbá az ország összes könyv- és zeneműkereskedésében kapható.

A ZENE RÉGI ÉVFOLYAMAI:

I. évfolyam 1909	Elfogyott	
II. évfolyam 1910	füzve	— — — — — 3 K
	piros vászonkötésben	4 „
III. évfolyam 1911	füzve	— — — — — 3 „
	piros vászonkötésben	4 „
IV. évfolyam 1912	füzve	— — — — — 3 „
	piros vászonkötésben	4 „

Két füzött évfolyam egyszerre rendelve 5 K, kötve 7 K
Három „ „ „ „ 5 K 50 f, „ 10 K

Csak a **kiadóhivatal** utján rendelhetők, a pénz előzetes beküldése mellett.

művek összehordását ezennel megkezdem. Tehát a Mária-dalokon és énekeken kivül még a következőket kérem beküldeni:

1. **Egyháziak**: Präludiumok, dudajáték (pasztoralék), karácsonyi, husvéti. pünkösdi stb. énekek; szines, gyász, kis és nagymise énekek; szentségénekek. Jézus szivéről szóló énekek; szentekre vonatkozó énekek szóval bármiféle karok s egyházi dalok stb;

2. **Iskolaiak**: Egy-, két vagy többszólamu dalok; dal- és virágjátékok, melodrámák, gyermek- és vegyeskarok; gyermekeknek való zene- és énekdarabok stb. stb.

3. **Világiak**: Mű- és magyar népdalok: tánc,- hallgatózene; férfi és vegyeskarok stb. stb.

A zeneművek lehetnek bármilyen hangra és hangszerre irva; orgona-, harmonium és zongorára irtak azonban a sorrend, a kiadás és egyéb körülményekhez képest, előnyben részesülnek. A gyüjtés kiterjed eredeti, sajátszerzeményü kompozíciókra is.

Jóakaró gyüjtőimet a következőkre kérem még:

I. Legyenek kegyesek a beküldő-, a szerző-, a szövegiró nevét és az eredetükre vonatkozó egyéb adatokat, amennyire csak lehet jelezni s a kéziratot tisztán és olvashatóan megirni.

II. Kéziratot nem küldök vissza.

III. Miután e diszes mű sajtó alá rendezésével nagy és költséges munkát végezek, arra kérem mélyen tisztelt gyüjtőimet, hogy nagy vállalkozásomat az eddig megjelent munkáimnak szivélyes megrendeléseikkel támogatni kegyeskedjenek. Egyébként nálam bármely más egyházi és világi zenemű is megrendelhető."

—

FELELŐS SZERKESZTŐ: SEREGHY ELEMÉR.

EGYETEMI KÖNYVTÁR
SZEGED.
FOLYÓIRATOK

Cs. kir. szab. Amerikai Cottage-szivólégrendszerű

HARMONIUMOKAT

valamint európai rendszer szerint legolcsóbban szállit

PAJKR REZSŐ és Tsa

Budapest, X. ker., Delej-utca 25. sz.

(Tisztviselőtelep.)

Árjegyzék ingyen és bérmentve

Részletfizetésre 8 kor.-tól feljebb.

Tanerőknek és lelkészeknek külön százalék engedmény.

Bérmentes szállitás az utolsó vasutállomásig.

Pedálos harmoniumok

mindkét rendszer szerint és minden nagyságban, pontos orgonaméretekkel, tempiomok, szemináriumok részére és gyakorló-orgonák.

Kérjen árjegyzéket zongorák- és pianinókról.

GOTTSCHLIG ÁGOSTON

császári és királyi udvari szállító,

rum-, likör-, cognac-gyáros, tea- □ □ nagykereskedő □ □

Budapest, IV., Váci-u 11.

a különlegességi tőzsde mellett.

Magyar, francia cognac, hollandi likőrök, cacao és csokoládék. Eredeti angol és francia teasütemény- és cukorkakülönlegességek. A legjobb tea- és kávébeszerzési forrás gazdag választékban. Kivánatra árjegyzék ingyen, bérmentve.

Központi iroda: Régi posta-utca 10.

Gyár: Kőbánya, Martinovits-tér 9.

STÉHLIK LAJOS

hegedükészitési műterme

BUDAPEST

VIII., JÓZSEF-KÖRUT 71. SZ.

Régi mesterhegedük szakszerű javitása. — Saját készitményű hangversenyhegedük. — Finom vonók, álltartók, tokok, valamint a legkitünőbb quinttiszta húrok :: stb. állandóan kaphatók. ::

Hegedűt, zongorát harmoniumot ne vegyen mielőtt

Reményi Mihály

a m. kir. zeneakadémia házi hangszerkészitője

elsőrangu hangszer- és zongora-telepét meg nem látogatta.

Budapest, Király-utca 58.

Quinttiszta hangversenyhúrok. — Hegedűjavitások a legművésziesebb kivitelben. — Árjegyzék minden hangszerről különkülön kérendő.

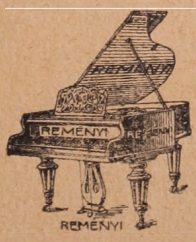

I arany, I ezüst és a milleniumi nagy éremmel kitüntetve.

▽

Alapittatott 1867. évben.

A pécsi országos kiállitáson állami arany éremmel kitüntetve.

▽

Alapittatott 1867. évben.

Angster József és Fia

orgona és harmónium-gyár, Pécs.

A budapesti bazilika nagy orgonájának épitői.

Ajánlják kitűnő hangu és erős szerkezetű légnyomatu és elektromos berendezésű

orgonáikat

a legjutányosabb árak mellett művészi kivitelben.

Raktáron kitünő hangu HARMONIUMOK minden nagyságban.

Elektromos fujtató készülékek.

Árjegyzéket kivánatra ingyen küldünk.

Rusznák és Türk könyvnyomdája, Budapest, VI., Király-utca 14. — Telefon 138—35.